

**Onderwysersekuriteitsbelewenis ten opsigte van
Skoolbeheerliggame se regsplig in
Plattelandse openbare skole:
'n Onderwysregtelike perspektief**

DC Langeveldt

22569782

Verhandeling voorgelê vir die graad *Magister Educationis*
in Onderwysreg
aan die Potchefstroomkampus van die Noordwes-Universiteit

Studieleier: Prof. WJ van Vollenhoven

Mei 2016

VERKLARING

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk vervat in hierdie verhandeling my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie voorheen, in geheel of gedeeltelik, aan enige universiteit ingedien het vir 'n graad nie.

Handtekening

Dean Colin Langeveldt

Geteken te Potchefstroom op die 28ste dag van September 2015

Dr. JACKIE DE VOS

BA (Psych. & Comm. Studies) (NWU)
BAHons (Psych.), MEd, PhD (Educ. Psych.) (NWU)
BAHons (Linguistics with specialisation in Translation) (UNISA)

072 435 8024

Jackie de Vos

acadwritingconsult@icloud.com

Hiermee word bevestig dat die volgende verhandeling taalversorg is:

**“Onderwysersekuriteitsbelewenis ten opsigte van Skoolbeheerliggame se
regspilg in Plattelandse openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief”**

mnr. DC Langeveldt

- Die kliënt moet toesien dat die bygewerkte/finale kopie aan alle vereistes van die betrokke instelling voldoen.
- Kliënte kan moontlik na redigering veranderinge aanbring.

ERKENNINGS

Ek bedank graag die volgende persone:

- My dierbare moeder, Wilhelmina Langeveldt, en oorlede vader, Elfie Langeveldt, vir hulle liefde en opofferings deur moeilike tye;
- My eggenoot Levinah, wat dien as my bron van inspirasie in my lewe;
- My kinders Melisa, Danique, Deacon en Chloé vir ondersteuning en aanmoediging;
- My studieleier, prof. Willem van Vollenhoven, vir sy bekwame studieleiding;
- Alle prinsipale en SBL-voorsitters vir toestemming om die studie by onderskeie skole te loods;
- Alle onderwysers wat vrywillig aan die studie deelgeneem het;
- Kollegas in my werksomgewing;
- Naomi Corner en Jan Buys vir hulle ondersteuning en hulp;
- Vriende en kollegas vir u belangstelling in my studie – al was dit slegs om te vra hoe die navorsing vorder;
- Dr. Jackie de Vos vir die effektiewe en konsensieuse taal- en tegniese versorging van die studie;
- Die Here Jesus Christus vir die beantwoording van baie gebede.

OPSOMMING

Onderwysers in openbare skole ervaar toenemende fisiese en psigologiese ongeborgenheid vanweë skoolbeheerliggame se oneffektiewe uitvoering van hulle regsplig. Regsdeterminante wat onderwysers se fisiese en psigologiese sekuriteit verseker, soos die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, algemene wetgewing en onderwyswetgewing, is uitgelig en bespreek. Die Grondwet, spesifiek die Handves van Regte, bied 'n statutêre basis van onder meer sekuriteit in terme van menswaardigheid, gelykheid, vryheid van sekuriteit van die persoon, regverdige administratiewe optrede, vryheid van uitdrukking, vryheid van assosiasie en die reg op billike arbeidsverhoudinge. Skoolbeheerliggame moet aan die voorgenoemde pligte voldoen in die uitvoering van hulle funksies. Algemene wetgewing, soos die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) en die Wet op Basiese Diensvoorwaardes (Wet 75 van 1997), asook die onderwyswetgewing, soos die Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996) en die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998) en beleide, reguleer ook fisiese en psigologiese onderwysersekuriteit in terme van die SBL se regsplig. Skoolbeheerliggame se regsplig in terme van onderwysersekuriteit is ook bespreek met spesifieke verwysing na hulle funksies en verantwoordelikhede en in watter mate die uitvoering van hulle pligte, al dan nie, onderwysersekuriteit beïnvloed.

'n Kwalitatiewe fenomenologiese studie is uitgevoer en data is deur middel van semi-gestruktureerde onderhoude en 'n fokusgroeponderhoud ingesamel. Onderhoude is met 'n bandopnemer opgeneem en getranskribeer. Die data-analise is met behulp van die ATLAS.ti sagtewareprogram uitgevoer.

Die bevindings dui duidelik daarop dat deelnemende onderwysers in die John Taole Gaetsewe-distrik in die Noord-Kaap provinsie fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar, ongeag die beskerming wat die Grondwet, algemene wetgewing en onderwyswetgewing bied. Die SBL se gebrek aan kennis en verstaan van hulle regsplig en die wetgewing veroorsaak leerderwangedrag, intimidasie deur ouers, oorbeklemtoning van kinderregte, oneffektiewe gedragskodes, hulle versuim om die skoolomgewing te beveilig en verkeerde aanstellings. Hierdie gevolge bedreig vandaar onderwysersekuriteit in die John Taole Gaetsewe-distrik.

Sleutelwoorde: sekuriteit, fisiese veiligheid, psigologiese veiligheid, menseregte, regsdeterminante, skoolbeheerliggaam, fundamentele regte, Onderwysreg

ABSTRACT

Public school teachers are increasingly experiencing physical and psychological insecurity due to school governing bodies' ineffective performance of their legal obligations, despite the existing laws that are intended to protect teacher security. Legal determinants that protect teachers' physical and psychological security, such as the Constitution of the Republic of South Africa of 1996, general and education legislation were highlighted and discussed. The Constitution, specifically the Bill of Rights, provides a statutory basis for security in terms of human dignity, equality, freedom of security of the person, just administrative action, freedom of expression, freedom of association, and the right to fair labour relations, amongst others. School governing bodies must comply with these rights in the performance of their duties. General legislation, for example the Labour Relations Act (Act 66 of 1995) and the Basic Conditions of Employment Act (Act 75 of 1997), and education legislation, for example the South African Schools Act (Act 84 of 1996), the Employment of Educators Act (Act 76 van 1998) and policies, also regulate teachers' physical and psychological security in terms of the school governing body's legal obligation. The school governing body's legal obligation in terms of teacher security was also discussed with specific reference to their functions and responsibilities, and to what degree the conducting of their duties (or not) influence teacher security.

A qualitative phenomenological study was conducted and data was collected through semi-structured interviews and a focus group interview. Interviews were recorded with a sound recorder and were transcribed. The data analysis was conducted using the ATLAS.ti software program.

The findings clearly indicate that participating teachers in the John Taole Gaetsewe District in the Northern Cape Province experienced physical and psychological insecurity regardless of the protection offered by the Constitution, general legislation and education legislation. The school governing body's lack of knowledge and misunderstanding of their legal duties and legislation causes learner-misbehaviour, parent intimidation, an over-emphasis of children's rights, ineffective codes of conduct, non-protection of the school environment and wrongful employments. These effects hence threaten teacher security in the John Taole Gaetsewe District.

Key words: security, physical safety, psychological safety, human rights, legal determinants, school governing body, fundamental rights, Education law

INHOUDSOPGAWE

VERKLARING	i
ERKENNINGS	iii
ABSTRACT	v
LYS VAN TABELLE	xii
LYS VAN FIGURE	xiii
HOOFSTUK 1	1
ORIËTERING TOT DIE STUDIE	1
1.1 INLEIDING	1
1.2 AGTERGROND TOT DIE NAVORSINGSPROBLEEM	2
1.3 RASIONAAL	3
1.4 KONSEPTUELE RAAMWERK	4
1.4.2 Konsep van onderwysersekuriteitsbelewenis	5
1.5 NAVORSINGSVRAE	6
1.6 NAVORSINGSDOELWITTE	6
1.7 NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE	7
1.7.1 Epistemologie en ontologie	7
1.7.2 Kwalitatiewe benadering	7
1.7.3 Fenomenologiese ontwerp	8
1.7.4 Navorsingspopulasie en steekproefgrootte	8
1.7.5 Data-insamelingstrategie	8
1.7.5.1 Semi-gestruktureerde individuele onderhoude	9
1.7.5.2 Fokusgroeponderhoud	9
1.8 ROL VAN DIE NAVORSER	9
1.9 METODES VAN DATA-ANALISE	10
1.10 HOOFSTUKINDELING	11
1.11 SAMEVATTING	12
HOOFSTUK 2	13
LITERATUUROORSIG:	13
REGSDETERMINANTE VAN ONDERWYSERSEKURITEIT	13
2.1 INLEIDING	13
2.2 VEILIGE SKOLE	14
2.3 REGSDETERMINANTE VAN ONDERWYSERSEKURITEIT	15
2.3.1 Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996	15

2.3.1.1 Aanhef van die Grondwet.....	16
2.3.1.2 Die kernwaardes van die Grondwet (artikel 1).....	17
2.3.1.3 Die waardes onderliggend aan alle demokrasieë – verskansing van menseregte (artikel 7)	18
2.3.1.4 Uitleg van die Handves van Regte (artikel 39)	18
2.3.1.5 Die beperking van regte (artikel 36)	20
2.3.1.6 Afdwinging van regte (artikel 38).....	21
2.3.2 Algemene Wetgewing.....	22
2.3.2.1 Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995).....	22
2.3.2.2 Wet op Basiese Diensvoorwaardes (Wet 75 van 1997) (WBDV).....	23
2.4 ONDERWYSWETGEWING	25
2.4.1 Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996).....	25
2.4.2 Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998)	28
2.4.3 Nasionale Kurrikulumverklaring	30
2.4.4 Nasionale Beleide oor MIV/VIGS.....	31
2.5 SAMEVATTING.....	31
HOOFSTUK 3.....	33
REGTE VAN ONDERWYSERS.....	33
3.1 INLEIDING	33
3.2 REGTE VAN ONDERWYSERS	33
3.2.1 Reg op gelykheid (artikel 9).....	33
3.2.2 Reg op menswaardigheid (artikel 10)	36
3.2.3 Reg op vryheid en sekerheid van die persoon (artikel 12)	37
3.2.4 Reg op Billike Arbeidsverhoudinge (artikel 23)	40
3.2.4.1 Substantiewe billikheid.....	41
3.2.5 Regverdige administratiewe optrede (artikel 33).....	42
3.2.5.1 Reël teen bevooroordeelning	43
3.2.5.3 Prosedurele billikheid.....	45
3.2.6 Die reg op vryheid van uitdrukking (artikel 16).....	46
3.2.7 Reg op vryheid van godsdiens (artikel 15).....	48
3.2.8 Kinderregte (artikel 28).....	49
3.3 SAMEVATTING.....	51
HOOFSTUK 4.....	52
REGSPILIG VAN DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM	52
4.1 INLEIDING	52
4.2 WERKSAAMHEDE VAN ALLE SKOOLBEHEERLIGGAME.....	53
4.2.1 Funksies van die skoolbeheerliggaam.....	53

4.2.1.1 Beste belang van die skool	54
4.2.1.2 Grondwet van die skoolbeheerliggaam	55
4.2.1.3 Visie en missie	56
4.2.1.4 Gedragkode	57
4.2.1.5 Ondersteuning van die personeel	59
4.2.1.6 Skooltye	62
4.2.1.7 Administrasie en beheer van skoleiendom	62
4.2.1.8 Gratis dienste	63
4.2.1.9 Aanbevelings van onderwysposte	63
4.2.1.10 Aanbevelings van nie-onderwysposte	64
4.2.1.11 Gebruik van skoolfasiliteite	65
4.2.1.12 Die afskaffing van funksies	65
4.2.1.13 Die afskaffing van ander funksies	65
4.2.1.14 Gebruik van fasiliteite	66
4.2.1.15 Vereniging wat die skoolbeheerliggaam verteenwoordig	66
4.2.1.16 Skoolbeheerliggaamposte	66
4.2.1.17 Nie-akademiese poste	68
4.2.1.18 Finansiële regsplig van die skoolbeheerliggaam	68
4.2.1.19 Finansiële beleid	69
4.2.1.20 Finansiële skoolbestuur	69
4.2.1.21 Die opstel van 'n skoolbegroting	70
4.2.2 Bykomende funksies	70
4.2.2.1 Die bestuur en onderhou van hulpbronne	71
4.3 SAMEVATTING	71
HOOFSTUK 5	73
NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE	73
5.1 INLEIDING	73
5.2 EPISTEMOLOGIE EN ONTOLOGIE	73
5.3 NAVORSINGSONTWERP	74
5.3.1 Fenomenologie	76
5.4 NAVORSINGSPOPULASIE EN STEEKPROEFPOPULASIE	77
5.5 DATA-INSAMELINGSTRATEGIE	78
5.5.1 Semi-gestruktureerde onderhoude	78
5.5.2 Fokusgroeponderhoud	80
5.6 METODE VAN DATA-ANALISE	83
5.7 TEKORTKOMINGE EN BEPERKINGE	84
5.8 ETIESE ASPEKTE	84
5.8.1 Verkryging van toestemming en verkenning van die navorsingsarea	85

5.8.2 Volledige openbaring van inligting	85
5.8.3 Vrywillige deelname.....	85
5.8.4 Geen skending van privaatheid nie.....	85
5.8.5 Anonimiteit.....	85
5.8.6 Vertroulikheid	85
5.8.7 Aksies en bevoegdheid van navorser	86
5.8.8 Samewerking met kollegas	86
5.8.9 Vermyding van plagiaat	86
5.8.10 Eerlikheid met professionele kollegas.....	86
5.9 GELDIGHEID EN BETROUBAARHEID	86
5.9.1 Geloofwaardigheid.....	87
5.9.2 Oordraagbaarheid	87
5.9.3 Konsekwentheid	87
5.9.4 Bekragtiging	87
5.10 ROL VAN DIE NAVORSER	88
5.11 SAMEVATTING	88
 HOOFSTUK 6.....	 89
DATA-ANALISE.....	89
6.1 INLEIDING	89
6.2 KATEGORIEË.....	90
6.3 REGSAANSPREEKLIKHEID.....	90
6.3.1 Grondwet.....	91
6.3.1.1 Fisiese veiligheid	92
6.3.1.2 Psigologiese veiligheid.....	96
6.3.1.3 Kinderregte	100
6.3.1.4 Wetgewing	103
6.3.1.5 Fundamentele regte.....	105
6.3.2 Onderwysregsdeterminante.....	108
6.3.2.1 Gedragskode vir leerders.....	108
6.3.2.2 Beleide.....	113
6.3.2.3 Aanstellings	115
6.3.3 Skoolbeheerliggaam se bevoegdheid	118
6.3.3.1 Finansies	118
6.3.3.2 Verteenwoordiging in die skoolbeheerliggaam	120
6.3.3.3 Die skoolomgewing.....	121
6.3.3.4 Betrokkenheid van die skoolbeheerliggaamslede	123
6.3.3.5 Kapasiteit/ Funksionaliteit	126
6.4 SAMEVATTING.....	130

HOOFSTUK 7.....	131
SAMEVATTING, BEVINDINGS EN AANBEVELINGS	131
7.1 INLEIDING	131
7.2 BEVINDINGS	132
7.2.1 Die Grondwet	133
7.2.1.1 Fisiese veiligheid	133
7.2.1.2 Psigologiese veiligheid.....	133
7.2.1.3 Kinderregte	134
7.2.1.4 Wetgewing	135
7.3 ONDERWYSREGSDETERMINANTE	135
7.3.1 Gedragskodes vir leerders.....	135
7.3.2 Beleide	136
7.3.3 Aanstellings	137
7.4 DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM SE BEVOEGDHEID.....	137
7.4.1 Finansies	137
7.4.2 Skoolomgewing	138
7.4.3 Betrokkenheid van die skoolbeheerliggaamslede	138
7.4.4 Kapasiteit/ Funksionaliteit	139
7.5 HIPOTEESES DEUR DIE STUDIE GEGENEREER.....	139
7.6 AANBEVELINGS.....	140
7.6.1 Die Grondwet	140
7.6.2 Onderwysregsdeterminante.....	141
7.6.3 Bevoegdheid van die skoolbeheerliggaam.....	142
7.7 KRISTALLISASIE.....	143
7.8 BELANGRIKHEID VAN DIE STUDIE VIR ONDERWYSREG	143
7.9 BEPERKINGE VAN DIE STUDIE.....	144
7.10 SAMEVATTING	144
BRONNELYS	146
HOFSAKE	155
ADDENDUM A: TRANSKRIPSIE VAN DIE ONDERHOUE	157
ADDENDUM B: TOESTEMMING VAN DIE NWU-ETIEKKOMITEE	162
ADDENDUM C: TOESTEMMINGSBRIEF VAN DIE DEPARTEMENTSHOOF	163
ADDENDUM D: TOESTEMMINGSBRIEWE AAN DIE SKOOLHOOF VIR VOLTOOIING.....	164
ADDENDUM E: TOESTEMMINGSBRIEF AAN DIE DEELNEMERS VIR VOLTOOIING	165
ADDENDUM F: INGELIGTE TOESTEMMINGSBRIEF	166
ADDENDUM G: ONDERHOUDSKEDULE.....	167

ADDENDUM H: TOESTEMMINGSBRIEF AAN DIE SBL.....	169
ADDENDUM I: TOESTEMMING VAN DIE SBL	171
ADDENDUM J: ONDERHOUD SKEDULE VIR FOKUSGROEPONDERHOUD.....	172
ADDENDUM K:TRANSKRIPSIE VAN DIE FOKUSGROEPONDERHOUD.....	174
ADDENDUM L: BRIEF AAN JTG-ONDERWYSSTREEK.....	184
ADDENDUM M: KODES EN AANHALINGS MET BEHULP VAN DIE ATLAS.TI SAGTEWAREPROGRAM	186

LYS VAN TABELLE

Tabel 5.1: Seleksie van deelnemers	78
Tabel 6.1: Kategorieë, families en temas	90

LYS VAN FIGURE

Figuur 1.1: Konseptuele raamwerk van die regsplig van die SBL in terme van sekuriteitsbelewenis 4

HOOFSTUK 1

ORIËTERING TOT DIE STUDIE

1.1 INLEIDING

'n Groot aantal bronne dui daarop dat Suid-Afrika een van die beste grondwette in die wêreld het ten opsigte van die beskerming van menseregte (Aardt, 2004; Malan, 2011:131). Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996¹ (SA, 1996a), verseker onder meer die reg op gelykheid (artikel 9), menswaardigheid (artikel 10), 'n omgewing wat nie skadelik vir ons gesondheid is nie (artikel 24) en basiese onderwys (artikel 29). Die Grondwet maak voorsiening vir die beskerming van elkeen se reg op welstand (dus ook dié van leerders en onderwysers). Die veiligheid en geborgenheid van onderwysers word verder ook beskerm deur ander wetgewing, soos die Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996)² (SA, 1996b) en die Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid (Wet 85 van 1993) (SA, 1993). Die sekuriteit van onderwyspersoneel en leerders in skole is een van die primêre en uitdagendste pligte van skoolbeheerliggame (SBL) in openbare skole. Artikel 20 van die SASW, wat oor die funksies van die skoolbeheerliggaam handel, het spesifieke funksies ten opsigte van die bevordering van onderwysers se sekuriteit. Dit blyk egter dat die wetlike funksies van die SBL of die manier waarop dit uitgevoer word, nie die uitwerking op grondvlak het wat dit beoog nie (Xaba, 2011:201).

Skoolbeheerliggame het 'n verantwoordelikheid om die fisiese en psigologiese sekuriteit van onderwysers, leerders en nie-doserende personeel te verseker (Mahlangu, 2008:30). Alhoewel daar voldoende wetgewing is, veral in die lig van die SBL se pligte in artikel 20 van die SASW wat onderwysersekuriteit behoort te verhoog, blyk dit dat onderwysers 'n gebrek aan sekuriteit in skole beleef.

Aspekte soos misdaad, geweld, dissiplinêre probleme onder leerders en onveilige skoolomgewings skep 'n gebrek aan sekuriteitservaring en bedreig vandaar onderwysers se grondwetlike en menseregte (Xaba, 2011:201; Bayat, Louw & Rena, 2014:361). Volgens die nasionale skolegeweldstudie is daar 'n toename in leerdergeweld teen onderwysers (Burton, 2008a:1). Hierdie studie berig dat:

- daar by drie uit vyf sekondêre skole verbale geweld deur leerders teen onderwysers aangemeld is;

¹ Hierna word verwys na 'die Grondwet'.

² Hierna word verwys na 'die SASW'.

- daar by een uit vier sekondêre skole fisiese geweld teen onderwysers ervaar is; en dat 2.4% van onderwysers deur leerders seksueel aangerand word.

Die nasionale skolegeweld-studie toon ook aan dat 57.7% van onderwysers by primêre skole en 58.1% van onderwysers by sekondêre skole onveilig voel in hulle werkplek (Burton, 2008:12). Die bevindings beklemtoon die gebrek aan sekuriteit wat onderwysers in Suid-Afrikaanse skole ondervind en word deur die volgende voorval bevestig: luidens 'n mediaberig het 'n 14-jarige leerder na bewering 'n onderwyseres in Soweto in 'n mesaanval gewond. Volgens die polisie is die motief onbekend, maar hulle ondersoek 'n saak van aanranding met die doel om die onderwyseres ernstig te beseer (Anon, 2011).

'n Veilige skool is fisies en psigologies veilig, waar leerders, onderwysers en nie-doserende personeel kan werk sonder om vir hulle lewens te vrees (Squelch, 2001:149). Alhoewel die veiligheid van die onderwyser as werknemer hoofsaaklik die plig van die werkgever is, sal dié navorsing slegs fokus op die funksies van die SBL om veiligheid en onderwysersekuriteit in skole te verseker.

1.2 AGTERGROND TOT DIE NAVORSINGSPROBLEEM

'n Veilige skool kan beskryf word as 'n skool wat vry is van gevaar en waar daar 'n afwesigheid van moontlike skade is: 'n plek waar onderwysers, nie-doserende personeel en leerders kan onderrig, werk en leer sonder vrees vir intimidasie, vernedering of geweld (Prinsloo, 2006:308) (§ 2.2). Die ideaal sou wees om by 'n veilige skool te werk wat die waardes van die Grondwet weerspieël en menseregte respekteer. Volgens Prinsloo (2006) kan 'n kultuur van menseregte alleenlik bestaan in skole wat veilig is en waar effektiewe leer en onderrig plaasvind. 'n Menseregtekultuur in 'n skoolkonteks beskerm die grondwetlike regte van elke leerder en onderwyser in terme van menswaardigheid, gelykheid en vryheid. Die beskerming van en respek vir menseregte skep 'n gevoel van sekuriteit by die belanghebbendes. Squelch (2001:149) beweer dat 'n veilige skool ook die volgende aspekte omvat: goeie dissipline; 'n kultuur wat leer bevorder; professionele gedrag van leerders en onderwysers; goeie bestuurspraktyke; en die afwesigheid van (of min) onderlinge geweld.

Die skep van 'n veilige omgewing waar onderwysers sekuriteit beleef, val ingevolge artikel 20(1)(g) van die SASW onder die pligte van die SBL. Sou daar geredeneer word dat die SBL 'n regsfunksie het en medeverantwoordelik is vir die skep van 'n menseregtekultuur waar almal se regte gerespekteer word, onder meer onderwysers se reg op sekuriteit, is die vraag in watter mate die SBL suksesvol is in die uitvoering van hulle pligte om 'n hawe te skep waar onderwysers fisies en psigologies veilig is. In die lig van die bogenoemde opmerkings, sal hierdie navorsingstudie fokus

op onderwysers se persepsies of ervarings oor die implementering van die SBL se regsplig ten opsigte van sekuriteit in die werkplek.

1.3 RASIONAAL

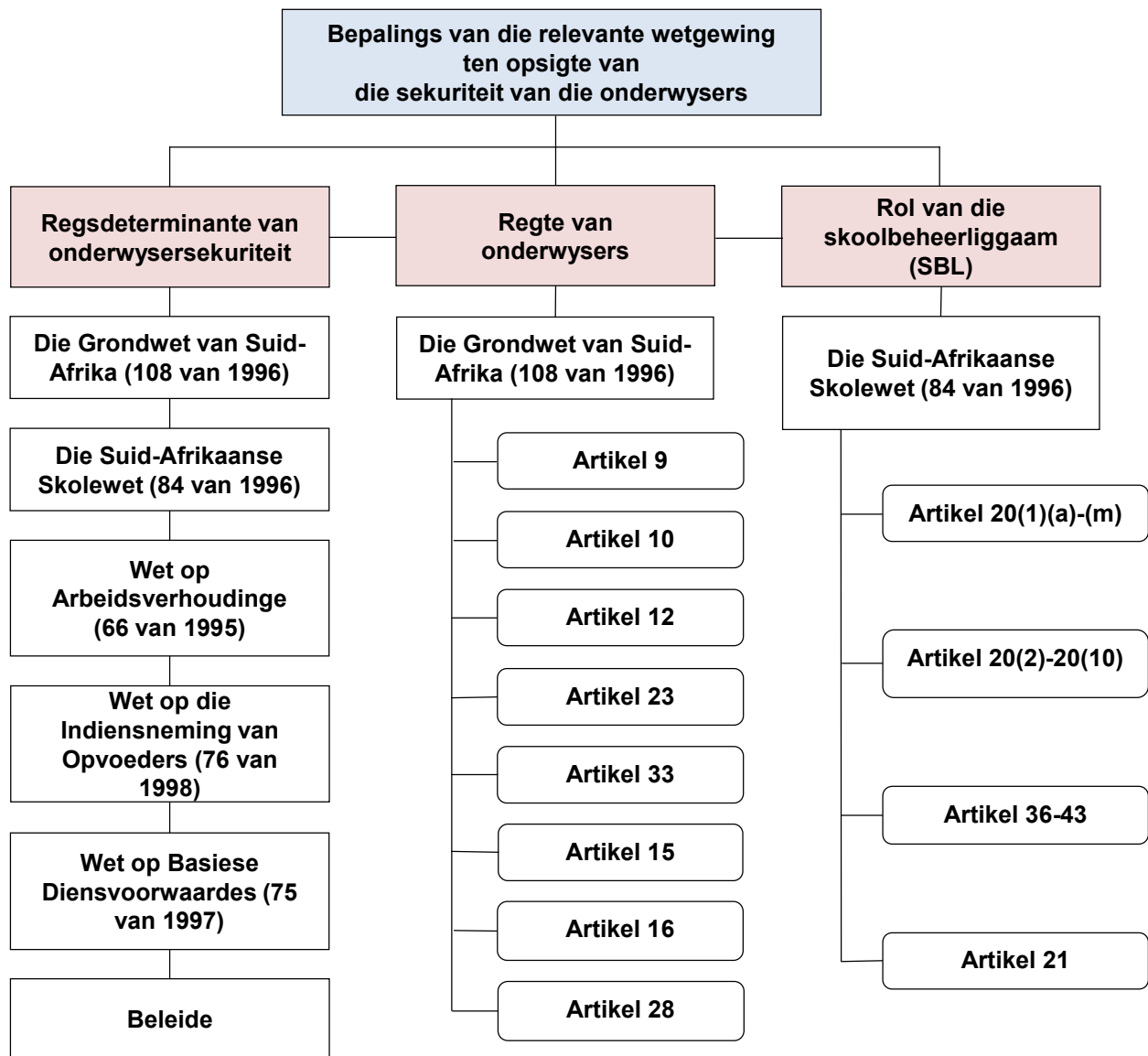
As onderwyser by 'n laerskool in Kuruman is dit opvallend hoe 'n aantal kollegas by plattelandse openbare skole, ten spyte van hul jarelange werksondervinding, nie noodwendig kennis dra van die SASW se bepalings oor die regsplig van die SBL nie en hoe hierdie gebrek aan kennis 'n direkte invloed het op hulle sekuriteit en sekuriteitsbelewenis. Onderwysers se kennis van die SBL se pligte kan bydrae tot hul sekuriteit. Leerderdisipline, oorvol klasse en onveilige skoolterreine is aspekte wat deurgaans in personeelkamers die toppunt van bespreking is. Van hierdie aspekte val direk onder die pligte van die SBL en het noodwendig 'n invloed op die sekuriteitsbelewenis van die onderwyser.

In my 21 jaar as onderwyser het ek 'n drastiese toename in leerderwangedrag waargeneem, wat 'n negatiewe invloed op onderwysersekuriteit het. Onderwysers glo dat die afskaffing van lyfstraf en die toename in leerderregte (of die bewuswording van dié regte) hulle hulpeloos maak, aangesien skole se gedragskodes oneffektief is as hulpmiddel om orde in hierdie konteks te handhaaf (Mncube & Madikizela-Madiya, 2014:44). Leerders maak en breek nes hulle wil omdat daar geen gevolge is nie. Gedragskodes is ondoeltreffend en roer nie leerderwangedrag aan nie. Onderwysers raak gevolglik oënskynlik gefrustreerd en getraumatiseerd.

Volgens Dibetle (2008:7) en Ncontsa en Shumba (2013:12) is Suid-Afrikaanse skole nie meer veilig nie. Onderwysers en leerders het die slagoffers van fisiese en psigologiese geweld geword. Leerders ontwig klasse, intimideer en skiet selfs onderwysers sonder om twee maal te dink (Dibetle, 2008:7; Steyn, Wolhuter, Oosthuizen & Van der Walt, 2003:4; Ncontsa & Shumba 2013:12). Onderwysers se enigste verweer teen die onveilige situasie in skole is om te bedank (Dibetle, 2008:7; Pillay, 2012:1; Nakpodia, 2010:145; Matsoga, 2003:6). Die Staat se oplossing vir onveilige skole is die ontwikkeling van 'n reeks beleidsdokumente met die doel om weg te doen met diskriminasie en alle vorme van geweld. 'n Voorbeeld van sodanige beleidsdokumente is die *Drug Abuse Policy* (Departement van Maatskaplike Ontwikkeling, 2012) wat riglyne vir optrede teen die oortreders insluit, asook die ondersteuning wat gebied kan word aan diegene wat deur dwelmmisbruik geaffekteer word.

Ingevolge die SASW moet SBL'e verseker dat die skole waarvoor hulle verantwoordelik is dieselfde beleid implementeer om geweld en dissiplinêre probleme te kan hanteer. Die skool se gedragskode vir leerders, wat een van die funksies van die SBL is, is 'n voorbeeld van so 'n beleid. Dit kan egter bevraagteken word of hierdie inisiatiewe werklik onderwysersekuriteit bevorder.

1.4 KONSEPTUELE RAAMWERK

Figuur 1.1: Konseptuele raamwerk van die regsplig van die SBL in terme van sekuriteitsbelewenis

Die konseptuele raamwerk omvat die bepalings van die relevante wetgewing ten opsigte van die sekuriteit van die onderwysers en fokus op regs-determinante van onderwysersekuriteit, regte van onderwysers en die rol van die SBL in terme van die handhawing van onderwysers se sekuriteit.

Relevante regs-determinante ten opsigte van onderwysersekuriteit is die Grondwet, die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) (SA, 1995a), die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998) (SA, 1998a), die SASW, asook beleide in terme van die implementering van die SBL se pligte. Daar word eers gepoog om die onderwyser se regte te bepaal en daarna hulle sekuriteitsbelewenisse jeens die regs-determinante, betreffende die implementering van die SBL se funksies, vas te stel. Die volgende beleide, onder meer die Onderwyswetskrif oor Spesiale

Onderwysbehoefte (Departement van Onderwys, 2001:16) en die nasionale beleid op die bestuur van dwelmmisbruik (Departement van Maatskaplike Ontwikkeling, 2012), dien as voorbeelde van hoe die regering poog om voorkomend op te tree om veiligheid by skole te verbeter en sodoende onderwysersekuriteit te verseker.

Die regte wat onderwysers veronderstel is om in skole te geniet en wat gevolglik deur die SBL gerespekteer moet word, is in die Grondwet uiteengesit. Dié regte behels onder meer die volgende: die reg op menswaardigheid (artikel 10); die reg op vryheid en sekuriteit van die persoon (artikel 12); die reg op vryheid van godsdienst (artikel 15); die reg op vryheid van uitdrukking (artikel 16); die reg op billike arbeidsverhoudinge (artikel 23); kinderregte (artikel 28); en regverdige administratiewe optrede (artikel 33). 'n Menseregtekultuur wat deur die SBL in alle beleide en prosedures geïmplementeer word, sal die sekuriteit van onderwysers te alle tye verseker.

Ingevolge artikel 20 van die SASW het die SBL pertinente funksies wat volgens wet nagekom moet word. Artikel 20(1)(a)-(m) van die SASW behels die uiteensetting van die SBL-funksies, onder meer die beste belang van die skool; grondwet van die SBL; opstel van die visie en missie van die skool; gedragskode vir leerders; asook die ondersteuning van personeel. Die SBL is verder ook in beheer van die skool se finansies soos uiteengesit in die SASW (artikel 36-43). Die opstel van 'n finansiële beleid en begroting is van kardinale belang om te verseker dat onderwysersekuriteit te alle tye verseker is. 'n Gebrek aan die nodige finansiële agtergrond kan veroorsaak dat die skool se finansies op 'n ongestruktureerde manier hanteer word, wat gevolglik onderwysersekuriteit negatief kan beïnvloed. Artikel 21 sit verdere geallokeerde funksies uiteen wat deur die Departementshoof op aansoek van die SBL aan die betrokke SBL toegewys kan word. Die funksies behels die instandhouding en verbetering van die skool se geboue en gronde; die bepaling van die skool se buitemuurse kurrikulum; en die aankoop van handboeke en opvoedkundige materiaal.

Heelwat navorsing is die afgelope tyd gedoen oor skoolgeweld in Suid-Afrika en die rol van leerders of onderwysers in die proses (Burton, 2008a; De Wet, 2007), asook oor onderwysersekuriteit in Suid-Afrika (Keating, 2011; Doubell, 2012; Rossouw, 2011). Geen navorsing kon egter gevind word oor die pligte van die SBL ten opsigte van onderwysersekuriteitsbelewenis in openbare skole nie. Die doel van hierdie studie is dus om te ondersoek in watter mate die uitvoering van die SBL se pligte 'n invloed het op die onderwyser se sekuriteitsbelewenis by die skool.

1.4.2 Konsep van onderwysersekuriteitsbelewenis

Onderwysersekuriteitsbelewenis verwys na hoe onderwysers in openbare skole fisiese en psigologiese veiligheid ervaar. Onderwysers moet in beginsel by skole op hulle gemak en vry van gevaar voel sonder enige voorvalle van fisiese en psigologiese aard wat negatief op hulle daaglikse werksaamhede inwerk.

1.5 NAVORSINGSVRAE

Na aanleiding van die probleem, die literatuuroorsig en die leemtes wat daarin voorkom, is die navorsingsvraag vir hierdie studie soos volg geformuleer:

In watter mate (al dan nie) beïnvloed die implementering van die SBL-pligte onderwysersekuriteitsbelewenis in plattelandse openbare skole in die John Taole Gaetsewe-distrik?

In die lig van die bogenoemde navorsingsvraag, word die volgende sub-navorsingsvrae ondersoek:

- 1.5.1 Watter regs-determinante het 'n invloed op die sekuriteit van onderwysers by plattelandse openbare skole?
- 1.5.2 Watter regte het onderwysers by openbare skole in terme van 'n veilige omgewing?
- 1.5.3 Watter pligte van die SBL het 'n invloed op onderwysersekuriteit by plattelandse openbare skole?
- 1.5.4 Hoe ervaar plattelandse onderwysers by plattelandse openbare skole sekuriteit in terme van die regsplig van die SBL by plattelandse openbare skole?

1.6 NAVORSINGSDOELWITTE

Die doel van hierdie beskrywende en verkennende kwalitatiewe navorsing is om die invloed van die SBL se implementering van hulle regsplig teenoor onderwysers by plattelandse openbare skole in John Taole Gaetsewe-distrik te ondersoek, asook onderwysers se ervarings van onderwysersekuriteit.

Die volgende doelwitte is daargestel om te bepaal in watter mate beïnvloed die implementering van die SBL se pligte onderwysers se sekuriteitsbelewenis by plattelandse openbare skole in die John Taole Gaetsewe-distrik:

- 1.6.1 om deur middel van 'n literatuurstudie te bepaal watter regs-determinante 'n invloed het op die sekuriteit van onderwysers by plattelandse openbare skole;
- 1.6.2 om deur middel van 'n literatuurstudie te bepaal watter regte onderwysers by plattelandse openbare skole het;
- 1.6.3 om deur middel van literatuurstudie te ondersoek watter pligte van die SBL 'n invloed het op onderwysersekuriteit by plattelandse openbare skole; en
- 1.6.4 deur middel van empiriese navorsing die ervarings van plattelandse onderwysers se sekuriteitsbelewenis in terme van die regsplig van die SBL by plattelandse openbare skole te ondersoek.

1.7 NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE

Vir die doel van hierdie navorsing, sal die volgende navorsingsontwerp en -metodologie gebruik word.

1.7.1 Epistemologie en ontologie

Hierdie kwalitatiewe studie sal vanuit 'n interpretivistiese navorsingsfokus benader word. Interpretivistiese navorsing poog om mense se gevoelens en ervarings in menslike terme te beskryf en te interpreteer om dit met empatie en begrip in konteks te plaas (Creswell, 2009). Die besluit om my studie vanuit 'n interpretivistiese navorsingstradisie te benader, spruit uit die doel van my studie voort, naamlik om onderwysers se ervarings van hulle sekuriteitservarings, met betrekking tot die regsplig van die SBL, te beskryf.

Kwalitatiewe navorsers glo die wêreld bestaan uit mense met hulle eie aannames, intensies, houdings en waardes, en 'n begrip van hierdie werklikheid of realiteit word verkry deur ander se belewenisse vanuit 'n sekere perspektief te ontdek en te verstaan (Creswell, 2014:185-186). Menslike aktiwiteite moet in terme van betekenis ondersoek word, naamlik om die redes vir onderwysers se mededelings te bepaal. Dit moet dan geïnterpreteer word deur middel van verbinding met ander menslike aktiwiteite om groter begrip te bewerkstellig. Kwalitatiewe navorsing aanvaar gevolglik die interaktiewe verhouding tussen die navorser en deelnemers, asook tussen die deelnemers en hulle eie belewenisse en hoe hulle realiteit volgens hulle eie ervarings gekonstrueer het. Onderwysers se belewenisse van hulle sekuriteitservarings rakende die implementering van die SBL se pligte is die medium waardeur ek realiteit sal ontdek en verstaan (§ 6.2).

1.7.2 Kwalitatiewe benadering

Die tipe navorsingsbenadering wat vir my studie gebruik gaan word, is kwalitatiewe navorsing, omdat die navorser die onderwysers se belewenisse wil beskryf, begryp en analiseer eerder as verduidelik (Creswell, 2014:186). Kwalitatiewe navorsing fokus op onthulling deur middel van beskrywing van die aard van sekere situasies, opsette, prosesse, verhoudings en persone. Dit verskaf nuwe insigte en konsepte en bevestig die geldigheid van sekere aansprake en teorieë (Leedy & Ormrod, 2014:141). Hierdie navorsingsontwerp is toepaslik om die doel van my studie, soos in paragraaf 1.6 beskryf, te bereik omdat die fokus van my studie is om die deelnemende onderwysers se belewenisse ten opsigte van sekuriteitservaring en die uitvoering van die SBL se funksies in hierdie opsig, te verstaan (§ 6.3).

1.7.3 Fenomenologiese ontwerp

Hierdie is 'n fenomenologiese studie vanuit 'n interpretivistiese paradigma omdat die studie fokus op onderwysers se belewenisse oor 'n verskynsel (Nieuwenhuis, 2007:71). Fenomenologiese navorsing behels navrae oor die ervarings van 'n aantal deelnemers (Creswell, 2009:13) en het ten doel om deur middel van die deelnemers se belewenisse 'n diepgaande begrip van die verskynsel te ontwikkel (Giorgi & Giorgi, 2008). 'n Fenomenologiese studie word verder beskryf as 'n metode waar deelnemers antwoorde op vrae verskaf met betrekking tot fenomene of verskynsels en hoe dit verstaan, geïnterpreteer en beleef word (Leedy & Ormrod, 2014:147). Die verskynsel in die studie is die sekuriteitsbelewenis van die onderwyser in terme van die uitvoering van die pligte van die SBL (§ 6.4).

1.7.4 Navorsingspopulasie en steekproefgrootte

Die steekproef was 'n doelgerigte steekproef. Volgens Patton (2002) is daar nie reëls vir 'n steekproefgrootte in kwalitatiewe navorsing nie en dat die steekproefgrootte afhang van die navorsingsvrae, die doel van die studie, asook wat met die beskikbare tyd en hulpbronne gedoen gaan word. Doelgerigte steekproefneming lewer insig en diepgaande begrip word uit informasiebronne verkry om sodoende meer lig op die vrae in die navorsing te werp (Creswell, 2014:186). Daarom het ek onderwysers geselekteer wat as bron van inligting oor ryk kennis beskik ten opsigte van die funksies van die SBL en bereid was om hulle belewenisse en insae vir navorsingsdoeleindes te deel. Die populasie het uit vier skole in die John Taole Gaetsewe-distrik bestaan. Seleksie het vooraf plaasgevind deur die skole te besoek en inligting in te win oor die probleme of uitdagings wat skole in die gesig staar betreffende leerderwangedrag en daarvolgens die seleksie te maak.

Die data is in twee fases ingesamel:

- Fase 1: Semi-gestruktureerde onderhoude

Die deelnemers in hierdie fase, met wie semi-gestruktureerde onderhoude gevoer is, het uit vier onderwysers per skool bestaan en is uit drie skole geselekteer – dit wil sê 'n steekproef van twaalf (§ 5.5.1).

- Fase 2: Fokusgroeponderhoud

Die fokusgroep het uit ses onderwysers van 'n vierde hoërskool (wat nie deel van die bogenoemde onderhoude was nie) bestaan (§ 5.5.2).

1.7.5 Data-insamelingstrategie

Kwalitatiewe navorsing fokus inherent op die gebruik van verskeie metodes om te verseker dat in-diepte begrip verkry word van die verskynsel wat ondersoek word. Daar is dus van twee data-

insamelingsinstrumente gebruik gemaak, naamlik semi-gestruktureerde onderhoude en een fokusgroeponderhoud (Denzin & Lincoln, 2005:3).

1.7.5.1 Semi-gestruktureerde individuele onderhoude

Semi-gestruktureerde individuele onderhoude is as 'n data-insamelingstrategie vir hierdie studie gebruik, aangesien dit meer aanpasbaar is vergeleke met gestruktureerde onderhoude. Dit het tot groter begrip van die verskynsel *onderwysersekuriteit* gelei. In gestruktureerde onderhoude word al die vrae in dieselfde volgorde aan al die deelnemers gevra en volgens Botha (2001:14) het die navorser min interaksie met deelnemers. In semi-gestruktureerde onderhoude kan aansluiting gevind word by individuele verskille, daar is ruimte vir spontaneïteit en veranderinge soos die situasie hom voordoen kan verreken word (Patton, 2002:343).

1.7.5.2 Fokusgroeponderhoud

Gedurende die fokusgroeponderhoud het die deelnemers sekere temas bespreek wat deur die navorser aan hulle deurgegee is. Fokusgroeponderhoude is 'n wyse waarop kwalitatiewe data ingesamel word deur 'n informele groepbespreking oor sekere temas te fasiliteer (Silverman, 2006:167). Die gebruik van fokusgroeponderhoude maak deel uit van 'n multimetode-studie en is as data-insamelingstegniek om die volgende redes geselekteer (Leedy & Ormrod, 2014:153-156):

- die interaksie tussen deelnemers is meer insiggewend as in individuele onderhoude; en
- die inligting uit onderhoude kan meer kwalitatief geïnterpreteer word.

Die fokusgroeponderhoud is opgeneem (d.m.v. 'n elektroniese bandopnemer) sodat dit getranskribeer kon word, terwyl addisionele veldnotas ook voortdurend aangeteken is (De Vos & Strydom, 2002:21; Leedy & Ormrod, 2014:159).

1.8 ROL VAN DIE NAVORSER

Ek is 'n 42-jarige Afrikaanssprekende kleurlingman met 21 jaar onderwysondervinding in 'n plattelandse streek. Ek erken dat my menswees en ervarings nie invloed het op die lens waaruit ek my deelnemers se interpretasies en data interpreteer en analiseer nie. Ek stel dit ook duidelik dat my bevindinge nie veralgemeen kan word nie en ek maak ook nie die aanname dat ander navorsers met dieselfde data tot dieselfde bevindinge as ek sou kom nie.

Ek het 'n kennisverhouding met die meeste onderwysers in die streek omdat ek self 'n onderwyser in die streek is, maar het nogtans 'n vertrouensverhouding met deelnemers gehad sodat hulle openlik en met vrymoedigheid hulle ervarings van hulle sekuriteitsbelewenis kon deel. Ten einde 'n begrip van die deelnemers se ervarings te ontwikkel, het ek my nie van die navorsing gedistansieer

nie en eerder interaktief met die deelnemers verkeer (Terre Blanche & Durrheim, 1999:21). My interpretasie van onderwyserbelewensisse is dus subjektief.

Ek het die toepaslike inligting vir die studie ingesamel en geanaliseer. Die inligting is deur middel van internetsoektogte, boeke, tydskrifte, verhandelings en departementele dokumente versamel. Dit is belangrik dat daar 'n vertrouensverhouding tussen die navorser en deelnemers moet wees om te bevestig dat die inligting op dieselfde vlak geïnterpreteer en verstaan word (Maree & Van der Westhuizen, 2007:26). Ek het die semi-gestruktureerde onderhoude en 'n fokusgroeponderhoud voorberei en gestruktureer, asook die bespreking daarvan gefasiliteer.

My rol as navorser was om die werklikheid van die situasies van die onderwysers se belewensisse, ten opsigte van die pligte van die SBL, te verstaan. Die klem is dus op die deelnemers se belewensisse en ervarings geplaas. Ek het nie bepaal wat as kennis beskou word nie, maar wat die deelnemers as kennis beskou en wat ontstaan as gevolg van die interaksie tussen die deelnemers en die navorser (Creswell, 2010:56). Ek het desnieteenstaande die deelnemers se interpretasies van hulle belewensisse geïnterpreteer.

1.9 METODES VAN DATA-ANALISE

Die inhoud van die individuele onderhoude en die fokusgroeponderhoud is geanaliseer. Inhoudsanalise word deur Leedy en Ormrod (2001:114) beskryf as 'n gedetailleerde en sistematiese ondersoek van bepaalde materiaal om patrone, temas of denknegings binne daardie materiaal te identifiseer. Die data-analise het in fases geskied, soos uiteengesit in Creswell (2003:208):

- Fase 1: Die elektroniese bandopname van die onderhoude en die gesprekke tydens die fokusgroeponderhoud is getranskribeer. Veldnotas en waarnemings is ook getik;
- Fase 2: Die onverwerkte data is verskeie kere deurgewerk en daar is oor die inhoud en betekenis gereflekteer om die betekenis en bruikbaarheid van die data te bepaal. Ervarings en betekenis wat daaruit voortgevloei het, is aangeteken (Leedy & Ormrod, 2001; McMillan & Schumacher, 2001);
- Fases 3 en 4: Uit die ervarings en betekenis soos in fase 2 aangeteken, is temas geïdentifiseer en elk met die mees beskrywende terme benoem en omskryf. Die konteks en die deelnemers, asook die temas vir analise is breedvoerig beskryf (vgl. Leedy & Ormrod, 2001; McMillan & Schumacher, 2001) (§ 6.2).

Ek het van ATLAS.ti ('n kwalitatiewe data-analise sagtewareprogram) gebruik gemaak om my data te bestuur. Die aanwending van meer as een data-insamelingsmetode, soos individuele onderhoude

en 'n fokusgroeponderhoud, verhoog die betroubaarheid van die bevindings, soos deur Nieuwenhuis (2007:80) beklemtoon.

1.10 HOOFSTUKINDELING

- Hoofstuk 1

Oriëntering tot die studie. Die hoofstuk omvat 'n inleiding, probleemstelling, die doel van die navorsing, die navorsingsontwerp en die konseptuele raamwerk.

- Hoofstuk 2

Literatuuroorsig. Die hoofstuk behels regs-determinante van onderwysersekuriteit. Die konseptuele raamwerk beoog om die Grondwet, SASW, beleide en tersaaklike regspraak te ontleed en om te bepaal watter impak die regsplig van die SBL op onderwysersekuriteit het.

- Hoofstuk 3

Regte van onderwysers. In hierdie hoofstuk word die regte van onderwysers aan die hand van die menseregte in die Grondwet bespreek en ontleed ten einde te bepaal of die SBL sy pligte uitvoer ten opsigte van die regte van onderwysers om sodoende onderwysersekuriteit te verseker.

- Hoofstuk 4

Regsplig van die skoolbeheerliggaam. In hierdie hoofstuk word die regsplig van die SBL in terme van die SASW breedvoerig bespreek met spesifieke verwysing na onderwysersekuriteit.

- Hoofstuk 5

Navorsingsontwerp en metodologie. Die navorsingsmetodes en rasionaal vir die kwalitatiewe navorsingsontwerp word bespreek, waarna verduidelik word hoe die empiriese ondersoek uitgevoer is.

- Hoofstuk 6

Data-analise. Die data-analise, bevindings en interpretasie van die kwalitatiewe data word uiteengesit en bespreek.

- Hoofstuk 7

Samevatting, bevindings en aanbevelings. Gevolgtrekking en aanbevelings word aan die hand van die navorsingsdoelstelling weergegee.

1.11 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die probleem oor die gebrek aan onderwysersekuriteit wat in plattelandse openbare skole ondervind word as gevolg van leerderwangedrag, misdaad, geweld en onveilige skoolomgewings, uitgelig. Die konseptuele raamwerk met die onderskeie wette is uiteengesit, onder meer die Grondwet en die SASW, wat die SBL in skole moet implementeer ten einde onderwysersekuriteit te verseker. Die navorsingsvraag, -doelwitte, -ontwerp en -metode wat gevolg is, is daarna uiteengesit.

Die volgende literatuurhoofstukke gaan uiteengesit word om navorsingsvrae 1.5.1 tot 1.5.3 te beantwoord. In hoofstuk twee word die regs-determinante wat onderwysersekuriteit bevorder bespreek (§ 1.5.1), gevolg deur hoofstuk drie wat die regte van onderwysers uitlig volgens die Grondwet (§ 1.5.2) en hoofstuk vier wat die pligte van die SBL uitlig soos deur die SASW bepaal (§ 1.5.3). Hoofstuk vyf behels die teoretiese faset van die empiriese studie, naamlik die navorsingsontwerp en -metodologie wat as geskik geag is om die navorsing uit te voer. Die data-analise word in hoofstuk ses bespreek om te bepaal of die onderwysers in die John Taole Gaetsewe-distrik veilig voel deur die vierde sub-navorsingsvraag te beantwoord, naamlik: "Hoe ervaar plattelandse onderwysers by plattelandse openbare skole sekuriteit in terme van die regsplig van die SBL by plattelandse openbare skole?" (§ 1.5.4). Hoofstuk sewe fokus op die bevindings van die empiriese navorsing, die hipoteses wat die studie gegenereer het en aanbevelings wat uit die studie spruit.

HOOFSTUK 2

LITERATUUROORSIG: REGSDETERMINANTE VAN ONDERWYSERSEKURITEIT

2.1 INLEIDING

Die skep van 'n veilige en beskermde skool is belangrik vir effektiewe leer en onderwys (Prinsloo, 2005; Squelch, 2001:13). Die reg op 'n veilige en beskermde skool vir leerders en onderwysers word beoog in artikel 24(1) van die Grondwet. Sosiale en omgewingsfaktore, asook die toename in geweld in Suid-Afrikaanse skole lei tot 'n afname in sekuriteitservarings (Ncontsa & Shumba, 2013). Hierdie afname word aan swak bestuur, oneffektiewe SBL'e en onvoldoende dissipline gekoppel (Squelch, 2001:137; Mestry & Khumalo, 2012:102, 104).

Skoolveiligheid is een van die mees basiese probleme wat skole in die gesig staar en daarom is die skep en behoud van veilige skole 'n prioriteit op die onderwysagenda (Squelch, 2001:138; Mncube & Madikizela-Madiya, 2014:44). Die behoefte aan skoolsekuriteit het oor die jare heen verander van die beskerming van skoleiendom teen vandale tot die veiligheid en sekuriteit van leerders en onderwysers. Sekuriteit vereis tans 'n goed ontwikkelde sekuriteit- en veiligheidsplan sowel as goeie risiko-assesseringsplanne (Lawrence, 2007:162). Volgens Fischer, Halibozek en Green (2008:31) behels sekuriteit 'n stabiele, relatief voorspelbare omgewing waarin individue of groepe (d.w.s. onderwysers) hulle daaglikse take kan uitvoer sonder onderbreking of vrees vir steuring of beserings. In dié geval het die SBL 'n regsplig om te verseker dat skole veilig en beskerm is vir onderwysers deur seker te maak dat die nodige beleide, prosedures en strukture bestaan. 'n Dreigende probleem in baie skole is dat die SBL vanweë 'n gebrek aan kapasiteit en vaardighede nie sy rol, verantwoordelikheid en verantwoordbaarheid verstaan nie (Squelch, 2001:138; Xaba, 2011:206) (§ 1.1).

Dit is belangrik vir die studie om die pligte van die Onderwysdepartement en die skoolbestuurspan te bespreek om 'n geheelbeeld te verkry oor die omvang van onderwysersekuriteit. Die SASW stipuleer dat die professionele bestuur van 'n openbare skool deur die skoolhoof onderneem moet word onder leiding van die Onderwysdepartement. Dit beteken dat die prinsipaal gedelegeerde magte het om die kontrole van onderrig en leer by die betrokke skool effektief te kan organiseer. Professionele bestuur word dus omskryf as die dag-tot-dag bestuur van aktiwiteite van 'n skool deur die prinsipaal en sy/haar bestuurspan. Die bestuurspan is verantwoordelik vir alles wat kwaliteit onderrig binne die betrokke skool voorsien, byvoorbeeld menslike hulpbron benutting (personeelbestuur en aanwending), kurrikulumontwikkeling (alle aspekte ten opsigte van die vakinhoud wat in die betrokke skool aangebied word) en alle maatreëls om effektiewe onderrig en

leer te verseker, asook die bestuur van die buite-kurrikulêre aktiwiteite (sport- en kultuur-aktiwiteite) van 'n skool. Die skoolbestuursplan onder leiding van die skoolhoof is verantwoordelik vir die daarstelling van kwaliteitonderrig in die skool, onder meer menslike hulpbronne en kurrikulumbestuur, asook die veiligheid van onderwysers (Joubert & Prinsloo, 2015:237).

Volgens artikel 16A (2) van die Wysigingswet no. 31 van 2007 van die SASW moet die prinsipaal in die professionele bestuur van 'n openbare skool die werksaamhede uitvoer wat die Departement van Onderwys (Departementshoof) ingevolge die SASW aan hom of haar gedelegeer het. Dit sluit die veiligheid van die skool in, spesifiek die veiligheid van die onderwysers wat as fokusarea van die studie dien. Ek is bewus van die Departement en skoolbestuur se pligte in dié verband, maar die studie se fokus is op die uitvoering van SBL-pligte ten opsigte van die onderwysers se belewenis van sekuriteit. Gevolglik sal die fokus op die SBL se implementering van sy regsplig wees.

2.2 VEILIGE SKOLE

'n Veilige skool kan gedefinieer word as 'n skool wat vry is van gevaar en sonder enige skadelike voorvalle is. Die veilige skool is 'n plek waar nie-doserende personeel, onderwysers en leerders kan werk, onderrig en leer sonder vrees vir enige bespotting, intimidasie, teistering, vernedering of geweld. Daarom is 'n veilige skool 'n gesonde skool wat fisies en psigologies veilig is (Squelch, 2001:139; Wiley & Cory, 2013:575). Volgens Bucher en Manning (2005:57) is 'n veilige skool 'n skool waar die totale klimaat van leerders, onderwysers, nie-doserende personeel en besoekers op 'n positiewe en nie-dreigende manier met mekaar verkeer, wat die missie van die skool reflekteer en wat positiewe verhoudings en persoonlike groei verbeter.

Volgens Blum (2005:17) is die volgende aspekte aanduiders van veilige skole:

- hoë akademiese standaard;
- positiewe en respektvolle verhoudings;
- sterk onderwyser-ondersteuning deur die SBL;
- skoolpersoneel (leerders, ouers, gemeenskap, SBL) wat wetgewing gehoorsaam;
- administrateurs (staat en SBL) wat hul verbind tot veilige skole;
- goeie beheer- en bestuurspraktyke; en
- geen of lae vlakke van geweld nie.

Na aanleiding van bogenoemde aanduiders, kan baie skole in Suid-Afrika as onveilig beskryf word. Daar is verskeie insidente van geweld in die media gepubliseer wat 'n gebrek aan sekuriteit by onderwysers bevestig, soos die geval waar 'n onderwyser met 'n geweer voor 'n klas gedreig is (Kuppan, 2008:1) en 'n onderwyser wat deur 'n leerder by Thornwood Hoërskool naby Durban in 'n klaskamer doodgesteek is (Naidoo, 2007:2). Skoolbeheerliggame is mede-verantwoordelik om te

verseker dat die nodige beleide en prosedures bestaan om 'n veilige en beskermde omgewing te skep. Die regs determinante van toepassing op onderwysersekuriteit word vervolgens bespreek.

Die werksaansname van hierdie studie is dat die SBL se onvermoë om veilige skole te skep onderwysers se sekuriteitsbelewensisse negatief beïnvloed. Die doel van die literatuuroorsig is om as basis te dien vir die ondersoek na die belewensisse van onderwysersekuriteit ten opsigte van die regspelig van die SBL en om die volgende sub-navorsingsvraag te beantwoord: "Watter regsdeterminante het 'n invloed op die sekuriteit van onderwysers by plattelandse openbare skole?" (§ 1.5.1).

2.3 REGSDETERMINANTE VAN ONDERWYSERSEKURITEIT

Wetgewing relevant tot die implementering van die SBL se pligte ten opsigte van onderwysersekuriteit sluit in die Grondwet, die Wet op Arbeidsverhoudinge, die Wet op die Indiensneming van Opvoeders, die Wet op Diensbillikheid (Wet 55 van 1995) (SA, 1995b) en die SASW. Aangesien die Grondwet ingevolge artikel 2 as oppermagtige wetgewing die basis vir alle wetgewing is en alles en almal daaraan ondergeskik is, sal hierdie wetgewing as aanvangspunt vir die bespreking dien. Artikel 8(1) van die Grondwet bevestig die oppergesag van hierdie wet in Suid-Afrika se regstelsel ten opsigte van die regsprekende gesag van alle staatsorgane en bepaal dat die Handves van Regte van krag is op die totale reg.

2.3.1 Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996

'n Grondwet is 'n regs instrument wat die hoogste regsbron binne enige staat beslaan. Dit bepaal die balans tussen die mag van die staat en die regte van die individu (d.w.s. onderwyser) en die kollektiewe belange van al die mense in die land horisontaal sowel as vertikaal (Currie & De Waal, 2013:8). Artikel 2 van die Grondwet bepaal dat die wet die hoogste reg van die Republiek is en dat enige ander regsvoorskrif of optrede daaraan onderhewig is. Alle ander wetgewing, beleide en regulasies is dus ongeldig as dit met die Grondwet teenstrydig is. In *S v Williams* 1995(3) SA 632 (CC) is dit van die hof verwag om 'n beslissing te maak oor die geldigheid van 'n bevel van lyfstraf vir jong oortreders. Daar is geargumenteer dat so 'n bevel op 'n aantal grondwetlike regte inbreuk maak, onder meer die reg op beskerming teen mishandeling, verwaarloosing, misbruik of vernedering. Die hof het gevolglik die relevante artikel van die Strafproseswet 51 van 1977 (SA, 1977) ongeldig verklaar, aangesien dit inbreuk gemaak het op die reg om beskerm te word teen wrede en vernederende straf. Die hof het dit dus nie nodig geag om vernaamlik die regte in artikel 28 te oorweeg nie (*Christian Education SA v Minister of Education* 2000 (4) SA 757 (CC)).

Die Grondwet lê die grondslag vir onderrig en leer met die klem op menseregte en menswaardigheid, wat beteken dat niemand op 'n onmenslike manier gestraf of behandel mag word

nie (Smit, 2011:34). Die fundamentele menseregte, waarop demokrasie in Suid-Afrika gegrondves is, word in Hoofstuk 2 (Handves van Regte) van die Grondwet vervat. Artikel 7(1) van die Grondwet verduidelik dat die doel van hierdie regte is om onder meer die demokratiese waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid te verseker. Alle wetgewende instansies is gevolglik onderhewig aan die bepaling van die Handves van Regte. Alle staatsorgane (bv. openbare skole) wat die reg toepas en afdwing, moet dit in ooreenstemming met die Grondwet en Handves van Regte doen. Die Departement van Onderwys as 'n staatsorgaan word gevolglik deur die wetgewing gebind.

Die feit dat onderwys in ooreenstemming met die Grondwet bedryf moet word en dat die onderwys 'n verantwoordelikheid het om 'n menseregtekultuur in skole te skep, verplig die SBL om hulle beheer in skole in terme van hulle regsplig teenoor onderwysersekuriteit só te struktureer dat dit in ooreenstemming is met die bepalings van die Handves van Regte. Die SBL het dus wetlike pligte teenoor die onderwysers en die uitvoering van hierdie pligte het 'n invloed op die onderwysers. Dit beteken dat die basiese regte van die onderwysers binne 'n menseregtekultuur eerbiedig moet word. Die doel van die Grondwet, luidens die aanhef, is om alle vorme van geïnstitusioneerde diskriminasie en ongelykheid uit die Suid-Afrikaanse sosiale samelewing te verwyder (*Brink v Kitshoff*, no. 1996(6) BCLR 1489 (CC)). Die aanhef van die Grondwet vorm die sleutel tot die betekenis van die Grondwet en sal vervolgens eerste bespreek word.

2.3.1.1 Aanhef van die Grondwet

In die aanhef word gestel dat die Grondwet as hoogste reg van die Republiek aangeneem word om sekere doelstellings te bereik. Die Grondwet is daarop gerig om die volgende doelwitte of oogmerke te bereik, naamlik om (SA, 1996a):

Die verdeeldheid van die verlede te heel en 'n samelewing gegrond op demokratiese waardes, maatskaplike geregtigheid en basiese menseregte te skep;

Die grondslag te lê vir 'n oop en demokratiese samelewing waarin regering gegrondves is op die wil van die bevolking en elke burger gelyk deur die reg beskerm word;

Die lewensgehalte van alle burgers te verhoog en die potensiaal van elke mens te ontsluit; en

'n Verenigde en demokratiese samelewing te bou wat sy regmatige plek as 'n soewereine staat in die gemeenskap van nasies kan inneem.

Hieruit moet afgelei word dat die Grondwet as hoogste reg aangeneem word om die grondslag te lê vir 'n oop en demokratiese samelewing. Hierdie samelewing (wat as oop en demokraties getipeer word) is op sy beurt op demokratiese waardes, maatskaplike geregtigheid en basiese menseregte gegrond. Die SBL moet hom vergewis van die doelstellings soos vervat in die aanhef en dit deel

maak van alle beleide en reëls wat deur hulle opgestel word om sodoende te verseker dat die kernwaardes ook in alle aangeleenthede waarin die onderwysers betrokke is, van toepassing is.

2.3.1.2 Die kernwaardes van die Grondwet (artikel 1)

In hierdie Grondwet word gestel dat Suid-Afrika een soewereine, demokratiese staat is wat op 'n aantal waardes gegrond is, naamlik:

- menswaardigheid, die bereiking van gelykheid, die uitbou van menseregte en vryhede;
- nie-rassigheid en nie-seksisme;
- die oppergesag van die grondwet en die heerskappy van die reg;
- algemene stemreg vir volwassenes, 'n nasionale gemeenskaplike kieserslys, gereelde verkiesings; en
- 'n veelparty-stelsel van 'n demokratiese regering ten doel om verantwoordingspligtigheid, 'n responsiewe ingesteldheid en openheid te verseker.

Venter (2000, aangehaal in Oosthuizen, 2014:27) beskryf menswaardigheid as die primêre kernwaarde met gelykheid en vryheid as ondersteunende kernwaardes, terwyl nie-rassigheid en nie-seksisme afgeleide waardes is en die res strukturele en prosedurele waardes is. Grondwetlike waardes en regte is nie sinoniem nie en hulle funksies verskil van mekaar. Regte kan teen persone en entiteite wat die regte verbreek afgedwing word. 'n Waarde word beskryf as die houding, gesindheid of oortuiging waardeur 'n persoon se gedrag uitgeoefen word (Rens, Van der Walt & Vreken, 2005:194). Ingevolge artikel 39 van die Grondwet dien waardes as basis vir optrede en is dit altyd relevant tot die interpretasie van alle fundamentele regte. In die skoolopset beteken dit dat die grondwetlike waardes van die Grondwet deur die onderwysers se gedrag, optredes en oortuiginge weerspieël moet word en in enige optrede of besluit en die interpretasie van beleide, wette of reëls aan die hand van die waardes gemeet moet word (artikels 1 en 7 van die Grondwet).

Artikel 1(d) van die Grondwet bepaal dat Suid-Afrika 'n demokratiese staat is wat gegrond is op die waardes van verantwoordbaarheid, 'n responsiewe ingesteldheid en openheid, wat beteken dat die Staat (by implikasie die SBL in hierdie geval) sy beleide en optredes moet kan verduidelik indien belangstellendes dit versoek, gerigsnoer teen hierdie waardes. Die Grondwet het dus 'n kultuur van verantwoordbaarheid ingebou waarin alle staatsorgane rekenskap moet gee ten opsigte van hulle beleide. Daar word dus van alle Suid-Afrikaners, onderwysers en SBL'e verwag om die waardes deel te maak van alle handelinge, optredes, reëls, beleide en wetgewing, aangesien interpretasie van wette, reëls en regulasies op grond van dié waardes moet wees.

2.3.1.3 Die waardes onderliggend aan alle demokrasieë – verskansing van menseregte (artikel 7)

Artikel 7(1), die inleidende artikel van die Handves van Regte, herinner gedeeltelik aan die Aanhef in artikel 1(a). Die Aanhef van die Grondwet word voorgestel as die grondslag van Suid-Afrika as 'n demokratiese en oop samelewing, waar die Handves van Regte (Hoofstuk 2) voorgehou word as die “hoeksteen” van enige demokrasie, derhalwe ook in Suid-Afrika. Die Handves verskans die regte van alle mense in Suid-Afrika en bevestig die “demokratiese waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid”.

Hierdie demokratiese waardes van menswaardigheid, vryheid en gelykheid is van kardinale belang in ons samelewing en skole. Dít (tesame met die waardes van die Grondwet soos genoem in Artikel 1) is die waardes en houdings waarop die Grondwet en ander beleide, gedragskodes en reëls wat deur die SBL opgestel word, moet berus. Dit is ook belangrik om hierdie waardes in gedagte te hou wanneer wetgewing en beleide geïnterpreteer word. Geen beleid mag op so 'n wyse geïnterpreteer word dat hierdie waardes nie erken en toegepas word nie.

Die begrip *demokrasie* kom in al drie die besprekings voor. In die Aanhef verskyn dit twee maal in sy byvoeglike vorm “demokratiese”; in artikel 1(a) word gekonstateer dat Suid-Afrika 'n demokratiese staat is; en in artikel 7(1) word die Handves van Regte getipeer as die hoeksteen van demokrasie en word daar genoem dat hierdie Handves gevolglik die “demokratiese waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid” in Suid-Afrika bevestig. Uit die laasgenoemde wil dit voorkom of die waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid 'n voorvereiste van demokrasie is. Die uitleg van die Handves van Regte moet geïnterpreteer word in samewerking met die kern- en demokratiese waardes waarop die Grondwet geskoei is. Vervolgens skuif die fokus nou na artikel 39 wat die wettige metode van interpretasie van menseregte en ander wetgewing aandui.

2.3.1.4 Uitleg van die Handves van Regte (artikel 39)

Artikel 39 lui as volg:

- (1) By die uitleg van die Handves van Regte-
 - (a) moet 'n hof, tribunaal of forum die waardes wat 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid ten grondslag lê;
 - (b) moet 'n hof, tribunaal of forum die volkereg in ag neem; en (c) kan 'n hof, tribunaal of forum buitelandse reg in ag neem.
- (2) By die uitleg van enige wetgewing, en by die ontwikkeling van die gemene reg of gewoontereg, moet elke hof, tribunaal of forum die gees, strekking en oogmerke van die Handves van Regte bevorder.

- (3) Die Handves van Regte ontken nie die bestaan van ander regte of vryhede wat deur die gemene reg, gewoontereg of wetgewing erken of verleen word nie, in die mate waarin daardie regte of vryhede met die Handves bestaanbaar is.

Artikel 39(1)(a) maak voorsiening vir 'n interpretasie wat die waardes van 'n oop en demokratiese samelewing bevorder wat op vryheid en gelykheid gebaseer is (Currie & De Waal, 2013:146). Volgens Joubert en Prinsloo (20015:36) sal dit soms gebeur dat die regte in konflik met mekaar is en dat die tribunale en howe die teenstrydige regte moet balanseer soos die grondwetlike hof dit onderskeidelik gedoen het in die uitspraak van die doodstraf en lyfstraf vir jeugdige oortreders in *S v Makwanyane* 1995 (6) BCLR 665 (CC) en *S v Williams* 1995 (7) BCLR 861 (CC). In *S v Makwanyane* en *S v Williams* het die grondwetlike hof uitgebreide navorsing gedoen oor onderskeidelik universele erkende fundamentele reg op lewe en die reg om vry van gewelddadige en onmenslike straf te wees om lig te werp op die interpretasie in die Suid-Afrikaanse konteks (Joubert & Prinsloo, 2015:36).

Tesame met die teks en die aanhef van die Grondwet, moet die howe ingevolge artikel 39(1)(b) ook die volkereg in ag neem by die uitleg van die Grondwet en veral internasionale verdrae, wat die vernaamste bron van volkereg uitmaak, bevat belangrike bepalings oor onderwys-, taal- en kultuurregte (Joubert & Prinsloo, 2015:36). In *S v Makwanyane* het die hof genoem dat internasionale ooreenkomste en internasionale reg 'n raamwerk skep waarin die Handves van Regte geëvalueer en verstaan kan word en vir die doel kan tribunale handelings met koöperatiewe instrumente – soos die Verenigde Nasies se Universele Verklaring van Menseregte, die Inter-Amerikaanse Kommissie vir Menseregte en die Europese Hof van Menseregte – besluite neem en leiding verskaf vir die korrekte interpretasie van 'n spesifieke aangeleentheid. Die feit dat Suid-Afrika op die oomblik 'n paar internasionale menseregte-ooreenkomste onderteken het, verplig die land om dit aan te wend in die interpretasie van regte en vir die bepaling van 'n raamwerk en nie vir die bewys van hulle bestaan nie (Currie & De Waal, 2013:146).

Ingevolge artikel 39(1)(c) mag buitelandse reg gebruik word. Dit beteken nie dat dit verpligtend is om buitelandse reg te gebruik nie. In beide voorafgenoemde hofsake het die hof byvoorbeeld na leiding gesoek in buitelandse reg om interpretasies te maak. In die hofsak van *S v Makwanyane* het die regter verwys na die belangrikheid van die inagneming van buitelandse reg omdat dit van waarde is uit eie reg of omdat dit relevant is tot artikel 39(1)(c).

Artikel 39(2) het min te doen met die interpretasie van die Grondwet, maar het te doen met die interpretasie van wetgewing en die ontwikkeling van gemene reg en gewoontereg. Alhoewel dit nie te doen het met die interpretasie van die Grondwet nie, is dit belangrik in die toepassing van die Grondwet. Artikel 39(2) moet dus saam met artikel 8 van die Grondwet gelees word, aangesien dit

vir indirekte toepassing van die Handves van Regte voorsiening maak ten opsigte van wetgewing (Currie & De Waal, 2013:148).

Artikel 39(3) bevestig net dat die Handves van Regte in die Grondwet nie persone weerhou om op gemene reg of gewoontereg staat te maak nie, maar aangesien die Grondwet die oppergesag is, mag die wetgewing of gemene reg nie inkonsekwent met die Handves van Regte wees nie. Byvoorbeeld, as 'n persoon akkommodasie by 'n hotel geweier word, hoef die persoon nie van die Handves van Regte gebruik te maak om 'n oplossing te vind nie, omdat niks die persoon verhoed om 'n oplossing te vind deur gebruik te maak van die Wet op die Bevordering van Gelykheid en Voorkoming van Onbillike Diskriminasie (Wet 4 van 2000) (SA, 2000) nie of as die reg op self-inkriminering (artikel 35(3)(j)) slegs beskikbaar is vir persone wat vir kriminele oortredings aangekla is, niks die persoon kan verhoed om in enige ander saak hy/sy gemene reg teen self-inkriminering te gebruik nie (Currie & De Waal, 2013:148).

2.3.1.5 Die beperking van regte (artikel 36)

Die beperking van regte vind plaas aan die hand van artikel 36 van die Grondwet wat bepaal:

36(1) Die regte in die Handves van Regte kan slegs in terme van 'n algemeen geldende regsvoorskrif beperk word in die mate waarin die beperking redelik en regverdigbaar is in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van—

- (a) die aard van die reg;
- (b) die belangrikheid van die doel van die beperking;
- (c) die aard en omvang van die beperking;
- (d) die verband tussen die beperking en die doel daarvan; en (e) 'n minder beperkende wyse om die doel te bereik.

36(2) Behalwe soos in subartikel (1) of in enige ander bepaling van die Grondwet bepaal, mag geen regsvoorskrif enige reg wat in die Handves van Regte verskans is, beperk nie.

Artikel 36 magtig die beperking van fundamentele regte indien sekere vereistes nagekom word. Die beperking van 'n reg aan die hand van artikel 36 is 'n geregverdigde skending van so 'n reg, mits dit vir 'n rede plaasvind wat wetlik aanvaarbaar is en gebaseer is op menswaardigheid, gelykheid en vryheid (Currie & De Waal, 2013:151). Dit is dus nie altyd ongrondwetlik om inbreuk te maak op fundamentele regte nie. Wanneer die beperking in ooreenstemming met die kriteria soos in artikel 36 bewys kan word, is dit grondwetlik geldig (Currie & De Waal, 2013:151). Die Grondwet laat dus beperking van regte toe, maar vereis dat die beperkings van die persoon regverdig kan word (Currie & De Waal, 2013:151) aan die hand van die kriteria soos vermeld in artikel 36 van die Grondwet. 'n

Skending van 'n mensereg is dus ongrondwetlik en onwettig. Hoewel alle regte in die Grondwet gewaarborg is, is nie een absoluut nie en kan wettiglik beperk word òf deur middel van 'n inherente beperking òf deur die toepassing van die beperkingsklousule in artikel 36 van die Grondwet.

In die skoolopset beteken dit dat onderwysers in die uitvoering van dissipline wel die bevoegdheid het om sekere fundamentele regte van leerders in sekere gevalle te beperk ten einde onderrig en leer te laat plaasvind. Sodanige beperking moet egter deur die onderwyser regverdig kan word en moet op menswaardigheid, gelykheid en vryheid gebaseer word deur die toepassing van die kriteria in artikel 36(1) van die Grondwet. Die SBL het dus die regsbevoegdheid om die skool se gedragskode só op te stel dat bepaalde regte van leerders tydelik beperk kan word indien leerders hulle aan wangedrag skuldig maak om sodoende onderwysersekuriteit te bevorder. Die beperking van leerders se regte op die vryheid en sekerheid van die persoon en die reg op privaatheid moet egter geregverdig wees ingevolge die beperkingsklousule soos in artikel 36 uiteengesit. Die gedragskode, soos deur die SBL opgestel, moet duidelik die verskillende tipes oortredings met die verwante toepaslike straf stipuleer om onderwysers te help om die regte besluit te neem en nie leerders se regte links en regs te beperk sonder enige definitiewe riglyn nie. Die ontbreking van sodanige riglyn sal onderwysers aan vervolging blootstel indien die beperking van leerders se regte nie regverdig kan word nie.

2.3.1.6 Afdwinging van regte (artikel 38)

Iemand in hierdie artikel genoem, het die reg om 'n bevoegde hof te nader en aan te voer dat daar op 'n reg in die Handves van Regte inbreuk gemaak is of dat so 'n inbreukmaking dreig, en die hof kan gepaste regshulp verleen, met inbegrip van 'n verklaring van regte. Die persone wat 'n hof kan nader, is –

- (a) iemand wat in eie belang optree;
- (b) iemand wat optree namens iemand anders wat nie in hul eie naam kan optree nie;
- (c) iemand wat as 'n lid van of in die belang van 'n groep of klas persone optree;
- (d) iemand wat in die openbare belang optree; en
- (e) 'n vereniging wat in die belang van sy lede optree.

Daar word van iemand wat die hof nader om hulp verwag om direk by die aangeleentheid betrokke te wees omdat die persoon persoonlik ervaar het dat sy regte geskend is. Artikel 38 is alleenlik van toepassing waar die prosedeerder beweer dat 'n reg in die Handves van Regte geskend of bedreig is (Currie & De Waal, 2013:73-74). In die onderwysopset beteken dit dat enige onderwyser wat voel dat die SBL sy/haar regte geskend het, soos in die Handves van Regte uiteengesit word, hulle tot die hof kan wend. Onderwysers wat dus weens die verkeerde uitvoering van die SBL se funksies voel dat hulle sekuriteit fisies en psigologies geaffekteer is, kan hulle wend tot die hof om hulp.

Nadat fundamentele menseregte as basis van die argument toegelig is, skuif die fokus nou na wetgewing wat ooreenkomstig met die Grondwet sekuriteit in die werkplek moet koester. Die algemene wetgewing sal ten eerste ondersoek word – alhoewel dit nie spesifiek vir die onderwyssektor gepromulgeer is nie, kan die onderwys ook daaronder ressorteer. Daarna sal onderwys-spesifieke wetgewing bespreek word. 'n Analise van die algemene wetgewing aangaande onderwysersekuriteit, in terme van die SBL se regsplig, word vervolgens bespreek.

2.3.2 Algemene Wetgewing

Algemene wetgewing verwys na wetgewing wat nie spesifiek vir die onderwyssektor gepromulgeer is nie, maar wat in die breë spektrum nasionaal gepromulgeer is en sodoende in verskeie sektore (ook onderwys) geld (Oosthuizen, 2014:60). Die Wet op Arbeidsverhoudinge sal eerste bespreek word.

2.3.2.1 Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995)

Die Wet op Arbeidsverhoudinge het op 11 November 1996 in werking getree en is die algemene wetgewing wat aan alle werkgewers en werknemers (dus ook onderwysers) die nodige werksekuriteit in terme van hulle dienskontrak bied.

Die Wet op Arbeidsverhoudinge se doel is die bevordering van ekonomiese ontwikkeling, sosiale geregtigheid, arbeidsvrede en die demokratisering van die werkplek. Dit handel oor vryheid van assosiasie en algemene beskerming (Hoofstuk 2), kollektiewe bedinging (Hoofstuk 3), stakings en uitsluiting (Hoofstuk 4), vakbonde en werkgewersorganisasies (Hoofstuk 6), asook onbillike ontslag en onbillike arbeidspraktyke (Hoofstuk 8).

Arbeidsverhoudinge verwys na die verhouding tussen die werknemer en die werkgewer of groepe van elk, byvoorbeeld vakbonde (Rossouw, 2004). Volgens Rossouw (2004) is die verhouding tussen die werkgewer en werknemer spesiaal in skole omdat dit van ander werkplekke se verhoudinge verskil. Onderwysers in dieselfde skool kan verskillende werkgewers hê (byvoorbeeld die Minister van Onderwys of die SBL), terwyl die prinsipaal as verteenwoordiger van die verskillende werkgewers in publieke skole is (Rossouw, 2004). Werkgewers en werknemers het sekere regte en verantwoordelikhede teenoor mekaar. Dit is belangrik dat die werknemer die regte en verantwoordelikhede van die werkgewer ken sodat hulle altyd ooreenkomstig met die regte kan optree en hulle nie hulself onnodig aan onbillike optredes blootstel nie. Verder is dit ook van kardinale belang dat werknemers hulle eie regte en verantwoordelikhede ken sodat hulle kan weet wanneer daar onbillik teenoor hulle opgetree word.

Die regte en verpligtinge van werkgewer en werknemer word vervolgens in individuele en kollektiewe arbeidsverhoudinge uiteengesit.

Volgens Rossouw (2004:2) en Curlewis (2011:8) bestaan die arbeidsreg uit twee komponente, naamlik die individuele en kollektiewe arbeidsreg. Individuele arbeidsverhoudinge verwys na die verhoudings tussen die werknemer (d.w.s. die onderwyser) en die werkgever (d.w.s. die Departement van Onderwys of die SBL), terwyl kollektiewe arbeidsverhoudinge verwys na die verhoudings tussen die vakbond, die werknemer (d.w.s. onderwyser) en die werkgever (d.w.s. die Departement van Onderwys of SBL) (Rossouw, 2004:1).

Bendix (1996:16) beskryf die verpligtinge van die werkgever soos volg:

- om die werknemer te vergoed;
- om veilige en gesonde werksomstandighede te verskaf;
- om werk aan die werknemer te verskaf;
- om die werknemer nie werk te laat verrig wat ondergeskik in status is as waarvoor hy/sy in diens geneem is nie;
- om nie die werknemer se dienste aan 'n ander werkgever uit te kontrakteer sonder die werknemer se toestemming nie.

Die werkgever is verplig om bogenoemde aspekte na te kom, maar dit verteenwoordig ook die regte waarop die werknemer aanspraak kan maak.

Onderwysers in diens van die staat mag byvoorbeeld staak, maar die prosedure vir die wettiging van stakings is vervat in die Wet op Arbeidsverhoudinge (Deacon, 2014:4). Indien onderwysers in diens van die staat staak en onderwysers in diens van die SBL intimideer om te staak, terwyl die SBL van die onderwysers verwag om skool by te woon, kan die onderwysers se sekuriteit negatief beïnvloed word. Die dienskontrak van 'n onderwyser in diens van die SBL moet byvoorbeeld aspekte rakende hulle rol en verpligtinge tydens stakings duidelik uitklare om te alle tye hulle sekuriteit te waarborg.

Aangesien arbeidswetgewing oor die kontrak tussen werkgever en werknemer handel, is die Wet op Basiese Diensvoorwaardes (Wet 75 van 1997) (SA, 1997) geproklameer wat die regs-determinante van diensvoorwaardes bepaal. Hierdie wet word vervolgens bespreek met die fokus op die regs-determinante wat onderwysersekuriteit beïnvloed.

2.3.2.2 Wet op Basiese Diensvoorwaardes (Wet 75 van 1997) (WBDV)

Die doel van hierdie wet is om ekonomiese ontwikkeling en maatskaplike geregtigheid te bevorder deur billike arbeidspraktyke te reguleer, soos in artikel 23(1) van die Grondwet uiteengesit (§ 3.2.4). Dié wet verseker voorts dat Suid-Afrika se verpligtinge as lidland van die Internasionale Arbeidsorganisasie (IAO) nagekom word.

Kragtens artikel 3 van die WBDV is die wet van toepassing op alle werkgewers en werknemers, behalwe lede van die nasionale weermag, die nasionale intelligensie-agentskap (NIA), die Suid-Afrikaanse Geheime diens en onbesoldigde vrywillige werkers in diens aan 'n organisasie wat 'n liefdadigheidsdoel dien. Die SBL van die betrokke skool dien as agent van die skool wat die regspersoon is en gevolglik as werkgewer van die SBL-aangestelde onderwysers dien. Die WBDV reguleer die verhouding tussen die werknemer en die werkgewer. Die dienskontrak is die basis van die werkgewer-werknemer-verhouding. Die basiese diensvoorwaardes wat in dié wet vervat word, maak deel uit van die dienskontrak van werknemers. Slegs die basiese voorwaardes wat betrekking het op die sekuriteit van die onderwysers sal vervolgens as deel van die dienskontrak bespreek word.

Met betrekking tot die dienskontrak, stel die WBDV die minimum diensvoorwaardes waaraan die werkgewer (wat in die geval die Departement van Onderwys of die SBL is) moet voldoen om sodoende alle werknemers (ook SBL-aanstellings) te beskerm (Clarke, 2012:184). Die SBL is dus verplig om in die vereistes van die wet te voldoen om te verseker dat die dienskontrak geldig is. Enige foute wat in die dienskontrak voorkom kan onderwysersekuriteit negatief beïnvloed, veral as die dienskontrak nie deur 'n gespesialiseerde arbeidsprokureur opgestel is nie. Die belangrikste diensvoorwaardes vir die doeleindes van die SBL-aanstellings word vervat in Hoofstuk 4 van dié wet wat handel oor werktyd, werksure, oortyd, etenspouse, ensovoorts.

Artikel 7 bepaal dat die werkgewer werktyd moet vasstel:

- (a) in ooreenstemming met die voorsiening in enige wet wat gesondheid en veiligheid in die werkplek reguleer,
- (b) met inagneming van die veiligheid en gesondheid van die werknemer,
- (c) met inagneming van die Goeie Praktjieskode oor die Regulering van Werktyd onder art. 87(1)(a), en
- (d) met inagneming van gesinsverantwoordelikhede van werknemers.

Die SBL moet die onderwysers se werktyd reguleer met inagneming van die bogenoemde en sodoende verseker dat onderwysers altyd veilig kan wees, byvoorbeeld in die tyd wat hulle by die skool is en nie moet werk terwyl daar aktiwiteite by die skool plaasvind wat hulle veiligheid kan bedreig nie.

Ingevolge artikel 9 van die WBDV mag 'n werkgewer (d.w.s. die SBL) nie vereis of toelaat dat 'n werknemer meer as 45 ure per week werk nie. In die onderwyskonteks is dit nege ure per dag vir vyf dae vir onderwysers (Clarke, 2012:185). Ingevolge artikel 10 moet die werkgewer en werknemer jaarliks ooreenkom indien daar van die werknemer verwag word om oortyd te werk. 'n Maksimum werktyd van twaalf ure per dag is geldig, met 'n maksimum van tien ure per week oortyd. Die minimum betaling vir oortyd is een-en-'n-half keer die gewone loon of vrye tyd af.

Die SBL se onvermoë om 'n duidelike ooreenkoms met SBL-aangestelde onderwysers aan te gaan, waarin die tydraamwerk waarin skool- en buitemuurse aktiwiteite nie duidelik gespesifiseer word nie, kan onderwysers uitput en uitbuit, wat hulle emosioneel kan affekteer. Die SBL kan ook nie van onderwysers verwag om meer as die 45 ure per week te werk sonder enige ooreenkoms ten opsigte van oortyd-betaling soos deur die wet bepaal nie. Sulke optredes of verwagtings kan onderwysers se moreel verlaag en sodoende hulle sekuriteit negatief affekteer, aangesien die onderwysers te bang is om hulle ontevredenheid uit te spreek omdat hulle moontlik nie weer deur die SBL aangestel sal word nie.

Ingevolge artikel 14 is werknemers (d.w.s. onderwysers) op 'n etenspouse van minstens een uur na elke vyf ure se werk geregtig. Die etenspouse kan per skriftelike ooreenkoms tot dertig minute verminder word of selfs weggeneem word as werknemers minder as ses ure per dag werk. Die feit dat onderwysers, soos genoem, kragtens die wet nege ure per dag moet werk, beteken dat die SBL met onderwysers moet onderhandel vir 'n etenspouse van 30 minute. Die etenspouse is nie net vir leerders nie, maar dit geld ook vir onderwysers. Die SBL'e moet dus daarteen waak om die etenspouse vir werksaangeleenthede te gebruik en onderwysers sodoende van die ruskans te ontnem. Die ontneming van 'n etenspouse en 'n ruskans vir onderwysers kan hulle uitput en hulle verhoed om hulle beste te lewer, wat tot hulle nadeel kan wees omdat onderwysers hulself blootstel aan dissiplinêre stappe wat hulle sekuriteitsbelewenis psigologies affekteer.

Die implikasies van die onderwyswetgewing word volgende bespreek, waar aspekte rakende onderwysersekuriteit ten opsigte van die SBL se regsplig, voorkeur sal geniet.

2.4 ONDERWYSWETGEWING

Onderwyswetgewing is spesifiek saamgestel met die doel om onderwys te reguleer (Oosthuizen, 2014:59). Daar is verskeie onderwyswette wat die verhoudings in onderwys reguleer, maar die sekuriteit van onderwysers in terme van die SBL se regsplig word nie deur al die wetgewing hanteer nie. Hier volg 'n bespreking van die onderwyswetgewing wat handel oor onderwysersekuriteit in terme van die regsplig van die SBL.

2.4.1 Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996)

Kragtens die Grondwet het almal in Suid-Afrika die reg op basiese onderwys, soos in artikel 29 vervat. Artikel 7 van die Grondwet verplig die staat om alle regte te eerbiedig, bevorder en verwezenlik. Die regering het dus 'n enorme taak wat hulle moet vervul om beheer oor skole uit te oefen en almal wat by die skool betrokke is, se regte te beskerm. Volgens Beckmann (2006:182) is dit onmoontlik vir die staat om alleen gehalte onderwys aan almal te voorsien. Die Grondwet maak gevolglik voorsiening vir die stigting van organisasies en instansies (artikels 91 en 92), asook die

verspreiding van funksies (artikel 104). Basiese onderwys dien gevolglik as 'n funksionele area waarvoor provinsiale en nasionale regerings verantwoordelik is (artikel 40(2)). Die nege provinsies mag hulle eie wette opstel om skole te reguleer, maar dit moet binne die raamwerk van die Grondwet en SASW gedoen word. Die SASW se doel is om een enkele nasionale sisteem vir skole daar te stel wat die ongelykheid in onderwys van die verlede regstel, asook die voorsiening van gehalte onderwys aan alle leerders in Suid-Afrika moontlik maak. Soos uiteengesit in die SASW, is die SBL as agent van die skool onder meer verantwoordelik om onderwysersekuriteit te verseker ten einde gehalte onderwys aan leerders te voorsien.

Ingevolge artikel 15 van die SASW is elke openbare skool 'n regspersoon met die wetlike bevoegdhede om sy werksaamhede ooreenstemmend met die SASW te verrig. Regspersone is onafhanklike entiteite met onafhanklike bestaansreg, regte, verpligtinge, bates, laste en het 'n eie, onafhanklike vermoë om aan die regsverkeer deel te neem, byvoorbeeld om kontrakte te sluit (bv. die vermoë om in hul eie naam 'n fotostaatmasjien aan te koop), asook om gedagvaar te word en te dagvaar. Dit impliseer dat 'n skool as 'n entiteit aanspreeklik is teenoor die gemeenskap waarbinne dit funksioneer en dat 'n skool deur middel van die SBL kontrakte mag sluit. Die skool is die regspersoon en die SBL sy funksionaris. Gevolglik kan die skool gedagvaar word en hulle is wetlik aanspreeklik vir besluite wat geneem word teen die agtergrond van die magte en funksies wat aan die SBL toegeken is. Die SBL het dus 'n regs aanspreeklikheid teenoor onderwysers om hulle sekuriteit te waarborg en die skool kan gedagvaar word indien hulle deur middel van die SBL as funksionaris nie hulle regsplyg reg uitvoer nie.

Artikel 16 van die SASW bepaal soos volg:

- (1) Behoudens hierdie Wet setel die beheer van elke openbare skool in sy beheerliggaam en mag dit slegs sodanige werksaamhede en verpligtinge uitvoer en slegs sodanige regte uitoefen soos deur die Wet voorgeskryf.
- (2) 'n Beheerliggaam staan in 'n vertrouensposisie teenoor die skool.
- (3) Behoudens hierdie Wet en enige toepaslike provinsiale wet, moet die professionele bestuur van 'n openbare skool deur die prinsipaal onder die gesag van die Departementshoof onderneem word.

Ingevolge artikel 16(1) van SASW is die SBL die beheerstruktuur van die skool wat uit 'n groep mense bestaan wat verantwoordelik en aanspreeklik is vir die neem en implementering van besluite ten opsigte van hulle beheerfunksies soos voorgeskryf. Die artikel beklemtoon ook dat die SBL slegs sodanige werksaamhede en verpligtinge uitvoer en slegs sodanige regte uitoefen soos in dié wet beskryf. Die SBL het nie onbeperkte werksaamhede en outoriteit nie. Die SBL moet hom dus deeglik vergewis van hulle beperkte werksaamhede sodat daar nie op bestuursvlak ingemeng word en onderwysersekuriteit sodoende negatief beïnvloed word nie. Dit behoort in die praktyk alle misverstande rondom skoolbeheer en professionele bestuur wat tussen die SBL en onderwysers

kan ontstaan uit die weg te ruim. Die SBL is gevolglik weens hulle regsverpligting direk verantwoordelik vir onderwysersekuriteit in skole.

Ingevolge artikel 16(3) moet die professionele bestuur van openbare skole deur die prinsipaal onder die gesag van die Departementshoof onderneem word. Die byvoeglike naamwoord “professionele” verwys na “die bestuur van die professie” of “die bestuur van die professionele mense” – dit wil sê die onderwysers. Die staat, deur middel van die prinsipaal, se rol in die skool is dus beperk tot “die bestuur van die professionele mense” en dit wat hulle doen. Hulle is verantwoordelik vir onderrig en dus is die staat se rol (en seggenskap) oor wat in die betrokke skool gebeur beperk tot onderrig. Die prinsipaal het, buiten sy bestuursrol, ook ’n rol om as deel van die SBL sekere verpligtinge uit te voer. Die feit dat hy/sy lid is van die SBL verleen nie aan hom/haar enige spesiale status of rang anders as enige van die ander lede van die SBL nie. Binne die SBL bestaan daar nie ’n rangorde van lidmaatskap of enige besondere belange word nie verteenwoordiging nie. Alle lede van die SBL is wetlik daartoe aangewese om uit hoofde van die vertrouensposisie wat hulle beklee, die beste belange van die skool voorop te stel en dit sluit die prinsipaal in. Die wet bepaal dat die beheer van die openbare skool in sy SBL gesetel is, maar dat professionele bestuur van ’n openbare skool deur die prinsipaal onder die gesag van die Departementshoof onderneem word. Die werksaamhede en verpligtinge van die SBL moet dus net uitgevoer word soos uiteengesit in die SASW en nie in die professionele aangeleenthede van die skool inmeng nie.

Artikel 16(2) noem dat die SBL in ’n vertrouensposisie met die skool moet werk. Dit beteken dat die SBL altyd in die beste belang van die skool moet optree en dat ’n lid van die SBL persoonlik aanspreeklik kan wees indien die vertrouensposisie, byvoorbeeld tussen onderwysers en die SBL, verbreek word. Bedrieglike of roekelose optrede van SBL-lede kan aanleiding gee tot die verbreking van die vertrouensposisie en sodoende persoonlike aanspreeklikheid meebring. Nalatigheid deur SBL-lede kan ook as roekelose optrede beskou word (Pillay, 2012:21).

Dit is die funksie van die SBL om die regspersoonlikheid, identiteit, belange, kultuur, ensovoorts van die skool te bevorder en te beskerm. Waar daar dus ’n botsing ontstaan tussen die belange van die skool aan die een kant en die staat of ’n ander skool of ander entiteit aan die ander kant, is die SBL wetlik verplig om die skool se belange te beskerm en/of te bevorder. Dit is denkbaar moontlik dat daar ’n botsing kan ontstaan tussen die regte of belange van die skool aan die een kant en die breër gemeenskap in ’n bepaalde dorp/stad of gemeenskap. In so ’n geval is dit altyd die funksie van die SBL om die skool te verteenwoordig en die skool se beste belange te dien. Die fiktiewe regspersoon, genaamd die openbare skool, moet die opvoedkundige belange van sy leerders en skoolgemeenskap dien. Onder “skoolgemeenskap” verstaan ons gewoonlik die leerders, hulle ouers en die personeel van die skool. Dit is nie die hele dorp, stad of streek nie. Dit is slegs die interne skoolgemeenskap (Clarke, 2012:123).

2.4.2 Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998)

Die belangrikste statutêre instrument wat arbeidsverhoudinge in onderwys reguleer en eerste gekonsulteer moet word vir die indiensneming van onderwysers, is die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998) (Oosthuizen, 2014:76). Die doel van hierdie wet is om voorsiening te maak vir die indiensneming van die onderwyser deur die staat, regulering van diensvoorwaardes, dissipline, aftrede en ontslag van onderwysers en ander aangeleenthede wat daarmee verband hou (SA, 1998a). Die wetgewing maak voorsiening vir diensvoorwaardes, aanstellings, bevorderings en oorplasing, aftrede en ontslag of bedankings en die prosedure wat gevolg moet word in dissiplinêre aangeleenthede. Alhoewel die Wet op die Indiensneming van Opvoeders slegs van toepassing is op onderwysers in diens van die staat, behoort die bepalings soos omskryf in die wet met betrekking tot die diensvoorwaardes, diensvoordele, posbeskrywing en pligstaat van die werknemer, tydens die sluiting van 'n dienskontrak met die SBL-betaalde onderwyser deur die SBL in ag geneem te word.

Artikel 7 van die Wet op die Indiensneming van Opvoeders sluit die volgende regstellende aksie riglyne in: die SBL het die regsplig om aanbevelings te maak ten opsigte van aanstellings, asook om SBL-betaalde onderwysers aan te stel en het die verantwoordelikheid om regstellende aksie te implementeer soos vervat in onderstaande wetgewing. 'n Afwyking ten opsigte van die wetgewing kan moontlik daartoe lei dat die SBL-betaalde onderwysers psigologies geaffekteer word.

7 Aanstellings en vul van poste

- (1) By die doen van 'n aanstelling of die vul van 'n pos op 'n diensstaat van onderwysers in terme van hierdie Wet moet gelykheid, billikheid en die ander demokratiese waardes en beginsels wat in artikel 195(1) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, beoog word en wat die volgende faktore insluit, behoorlik in ag geneem word, naamlik –
 - (a) die bekwaamheid van die kandidaat; en
 - (b) die behoefte om die wanbalanse van die verlede reg te stel ten einde breë verteenwoordiging te bewerkstellig.

Die SBL moet verseker dat die eienskappe van gelykheid, billikheid, wanbalans en verteenwoordiging in ag geneem word wanneer aanstellings gemaak word en dat die prosedures soos in artikel 6 van die Wet op die Indiensneming van Opvoeders beskryf word, uitgevoer word:

6 Bevoegdhede van werkgewers

- (1) Behoudens die bepalings van hierdie artikel moet die aanstelling van 'n persoon, of die bevordering of oorplasing van 'n onderwyser –
 - (a) in die diens van die Departement van Onderwys deur die Direkteur-generaal gedoen word; of

- (b) in die diens van 'n provinsiale departement van onderwys deur die Departementshoof gedoen word.
- (2) Behoudens die bepalings van hierdie Hoofstuk, die Wet op Arbeidsverhoudinge of 'n kollektiewe ooreenkoms wat deur die Raad vir Arbeidsverhoudinge in die Onderwys gesluit is, moet aanstellings in, en bevorderings of oorplasing na, poste op 'n diensstaat van onderwysers in terme van hierdie Wet gedoen word ooreenkomstig die prosedure en die vereistes wat die Minister bepaal.
- (3) (a) Behoudens paragraaf (m) mag 'n aanstelling in, of 'n bevordering of oorplasing na, 'n pos op die diensstaat van onderwysers van 'n openbare skool of 'n inrigting vir verdere onderwys en opleiding slegs op aanbeveling van die SBL van die openbare skool of die raad van die inrigting vir verdere onderwys en opleiding, na gelang van die geval, gedoen word en, indien daar onderwysers in die betrokke provinsiale departement van onderwys oortollig tot die diensstaat vir onderwysers van 'n openbare skool of inrigting vir verdere onderwys en opleiding op grond van bedryfsvereistes is, kan daardie aanbeveling slegs van sodanige oortollige kandidate wat die Departementshoof identifiseer en wat geskik vir die betrokke pos is, gedoen word.

As die doel en instrumente wat in regstellende aksie gebruik word, nie die vermoë het om gelykheid te bewerkstellig nie, is die regstellende aksie programme onbillik (Smith, 2011:138). 'n Regstellende aksie-program moet dus inklusief, goed en deurdag opgestel word. Die SBL'e moet hulle regstellende aksie-programme in terme van aanbevelings baie noukeurig opstel sodat hulle daardeur gelykheid kan bewerkstellig wat onderwysersekuriteit sal bevorder.

In artikel 18 van die SASW word wangedrag beskryf as 'n skeuring in die arbeidsverhouding en in artikel 18(e) word daar na wangedrag van 'n onderwyser verwys indien hy/sy tydens diens sy/haar lewe of dié van ander in gevaar stel deur nie die veiligheidsregulasies te gehoorsaam nie. Voorts word daar in artikel 18(y) genoem dat daar bewys moet kan word dat die onderwyser 'n skeuring in die arbeidsverhouding veroorsaak het deurdat hy/sy versuim het om veiligheidsregulasies te gehoorsaam en in artikel 19(x) waar die onderwyser vuurwapens of ander gevaarlike wapens op staatspersele in sy/haar besit het sonder die werkgewer se geskrewe toestemming. Die wetgewing is duidelik ingestel om die fisiese sekuriteit van onderwysers te verseker deur hulle te beskerm van moontlike dreigende optredes teen mede-onderwysers (Oosthuizen, 2005:197). Die SBL as die plaaslike werkgewer moet dus seker maak dat die onderwyser wat hulle aanstel en betaal deeglik oor die sekuriteitsregulasies bewus gemaak word.

Artikel 5 van die Wet op die Indiensneming van Opvoeders formuleer die werkgewers van onderwysers in publieke skole op nasionale vlak as die Minister van Onderwys, op provinsiale vlak as die Departementshoof, en op plaaslike vlak as die SBL'e, wat ingevolge die SASW, die funksie

het om onderwysposte by publieke skole te skep. Die SBL is dus die werkgewer van die addisionele onderwysers by publieke skole en is verantwoordelik vir die salarisse, diensvoorwaardes en alle aanstellingsake. Volgens Grogan (2010:95) is dit een van die pligte van die werkgewer (in dié geval die SBL) om seker te maak dat die werksomstandighede veilig en gesond is.

Uit bogenoemde wetgewing is dit duidelik dat daar 'n goeie regsraamwerk in Suid-Afrika bestaan wat behoort te verseker dat Suid-Afrikaanse skole vry is van geweld en gevaar. Ten spyte van die neergelegde wette, is die kringloop van geweld diep verskans in Suid-Afrikaanse skole (Prinsloo, 2005:1). Prinsloo beveel aan dat daar in die lig van die vele gerapporteerde insidente van geweld, indringend gekyk moet word na wette en beleidstukke wat die Suid-Afrikaanse regering en Onderwysdepartemente daargestel het om aandag te gee aan die beskerming van onderwysers en leerders.

Die volgende beleide wat bespreek gaan word, is hoofsaaklik op nasionale vlak ingestel om te help om veiligheid en sekuriteit by skole te bevorder. Die nasionale en provinsiale Onderwysdepartemente het sedert 1994 verskeie dokumente daargestel wat onder meer die beskerming van leerders sowel as die hoë vlakke van skoolgeweld aanroer (Cronje, 2005:3). Die volgende beleide dien as voorbeelde van die Onderwysdepartement se poging om voorkomend op te tree om veiligheid by skole te verbeter en sodoende onderwysersekuriteit te verseker.

2.4.3 Nasionale Kurrikulumverklaring

Die Nasionale Kurrikulumverklaring (NKV) Graad R-12 (Departement van Onderwys, 2011) skep die grondslag van wat beskou kan word as die kennis, vaardighede en waardes wat noodsaaklik is om te leer. Dit sal verseker dat leerders kennis en vaardighede verwerf en toepas op maniere wat betekenisvol is in hulle lewens. Hiervolgens bevorder die kurrikulum die idee van begronde kennis binne plaaslike, bekende kontekste en terselfdertyd toon dit sensitiwiteit ten opsigte van globale vereistes (Departement van Onderwys, 2011:5).

Die werwing van kennis en vaardighede word as die belangrikste onderrigdoelstellings van onderrig en leer beskou (Pauw, 2000:22). Die vaardighede wat moontlik in leerders ontwikkel kan word, wat van toepassing is op sekuriteit, is sosiale vaardighede. Sosiale vaardighede speel 'n prominente rol in jongmense se lewens in terme van hulle verhoudings met gesagsfigure en portuurgroepe (Pauw, 2000). Die suksesvolle ontwikkeling van leerders se sosiale vaardighede kan hulle toelaat om op baie terreine in en om die skool gebalanseerde verhoudings met hulle onderwysers en medeleerders te hê.

In die Nasionale Kurrikulumverklaring (NKV) (Departement van Onderwys, 2011:5) word die sosiale, emosionele en fisiese behoeftes van leerders in die ontwerp en ontwikkeling van leerprogramme

aangepak. Die NKV poog dat al die vakverklarings die beginsels en praktyke van regverdigheid, respek vir die omgewing en menseregte, soos dit in die Grondwet voorkom, reflekteer. So word byvoorbeeld die rol van dwelms, seksuele teistering en geweld aangeroei sodat leerders bemagtig kan word om sulke situasies te hanteer (Cronje, 2005:3). Dit leer die leerders hoe om bepaalde aangeleenthede te kan hanteer en meer respek teenoor volwassenes te toon wat hulle gevolglik ontmoedig om gewelddadig teenoor onderwysers te wees.

2.4.4 Nasionale Beleide oor MIV/VIGS

Die onderwyser behoort behoorlik ingelig te wees oor die nasionale en provinsiale Onderwysdepartemente se doelwitte met die hantering en bestryding van die epidemie MIV/VIGS. Die beleidsdokument wat van toepassing is op skole, en meer spesifiek die onderwysers, word vervolgens bespreek.

Nasionale beleid oor MIV/VIGS vir leerders, studente en onderwysers

Die nasionale beleid oor MIV/VIGS vir leerders is in 1999 deur die voormalige Minister van Onderwys, Kader Asmal, gepubliseer. Die Minister van Onderwys het die erns van die epidemie MIV/VIGS erken en riglyne neergelê vir onderwysinstansies waar leerders en onderwysers toenemend met die virus besmet word (Republiek van Suid-Afrika, 1999:1).

Die beleid stipuleer die prosedures wat leerders en onderwysers wat hulle MIV-status bekend gemaak het, beskerm en adviseer ook die bestuur en SBL'e van opvoedkundige instansies oor hoe om beleide op te stel en te implementeer om effektiewe voorkoming en sorg te bevorder. Die beleid maak ook voorsiening vir nie-diskriminasie en gelyke hantering van leerders en studente met MIV/VIGS (Republiek van Suid-Afrika, 1999:1). Die SBL'e word ook aangemoedig om die hulpbronne aan te vul wat deur die staat voorsien word (Republiek van Suid-Afrika 1999:9; Departement van Onderwys, 2003:29-30).

Die SBL moet vir leerders en onderwysers 'n MIV/VIGS-beleid saamstel wat gevolg moet word (Clarke, 2012:52). Betreffende aanstellings en bevorderings, mag die SBL ook nie teen onderwysers diskrimineer wat met die MIV/VIGS-virus geïnfekteer is nie. Indien die SBL teen onderwysers op grond van hulle MIV/VIGS-status diskrimineer of versuim om stappe te neem teen ander kollegas of leerders se bevooroordeelings, kan dit uiterste psigologiese gevolge vir die betrokke onderwysers se sekuriteitservarings inhou.

2.5 SAMEVATTING

Die doel van hierdie hoofstuk was om die regs-determinante betreffende onderwysersekuriteit uit te wys en te bespreek en sodoende die eerste sub-navorsingsvraag te beantwoord wat

onderwysersekuriteit verseker. Hierdie hoofstuk het spesifiek ondersoek watter invloed die regs-determinante op onderwysersekuriteit het, met inagneming van die regsplig van die SBL.

Die algemene wetgewing, soos die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) en die Wet op Basiese Diensvoorwaardes (Wet 75 van 1997), asook onderwyswetgewing, soos die Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996) en die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998) en beleide, reguleer ook fisiese en psigologiese onderwysersekuriteit kragtens die regsplig van die SBL.

Dit het duidelik uit die hoofstuk na vore gekom dat regs-determinante wel onderwysers fisies en psigologies beskerm, maar dat sekere tekortkominge, onbevoegdheid, gebrek aan kennis van die SBL en hulle versuim om regs-determinante te implementeer, moontlik onderwysersekuriteit negatief kan beïnvloed. Aangesien die literatuurstudie dus bepaal het dat regs-determinante bestaan om onderwysersekuriteit te verseker, skuif die fokus van die literatuurstudie in die volgende hoofstuk na die regte van onderwysers. Die regte van onderwysers wat kragtens die Grondwet deur die SBL beskerm moet word, sal breedvoerig bespreek word, met spesifieke verwysing na onderwysersekuriteit.

HOOFSTUK 3

REGTE VAN ONDERWYSERS

3.1 INLEIDING

In hoofstuk 2 is regs-determinante ten opsigte van die SBL se regsplig in terme van onderwysersekuriteit ontleed. Die literatuur het aangetoon dat alhoewel die regs-determinante onderwysersekuriteit probeer verseker, dit nie altyd in die praktyk beskerm word nie (§ 2.3.1-2.4.4.1) omdat die SBL se onvermoë om regs-determinante van die onderwysers te beskerm in die uitvoering van hulle pligte meebring dat onderwysersekuriteit fisies en psigologies geaffekteer word. In hierdie hoofstuk word die regte van die onderwysers in terme van onderwysersekuriteit bespreek, met spesifieke verwysing na die menseregte soos in die Grondwet uiteengesit, die funksies en verantwoordelikhede van die SBL en hoe die mate van die uitvoering van hulle pligte, al dan nie, onderwysersekuriteit beïnvloed.

3.2 REGTE VAN ONDERWYSERS

Die SBL het 'n verantwoordelikheid om menseregte in skole te beskerm en seker te maak dat die menseregte in die beleide en prosedures van die skool voorkom, soos uiteengesit in verskeie artikels van die Grondwet. Slegs die kern van die basiese regte wat moontlik deur die implementering van die SBL se regsplig geskend word, word hierna bespreek. Volgens Smit (2011:110) is gelykheid een van die sleutelkonsepte van demokrasie wat vervolgens bespreek gaan word.

3.2.1 Reg op gelykheid (artikel 9)

In artikels 1(a) en 7(1) van die Grondwet word gelykheid beskryf as een van die waardes waarop Suid-Afrika en alle demokrasieë onderskeidelik gegrond is. Die reg op gelykheid in artikel 9 van die Grondwet gee praktiese betekenis aan hierdie waarde en stel dit as 'n mensereg.

Artikel 9 lui:

- (1) Elkeen is gelyk voor die reg en het die reg op die gelyke beskerming en voordeel van die reg.
- (2) Gelykheid sluit die volle en gelyke genieting van alle regte en vryhede in. Ten einde die bereiking van gelykheid te bevorder, kan wetgewende en ander maatreëls

getref word wat ontwerp is vir die beskerming of ontwikkeling van persone, of kategorieë persone, wat deur onbillike diskriminasie benadeel is.

(3) Die staat mag nie regstreeks of onregstreeks onbillik teen iemand diskrimineer op een of meer gronde nie, met inbegrip van ras, geslagtelikheid, geslag, swangerskap, huwelikstaat, etniese of sosiale herkoms, kleur, seksuele georiënteerdheid, ouderdom, gestremdheid, godsdiens, gewete, oortuiging, kultuur, taal en geboorte.

(4) Geen persoon mag regstreeks of onregstreeks onbillik teen iemand op een of meer gronde ingevolge subartikel (3) diskrimineer nie. Nasionale wetgewing moet verorden word om onbillike diskriminasie te voorkom of te belet.

(5) Diskriminasie op een of meer van die gronde in subartikel (3) vermeld, is onbillik tensy daar vasgestel word dat die diskriminasie billik is.

Demokratiese teorieë verwys na gelykheid as politieke en morele gelykheid, gelykheid voor die wet, gelyke geleentheid, gelyke respek as 'n mens en gelyke inagneming van verskillende behoeftes (Smit, 2011:110). Die gelykheidsbeginsel soos vervat in artikel 9(1) beskerm die gelykwaardigheid van alle mense in Suid-Afrika, waarby onderwysers ook ingesluit is. Alle onderwysers moet dus op 'n gelyke vlak hanteer en beskerm word en deur die SBL van gelyke geleentheid voorsien word. Kennis oor die reg op gelykheid is vir die SBL van groot belang omdat die SBL potensiële skenders van die reg op gelykheid van onderwysers kan wees, wat onderwysersekuriteit kan beïnvloed, terwyl artikel 9(1) 'n algemene verbod op onbillike diskriminasie bevat.

Artikel 9(2) definieer gelykheid en is ook toegespits op die beskerming en bevordering van die belange van diegene teen wie daar in die verlede gediskrimineer is. Dit toon met ander woorde 'n besorgdheid teenoor die gemarginaliseerdes. Die konteks waarbinne hierdie formulering verstaan moet word, is die benadeling onder die apartheidsbedeling in Suid-Afrika. Die bewerkstelling van maatskaplike geregtigheid hou in dat daar van 'n onaanvaarbare toestand tot 'n regverdiger bestel beweeg moet word. Om groter maatskaplike geregtigheid te bewerkstellig, moet die posisie van (eertydse) benadeeldes en gemarginaliseerdes verbeter word. Daar moet 'n poging aangewend word om die uitbuiting van en onbillike dominasie oor die benadeeldes teë te gaan en te verhoed. Die oogmerk van maatreëls gemik op die bewerkstelling van sosiale geregtigheid is om 'n billiker posisie vir die benadeeldes in sosio-ekonomiese aangeleentheid te beding. Dit kan inhou dat sodanige persone of kategorieë persone ontwikkel en bevoordeel moet word ten koste van diegene wat destyds bevoordeel is. Dit bring mee dat die bevordering van maatskaplike geregtigheid kan bots met die waarde van gelykheid as toestand of toedrag van sake. Die wetgewing wat aangeneem is kragtens artikel 9(3) om die doel van regstellende aksie te verstewig, is die Wet op die Bevordering van Gelykheid en die Voorkoming van Onbillike Diskriminasie, 4 van 2000. Dié wet beoog om die diskriminerende en onregverdige praktyke in indiensneming te verwyder vir gelyke werkgeleentheid, veral vir swart mense, vroue en gestremde persone (Smith, 2011:139). Die SBL

as werkgewer moet hulle van die bogenoemde vergewis en dit ook dienoreenkomstig implementeer wanneer hulle aanbevelings aan die Departement van Onderwys maak oor die aanstelling en bevordering van onderwysers.

Ras, geslagtelikheid, geslag, swangerskap, huwelikstaat, etniese of sosiale herkoms, kleur, seksuele oriëntering, ouderdom, gestremdheid, godsdienst, gewete, oortuiging, kultuur, taal en geboorte – hierdie menslike hoedanighede en kenmerke word in artikel 9(3) geïdentifiseer as gronde vir onbillike diskriminasie. As enige rede vir 'n besluit neerkom op een van hierdie kriteria, is dit gewis onbillike diskriminasie en word die mensereg geskend. Daar is wel iets soos differensiasie wat nie op diskriminasie neerkom nie: byvoorbeeld, die weiering om 'n gestremde onderwyser aan te stel, kan met die eerste oogopslag soos diskriminasie lyk, maar as dit regverdigbaar is, dan is dit wel nie diskriminasie nie en dus nie 'n skending van die reg nie. Indien 'n pos vir 'n Liggaamsopvoeding-onderwyser geadverteer word, kan die gestremde persoon moontlik sukkel om die verwagtings van die pos na te kom. Die differensiasie moet op wettige gronde plaasvind, soos uiteengesit in artikel 9(3) (Currie & De Waal, 2013:222). Wetgewing differensieer en dit is onmoontlik om sake van mense en die staat te reguleer sonder differensiasie en klassifikasie wat mense verskillend behandel en waarvan die impak ook verskillend is (Joubert & Prinsloo, 2015:46). Volgens Joubert en Prinsloo (2015:46) is dit onbillike diskriminasie as die behandeling van mense verskillend is op grond van bogenoemde kategorieë sonder enige wettige billikheid. Die kategorieë wat hier gemeld word, is die kategorieë wat diskriminasie bepaal, met ander woorde, as die rede vir enige besluit neerkom op een van die kategorieë, dan is dit diskriminasie. Die weiering van die SBL om 'n onderwyser aan te stel op grond van bogenoemde kategorieë sonder enige wettige redes, kom neer op diskriminasie, wat die psigologiese sekuriteit van onderwysers negatief beïnvloed.

Die tweede sin van artikel 9(4) bepaal dat nasionale wetgewing verorden moet word om onbillike diskriminasie te voorkom of te belet. Die SBL as plaaslike werkgewer moet dus bogenoemde wetgewing dienoreenkomstig uitvoer om te verseker dat die menswaardigheid van onderwysers nie geskend word nie. Die feit dat daar in die Wet op die Indiensneming van Opvoeders verdere gronde by die lys in artikel 9(3) gevoeg is (d.w.s. HIV-status en gesinsverpligtinge), is 'n aanduiding dat dit nie as die enigste gronde vir onbillike diskriminasie beskou moet word nie en dat elke situasie individueel, binne die spesifieke omstandighede van belang, beoordeel moet word. Onbillike diskriminasie tas onvermydelik die individu se menswaardigheid aan.

Die reg op menswaardigheid maak 'n belangrike deel uit van onderwysersekuriteit en daarom sal dié reg nou toegelig word.

3.2.2 Reg op menswaardigheid (artikel 10)

Ingevolge artikel 10 van die Grondwet het elkeen ingebore waardigheid en die reg dat daardie waardigheid gerespekteer en beskerm moet word. Ingevolge artikel 1 van die Grondwet is menswaardigheid 'n sentrale waarde van die waardestelsel wat deur die Grondwet daargestel word. Die waarde van menswaardigheid word beskerm en bevorder deur onder meer die erkenning van 'n reg op menswaardigheid in die Handves van Regte (Currie & De Waal, 2013). Volgens Bray (2004:37) en Chapman (2015:25) is menswaardigheid 'n intrinsieke aspek van elke mens en hou dit verband met 'n persoon se innerlike menslike kwaliteit. Currie en De Waal (2013:273) beskryf menswaardigheid as die bron van 'n persoon se inherente reg op vryheid en fisieke integriteit, waaruit 'n aantal ander regte ook spruit. Byvoorbeeld, die waarborg teen wrede, onmenslike of vernederende straf en die reg op privaatheid (Harms & Pillay, 2006:97). Menswaardigheid verskaf ook die basis vir die reg op gelykheid: aangesien alle mense menswaardigheid in gelyke mate besit, moet almal ook behandel word volgens die beginsel dat almal in dieselfde mate respek waardig is (Currie & De Waal, 2013:273).

Die reg op menswaardigheid, soos enige ander mensereg, is 'n ingebore menslike kwaliteit en daarvoor hoef die reg nie verdien te word deur enige aktiwiteit of daad nie. Respek is sinoniem met menswaardigheid en in 'n demokratiese bestel is 'n krimineel of 'n bedelaar ook geregtig op respek (Smit, 2011:155). Dit impliseer dat 'n onderwyser regtens gewaarborg is om dieselfde respek van leerders, ouers en die SBL te ontvang.

Menswaardigheid is nie 'n konsep wat eie is slegs aan die Suid-Afrikaanse Grondwet nie, maar dit is ook 'n erkende internasionale kernwaarde (Ntoubandi, 2000:4; Chapman, 2015:25). Die Grondwet sluit derhalwe aan by volgende internasionale verklarings van menseregte. Daar is ten minste drie van die vernaamste internasionale verklarings van menseregte wat almal na menswaardigheid as 'n kernwaarde verwys:

- die Universele Verklaring van Menseregte (1948);
- die Internasionale Verbond vir Ekonomiese, Sosiale en Kulturele Regte (1966); en
- die Internasionale Verbond op Burgerlike en Politieke Regte (1996).

In die aanhef van die Universele Verklaring van Menseregte (1948) word menswaardigheid beskou as “die inherente waardigheid en die gelyke en onvervreembare regte van alle mense as die grondslag vir vryheid, geregtigheid en vrede in die wêreld” (Vorster 2005:136). Luidens artikel 1 van dié deklarasie word menswaardigheid beskou as die bron van alle ander regte en dat menswaardigheid in die redelike kapasiteit van die mens gefundeer is. In die inleidings van die Internasionale Verband op Burgerlike en Politieke Regte (1996) en die Internasionale Verbond vir Ekonomiese, Sosiale en Kulturele Regte (1966), word menswaardigheid weereens beskou as die

waarde van waaruit alle ander regte ontleen word (Vorster 2005:136). Hieruit word die volgende belangrike waarnemings gemaak:

- Menswaardigheid word beskou as die basis van regte wat individuele sowel as kollektiewe belange dien.
- Menswaardigheid is fundamenteel, nie net vir burgerlike en politieke regte nie, maar ook vir sosiale en ekonomiese regte.

In die saak van *S v Makwanyane* 1995 (3) SA 391 (CC) het die konstitusionele hof bevind dat die reg op lewe en die reg op menswaardigheid van die belangrikste fundamentele reg is en dat dit ook met die ander regte van die Grondwet verband hou:

Recognising a right to dignity is an acknowledgement of the intrinsic worth of human beings: human beings are entitled to be treated as worthy of respect and concern. This right therefore is the foundation of many other rights that are specifically entrenched.

Wanneer ander regte geskend word, is dit dikwels ook 'n skending van die reg op menswaardigheid. In die skoolopset het onderwysers dieselfde reg as die leerders om met menswaardigheid behandel te word deur almal wat aan die skool verbonde is. Indien die SBL van onderwysers verwag om sekere aktiwiteite tydens 'n fondsinsamelingspoging te hanteer en die onderwysers se vermoë word bevreemte omdat hy/sy nie die taak na behore kon uitvoer nie, sal dit sy/haar psigologiese sekuriteit affekteer. Die SBL moet seker maak dat alle personeellede deeglik bewus gemaak word oor wat van hulle verwag word ten opsigte van fondsinsamelingspogings en dat enige tekortkominge in hulle handeling en optrede tydig en gepas hanteer moet word (Clarke, 2012).

3.2.3 Reg op vryheid en sekerheid van die persoon (artikel 12)

Onderwysers se menswaardigheid as 'n demokratiese reg word ook geskend indien sy/haar reg op vryheid en sekerheid van die persoon nie deur die werkgewer verseker word nie. Ingevolge artikel 12 van die Grondwet het:

12(1) Elkeen het die reg op vryheid en sekerheid van die persoon, waarby inbegrepe is die reg om—

- (a) nie arbitrêr of sonder gegronde rede vryheid ontnem te word nie;
- (b) nie sonder verhoor aangehou te word nie;
- (c) vry te wees van alle vorme van geweld van hetsy openbare hetsy private oorsprong;
- (d) op geen wyse gemartel te word nie; en
- (e) nie op 'n wrede, onmenslike of vernederende wyse behandel of gestraf te word nie.

(2) Elkeen het die reg op liggaamlike en psigiese integriteit, waarby inbegrepe is die reg–

- (a) om besluite oor voortplanting te neem;
- (b) op sekuriteit van en beheer oor die eie liggaam; en
- (c) om nie sonder hul ingeligte toestemming aan mediese of wetenskaplike eksperimente onderwerp te word nie.

Volgens Currie en De Waal (2013:271) is die basiese doel van artikel 12(1) om die fisiese vryheid van die persoon te beskerm, spesifiek teen geweld, marteling en wrede behandeling. Die reg op vryheid en sekerheid van die persoon, ingevolge artikel 12(2) van die Grondwet, behels ook die reg op liggaamlike en sielkundige integriteit. Hierdie artikel beskerm die individu onder meer teen die aantasting van sy/haar fisieke integriteit deur middel van geweld en wrede behandeling of straf deur die staat of private individue (Currie & De Waal, 2013:272). Geweld teen 'n individu is 'n ernstige skending van sy/haar reg op persoonlike sekuriteit. Hierdie studie fokus op die onderwyser se sekuriteitsbelewenis in terme van die uitvoering van die SBL se wettige pligte en gaan in die empiriese ondersoek bepaal of onderwysers die persepsie het dat die uitvoering van die SBL se verpligting om onder meer dié regte te beskerm, wel 'n invloed op onderwysers se fisiese en psigologiese sekuriteitsbelewenis het.

Artikel 12 van die Grondwet verwys na die reg op sekerheid van 'n persoon en omvat die reg om nie op 'n onmenslike wyse gehanteer te word nie. Leerderdisipline en geweld is aspekte wat aan die hoof is vir die onveiligheid in skole. Twee leerders is onlangs in Suid-Afrika met R 45 000 beboet omdat hulle geredigeerde foto's met die prinsipaal en adjunkhoof se koppe op dié van twee homoseksuele persone via selfone rondgestuur het. Die adjunkhoof het die essensie van die eis opgesom as die respektvolle behandeling van onderwysers in die land (Venter, 2008). Tydens die hofuitspraak het regter Ben du Plessis verwys na die dissiplinêre probleme in skole, asook die oorbeklemtoning van die regte van leerders teenoor die regte van die onderwysers (Venter, 2008). Onderwysersekuriteit is deur die leerders geskend omdat hulle dissipline nie na wense was nie, terwyl leerderdisipline deur die skool se gedragskode vir leerders hanteer of aangeroe moet word. Die gedragskode vir leerders, soos opgestel deur die SBL, moet leerderdisipline uitlê anders kan dit die fisiese en psigologiese veiligheid van onderwysers negatief beïnvloed. Onderwysers het verder ook die reg op regverdig administratiewe optrede, wat vervolgens bespreek sal word.

Dit is belangrik om onderskeid te tref tussen die staat-betaalde en SBL-betaalde onderwysers ten opsigte van aanbevelings en aanstellings:

Staat-aangestelde onderwysers:

Die SBL van skole het 'n belangrike rol om te speel in die aanstellingsproses van 'n kandidaat vir 'n staat-betaalde onderwyser-aanstelling, alhoewel die finale besluit en outoriteit in die hande van die provinsiale Departementshoof is. Die aanstellingsproses behels die volgende stappe:

- die vakante betrekking word geadverteer;
- die aansoekvorms van die kandidate word van die provinsiale Onderwysdepartement ingevorder/ontvang;
- die kortlysprosedure en die kriteria wat gebruik gaan word om kandidate te kortlys word bepaal;
- die onderhoudvoering met die kandidate;
- die besluit op die top kandidate en die aanbeveling word na die Departementshoof stuur.

SBL-betaalde onderwysers:

Die volgende spesifieke voorwaardes geld ten opsigte van die aanstelling van bogenoemde onderwys- en nie-onderwyspersoneel wat addisioneel tot die departementele posvoorsiening van die skool is:

Die aanstellings moet voldoen aan die vereistes vir aanstelling in openbare skole soos voorgeskryf deur die Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996), die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) en enige ander toepaslike wetgewing.

- 'n Openbare skool mag sodanige onderwyser slegs aanstel indien die onderwyser by die Suid-Afrikaanse Raad vir Opvoeders geregistreer is.
- Die personeel moet aangestel word in ooreenstemming met die basiese waardes en beginsels soos voorgeskryf in die Grondwet van Suid-Afrika van 1996. Faktore wat in aanmerking geneem moet word by die aanstelling van personeel sluit in (maar is nie beperk nie) tot die vermoëns van die kandidaat, die beginsels van regverdigheid en billikheid, die behoefte om die onreg van die verlede reg te stel en die behoefte aan verteenwoordiging.
- Wanneer die jaarlikse begroting voorgelê word, moet die SBL van 'n openbare skool duidelike besonderhede verskaf van addisionele poste wat in die vooruitsig gestel word sowel as die beraamde koste hieraan verbonde en voorstelle oor hoe hierdie gelde ingevorder sal word.
- Nieteenstaande die bepalinge van artikel 60 van die SASW (Wet 84 van 1996) is die staat nie aanspreeklik vir enige daad of pligsversuim deur die openbare skool ten opsigte van sy kontraktuele verantwoordelikheid as werkgewer teenoor personeel wat addisioneel tot die posvoorsiening aangestel word nie.

3.2.4 Reg op Billike Arbeidsverhoudinge (artikel 23)

Artikel 23 van die Grondwet handel oor arbeidsverhoudinge en verwys nie spesifiek na sekuriteit in die werkplek nie. Artikel 23(1) stipuleer dat elkeen die reg op regverdige arbeidspraktyke het. Die fundamentele reg op regverdige arbeidspraktyke sluit ook werkgewers in wat 'n regs persoon is, soos in die geval van die SBL (artikel 8(4) van die Grondwet). Die woord "elkeen" geld egter nie net vir werkgewers nie, maar ook vir werknemers (d.w.s. onderwysers) (Grogan, 2010:98), aangesien arbeidsverhoudinge oor die kontrak tussen werkgewer en werknemer handel. Dit het dus noodwendig 'n invloed op die sekuriteitsbelewenis van die onderwyser in hierdie arbeidsverhouding.

Volgens Grogan (2010:98) kom die konsep van onbillikheid normaalweg ter sprake in 'n arbeidsverhouding waar die een party meer mag oor 'n ander party het – die onbillikheid is dus 'n resultaat van die misbruik van mag. Grogan beskou die volgende kriteria as die basis vir onbillike arbeidsverhouding:

- begunstiging op grond van irrelevante kriteria;
- eiemagtige behandeling (behandeling sonder neergelegde reëls);
- irrasionale behandeling wat op ongetoetste bewyse geskoei is; en
- penalisering of wegneem van voordele sonder die toepassing van die beginsel *audi alteram partem*.

Die SBL as werkgewer kan dus regverdigheid of billikheid verseker deur nie sy mag te misbruik nie, die regte van die onderwysers in ag te neem en altyd kriteria en reëls te volg, soos vervat in wetgewing en beleide. Die begunstiging van sekere onderwysers, byvoorbeeld in terme van waarneming in bevorderingsposte sonder die gebruik van enige kriteria, kan die ander onderwysers psigologies negatief beïnvloed. Wanneer die SBL sy aanbeveling maak vir die tydelike waarneming van 'n spesifieke onderwyser, moet die besluit substantief en prosedureel billik wees. Die SBL moet getrou bly aan die beginsel van 'n billike bevorderingsprosedure.

Volgens Currie en De Waal (2013:473) is die bepaling van artikel 23(1) kragtens regverdige arbeidsverhoudinge slegs vir beperkte gebruik. Hulle stel voor dat die doel van die Grondwet en beginsels van gemene reg in ag geneem word wanneer artikel 23(1) toegepas word.

Indien 'n onderwyser vir 'n bepaalde tyd in 'n bevorderingspos waarneem en daar by hierdie onderwyser 'n verwagting deur die SBL geskep word dat hy/sy tot die betrokke pos bevorder sal word, maar iemand anders word aangestel, kan dit as 'n onbillike arbeidspraktyk beskou word. Dit is belangrik dat SBL daarteen moet waak om nie onderwysers bevordering te belowe nie. 'n Belofte maak nie 'n onderwyser geregtig op bevordering nie, maar dit kan 'n wettige verwagting skep. Hierdie onderwysers kan dan jare lank psigologiese letsels ervaar, wat sy/haar sekuriteitsbelewenis negatief affekteer indien hy/sy nie bevordering kry nie.

In die saak *Simela and Others v MEC for Education, Province of the Eastern Cape and Another* [2001] 9 BLLR 1085 (LC) word dit uiteengesit hoe die werkgewer weens onbillike weiering werknemers ingevolge enige ooreenkoms weer in diens wou stel. Alle personeel by 'n skool onder beheer van die Oos-Kaapse Onderwysdepartement het briewe ontvang om hulle in te lig dat hulle na 'n spesifieke skool in die Oos-Kaap provinsie oorgeplaas is. Op 9 Februarie 2000 het die applikante deur hulle prokureur redes vir die besluit aangevra, asook die bepalings van die wet wat met hulle oorplasing verband hou. Op 29 Februarie 2000 het die applikante 'n dringende aansoek by die hooggeregshof in Bisho gebring. Hierin teken hulle protes aan teen hulle sekondering.

Die hof het bevind dat afgesien van die feit dat die onderwysers se reg geskend is omdat hulle nie 'n billike kans gegun is om hul kant van die saak te stel nie, het die verdediging ook die klaers se reg op billike arbeidspraktyke geskend deurdat hulle in gebreke gebly het om met die onderwysers te konsulteer voordat hulle besluit het om die onderwysers oor te plaas. Die hof beslis dat die oorplasing van die onderwysers geensins daartoe kan bydra om die skool tot normaliteit te bring nie. Volgens die hof word hierdie oorplasing van onderwysers as 'n geheime oorplasing beskou, aangesien die outoriteite hulle magte vir 'n geheime doel misbruik het. Hierdie oorplasings was gevolglik *ultra vires* (d.w.s. "buite bevoegdheid" of "buitemagtig"), want die enigste manier om die onderwysers uit hulle poste te verwyder, is om hulle te skors hangende dissiplinêre verhore (Shaba, 2003:95). Gevolglik het die hof uitspraak gelewer dat die sekondering van die onderwysers ongeldig was en dat hulle heraangestel moes word. Sodanige optrede van die werkgewer kom dus neer op 'n onbillike arbeidspraktyk.

Die feit dat daar van onderwysers verwag word om in 'n omgewing te werk wat vir hulle geen sekuriteit bied nie, kan beskou word as 'n onbillike arbeidspraktyk (Rutherford, 2009). Die SBL as werkgewer van onderwysers (SBL-poste) moet verseker dat hulle altyd regverdig en billik teenoor die onderwysers optree om onderwysersekuriteit te verseker. Substantiewe billikheid as 'n beginsel van gemene reg is belangrik in die reg op arbeidsverhoudinge.

3.2.4.1 Substantiewe billikheid

Substantiewe billikheid beteken dat die redes vir optredes van werkgewer teenoor werknemer billik moet wees. Substantiewe geregtigheid impliseer dat daar 'n billike reël of standaard moes wees waarvan die beweerde oortreder bewus moes wees of waar daar kon verwag word dat die oortreder van die reël bewus moes wees. Daar word sekere vrae gevra en die antwoorde daarop moet almal positief wees om billikheid te verseker. McIntyre (2002:3) noem dat om substantief billik te wees, daar aanvaarbare bewyse moet wees dat 'n oortreding plaasgevind het en dat hierdie oortreding van so 'n aard is dat dit die sanksie wat daarteen geneem is, regverdig. Volgens Rossouw (2002:59) is substantiewe billikheid verwant aan die redes vir die voorgestelde of werklike ontslag. SBL'e tree dikwels impulsief op sonder om die nodige feite in ag te neem. Daar word soms willekeurige besluite

geneem, ongeag of dit in ooreenstemming is met die wetgewing. Sekere besluite word geneem as gevolg van 'n gebrek aan kennis (Pillay, 2012:87). Dit bring mee dat SBL'e dikwels substantief onbillik optree.

In die saak van *Gqibitole v Pace Community College* (J 2322/98) [1999] ZALC 5 het die arbeidshof beslis dat die ontslag outomaties onbillik was. *Pace Community College* het die applikant, me. Alice Gqibitole, ontslaan met 'n kennisgewing op 30 Junie 1998 omdat sy reeds 68 jaar oud was en nog steeds in die onderwys was. Daar is aangevoer dat die aftreedatum vir 'n vrou op 60-jarige ouderdom is. Daar is verskeie kennisgewings aan haar gestuur om haar te verwittig van haar diensbeëindiging. Sy het geen kennisgewings geteken nie. Ongeag hierdie kennisgewing, het sy bly onderrig tot op 26 Augustus 1998. Luidens haar verklaring, is sy op 26 Augustus 1998 deur sekuriteitspersoneel van die perseel verwyder. Dit was die laaste keer dat sy op die perseel was (Van Staden, 2006).

Die regter het beslis dat die ontslag outomaties onbillik was kragtens artikel 187(1)(f) van die Wet op Arbeidsverhoudinge, 66 van 1995. *Pace Community College* het onbillik teen Gqibitole gediskrimineer op grond van haar ouderdom en het dus onbillik opgetree. Die bevinding is gemaak omdat Gqibitole nie die ooreengekome datum van aftrede bereik het voordat sy ontslaan is nie. In die werkgewer-werknemer-verhouding, waar die kollege se beheerraad of SBL as verteenwoordiger van die skool (d.w.s. Onderwysdepartement) gesag oor 'n onderwyser uitoefen, moet daar geregtigheid en regverdigheid wees. Geregtigheid en regverdigheid in die werkplek is twee fundamentele waardes wat onderwysers se selfbeeld verhoog en aanspoor om te alle tye hulle bes te doen. 'n Gebrek aan geregtigheid en regverdigheid kan onderwysers se sekuriteit psigologies affekteer.

Die bogenoemde hofsaak wys daarop dat daar nie op grond van ouderdom onbillik gediskrimineer mag word nie. Hierdie saak dui op onbevoegdheid van die kollege se beheerraad as werkgewer omdat die optredes onbillik was. Dit bevestig hoe versigtig die SBL moet wees voordat hulle onderwysers oordeel, beskuldig of aankla vir wangedrag. Die SBL'e moet hulle deeglik vergewis van substansiële regverdigheid om te verseker dat onderwysersekuriteit nie negatief beïnvloed word nie.

3.2.5 Regverdige administratiewe optrede (artikel 33)

Regverdige administratiewe optrede word soos volg in artikel 33 van die Grondwet uiteengesit:

- (1) Elkeen het die reg op administratiewe optrede wat regmatig, redelik en prosedureel billik is.
- (2) Elkeen wie se regte nadelig geraak is deur administratiewe optrede het die reg op die verskaffing van skriftelike redes.

(3) Nasionale wetgewing moet verorden word om aan hierdie regte gevolg te gee, en moet–

- (a) voorsiening maak vir die hersiening van administratiewe optrede deur 'n hof of, waar dit gepas is, 'n onafhanklike en onpartydige tribunaal;
- (b) die staat verplig om aan die regte in subartikels (1) en (2) gevolg te gee; en
- (c) 'n doeltreffende administrasie bevorder.

Artikel 33(1) van die Grondwet handel oor regverdigde administratiewe optrede en beklemtoon dat elkeen die reg op administratiewe optrede het wat regmatig, redelik en prosedureel billik is. Die doel van “administratiewe optrede” is om administratiewe wat deur openbare liggame uitgevoer word, in te sluit. Die optredes sluit in bevooroordeelde administratiewe besluite en regeringsadministrasie deur middel van regulasies (Devenish, Govender & Hulme, 2001:11).

Sekere outeurs beskou artikel 33(1) as die kodifisering van die beginsels van gemene reg, veral die reëls van natuurlike geregtigheid (Rossouw, 2005:20; Smit, 2011:332). Volgens Smit (2011:332) is die twee hoofkomponente van die reëls van natuurlike geregtigheid *nemo iudex in sua causa* (reël teen bevooroordeelning) en *audi alteram partem* (hoor die anderkant). Die twee regsbeginsele sal bespreek word omdat dit verband hou met onderwysersekuriteit.

3.2.5.1 Reël teen bevooroordeelning

Enige persoon of liggaam (d.w.s. die SBL) wat optredes van onderwysers in hulle diens ondersoek, moet dit onpartydig, objektief en sonder bevooroordeelning ondersoek (Oosthuizen, 2014:119). Volgens Smit (2011:332) is die volgende aspekte moontlike bronne van bevooroordeelning: finansiële belangstelling, persoonlike belangstelling of amptelike bevooroordeelning. Geen direkte of indirekte belangstelling ten opsigte van die bogenoemde moet 'n regs persoon (d.w.s. die SBL) se besluit beïnvloed nie. SBL-lede wat persoonlike belang by aangeleenthede het, kan SBL-betaalde onderwysers skuldig bevind aan 'n oortreding, alhoewel die onderwyser onskuldig is. Optredes teen die onderwyser, soos 'n waarskuwing indien hy/sy skuldig bevind word, kan die onderwyser se psigologiese affekteer en sy/haar sekuriteitsgevoel skaad.

'n Voorbeeld van 'n hofsaak wat handel oor bevooroordeelning, is die saak van *M J De Kock NO v Departementshoof van die Onderwysdepartement, Provinsie Wes-Kaap en andere* (12533/98) Kaap Die Goeie Hoop Provinsiale Afdeling, waar die onderhoof gedien het as lid van die dissiplinêre komitee en hoofoggetuie was in 'n saak waar die leerder met dagga betrap is. Die leerder is skuldig bevind en geskors deur die SBL, terwyl die hooggeregshof bevind het dat die prosedures onregverdig was omdat daar 'n redelike vermoede was dat die onderhoof bevooroordeelde was. Die besluit van die SBL is ter syde gestel. Die uitspraak bevestig dat SBL'e altyd die reël van bevooroordeelning nageset moet toepas omdat onderwysers se psigologiese sekuriteit negatief geaffekteer kan word en dat hulle boonop 'n moontlike hofsaak sal verloor indien daar enige

vermoede is van bevooroordeelning tydens enige optrede of verhoor van 'n onderwyser (d.w.s. 'n SBL-betaalde onderwyser).

3.2.5.2 *Audi alteram partem*

Dié term beteken letterlik “die ander kant moet gehoor word”; met ander woorde 'n persoon of regsobjek (d.w.s. 'n onderwyser) moet die geleentheid gegun word om sy weergawe van die saak te stel (Oosthuizen, 2014:112).

Die beginsel van *audi alteram partem* is uitgebrei om die vereistes van 'n regverdigde verhoor in te sluit. Die drie elemente van 'n regverdigde verhoor is (Smit, 2011:333):

- kennisgewing van die beplande verhoor;
- geleentheid om gehoor te word; en
- verteenwoordiging om te assisteer tydens die verhoor.

Die onderwyser moet nie net 'n gepaste kennis gegee word nie, maar ook die detail en inligting wat nodig is om deeglik te beplan, onder meer die datum, tyd en plek van die verhoor, die aard en omvang van die voorgestelde ondersoek, klagtes of besware teen die onderwyser of teen die aansoek en die feite waarop dit gebaseer is (Burns & Beukes; Devinish et al., 2001; Hoexter, 2007:333; Oosthuizen, 2014:113). Volgens Smit (2011:333) moet die onderwyser genoeg tyd gegun word om hom/haar deeglik vir die verhoor voor te berei. Die onderwyser moet die geleentheid gegun word om sy/haar saak te stel, terwyl die SBL daarna moet luister en oorweeg ten einde 'n gepaste besluit te neem (Oosthuizen, 2014:114).

In die hofsaak van die *Governing Body, Tafelberg School v Head, Western Cape Education Department* 2000 (1) SA 1209 (C) het die SBL van Tafelberg Skool aansoek gedoen vir die hersiening van die hoof van die departement se beslissing om die skool se aanbeveling om 'n leerder wat rekenaartoerusting by die skool gesteel het te skors, ter syde te stel. Die hoof van die departement het sy besluit om die leerder weer toe te laat gemaak op geskrewe aansoeke deur die leerder se ouers.

Die SBL is egter nie van die geskrewe aansoeke voorsien nie en ook nie die geleentheid gegun om daarop te reageer nie. Die leerder is gevolglik geskors omdat die departement nie die SBL 'n kans gegee het om op die ouers se verteenwoordiging te reageer nie. Dit illustreer dat die SBL te alle tye onderwysers die geleentheid moet bied om hulle saak te stel in 'n verhoor, aangesien optredes of uitslag gegrond op eensydige inligting van 'n leerder kan veroorsaak dat onderwysers verkeerdlik beoordeel of gestraf word. Onderwysers kan deur die optredes van die SBL psigologies geaffekteer word.

Artikel 33(1) verwys nie uitsluitlik na reëls van natuurlike geregtigheid nie, maar verwys na “prosedureel billike” administratiewe optrede (Rossouw, 2005:20). Die term wat uitstaan in bogenoemde artikel is ‘prosedurele billikheid’. Dit is noodsaaklik vir elke onderwyser om op ’n bepaalde standaard van optrede teenoor die SBL te kan aanspraak maak omdat dit een van die ononderhandelbare grondslae vir onderwysersekuriteit uitmaak. Vervolgens, ’n bespreking van prosedurele billikheid.

3.2.5.3 Prosedurele billikheid

Grogan (2003:171) beweer dat prosedurele billikheid ’n maatstaf is waaraan die werkgewer se aksies voor dissiplinêre aksie gemeet word. Elke werknemer het die reg op billike prosedures, ongeag die redes vir hulle optrede. As die werkgewer nalaat om die regte prosedures te volg wanneer daar dissiplinêr teenoor ’n werknemer opgetree word, kan die werknemer hom op sekere wetlike prosedures beroep. Bogenoemde maak dit duidelik dat elke werknemer die reg het op billike prosedures voordat optrede kan plaasvind. Enkele gemeenregtelike beginsels in terme van billike prosedures word vervolgens breek.

Die saak van *Nozuko Amanda Mahlasela en andere v Die Hoof Wes-Kaapse Onderwysdepartement* van 2000 handel oor aanstellingsprosedures. Die vier applikante was onderwysers wat in die jaar 2000 op ’n tydelike of kontrak-basis by Simonye Sekondêre Skool aangestel is. In Februarie 2000 het die hoof van die Wes-Kaapse Departement van Onderwys permanente poste geadverteer en by Simonye Sekondêre Skool was daar 28 poste beskikbaar. Die vier applikante, onder andere, het aansoek gedoen. Hulle was almal op die kortlys en is vir onderhoude genooi. In Julie 2000 is al vier die applikante aangestel in die onderskeie poste by Simonye Sekondêre Skool. In Junie 2000 is griewe deur individuele onderwysers ingebring aangaande 17 van die nuwe poste. Die griewe het gehandel oor die prosedures wat deur die hoof van die Wes-Kaapse Departement van Onderwys gevolg is, asook die daaropvolgende aanbevelings. Daar is ’n ondersoek ingestel na die nominasies, die onderhoude en die aanstellingsproses. Die gevolgtrekking was dat die prosedures wat deur die Wes-Kaap Departement van Onderwys gevolg is, prosedureel onbillik was. As gevolg daarvan is alle verdere aanstellings opgeskort. Tog was daar reeds agt kandidate aangestel, waaronder die vier applikante. Op 4 Oktober 2000 het die Wes-Kaapse Departement van Onderwys op aanbeveling van ’n interne regsadviseur die aanstellings nietig verklaar. Die rede was dat daar ongerymdhede met die aanstellingsproses was. Die agt kandidate is desnieteenstaande toestemming gegee om op ’n kontrakbasis by Simonye Sekondêre Skool aan te bly totdat daar sekerheid oor die aanstellings is. Mahlasela en andere was ongelukkig oor die Wes-Kaapse Departement van Onderwys se optrede. Hulle wou hê dat die eerste respondent se handeling ter syde gestel word en dat hulle in die permanente poste heraangestel word met die intrede op 4 Oktober 2000, asook dat hulle alle voordele soos vir permanente personeel vanaf hierdie datum moet ontvang.

Die hof se besluit het aangetoon dat die besluit van die Departement van Onderwys op 4 Oktober 2000 ongeldig verklaar word en die applikante is in die betrokke poste aangestel. Die Departement van Onderwys moes enige gelde of voordeel waarop die applikante geregtig was en nie in die periode van die besluit ontvang het nie, aan die applikante betaal. Die Departement van Onderwys moes dus die applikante se kostes betaal.

Hierdie hofspraak is 'n goeie voorbeeld van hoe versigtig die betrokke persone moet wees om nie impulsief op te tree nie. Beide die Departement van Onderwys en die SBL moes hulle vergewis van die regte prosedures voordat hulle die finale besluit geneem het. Hulle kon ook nie die besluit terugtrek en die applikante weer op 'n kontrakbasis aanstel nie. Die SBL as werkgewer moet seker maak dat hulle te alle tye die regte prosedures volg in enige optrede teenoor onderwysers om sodoende onderwysersekuriteit te bevorder.

3.2.6 Die reg op vryheid van uitdrukking (artikel 16)

Die reg op vryheid van uitdrukking as een van die regte van onderwysers is van kardinale belang vir onderwysersekuriteit. Ingevolge artikel 16 van die Grondwet het:

(1) Elkeen het die reg op vryheid van uitdrukking, waarby inbegrepe is—

- (a) die vryheid van die pers en ander media;
- (b) die vryheid om inligting of idees te ontvang of oor te dra;
- (c) die vryheid van artistieke kreatiwiteit; en
- (d) akademiese vryheid en vryheid van wetenskaplike navorsing.

(2) Die reg in subartikel (1) omvat nie—

- (a) propaganda vir oorlog nie;
- (b) die aanstigting van dreigende geweld nie; of
- (c) die verkondiging van haat wat op ras, etnisiteit, geslagtelikheid of godsdiens gebaseer is en wat aanhitsing om leed te veroorsaak, uitmaak nie.

Volgens Van Vollenhoven (2006:70) is baie Suid-Afrikaners in die verlede verhinder om uiting te gee aan artikel 16(1) en daarom is alle mense, selfs onderwysers, nooit geleer om krities te dink om enige iets wat met hulle gebeur of wat vir hulle gesê word, te bevraagteken nie. Vandag het alle Suid-Afrikaners die reg op vryheid van uitdrukking, wat beteken dat onderwysers situasies by hulle skole krities kan evalueer deur enige besluite wat die SBL neem te bevraagteken of om die redes waarom sake op 'n sekere wyse hanteer word te wil weet, sonder dat die SBL dit teen die onderwysers kan hou. Indien die SBL onderwysers nie die geleentheid gun om beleide of enige aangeleentheid krities te evalueer nie, ontnem hulle onderwysers die reg op uitdrukking.

Artikel 16(1)(b) bevestig die reg om idees te ontvang en aan almal oor te dra. Dié idees kan bevraagteken, oorweeg, aanvaar of verwerp word (Smith, 2010:185). In die skoolopset kan dit problematies wees indien die inligting gekommunikeer van die SBL na 'n onderwyser onpopulêr, neerhalend of negatief van aard is en dan in so 'n mate onderwysersekuriteit nadelig beïnvloed. Volgens Oosthuizen (2014:40), Van Vollenhoven (2006:63) en Joubert en Prinsloo (2015:55) is vryheid van uitdrukking nie slegs vryheid van spraak nie. Uitdrukking sluit baie meer in as spraak: dit sluit uitdrukking in deur sang, dans, kunswerk, kleredrag, haarstyl, juweliersware, publikasie van foto's, sketse, skryfwerk, ensovoorts. Die negatiewe uitdrukkings deur die SBL na onderwysers kan deur enige genoemde tipe uitdrukkings teenoor onderwysers gemaak word. Kragtens artikel 16(1)(d) kan daar byvoorbeeld konflik ontstaan indien die SBL besluit om die onderrigmateriaal self te kies wat onderwysers mag gebruik sonder om die onderwyser te konsulteer en sodoende die onderwyser se reg op akademiese vryheid beperk. Wanneer onderwysers se reg op akademiese vryheid ontnem word (in die geval deur die SBL), laat dit hulle professioneel onbevoeg voel en kan dit hulle gevolglik psigologies affekteer.

Die reg op vryheid van uitdrukking is onderworpe aan 'n inherente beperking wat in sub-artikel (2) uiteengesit word. Artikel 16(2) verklaar dat die reg op vryheid van uitdrukking uitsluit:

- propaganda vir oorlog;
- oproering of dreig met geweld; of
- voorspraak vir haat gebaseer op ras, etnisiteit, geslag of godsdiens, insluitend opruiing om skade te berokken.

Artikel 16(2) plaas dus sekere vorme van uitdrukking buite die bestek van hierdie reg, byvoorbeeld die aanstigting van geweld en sekere vorme van haatspraak (Currie & De Waal, 2013:357). Die reg op vryheid van uitdrukking is nie absoluut nie. Vulgêre woorde, verset en beledigings word ook nie deur die reg beskerm nie. Die SBL kan dus nie onbeperk uiting gee aan hulle emosies, idees en griewe nie. Hoewel individue die reg het om hulle opinies en griewe te lug, moet dit volgens bepaalde prosedures geskied. Voorts het almal in die skool dieselfde reg op vryheid van uitdrukking, onder meer die reg om gehoor te word. Daarom het geen SBL-lid die reg om die onderwyser se opinie of idees belaglik te maak nie. Dit is dus duidelik dat hoewel almal die reg op vryheid van uitdrukking het, daardie reg met bepaalde verpligtinge gepaard gaan. Die SBL het byvoorbeeld die verantwoordelikheid om nie hulle reg op vryheid van uitdrukking op onderwysers af te dwing en daardie onderwysers in die proses van bepaalde regte te ontnem nie.

Die Menseregtekommissie het 'n beswaar in 1998 van 'n 14-jarige dogter, Layla Cassim, van *Crawford College* ontvang. In Oktober 1998 het Layla 'n artikel op die kennisgewingbord gelees wat oor die Israel-Palestina land aangeleentheid handel het. Sy het gevoel dat daar twee kante ten opsigte van die aangeleentheid is en dit aan haar Geskiedenis-onderwyser, meneer McMahon,

genoem. Hy nooi haar toe om 'n artikel in antwoord op die eerste een te skryf, wat sy toe gedoen het. Hy het die artikel langs die ander een op die kennisgewingbord aangebring. Die artikel het egter soveel polemieke veroorsaak dat mede-leerders haar beskuldig het van anti-Semitisme en anti-wit. Op 20 November 1998 ontvang sy 'n brief van die prinsipaal wat haar skors en van die kampus verban totdat die uitslag van die dissiplinêre komitee bekend is. Geen dissiplinêre verhoor het egter plaasgevind nie en haar skorsing is ter syde gestel. Tydens 'n vergadering by die kantoor van die Menseregtekommissie is die aangeleentheid bespreek, maar daar kon nie tot 'n vergelyk gekom word nie en die samesprekings het gevolglik misluk. Die regsdepartement het gevolglik 'n bevinding gemaak ten opsigte van die beswaar wat ingedien is. Die regsdepartement het bevind dat die skool artikel 33 en artikel 16 van die Grondwet oortree het.

Die SBL moet te alle tye, soos bewys deur bogenoemde bevinding, onderwysers se reg op vryheid van uitdrukking respekteer en nie onderwysers aanvat of aankla indien hulle sienswyse verskil nie. Onderwysers se reg op psigologiese sekuriteit sal geskend word indien die SBL hulle aanvat en aankla omdat hulle skriftelik of mondelings verskil oor sekere aangeleenthede. Onderwysers se reg op vryheid van godsdiens word volgende bespreek.

3.2.7 Reg op vryheid van godsdiens (artikel 15)

In *S v Lawrence* (1997) het regter Chaskalson na die volgende definisie van godsdiensvryheid uit Kanadese reg verwys: Die reg om die godsdienstige geloof uit te oefen wat 'n persoon kies, die reg om godsdienstige geloof openlik en sonder vrees vir hindernis of vergelding te verklaar en die reg om godsdienstige geloof deur aanbidding en beoefening of deur onderrig of verspreiding te verklaar.

Ingevolge artikel 15(1) het elkeen die reg op vryheid van gewete, godsdiens, denke, geloof en mening. In die skoolopset beteken dit dat elke onderwyser self mag kies wat om te glo en wat om nie te glo nie. Dit is elkeen se keuse om te aanbid wie hulle wil óf om glad nie aan enige godsdiens deel te neem nie. Volgens Currie en De Waal (2013:317) is godsdiensvryheid die reg om 'n geloof te besit, om aan die geloof in die openbaar uiting te gee en om daardie geloof by wyse van eerbetoning en praktiese uitlewing, onderrig en verspreiding te manifesteer. Enige beperking op dié reg kan die gevoelens van die persone (in die geval onderwysers) diep raak omdat die godsdienstige oortuiging van persone baie diep is en 'n invloed op hulle optredes het (Oosthuizen, 2014:34; Smit, 2011:209). Volgens Oosthuizen (2013:34) is dit duidelik dat die skep van 'n omgewing waar mense (d.w.s. onderwysers) vrylik hulle geloofsoortuigings kan beoefen, 'n noodsaaklike deel is van vreedsame menslike bestaan. Die SBL as die verantwoordelike gedelegeerde regspersoon van openbare skole moet dit moontlik maak dat 'n omgewing geskep word waar onderwysers se geloofsoortuigings nie beperk word nie. Artikel 15(1) van die Grondwet verplig die staat (d.w.s. die SBL) om die waarde van godsdienstige diversiteit van onderwysers te erken.

Artikel 15(2) van die Grondwet stel dit duidelik dat godsdiensoefening by staat- of staatsondersteunde skole (ingeslote privaat instellings wat steun van die staat ontvang) nie aanleiding sal gee tot grondwetlike klagtes nie; indien sulke byeenkomste gehou word, dit ooreenkomstig is met die reëls wat deur die toepaslike gesag (d.w.s. die SBL in die geval van skole) opgestel is; dat dit op 'n gelyke basis geskied; en solank die bywoning daarvan vry en vrywillig is. Die oogmerk is per se om onbillike diskriminasie teenoor minderhede te voorkom (Malherbe, 2003).

Volgens Oosthuizen (2014:36) en Van Rooyen (2011:3) moet die meerderheid van 'n spesifieke geloofsoortuiging nie die minderheidsgroepe verhinder om hulle geloof vrylik te beoefen nie. Minderheidsgroepe kan dus aanspraak maak dat hulle gelowe by die skool ook gelyke kans gegee word om as godsdiensoefening by die skool beoefen te word. Indien 'n onderwyser se geloofsoortuiging nie by die skool geakkommodeer word nie en daar druk op onderwysers geplaas word deur die SBL om die byeenkomste by te woon en soms waar te neem, kan dit psigologiese onderwysersekeriteit beïnvloed. Die SBL moet dus die diversiteit van onderwysers se godsdienstige oortuigings in aanmerking neem en hulle 'n keuse gee om godsdienstige byeenkomste by te woon of te behartig. Skole moet plekke wees waar onderwysers van elke geloof (selfs die onderwysers wat nie 'n religie beoefen nie) met regverdigheid en respek behandel word. In die skoolopset moet die onderwysers wat 'n spesifieke geloof beoefen nie as 'n buitestaander beskou word nie, aangesien elkeen 'n volwaardige lid van die skool is.

3.2.8 Kinderregte (artikel 28)

Die regte van die kind staan sentraal in die onderwys en moet te alle tye eerbiedig en nagekom word. Die doel van artikel 28 is die daargestelling van 'n aantal addisionele regte vir die beskerming van kinders, bo en behalwe al die ander regte in die Handves van Regte wat kinders ook het (Currie & De Waal, 2013:599). Die doel van artikel 28 is om kinders te beskerm omdat hulle kwesbaar en onvolwasse is (Joubert & Prinsloo, 2015:63). Dit is nie net die ouers van die kind se verantwoordelikheid om die kind te beskerm nie, maar die staat word ook verplig om die kinders van die land te beskerm en om hierdie regte te bevorder. In die skoolopset is dit die kind se reg om beskerm te word teen mishandeling, misbruik of vernedering en die reg van die kind om nie gevra te word om werk te verrig wat onvanpas vir sy/haar ouderdom is nie of wat sy/haar welstand, opvoeding, gesondheid of ontwikkeling in gevaar stel nie.

Onderwysers het dus 'n groot verantwoordelikheid om na te kom ten opsigte van die leerders se veiligheid by die skool. Die verantwoordelikheid kan alleenlik nagekom word indien onderwysers in 'n veilige en beskermde omgewing skoolhou (Keating, 2011:24). Indien die SBL deur middel van beleide en reëls veilige en beskermde omgewings vir onderwysers skep, sal dit onderwysers in staat stel om die kinderregte van leerders by die skool te bevorder en uit te brei. Volgens Keating (2011:24) moet onderwysers deeglik ingelig wees ten opsigte van die Handves van Regte en dat

skole dit moet eerbiedig en toepas omdat dit onderwysers sal toerus met die nodige sekuriteit om leerderregte te eerbiedig. Indien onderwysers nie ten volle bewus is van hulle verpligtinge ooreenkomstig met die kinderregte nie (wat veronderstel is om in gedragskodes vervat te wees), sal onderwysers nie eens bewus wees indien hulle leerders se regte skend nie en kan dit lei tot 'n gebrek aan sekuriteit by die onderwyser. Die gebrek aan sekuriteitsbelewing kan meebring dat onderwysers nie die kinderregte kan respekteer nie en hulself gevolglik blootstel aan vervolging.

Ingevolge artikel 28(2) van die Grondwet is 'n kind se beste belang van deurslaggewende belang in elke aangeleentheid wat die kind raak. Die skool het 'n sorgsaamheidsplig teenoor al sy leerders, waar die kinders se beste belang eerste gestel moet word. Met die oog hierop, moet onderwysers *in loco parentis* optree, aangesien hulle die rol van 'n verantwoordelike ouer vervul terwyl die leerders in hulle sorg is (Smit, 2011:34). 'n Sprekende voorbeeld van die beginsel *in loco parentis*, is die saak tussen *Louw en ander v Lid van die Uitvoerende Raad, Vrystaat, Onderwys en Kultuur en ander* (2004) JOL 12856 (O). Die ouers van Armand Louw het 'n saak gemaak van nalatigheid teen 'n SBL-betaalde onderwyser omdat hul seun amper verdrink en breinskade opgedoen het. Die ouers het die onderwyser vir die voorval aanspreeklik gehou, terwyl die Vrystaatse Departement van Onderwys deur middel van artikel 20(10) van die SASW beweer dat hulle nie vir die skade aanspreeklik gehou kan word nie. Die hofuitspraak het bepaal dat ingevolge artikel 60 van die SASW, die Onderwys Departement wel aanspreeklikheid moet aanvaar. Die LUR se appèl teen die hofuitspraak het egter nie geslaag nie. Die hofsaak maak ons bewus van onderwysers se verantwoordelikheid om na leerders om te sien in die afwesigheid van die ouers en terselfdertyd ook leerders te beskerm teen enige gebeure of ongelukke wat kan voorkom. Die SBL moet dus seker maak dat die omgewing waarin die leerders hulself tydens skooltyd en buitemuurse aktiwiteite bevind, beveilig moet wees, anders kan psigologiese onderwysersekuriteit daardeur geaffekteer word.

'n Ander hofsaak wat die belangrikheid van die beginsel van *in loco parentis* beklemtoon, is die saak van *Peter Wynkwart v Minister of Education and Another 2002, Case 4168/199 (C)*. Randall Wynkwart, 'n graad 3-leerling, het aan die einde van 'n skooldag, terwyl hulle onderwyser hulle na die hek vergesel het om die skoolterrein te verlaat, van 'n ander hek gebruik gemaak wat gesluit was en het oor die hek geklim en geval, waarna hy verlam is. Volgens Randall het niemand hulle gesê om nie die hek te gebruik nie, terwyl die onderwyser aangevoer het dat alle leerders tydens 'n saalopening ingelig is om nie van die hek gebruik te maak nie. Die regter het beslis dat die onderwyser nalatig was, dat dit die plig van die onderwyser is om leerders te vergesel en dat daar behoorlike toesig oor die leerders moet wees. Hy het ook daarop gewys dat dit nie genoeg is om die reëling net by een saalopening bekend te maak nie. Die onderwysers is nalatig bevind en die staat is aanspreeklik gehou vir die skade. Die Minister van Onderwys en die skool het 'n appèl by die hooggeregshof ingedien. Die hof het ten gunste van die verweerdere beslis omdat hy gevoel het

dat daar genoegsame stappe gedoen is ter voorkoming van die voorval. Alhoewel die onderwyser nie verantwoordelik gehou is vir die voorval nie en nie spreekwoordelike oë agter in sy kop het nie, balanseer dit aan die een kant die verpligting van die onderwyser, maar dit beklemtoon terselfdertyd ook die mate van sorgsaamheidsplig van die onderwyser. Hierdie permanente plig lei tot spanning en gebrek aan sekuriteitsbelewenis omdat onderwysers ewigdurend blootgestel en uitgelewer voel.

In beide hofsake is dit duidelik dat daar baie druk op onderwysers is om te alle tye hulle sorgsaamheidsplig in die afwesigheid van die ouers nougeset en verantwoordelik uit te voer. Indien die SBL sy verantwoordelikheid ten opsigte van die skep van 'n veilige en beskermde omgewing vir leerders en onderwyser nie kan nakom nie, kan dit daartoe lei dat onderwysers nie hulle sorgsaamheidsplig behoorlik teenoor leerders kan uitvoer nie. Die onderwysers se fisiese en psigologiese veiligheid kan gevolglik daardeur geaffekteer word.

3.3 SAMEVATTING

Die Grondwet, spesifiek die Handves van Regte, bied 'n statutêre basis vir sekuriteit in terme van menswaardigheid, gelykheid, vryheid en sekuriteit, regverdige administratiewe optrede, vryheid van uitdrukking, vryheid van assosiasie en reg op arbeidsverhoudinge, waaraan die SBL moet voldoen in die uitvoering van sy pligte. Die skynbare onvermoë van die SBL om die fundamentele regte van onderwysers te beskerm, kan onderwysersekuriteit fisies en psigologies affekteer.

Aangesien die literatuurstudie uitgewys het dat die menseregte, soos in die Grondwet uiteengesit, in staat is om onderwysersekuriteit te beskerm, skuif die fokus van die literatuurstudie in die volgende hoofstuk na die funksies van die SBL. Die werksaansname is dat indien die SBL nie bevoeg is om sy funksies uit te voer nie, onderwysers 'n blywende gebrek aan sekuriteitsbelewenis sal ervaar.

HOOFSTUK 4

REGSPILIG VAN DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM

4.1 INLEIDING

In hoofstuk 3 is die regte van onderwysers ten opsigte van die regsplig van die SBL in terme van onderwysersekuriteit ontleed. Soos blyk uit die voorafgaande bespreking, word die regte van onderwysers deur die Handves van Regte in die Grondwet beskerm en die verskansing van die regte lei daartoe dat onderwysersekuriteit regtens verseker word. Die literatuur het aangetoon dat hoewel die menseregte, soos in die Grondwet uiteengesit, onderwysersekuriteit verseker, dit nie te alle tye in die praktyk beskerm word nie (§ 2.3.1) omdat die SBL se onvermoë om fundamentele regte van die onderwysers te beskerm in die uitvoering van hulle pligte meebring dat onderwysersekuriteit fisies en psigologies geaffekteer word. Hierdie hoofstuk bespreek die regsplig van die SBL in terme van onderwysersekuriteit met spesifieke verwysing na die funksies en verantwoordelikhede van die SBL en in watter mate die uitvoering van hulle pligte, al dan nie, onderwysersekuriteit beïnvloed.

Dit is die SBL van skole se verantwoordelikheid om skole te beheer (§ 1.1). Ingevolge artikel 16(1) van die SASW word die beheer van openbare skole deur die SBL uitgevoer. Die SBL bestaan uit persone wat gekies is om die beheer in skole uit te oefen en die beste belange van die skool te bevorder. Skoolbeheer verwys na die spesifieke funksies wat bespreek en aan die SBL toegeken is kragtens die SASW (Oosthuizen, 2014:279). Die feit dat die SASW die SBL as 'n regspersoon bestempel, impliseer dat die SBL as die uitvoerende liggaam van die skool as agent van die skool optree (Oosthuizen, 2014:279). In die uitvoering van die funksies is die SBL verplig om onder meer die volgende wetgewing te gehoorsaam:

- die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996 (§ 2.3.1);
- die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) (§ 2.3.2.1); en
- die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998) (§ 2.4.2).

Aan die hand van die bogenoemde wetgewing, gaan die funksies en verantwoordelikhede van die SBL in terme van onderwysersekuriteitsbelevensisse vervolgens bespreek word.

4.2 WERKSAAMHEDE VAN ALLE SKOOLBEHEERLIGGAME

Kragtens artikel 20 van die SASW, het die SBL pertinente wetlike funksies wat nagekom moet word. Vervolgens word artikel 20(1) ter wille van volledigheid ten volle aangehaal waarna die regsplig van toepassing op die sekuriteit van die onderwysers bespreek sal word.

4.2.1 Funksies van die skoolbeheerliggaam

Kragtens artikel 20(1) moet die SBL van 'n openbare skool:

- (a) die beste belange van die skool bevorder en poog om die ontwikkeling daarvan te verseker deur die voorsiening van onderwys van gehalte aan alle leerders in die skool;
- (b) in grondwet aanvaar;
- (c) die missiestelling van die skool ontwikkel;
- (d) 'n gedragskode vir leerders by die skool aanvaar;
- (e) die prinsipaal, opvoeders en ander personeel van die skool ondersteun in die verrigting van hul professionele werksaamhede;
- (f) die tye van die skooldag bepaal in ooreenstemming met enige toepaslike diensvoorwaardes van personeel by die skool;
- (g) die skool se eiendom, asook die geboue en gronde deur die skool besit, met inbegrip van koshuise, indien van toepassing, administreer en beheer;
- (h) ouers, leerders, opvoeders en ander personeel van die skool aanmoedig om vrywillige dienste aan die skool te lewer;
- (i) die aanstelling van opvoeders by die skool by die Departementshoof aanbeveel, behoudens die Wet op die Indiensneming van Opvoeders, 1998 (Wet 76 van 1998), en die Wet op Arbeidsverhoudinge, 1995 (Wet 66 van 1995);
- (j) die aanstelling van nie-opvoeder personeel by die skool by die Departementshoof aanbeveel, onderworpe aan die Staatsdienswet, 1994 en die Wet op Arbeidsverhoudinge, 1995 (Wet 66 van 1995);
- (k) op versoek van die Departementshoof die redelike gebruik onder regverdige omstandighede van die fasiliteite van die skool toelaat vir opvoedkundige programme wat nie deur die skool aangebied word nie (kragtens 'n onlangse wysiging van die Wet word hierdie "regverdige omstandighede" deur die Departementshoof bepaal!);
- (l) alle ander werksaamhede wat by of kragtens hierdie Wet aan die beheerliggaam opgelê word, verrig; en
- (m) ander werksaamhede in ooreenstemming met hierdie Wet uitvoer, soos deur die Minister by kennisgewing in die Staatskoerant bepaal, of deur die Lid van die Uitvoerende Raad by kennisgewing in die Provinsiale Koerant.

4.2.1.1 Beste belang van die skool

Ingevolge artikel 20(1)(a) van die SASW moet die SBL die beste belang van die skool bevorder en streef om die voorsiening van gehalte onderwys vir almal by die skool moontlik te maak. Volgens Squelch (2001:140) staan die SBL in 'n verhouding van vertroue teenoor die skool, wat beteken dat die SBL se verantwoordelikhede vir die beste belang van die skool uitgevoer moet word sonder om in enige onwettigheid betrokke te raak. In die skoolopset beteken dit dat die SBL in die beste belang van die skool moet optree. Dis nie om ander te verteenwoordig nie en nie om spesifieke groepe se belange te beskerm nie. Indien dit die geval is dat die verskillende komponente van die SBL alleenlik die belange van die groep wat hul verteenwoordig akkommodeer, kan dit onderwysersekuriteit nadelig beïnvloed, aangesien die ouer-komponent die meeste stemreg het en kan aspekte wat onderwysers raak geveto word.

Daar moet te alle tye 'n vertrouensverhouding tussen die SBL-lede bestaan. Alle lede van die SBL dra by tot die vooruitgang van die skool en die verhouding tussen die lede moet op vertroue gebaseer wees. Vertroue beteken dat daar openheid, samewerking, deelname en verantwoordbaarheid in die verhouding moet wees in alle afdelings van die beheer en bestuur van die skool ten einde suksesvol te wees om die beste belange van die skool te bevorder. Die SBL moet die volgende doen om in enige posisie van vertroue te wees (Joubert & Bray, 2007:19):

- altyd optree te goeder trou;
- sy funksies en verantwoordelikhede in die beste belang van die skool uitvoer;
- nie vertroulike inligting openbaar nie;
- nie aan enige onwettige aktiwiteite deelneem nie; en
- nie met die skool se belangstellings en aktiwiteite kompeteer nie.

Die volgende voorbeelde is van toepassing op die verbreking van die vertrouensverhouding wat SBL'e moontlik kan doen en in die howe aangepak kan word:

- Die toekenning van 'n tender om die skool se elektrisiteitstoever te versterk aan 'n ouer met geen kwalifikasies en ondervinding nie en gevolglik onderwysers se fisiese sekuriteit daardeur beïnvloed;
- Die voorsitter van die SBL konfronteer 'n onderwyser tydens 'n les oor professionele aangeleenthede;
- Die SBL-voorsitter het vertroulike en persoonlike inligting van 'n onderwyser oor sy/haar siektetoestand geopenbaar.

Volgens Joubert en Bray (2007:43) en Davids (2011:75) moet die SBL oor gespesialiseerde kennis en vaardighede beskik met betrekking tot skoolbeheer om die beste belang van die skool te bevorder. Bedrieglike, nalatige en onverskillige optredes deur die SBL, soos in die bogenoemde

voorbeelde gedemonstreer, bevestig dat hulle gebrek aan gespesialiseerde kennis onderwysersekuriteit fisies en psigologies sal kan affekteer.

Die volgende hofsaak beklemtoon die onregverdigheid waarmee skole deurlopend te doen het, wat nie die beste belang van die skool bevorder nie en spesifiek onderwysersekuriteit psigologies affekteer. Die hofsaak illustreer hoe die Departement van Onderwys die regsplig van die SBL misken by die aanstelling van 'n prinsipaal in 'n vakante betrekking (*Head of Department, Department of Education Limpopo Province v Settlers Agricultural High School and Others* (CCT36/03) [2003] ZACC 15; 2003 (11) BCLR 1212 (CC)). Die SBL het alle wettige prosedures in die aanbeveling van 'n wit Afrikaanssprekende kandidaat gevolg wat as eerste keuse deur die SBL gedien het. Die Onderwysdepartement stel egter die tweede keuse van die SBL aan op grond van die regstellende aksie beleid. Die hof het egter die argument van die departement verwerp en die aanbeveling van die SBL gesteun.

Die hofuitspraak beklemtoon die mag wat die SBL het in terme van regsplig ten einde die beste belange van die skool te bevorder indien die Onderwysdepartement onregverdig en ondeursigtig optree. Die uitspraak beklemtoon ook dat die SBL die kapasiteit het in terme van regs kennis en finansies om hulle tot die hof te wend. Omrede onderwysers en die SBL nie die kapasiteit en kennis het om die Departement van Onderwys voor die hof te daag om verkeerde aanstellings te bevraagteken en te verdedig nie, is baie onderwysers al erg getraumatiseer omdat hulle nie bevorderingsposte kon kry nie, alhoewel hulle die beste kandidate was en ook die beste belang van die skool sou bevorder.

4.2.1.2 Grondwet van die skoolbeheerliggaam

Volgens Clarke (2012:72) is die grondwet van die SBL 'n uiters belangrike dokument waarin die reëls oor hoe die SBL sal werk, uiteengesit is. Artikel 20(1)(b) van die SASW stipuleer dat die eerste rol van die SBL is om 'n grondwet op te stel en dat die SBL daarvolgens moet funksioneer.

Alle funksies van die SBL moet volgens sy grondwet uitgevoer word. Tsotetsi (2005:212) en Majola (2013:127) het bevind dat SBL's se gedragkode herhaaldelik nie geïmplementeer word nie, alhoewel dit bestaan. Tsotetsi (2005:212) skryf dit toe aan die gebrek om te verstaan hoe belangrik 'n grondwet is. Die bogenoemde beklemtoon dat daar probleme rondom die nakoming van die grondwet is en dat dit belangrik is om te beseef dat die SBL nie effektief kan funksioneer indien daar nie volgens dié wet opgetree word nie. Indien die SBL nie in ooreenstemming met sy grondwet funksioneer nie, kan dit aanleiding gee tot 'n gebrek aan onderwysersekuriteit, aangesien aangeleenthede wat die onderwysers se veiligheid raak, nie met die nodige omsigtigheid hanteer sal word nie. Die belang van hierdie studie is gevolglik om te bepaal in watter mate SBL-lede bewus

is van dié grondwet en die impak daarvan op hulle werkplig, wat weer deurskemer na onderwysersekuriteitsbelewenis.

4.2.1.3 Visie en missie

Die SBL is verantwoordelik vir die opstel van 'n visie en missie vir die skool met die doelwitte van die skool, asook die skool se plan om die behoeftes van alle belanghebbendes te bevredig (Oosthuizen, 2014:286). Volgens Clarke (2012:228) verwys 'n missie na waarvoor die skool staan, wat die skool beplan om te bereik, asook dat die ontwikkeling van 'n missie-stelling deel is van strategiese beplanning. Strategiese beplanning gaan hoofsaaklik oor die proses van doelwitstelling en die daarstelling van 'n plan om te verseker dat die doelwitte oor 'n spesifieke tydperk bereik word. Daar is baie benaderings tot die ontwikkeling van strategiese beplanning, maar die meeste sluit die volgende elemente in:

- Bespreking en samestemming oor rigting: die formulering van 'n kort opsommende missie oor waarvoor die organisasie staan en waarna dit strewe;
- Analise: dit word gedoen deur die ontleding van die skool se huidige posisie wat die ideaal (missie-stelling) met die realiteit (huidige situasie) vergelyk;
- Doelwitte, prioritisering en beplanning: die doelwitte gelys in die bogenoemde fases word nou geprioritiseer en opgebreek in aksieplanne, prosedures, verantwoordelikhede en sperdatums;
- Implementering: die doelwitte word geïmplementeer met gereelde bestudering van die vordering van die plan; en
- Kontrole: assessering om te bepaal of alles gevolg is (Clarke, 2012:228).

Baie missie-stellings word ontwikkel sonder dat enige proses gevolg is en sonder dat onderwysers bewus is wat dit is en wat gevolglik van hulle verwag word. Geen deelname van onderwysers in genoemde proses kan hulle sekuriteit negatief affekteer omdat hulle nie presies weet wat van hulle verwag word nie.

Volgens Joubert en Prinsloo (2015:80) sowel as Joubert en Bray (2007:50), moet die volgende wettige vereistes in ag geneem word by die opstel van 'n visie- en missie-stelling:

- gelykheid;
- menswaardigheid;
- privaatheid;
- vryheid van godsdiens, geloof en opinie;
- samekoms, demonstrasies; en
- regverdigde arbeidspraktyke.

Die bogenoemde vereistes bevestig die fundamentele regte soos vervat in die Suid-Afrikaanse Grondwet (§ 2.3.1). Die insluiting van die vereistes bring mee dat daar 'n strewe en verbintenis is deur die SBL om onderwysersekuriteit te verseker, aangesien die visie die karakter, identiteit en die rede van die bestaan van die skool beskryf (Joubert & Prinsloo, 2015:80), wat gevolglik sal lei tot 'n kultuur van omgee en ondersteuning.

4.2.1.4 Gedragskode

Ingevolge artikel 20(1)(d) moet die SBL 'n gedragskode vir leerders opstel na konsultasie met al die genoemde rolspelers wat op een of ander wyse betrokke is by die saak van dissipline en wat dissiplinêre maatreëls moet ondersteun. Buiten vir die prinsipaal, is dit veral die onderwyser in die klaskamer wat die gedragskode gaan implementeer en daarom is dit belangrik dat hulle by die opstel van die gedragskode betrek moet word. Dit is voorts ook belangrik dat die leerders aan die proses deelneem, want hulle moet volgens die aanvaarde kode optree. Indien nodig, behoort die prinsipaal en onderwysers die proses en gedragskode aan die leerders te verduidelik. Die ouers moet ook die gedragskode verstaan, ondersteun en moet gekonsulteer word by die ontwikkeling daarvan en moet weet hoe dit toegepas gaan word. Die ouers moet ook hulle kinders aanmoedig om die gedragskode te ondersteun om te verseker dat leerders die onderwysers te alle tye gehoorsaam en die reëls van die skool eerbiedig om sodoende onderwysersekuriteit te verseker.

Die SASW verduidelik eksplisiet in artikel 8 wat met die gedragskode bedoel word en watter vereistes die verpligting aan die verantwoordelike rolspelers stel:

8(1) Behoudens enige toepaslike provinsiale wet moet 'n beheerliggaam van 'n openbare skool 'n gedragskode vir leerders aanvaar ná oorleg met die leerders, ouers en opvoeders van die skool.

(2) 'n Gedragskode beoog in subartikel (1) moet daarop gemik wees om 'n gedissiplineerde en doelgerigte skoolomgewing wat toegewy is aan die bevordering en instandhouding van die gehalte van die leerproses, te vestig.

(3) Die Minister kan, ná oorlegpleging met die Raad van Onderwysministers, riglyne bepaal vir oorweging deur beheerliggame in die aanvaarding van 'n gedragskode vir leerders.

(4) Geen bepaling van hierdie Wet stel 'n leerder vry van die verpligting om die gedragskode van die skool wat deur sodanige leerder bygewoon word, na te kom nie.

Ingevolge artikel 8(5)(a) van die SASW moet: "n Gedragskode bepalinge van 'n behoorlike regsproses bevat om die belange van die leerder en enige party wat by dissiplinêre handeling betrokke is, te beskerm." Die gedragskode plaas klem op 'n konsultasieproses waar alle betrokkenes

insette kan lewer. Sodanige gedragkode behoort dan 'n belangrike bydrae te lewer tot 'n skoolgemeenskap waarbinne almal onderneem om 'n suksesvolle gemeenskap te vestig en dus die onderrig en leer te onderskraag. In die publikasie in die *Guidelines for the Consideration of Governing Bodies in Adopting a Code of Conduct for Learners* (Republic of South Africa, 1998) word in meer besonderhede verwys na spesifieke gevalle van dissiplinêre probleme en die SBL en prinsipaal se verantwoordelikhede in terme van menswaardigheid en dat persone nie op 'n wrede en onmenslike wyse behandel moet word nie. Daarom word lyfstraf in Suid-Afrika by skole en ander gemeenskapsinstansies verbied deur relevante wetgewing. Kragtens die nuwe wette het lyfstraf 'n kriminele oortreding in Suid-Afrika geword. Die bedoeling van 'n nuwe gedragkode en professionele etiese kode is om aan die nuwe raamwerk vir dissipline gestalte te gee sodat probleme in die nuwe landsbestel voorkom en hanteer kan word.

Indien 'n skool nie 'n behoorlike gedragkode vir leerders aanvaar het nie, plaas dit meer druk op die onderwysers omdat hulle nie sal weet hoe om leerders te dissiplineer nie en dan moontlik onwettige dissiplinêre maatreëls gebruik ten einde dissipline te handhaaf. Die onderwyser staan sentraal in die hantering van dissipline in die klaskamer en in die skool. Die onderwyser is die eerste waarnemer van leerderwangedrag in die klaskamer of op die skoolterrein en moet dit hanteer. Die dissiplinêre proses moet deur alle rolspelers in 'n skoolgemeenskap verstaan word, want dit plaas meer druk op onderwysers indien ouers/voogde nie die skool se dissiplinêre maatreëls en prosedures verstaan nie. Ouers/voogde kan dan nie hulle rol behoorlik in die dissiplinêre proses vervul nie. Dit beteken skole moet maniere vind om die gedragkode van leerders aan ouers te verduidelik.

Die SBL van 'n skool kan en moet 'n belangrike rol speel in die vestiging en onderhouding van goeie dissipline (Joubert & Prinsloo, 2015:92). Artikel 8 van die SASW bepaal dat die SBL van 'n openbare skool verantwoordelik is vir die opstel van 'n gedragkode vir leerders met die oog op die vestiging van 'n gedissiplineerde en veilige skoolomgewing. Indien die SBL 'n gedissiplineerde en veilige omgewing skep deur 'n effektiewe gedragkode op te stel, sal onderwysersekuriteit fisies en psigologies beskerm word, waar die teendeel onderwysersekuriteit negatief sal affekteer.

Baie onderwysers en prinsipale kla oor die oneffektiewe maatreëls om ernstige wangedrag van leerders te hanteer (Smit, 2011:172). 'n Voorbeeld hiervan is die proses van uitsetting in skole. Ingevolge artikel 9 van die SASW kan leerders alleenlik vir sewe dae geskors word of uitsetting kan aanbeveel word. Die artikel stel dit duidelik dat die SBL 'n regverdige dissiplinêre verhoor moet hou vir leerders wat hulle aan ernstige wangedrag skuldig gemaak het. Die SBL mag ook die leerders vir sewe dae skors of by die Departementshoof 'n aanbeveling maak vir uitsetting. Die Departementshoof het die mag om die aanbeveling te weier na aanleiding van sy gekwalifiseerde diskresie.

Die hofsaak van *Maritzburg College v C.R Dlamini N.O and others, Natal Provincial Division*, (2089/2004) het gehandel oor drie leerders van die skool wat betrokke was by die gebruik van drank en die beskadiging van 'n gehuurde bus se venster. Die SBL het 'n regverdige dissiplinêre verhoor gehou en die drie leerders is aan ernstige wangedrag skuldig bevind. Die leerders is deur die SBL geskors en 'n aanbeveling is aan die Departementshoof gemaak vir die uitsetting van die leerders. Die Departementshoof het die saak vir 21 maande gesloer. Die SBL het hulle tot die hof gewend, waarop die Departementshoof gereageer het dat dit onwettig was om leerders te skors terwyl hulle op sy beslissing gewag het. Die hof het egter bevind dat die skool se optrede korrek was en dat die skorsing hangende die Departementshoof se beslissing ook reg was. Die hooggeregshof het die uitsetting van die leerders van die skool geëis en daarmee bekragtig dat dissipline in skole gehandhaaf moet word.

Die bogenoemde hofsaak, tesame met *Phillips v Manser and another* [1999] 1 All SA 198 (SE), *George Randell Primary School v MEC for Department of Education, Eastern Cape Province and Others* (663/09) [2010] ZAECHC 17 (2 November 2010) en *Tshona v Principal Victoria Girls High School and Others* 2007 (5) SA 66 (E), bevestig dat die hoë handhawing van dissipline deurlopend ondersteun by die interpretasie van die Grondwet en wetgewing. In die praktyk is daar baie eenderse situasies waar leerders deur die SBL geskors word en aanbevelings aan die Departementshoof gemaak word vir uitsetting, wat óf afgekeur word óf nie aandag aan gegee word nie, terwyl baie skole nie die hart, kennis of kapasiteit het om regshulp te kry om sodoende leerders uit te sit nie (Smit, 2011:174). Die SBL se onvermoë om hulle tot die hof te wend, asook hulle onvermoë om regverdige dissiplinêre verhore te hou sodat leerders geskors en deur die Departementshoof uitgesit word, veroorsaak dat baie van die leerders by betrokke skole voortgaan met wangedrag wat soms toeneem en gevolglik onderwysers fisies en psigologies onveilig laat voel.

4.2.1.5 Ondersteuning van die personeel

Artikel 20(1)(e) van die SASW bepaal dat die SBL die “prinsipaal, opvoeders en ander personeel van die skool ondersteun in die verrigting van hul professionele werksaamhede”. Die interpretasie van ondersteuning kan verskeie vorme aanneem. Daar is 'n fyn lyn tussen ondersteuning van die SBL en die inmenging op onderwysers se professionele terrein. Ondersteuning kan morele ondersteuning wees teenoor ouers in die gemeenskap. Die SBL kan byvoorbeeld nie die wiskunde-program ondersteun om leerders se syfervaardighede te verbeter sonder om materiaal of fondse daarvoor beskikbaar te stel nie. Bogenoemde ondersteuning is positiewe ondersteuning. Ander ondersteuning van die SBL kan weer deur onderwysers beskou word as inmenging op hulle regte as professionele onderwysers. Byvoorbeeld, in die geval waar die SBL by die prinsipaal daarop aandring om te weet waarom onderwysers altyd laat is en watter stappe al teen die onderwysers geneem is. Volgens Van Wyk (2004) het 'n onderwyser die volgende in die verband gesê: “They (the SGB) always tell us that we cannot survive without them or they threaten us with redeployment,

while the teachers in the urban schools do not experience this kind of ‘involvement’ in their schools”. Dit is wel so dat die SBL in belang van die skool moet optree en dus vrae moet vra oor gedurige laatkommery of afwesighede. Die skeiding tussen professionele bestuur (d.w.s. die taak van die prinsipaal) en die beheer (d.w.s. die taak van die SBL) is nie altyd duidelik nie. As SBL-lede meerderwaardig en dreigend optree, het dit definitief ’n invloed op onderwysersekuriteit deurdat dit onderwysers geïntimideer en psigologies onveilig laat voel en hulle werksaamhede word gevolglik negatief geïmpak.

Die SBL het ’n magtige invloed op die verhouding tussen alle rolspelers van die skoolgemeenskap. Hulle kan die algemene geluk van die skool beïnvloed (Clarke, 2012:92). Indien die SBL en die prinsipaal nie hulle verskille ten opsigte van inmenging van die SBL op professionele aangeleenthede op ’n konstruktiewe manier hanteer nie, kan die konflik na die onderwysers deurskemer. Onderwysers kan gevolglik negatief geïmpak word omdat die skoolatmosfeer ondraaglik kan raak. Die SBL moet aan die begin besef dat hulle nie ’n onderhandelingsforum is nie, maar ’n raad wat beheer oor ’n skool moet uitoefen in die beste belang van die skool (Clarke, 2012:92).

Die voorwoord van die SASW bevestig die belangrikheid van die SBL se regsplig by die ondersteuning van die onderwysers. Luidens die voorwoord moet die staat in vennootskap met die SBL help met die bevegting van rassisme, seksisme en ander vorme van diskriminasie, ’n bydrae maak tot die verbetering van armoede, asook die ekonomiese gesondheid van die gemeenskappe en die regte van leerders, ouers en onderwysers beskerm (Oosthuizen, 2014:294). Volgens Oosthuizen is die ontwikkeling van ’n goeie gedragskode vir leerders noodsaaklik, aangesien die huidige situasie in baie Suid-Afrikaanse skole gekenmerk word deur insidente van verskeie vorme van aggressie teen onderwysers, onder meer verbale en fisiese aanvalle, intimidasie, teistering en beledigings. Die SBL moet dus onderwysers ondersteun deur hulle fisiese en psigologiese sekuriteit te verseker deur die daarstelling van ’n goeie en effektiewe gedragskode vir leerders.

Volgens Joubert en Prinsloo (2015:103) is die volgende riglyne belangrik indien die SBL effektiewe ondersteuning aan die skool en onderwysers wil verleen:

- Demonstrering van gedissiplineerde gedrag

Gedissiplineerde gedrag is ’n verbinding tot optredes wat wêreldwyd as korrek aanvaar word. Dit beteken dat die SBL hulle moet verbind tot die skep van gedissiplineerde gedrag wat alle wettige aspekte omvat en sodoende die fisiese en psigologiese sekuriteit van die onderwysers beskerm en waarborg.

- Deursigtigheid

Deursigtigheid is die gemak waarmee 'n buitestaander 'n betekenisvolle analise kan maak van die SBL se optredes, doelstellings en die finansiële bestuur van die skool. Dit is 'n maatstaaf om te bepaal hoe effektief, akkuraat en betyds die SBL die nodige inligting beskikbaar stel. Byvoorbeeld, as die SBL finansiële probleme het en nie hulle verpligtinge kan nakom ten opsigte van die voorsiening van papier, ink en afdrucke nie en dan ook nie die onderwysers betyds daarvoor inlig nie, kan dit onderwysers in die verleentheid plaas om nie hulle werksaamhede betyds af te handel nie en sodoende onnodige druk op onderwysersekuriteit plaas.

- Onafhanklikheid

Onafhanklikheid verwys na die omvang waartoe die meganismes daargestel is om konflik wat moontlik bestaan, te minimaliseer of te vermy – byvoorbeeld, die dominansie van 'n sterk prinsipaal of SBL-voorsitter. Die meganismes wissel van die samestelling van die SBL, aanstellings van komiteelede en aanbevelings van onderwysers wat effektief moet funksioneer ten einde moontlike konflik uit te skakel, wat gevolglik onderwysers se veiligheidservaring kan verseker. Die besluitneming in die onderskeie meganismes moet altyd objektief wees en moet nie deur die prinsipaal of voorsitter van die SBL beïnvloed word nie. Die SBL moet altyd sake wat onderwysers raak objektief ondersoek omdat enige invloed van die prinsipaal wat nie bewys kan word nie, onderwysersekuriteit psigologies kan affekteer.

- Verantwoordbaarheid

Individue of groepe in die SBL wat besluite neem en optredes teenoor spesifieke sake voorstel, moet vir hulle besluitnemings en optredes verantwoordbaar gehou word. Daar moet effektiewe meganismes daargestel word wat die SBL-lede verantwoordbaar maak. Dit sal onderwysers die geleentheid bied om sekere besluite en optredes deur die SBL te bevraagteken, wat gevolglik verseker dat onderwysers se regte nie so maklik geskend sal word nie.

- Verantwoordelikheid

Verantwoordelikheid verwys na die gedrag wat gekorrigeer moet word en die strafbaarmaking vir wanbestuur. Die SBL is verantwoordelik vir die onderwyser se fisiese en psigologiese veiligheid by die skool en indien die SBL nie hierdie regsplig effektief kan uitvoer nie, moet hulle daaraan aandag skenk en dit korrigeer. Die SBL moet dus beleide implementeer wat sal verseker dat hulle die verantwoordelikheid ten opsigte van die veiligheid van onderwysers nakom.

- Regverdigheid

Die sisteem wat in die skool bestaan moet regverdig wees: almal wat belang by die skool het, asook hulle vooruitsigte, moet in ag geneem word. Onderwysers se regte moet gerespekteer word net

soos wat kinders se regte gerespekteer moet word. Indien die regte van die kind meer aandag geniet as die onderwysers se regte, is dit onregverdig teenoor die onderwyser.

- Sosiale verantwoordelikheid

Skole wat goed beheer en bestuur word, is bewus van die sosiale aangeleenthede en plaas 'n hoë prioriteit op etiese standaarde. Die SBL moet onder geen omstandighede onderwysers uitbuit of teen hulle diskrimineer nie en verantwoordelik optree deur nie hulle menseregte te skend nie.

4.2.1.6 Skooltye

Ingevolge artikel 20(1)(f) van die SASW bepaal die SBL van 'n skool die skooltyd van die skool. Volgens Oosthuizen (2014:294) moet die funksie uitgevoer word na konsultasie en in noue samewerking met die prinsipaal en personeel. Onderwysers moet dus gekonsulteer word voordat die skooltye ingestel word. Die gebrek aan konsultasie met onderwysers in dié opsig kan meebring dat skooltye miskien te lank is en onderwysers kan dan gevolglik langer werk as wat die wetgewing stipuleer. Dit kan onderwysers uitbrand en hulle verhoed om hulle beste te lewer. Die feit dat onderwysers nie hulle beste kan lewer nie, kan hulle sekuriteitsbelewenis negatief beïnvloed omdat dit hulle kan blootstel aan wangedrag.

4.2.1.7 Administrasie en beheer van skoleiendom

Kragtens artikel 20(1)(g) van die SASW is dit die wettige funksie van die SBL om die skool se eiendom, geboue en gronde met inbegrip van skoolkoshuise te bestuur en te beheer, maar die uitoefening van hierdie mag moet in geen opsig inmeng met of andersins enige wet of beleid, soos deur die Departementshoof bepaal, belemmer nie. Die SBL is verantwoordelik om toe te sien dat skoleiendom omhein is om dit te beskerm. Dit behels ook om van onkruid op die eiendom ontslae te raak en die maak en onderhou van tuine om die voorkoms van die skool te bevorder (Joubert & Bray, 2007:52). Die SBL se pligsversuim om die eiendom van die skool behoorlik te beveilig met goed gestandaardiseerde omheining kan onderwysers fisies onveilig laat voel oor aanvalle van buite en kan hulle psigologies onveilig laat voel as gevolg van die gedurige vrees wat hulle kan ervaar ten opsigte van hulle veiligheid. Die skoolgeboue sluit in alle klaskamers, die administratiewe blok, stoor-fasiliteite en die sport kompleks wat altyd deur die SBL in 'n goeie toestand gehou moet word sodat die geboue nie 'n gevaar vir onderwysers se fisiese sekuriteit inhou nie.

Die hofsak van *De Kock v Minister of Public Works* [2004] 1 All SA 282 (Ck) handel oor 'n werknemer wat gegly het en gevolglik ernstige beserings opgedoen het. Die hof het bevind dat die vloer van die hofgebou in Bisho glad was en dat die verweerder daarvan bewus was. Die verdediger moes dus die nodige voorsorgmaatreëls getref omdat dit 'n gevaar ingehou het vir almal wat daar verby beweeg. Die Minister van Openbare Sake het egter nie enige voorsorgmaatreëls getref nie en is dus skuldig bevind aan nalatigheid en moes die regskoste betaal, asook die kostes vir die

beserings. Die hofuitspraak illustreer die belangrikheid van voorsorgmaatreëls wat die SBL in die skoolopset moet implementeer ten opsigte van die geboue, klaskamers, die speelterrein, hekke, sportvelde, gereedskap en trappe ten einde enige regstappe wat kan volg indien 'n onderwyser aan diens beseer word, te vermy.

4.2.1.8 Gratis dienste

Artikel 20(1)(h) van die SASW bepaal dat die SBL ouers, leerders, onderwysers en ander personeel van die skool moet aanmoedig om vrywillige dienste aan die skool te lewer. Om probleme wat die skool ondervind op te los en die skool te voorsien van ondersteunende dienste wat dit vereis, word 'n groep deskundiges benodig. Die SBL se kennis en begrip van die skoolgemeenskap kan hulle help om individue, besighede, nie-regeringsorganisasies en ander aan te moedig om gratis dienste aan die skool te verskaf. Al die dienste wat verskaf word moet deurdag beplan word met die inbou van meganismes sodat dit volhoubaar kan wees. Die onderwysers behoort baat te vind by die dienste, soos die voorsiening van professionele ontwikkeling aan onderwysers, die verbetering van die skool se prestasies en die verbetering van die inhoud vir klaskameronderrig (Joubert & Bray, 2007:44). Indien die beplanning van die gratis dienste nie oordeelkundig gedoen word nie, kan dit meebring dat onderwysers ekstra verantwoordelikhede moet verrig buiten die normale pligte, soos die aanbied van ekstra rekenaarklasse en onderhoudswerk aan geboue. Addisionele pligte soos dié kan onderwysers psigologies onveilig laat voel, veral omdat hulle nie wil weier om dit te doen nie uit vrees dat die SBL dit teen hulle kan hou. Wat dus belangrik is, is dat die onderwysers nie geforseer of gedruk moet word om die gratis dienste uit te voer of te behartig as dit buite hulle normale pligte val nie.

4.2.1.9 Aanbevelings van onderwysposte

Die SBL se rol in die verskaffing van volgehoue kwaliteit onderrig aan leerders begin by die aanstelling van gemotiveerde, goed opgeleide en geskikte onderwysers (Heystek, 2010; Majola, 2013:144). Alhoewel die SBL slegs aanbevelings maak ten opsigte van aanstellings, moet die Departementshoof geldige skriftelike redes verskaf waarom hy/sy nie die aanbeveling aanvaar het nie, sou hy/sy daarteen besluit.

Die SBL het die mag om onderhoude met onderwysers te voer en aanbevelings te maak vir die mees geskikte kandidaat vir die pos. Alle aanbevelings moet regverdig, gelyk en eerlik gedoen word en die regte prosedures moet ook in die hele proses en in belang van die skool gevolg word. Die SBL moet waak teen bevoordeling en nepotisme met aanbevelings omdat dit psigologiese letsels kan laat by onderwysers wat benadeel word.

Die volgende twee hofsake dien as voorbeelde waar die SBL nie die korrekte prosedures en administratiewe proses gevolg het toe onderwysers aanbeveel is nie. In die *Snayer*-hofsak het die

SBL van 'n plattelandse skool in Mpumalanga 'n onderwyser aanbeveel as die prinsipaal, alhoewel die onderwyser nie die beste kandidaat vir die skool was nie. Die Departementshoof het die aanbeveling verwerp omdat die SBL nie die regte prosedures gevolg het nie. Die hof het gevolglik ten gunste van die Departement van Onderwys beslis en die prinsipaal is nie aangestel nie (Mpande, 2005, aangehaal in Mampane 2008:78).

In Kimberley se *Kimberly Girls High School and Another v Head of the Department of Education, Northern Cape Province and Others* (32/2003) [2003] hofsak, het die SBL 'n posvlak 1-onderwyser in 'n vakante pos vir Engels aanbeveel. Die Departementshoof het die aanbeveling verwerp omdat die SBL nie voorkeur gegee het aan kandidate wat in die verlede benadeel is nie. Volgens die Departementshoof is geskikte kandidate van voorheen benadeelde agtergronde nie in ag geneem nie en het nie eers die kortlys vir die onderhoude gehaal nie. Die Departementshoof het aangevoer dat die skool nie die korrekte administratiewe proses gevolg het met die aanbeveling van die onderwyser nie. Die SBL het aangevoer dat die voorgeskrewe prosedures gevolg is en dat die aanbeveling aanvaar moet word. Die hof het ten gunste van die Departementshoof beslis en die SBL moes alle kostes betaal.

Hierdie twee hofsake illustreer die belangrikheid van die regte prosedures en administratiewe proses wat te alle tye deur die SBL gevolg moet word. Indien die SBL nie die regte prosedures en administratiewe proses volg nie, kan hulle aanbevelings geweier word en dit kan veroorsaak dat die geskikte kandidate vir die spesifieke betrekkings nie aanbeveel word nie. Gevolglik kan dit die onderwysers se moreel en selfbeeld negatief affekteer en sodoende onderwysersekuriteit psigologies benadeel.

4.2.1.10 Aanbevelings van nie-onderwysposte

Ingevolge artikel 20(1)(j) van die SASW is die SBL verantwoordelik om aanbevelings by die Departementshoof te maak ten opsigte van die aanstelling van nie-onderwysposte by die skool, onderworpe aan die Staatsdienswet (Proklamasie 103 van 1994) en die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995). Dit beteken dat die SBL verantwoordelik is om onderhoude te voer met kandidate vir nie-onderwysposte en die aanbeveling by die Departementshoof te maak. Die aanbeveling van nie-onderwysposte moet eerlik en regverdig hanteer word om te verseker dat die kandidate oor die nodige bevoegdhede beskik om hulle werk noukeurig en doelgerig uit te voer om sodoende onderwysers, klaskamers, stoepe en ablusiegeriewe wat deur onderwysers gebruik word, in 'n goeie, skoon en bruikbare toestand te hou, wat onderwysers veilig laat voel.

Die aanstellings van gekwalifiseerde sekretaresses en finansiële beamptes (met die nodige ondervinding in hulle onderskeie rolle) om onderwysers by te staan met administratiewe werk en die insameling, inbetaling en kontrolering van gelde, kan daartoe lei dat onderwysers

administratiewe werk en fondsinsamelingsfunksies korrek uitvoer. Onderwysersekuriteit sal dus verbeter word indien die SBL die regte aanstellings maak ten opsigte van kwalifikasies, vaardighede en ondervinding, wat verantwoordelike werksaamhede sal verseker.

4.2.1.11 Gebruik van skoolfasiliteite

Ingevolge artikel 20(1)(k) van die SASW kan die SBL op versoek van die Departementshoof onder geregverdigde omstandighede die redelike gebruik skoolfasiliteite toelaat vir opvoedkundige programme wat nie deur die skool aangebied word nie. Die SBL kan die gemeenskap toelaat om die skoolleidendom (gronde, klaskamers, saal, ens.) te gebruik, maar moet duidelik die tersaaklike voorwaardes uiteensit – byvoorbeeld, die tydperk vir die huur van die saal, asook wanneer en waarvoor dit gebruik kan word en watter voorwaardes in aanmerking geneem moet word voordat dit gebruik kan word. Die ooreenkoms moet 'n geskrewe kontrak wees wat die verskillende partye moet onderteken ten einde te verseker dat die skoolleidendom in dieselfde toestand bly. Indien daar nie enige ooreenkoms of kontrak bestaan nie, kan dit gebeur dat die huurders van die geboue miskien die klaskamers beskadig en sodoende onderwysers se fisiese veiligheid affekteer.

4.2.1.12 Die afskaffing van funksies

Artikel 20(1)(l) van die SASW bepaal dat alle ander werksaamhede wat by of kragtens hierdie wet aan die beheerliggaam opgelê word, afgeskaf kan word. Die SBL moet seker maak dat hulle funksies nie afgeskaf word nie, aangesien dit vir onderwysers nadelig kan wees omdat hulle in só geval sonder die dienste wat deur die SBL verskaf word, moet klaarkom. Die SBL moet te alle tye sy regsplig, soos in die SASW uiteengesit, met die nodige akkuraatheid uitvoer sodat die departement geen rede kan hê om van hulle funksies af te skaf nie.

4.2.1.13 Die afskaffing van ander funksies

Kragtens artikel 20(1)(m) van die SASW, kan die ander werksaamhede in ooreenstemming met hierdie wet afgeskaf word, soos deur die minister by kennisgewing in die Staatskoerant bepaal, of deur 'n lid van die uitvoerende raad by kennisgewing in die Provinsiale Koerant. Die afskaffing van ander werksaamhede kan 'n negatiewe invloed op onderwysersekuriteit hê indien die afgeskafde werksaamhede 'n invloed gaan hê op die SBL se finansiële posisie wat hulle gevolglik sal verhoed om byvoorbeeld fisiese aspekte, soos omheining, aan te bring wat onderwysers se veiligheid kan verbeter. Die feit dat die SBL plaaslik en deel is van die onmiddellike skoolgemeenskap, is voordelig omdat hulle onmiddellik fisiese veiligheidsaspekte kan bespeur en kan oplos; daarteenoor kan sulke dringende veiligheidsaspekte nie onmiddellik deur die departement wat nie plaaslik gestasioneer is nie, aangeroei word nie en amptelike prosesse en kanale moet gevolg word.

Artikels 20(2) tot 20(10) in die SASW met betrekking tot funksies van die SBL, asook die invloed wat dit het op die sekuriteitsbelewenis van onderwysers, gaan vervolgens bespreek word.

4.2.1.14 Gebruik van fasiliteite

Ingevolge artikel 20(2) kan die SBL die redelike gebruik van die fasiliteite van die skool vir gemeenskap-, sosiale- en skoolfondsinsamelingsdoeleindes toelaat, onderworpe aan sodanige redelike en billike voorwaardes wat die SBL mag bepaal, wat die heffing van gelde of tariewe tot die skool se voordeel insluit. Die gebruik van die skoolfasiliteite kan ekstra inkomste vir die skool beteken, wat die SBL kan aanwend tot die vooruitgang van die skool en waarby die onderwysers ook kan baat vind – byvoorbeeld, ten opsigte van die aankoop van fotostaatpapier en ink. Dit kan by skole gebeur dat die fondse uitgeput raak en onderwysers moet werk sonder ink, wat hulle verhoed om hulle werksaamhede betyds af te handel en hulle psigologies onveilig laat voel. Die verhuring van fasiliteite kan dus tot voordeel van die onderwysers wees in terme van die aanvullende inkomste wat dit kan gegenereer, wat onderwysersekuriteit kan bevorder.

4.2.1.15 Vereniging wat die skoolbeheerliggaam verteenwoordig

Kragtens artikel 20(3), kan die SBL aansluit by 'n vrywillige vereniging wat beheerliggame van openbare skole verteenwoordig. Die doel van hierdie verenigings is hoofsaaklik die ondersteuning, leiding en hulp wat hulle aan die SBL voor. Dit sal hoofsaaklik beteken dat die SBL die regs-determinante soos in hoofstuk twee bespreek, asook die funksies van die SBL, noudeset kan uitvoer en uitleef tot voordeel van die onderwysers. Dit is van kardinale belang om aan 'n vrywillige vereniging te behoort, aangesien dit onderwysersekuriteit kan bevorder. Die SBL wat nie aan enige vereniging behoort nie, kan dus onbewustelik onderwysersekuriteit negatief beïnvloed omdat hulle nie hulle funksies en verantwoordelikhede ooreenkomstig met wetgewing implementeer nie.

4.2.1.16 Skoolbeheerliggaamposte

Die SBL van 'n openbare skool mag ingevolge artikel 3 van die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (§ 2.4.2), die SASW (§ 2.4.1) en die Wet op Arbeidsverhoudinge (§ 2.3.2.1) bykomende poste skep vir onderwysers en onderwysers aanstel wat bykomend is tot die personeelvoorsiening van die skool, soos bepaal deur die lid van die uitvoerende raad.

Die volgende voorwaardes kragtens artikel 20(4) tot 20(10) van die SASW geld ten opsigte van die bogenoemde:

- 'n Skool mag bykomende onderwyserposte skep (artikel 20(4));
- Die aanstellings moet voldoen aan die vereistes vir aanstelling in openbare skole soos voorgeskryf deur die Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996), die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) en enige ander toepaslike wetgewing (artikel 20(6));

- 'n Openbare skool mag sodanige onderwyser slegs aanstel indien die onderwyser by die Suid-Afrikaanse Raad vir Opvoeders geregistreer is (artikel 20(7));
- Die personeel moet aangestel word in ooreenstemming met die basiese waardes en beginsels soos voorgeskryf in die Grondwet van Suid-Afrika van 1996. Faktore wat in aanmerking geneem moet word by die aanstelling van personeel sluit in, maar is nie beperk tot die vermoëns van die kandidaat, die beginsels van regverdigheid en billikheid, die behoefte om die onreg van die verlede reg te stel en die behoefte aan verteenwoordiging nie (artikel 20(8));
- Wanneer die jaarlikse begroting voorgelê word, moet die beheerliggaam van 'n openbare skool duidelike besonderhede verskaf oor addisionele poste wat in die vooruitsig gestel word, sowel as die beraamde koste hieraan verbonde en voorstelle hoe hierdie gelde ingevorder sal word (artikel 20(9));
- Nieteenstaande die bepalinge van artikel 60 van die SASW (Wet 84 van 1996), is die staat nie aanspreeklik vir enige daad of pligsversuim deur die openbare skool ten opsigte van sy kontraktuele verantwoordelikheid as werkgever teenoor personeel wat addisioneel tot die posvoorsiening aangestel word nie (artikel 20(10)).

Wanneer die SBL bykomende poste tot die personeelvoorsiening skep, is die skool handelende deur die SBL die wettige werkgever en nie die Departement van Onderwys nie. Die gevolg van sulke aanstellings is dat die besondere arbeidsverhoudinge deur die arbeidswetgewing bepaal word. Die skool as werkgever moet dus aan die vereistes voldoen soos uiteengesit deur die arbeidswetgewing (§ 2.3.2.1).

Aanstellings deur die SBL kan vir 'n onbepaalde tyd of vir 'n geslote tydperk gemaak word (Deacon, 2013:65). Volgens Deacon is 'n geslote tydperk byvoorbeeld 'n jaar en meeste SBL'e maak van die tipe kontrak gebruik. Die geslote kontrak hou die volgende voor- en nadele in (Deacon, 2013:73):

Voordele:

- Dit stel werkgewers (in die geval die SBL) in staat om maklik ontslae te raak van werknemers (in die geval onderwysers) sonder om die prosedures te volg soos in die arbeidswetgewing uiteengesit;
- Die SBL werk met 'n beperkte hoeveelheid beskikbare finansies wat jaarliks goedgekeur en aangepas moet word;
- Skole weet of behoort te weet hoeveel departementele poste hulle vir die volgende jaar beskikbaar het en kan dan daarvolgens beplan en begroot.

Nadele:

- Werknemers (onderwysers) se werksgehalte en moreel kan geaffekteer word oor hulle onsekerheid oor werk en finansies;

- Geslote-tydperk onderwysers kan moontlik nie so lojaal soos permanente onderwysers wees nie.

Die SBL het dus die verantwoordelikheid om 'n kontrak met die onderwysers te sluit wat duidelik die voorwaardes en vereistes stipuleer om sodoende te verseker dat daar nie onsekerheid en bekommernisse by hulle bestaan ten opsigte van werk en finansies nie. SBL'e wat nie kontrakte met onderwysers sluit nie, kan meebring dat onderwysersekuriteit psigologies geaffekteer word omdat daar onsekerheid heers by onderwysers ten opsigte van hulle toekoms.

4.2.1.17 Nie-akademiese poste

Ingevolge artikel 20(5) van die SASW mag die SBL, ooreenkomstig die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) en enige ander toepaslike wet, as 'n openbare skool poste vir nie-opvoeders instel en nie-opvoederpersoneel in diens neem bykomstig tot die diensstaat wat ingevolge die Staatsdienswet (SA, 1994) bepaal is. Die SBL mag addisionele nie-dosende personeel aanstel indien daar 'n behoefte ontstaan en indien die SBL die ekstra finansiële verpligting kan nakom, wat voordelig vir die onderwysers kan wees – byvoorbeeld, die aanstelling van 'n addisionele skoonmaker, aangesien die huidige werkers nie alle werk kan behartig nie en klaskamers soms baie vuil is, wat gevolglik 'n onderwysers onveilig laat voel ten opsigte van kieme wat moontlik so versprei kan word.

4.2.1.18 Finansiële regsplig van die skoolbeheerliggaam

Kragtens die SASW (artikels 36-42) is die beheer van finansies van 'n openbare skool hoofsaaklik die verantwoordelikheid van die SBL. Die verantwoordelikhede sluit in:

- 'n Beheerliggaam van 'n openbare skool moet alles binne sy vermoë doen om die onderwyshulpmiddels, soos deur die staat verskaf, aan te vul in 'n poging om die standaard van onderwys aan leerders by 'n skool te verhoog (artikel 36(1));
- Die SBL van openbare skole moet 'n skoolfonds by die skool skep en dit administreer volgens die riglyne verskaf deur die hoof van Onderwys (artikel 37);
- Die SBL van 'n openbare skool moet jaarliks 'n begroting opstel ooreenkomstig die riglyne soos neergelê deur die LUR vir Onderwys (artikel 38);
- Die SBL van 'n openbare skool moet:
 - o Rekord hou van alle fondse wat deur die openbare skool ontvang en spandeer is sowel as van alle bates, laste en finansiële transaksies (artikel 42).

Uit bogenoemde is dit duidelik dat die verantwoordelikheid van die skoolfinansies hoofsaaklik die verantwoordelikheid van die SBL is. Volgens Clarke (2012:113) moet die SBL verseker dat:

- beleide bestaan om die finansies van die skool te hanteer;

- verantwoordelikhede van die aangewese persone om die finansies van skool te hanteer, duidelik op skrif uiteengesit moet word;
- begrotings opgestel moet word;
- effektief rekord gehou moet word van alle finansiële transaksies; en
- alle departementele beleide in terme van die gebruik van skoolgelde gevolg moet word.

Enige afwyking van departementele beleide ten opsigte van die finansies van skole deur die SBL, soos wanbesteding of 'n tekort aan finansies, kan onderwysersekuriteit fisies en psigologies affekteer, aangesien beplande aktiwiteite nie effektief uitgevoer kan word nie.

4.2.1.19 Finansiële beleid

Elke openbare skool moet na konsultasie met alle relevante aandeelhouders 'n finansiële beleid hê wat deur die finansiële komitee opgestel is en deur die SBL goedgekeur is, wat die regsverantwoordelikheid van alle partye betrokke stipuleer (Joubert & Prinsloo, 2015:97). Die finansiële beleid van die skool kan beskou word as die belangrikste instrument wat duidelik stipuleer hoe die skoolfonds, donasies, borgskappe, ander inkomste en departementele subsidies, en die skool se uitgawes deur die SBL bestuur word, soos deur wetgewing bepaal (Joubert & Prinsloo, 2015:97; Mestry & Bisschoff, 2009:39).

Indien die SBL skoolfinansies bestuur sonder 'n finansiële beleid of 'n finansiële beleid het wat nie aan wetgewing voldoen nie, kan dit lei tot die oorbesteding van finansies. Oorbesteding kan aanleiding gee tot 'n tekort aan finansies of selfs die blote afwesigheid van fondse om fisiese veiligheid, byvoorbeeld alarms, heinings, en so meer, aan te bring. Dit kan 'n effek op onderwysersekuriteit hê omdat hulle in so geval moontlik nie hulle professionele verpligtinge kan nakom nie.

4.2.1.20 Finansiële skoolbestuur

Volgens Mestry en Bisschoff (2009:76) moet organisasiestrukture bestaan om die verkillende finansiële bestuurstake, hetsy in die veld van administrasie of boekhouding, te kan hanteer. Dit beteken dat finansiële skoolbestuur net suksesvol kan wees indien dit op 'n georganiseerde manier behartig word. Die SBL van openbare skole is verantwoordelik vir die bestuur van die finansies en moet 'n finansiële komitee saamstel. Die finansiële komitee moet 'n sekere mate van kennis en vaardighede in terme van finansies hê ten einde die finansies van die skool effektief te kan bestuur (Clarke, 2012:113; Heystek, 2006:478).

Finansiële komitees wat saamgestel is deur die SBL, maar 'n gebrek het aan die nodige finansiële agtergrond kan veroorsaak dat die skool se finansies op 'n ongestruktureerde manier hanteer word,

wat gevolglik ekstra druk op onderwysersekuriteit plaas. Die prinsipaal kan 'n onderwyser versoek om sekere pligte van die finansiële komitee te verrig wat nie deel is van sy/haar pligte nie. Ekstra verantwoordelikheid soos dié kan daartoe lei dat onderwysers onderrig in die klas afskeep. Dit kan ook lei tot 'n tekort aan inkomste as gevolg van wanbesteding, wat nadelig kan wees in die geval waar onderwysers media en hulpmiddele benodig wat hulle in die klas gebruik. Dit kan onderwysersekuriteit psigologies affekteer omdat die onderrig van leerders as gevolg van die gebrek aan hulpmiddele nie effektief uitgevoer word nie en sodoende onderwysers blootstel aan kritisering deur die Onderwysdepartement en ouers.

4.2.1.21 Die opstel van 'n skoolbegroting

Die opstel van 'n begroting is klaarblyklik die grootste en uitdagendste funksie van die SBL, aangesien dit deel van 'n langtermyn finansiële model is wat geskoei moet wees op die langtermynvisie van die skool (Clarke, 2012:117). Die geld van die skool moet dus gebruik word om die visie van die skool uit te bou en dit moet so gereflekteer word in die begroting van die skool.

Mestry en Bisschoff (2009:98) bevestig die bogenoemde deur te noem dat die skoolbegroting 'n belangrike finansiële instrument is wat dien as 'n meganisme vir doelwitte en doelstellings; meting van vordering ten opsigte van doelwitte; identifisering van swakpunte en beheer; en integrering van verskeie aktiwiteite wat deur die verkillende departemente van die skool uitgevoer word. Die skoolbegroting is nie 'n eenmalige aktiwiteit nie, maar 'n dinamiese dokument wat beplanning en deurlopende monitering vereis om beheer uit te oefen en terugvoering aan die skool te gee.

Dit is baie belangrik dat die SBL seker maak dat alles wat die skool beplan in die begroting verskyn, anders kan dit gebeur dat aktiwiteite wat deur die onderwysers beplan is, nie op begroting verskyn nie en gevolglik nie gefinansier en geïmplementeer kan word nie. Beplande aktiwiteite wat gevolglik nie kan realiseer nie, kan onderwysers in die verleentheid plaas en hulle psigologies affekteer.

Volgens artikel 21 kan die volgende bykomende funksies aan SBL'e toegestaan word, mits die skool kan bewys dat hy geld kan hanteer. Addisionele funksies onder artikel 21 mag ook aan die SBL toegeken word.

4.2.2 Bykomende funksies

Artikel 21 sit verdere geallokeerde funksies uiteen wat deur die Departementshoof op aansoek van die SBL aan die betrokke SBL toegewys kan word. Dit behels funksies soos die instandhouding en verbetering van die skoolgeboue en -gronde; die bepaling van die skool se buitemuurse kurrikulum; en die aankoop van handboeke en opvoedkundige materiaal. Dit is klaarblyklik die soort funksies wat alleen deur goed funksionerende SBL'e behartig kan word. Ingevolge artikel 21(3) kan die Departementshoof 'n aansoek vir die toewys van hierdie funksies slegs afwys indien die betrokke

SBL nie oor die vermoë beskik om sodanige funksies doeltreffend te verrig nie. Dit blyk dat indien funksies aan die funksionerende SBL toegeken word, die skole se onderwysers geen probleme betreffende die toestand van geboue sal ervaar nie en dat onderwysers altyd die nodige hulpbronne tot hulle beskikking sal hê, wat sodoende sekuriteit aan hulle sal bied.

4.2.2.1 Die bestuur en onderhou van hulpbronne

Gebrekkige onderhouding van skoolgeboue, meubels en leermateriaal kan lei tot 'n gebrek aan fisiese en psigologiese onderwysersekuriteit. Ingevolge artikel 21(1)(a) van die SASW is die SBL (indien goedgekeur deur die Departementshoof) verantwoordelik vir die bestuur en onderhouding van skoolgeboue, -eiendom en die omgewing van die skool. Gehawende klaskamers, gebreke ruite, deure en hekke moet herstel en onderhou word sodat die onderwysers en leerders veilig kan voel. Die onvermoë van die SBL om die skool te beveilig kan onderwysers fisies onveilig laat voel, asook onderwysersekuriteit psigologies affekteer deurdat onderwysers hulle moontlik heeltyd bekommer oor die veiligheid van die leerders in terme van die beginsel *in loco parentis*.

Die SBL moet redelike maatreëls neem om die hulpbronne wat deur die staat verskaf is aan te vul en sodoende die veiligheid van onderwysers en leerders te verbeter. Die staat het byvoorbeeld in die verlede banke, stoele en toerusting verskaf wat teen dié tyd baie gehawend, stukkend en te min is om in almal se behoeftes te voldoen. Daarom is dit die SBL se verantwoordelikheid om die hulpbronne te vervang, aan te vul en te onderhou om sodoende te verseker dat onderwysers se banke, stoele, en so meer, in 'n goeie toestand is, nie kan lei tot beserings nie en hulle in staat stel om ongestoord hulle werk te verrig.

Die SBL moet ook die skool voorsien van 'n skoon en veilige omgewing wat nie gevare vir onderwysers inhou nie. Die SBL van openbare skole moet seker maak dat die skole omhein is en dat omheining en hekke wat beskadig is, reggemaak word om onderwysers te beskerm teen aanvalle van diere of kriminele.

4.3 SAMEVATTING

Die regsplig van die SBL wat onderwysersekuriteit verseker, soos in die SASW beskryf, is in die hoofstuk bespreek om die spesifieke impak wat dit op onderwysersekuriteit het, te bepaal. Dit ondersoek die derde sub-navorsingsvraag van hierdie navorsingstudie, naamlik "Watter pligte van die SBL het 'n invloed op onderwysersekuriteit by plattelandse openbare skole?" In die bespreking was dit duidelik dat die SASW genoegsame wetgewing verskaf om onderwysersekuriteit fisies en psigologies te verseker. Soos blyk uit die bespreking is dit duidelik dat die SBL oor die nodige kennis en vermoë moet beskik om hulle regsplig, soos in die SASW uiteengesit, effektief te implementeer en gevolglik die onderwysers se fisiese en psigologiese geborgenheid te verseker.

Die literatuur het aangetoon dat regs determinante bestaan om onderwysersekuriteit te verseker (hoofstuk 2) en dat onderwysers se regte wat in die Grondwet verskans is, ook onderwysersekuriteit verseker (hoofstuk 3). Hoofstuk 4 het voorts aangedui dat die wettige pligte van die SBL ook bestaan en as dit uitgevoer word in ooreenstemming met die regs determinante en die regte van die onderwysers beskerm word, onderwysers sekuriteit behoort te beleef.

Die drie literatuurhoofstukke het aangedui dat die regs determinante, die regte van onderwysers, asook die regsplig van die SBL wat die onderwysers fisies en psigologies beskerm, bestaan. Die verwagtinge is gevolglik dat onderwysers sekuriteit behoort te hê, maar nou gaan die empiriese data bepaal of dit inderdaad, volgens die onderwysers se ervarings van die SBL se uitvoering van sy pligte, die geval is.

Die navorsingsmetodologie sal volgende bespreek word om te ondersoek of die onderwysers in die John Taole Gaetsewe-distrik veilig voel deur die vierde sub-navorsingsvraag te beantwoord, naamlik “Hoe ervaar plattelandse onderwysers by plattelandse openbare skole sekuriteit in terme van die regsplig van die SBL by plattelandse openbare skole?”

HOOFSTUK 5

NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE

5.1 INLEIDING

Die voorafgaande hoofstukke het die regs-determinante wat onderwysersekuriteit verseker (hoofstuk 2), die regte van onderwysers (hoofstuk 3) en die regsplig van die SBL (hoofstuk 4) bespreek. Die literatuurhoofstukke het bevestig dat daar genoegsame wetgewing is om onderwysersekuriteit te verseker – daarom wil ons bepaal of onderwysers dit as sodanig beleef of nie.

Hierdie hoofstuk bespreek die navorsingsontwerp, asook hoe skole en deelnemers geselekteer is om ryk, relevante data in te samel. Die navorsingsontwerp sluit die induktiewe proses in, wat behels hoe die empiriese studie uitgevoer is; hoe die populasie en die steekproef bepaal is; hoe data-insameling hanteer is; hoe deelnemers geïdentifiseer en geselekteer is; die navorser se rol; hoe geldigheid en betroubaarheid gewaarborg word; en ten laaste, die etiese aspekte wat deelnemers se persepsies, veronderstellings en opinies sal beskerm.

5.2 EPISTEMOLOGIE EN ONTOLOGIE

Hierdie studie is 'n kwalitatiewe studie en is vanuit 'n interpretivistiese benadering uitgevoer. Die epistemologie en ontologie van hierdie studie sal op die geïnterpreteerde werklikheid fokus soos dit deur die onderwysers ervaar word. Kwalitatiewe navorsing beskou die realiteit wat bestudeer word as 'n fokus op die sosiale konstruksie van mense se idees en konsepte. Die sosiale lewe en realiteit is dus suiwer menslike produkte waarvan die menslike brein die doeldienende bron of oorsprong van betekenis is (Maree, 2010:54). Die onderwysers se sekuriteitsbelewenisse, ten opsigte van die SBL se implementering van sy regsplig, is dus die kern van die navorsing.

Ek is van mening dat daar nie 'n waarheid is nie, maar dat mense hulle eie waarhede skep as gevolg van lewenservarings en die bril waarmee hulle hul wêreld beskou en interpreteer. Elke mens se waarheid sal dus verskillend wees. Die verskillende persoonlike ervarings is bevooroordeel en subjektief, maar word as die waarheid of werklikheid deur kwalitatiewe navorsing aanvaar omdat die mense die lewenservaring opgedoen het (Maree, 2010:55). Elke mens skep dus sy/haar eie waarheid soos wat hy/sy die impulse om hom/haar interpreteer, met die bril van sy/haar eie ervarings wat sy/haar lens kleur. Onderwysers se subjektiewe belewenisse oor die alledaagse werklikheid en hoe hulle betekenis daaraan gee word dus ondersoek (Maree, 2010:31). Ek aanvaar gevolglik dat die werklikheid wat ondersoek gaan word dié van die deelnemende onderwysers sal

wees soos hulle dit beleef en nie my eie of dié van ander onderwysers of navorsers nie. Ek het self die belewenisse van die onderwysers geïnterpreteer en geanaliseer op grond van hulle persoonlike wêreldbeskouings, belewenisse en lens om sodoende persoonlike betekenis daaraan te gee.

Volgens Maree (2010:59), Nieuwenhuis (2010:60) en Maree (2007:59) is die interpretivistiese perspektief op die volgende veronderstellings gegrond:

- Die menslike lewe kan alleenlik binne konteks verstaan word. Die menslike lewe kan nie van 'n eksterne realiteit observeer word nie, maar die fokus is op die deelnemers se subjektiewe ervarings. In die bestudering van 'n fenomeen, moet die navorser tegnieke gebruik om te verstaan hoe mense leef. Hierdie interpretasie word gevolglik 'n subjektiewe menslike produk van die navorser se waarheid wat hy/sy skep deur sy/haar deelnemers se waarhede te beleef en te interpreteer tot eie waarheid. Die sosiale lewe is 'n kenmerkende menslike produk. Die onderliggende veronderstelling is dat as mense in hulle sosiale omgewing geplaas word, dit die navorser 'n beter geleentheid gee om die persepsies van mense oor hulself en hulle aktiwiteite beter te verstaan (Hussey & Hussey, 1997, aangehaal in Maree, 2010:59);
- Die menslike geheue is die doelgerigte bron of oorsprong van menings. Die eksperimentering van ryk, diep en gekompliseerde fenomene gee aanleiding tot die begrip van hoe fenomene binne die sosiale konteks geïnterpreteer word;
- Die menslike gedrag word deur kennis van die sosiale wêreld beïnvloed. Die toename in die kennis en begrip van die sosiale wêreld en realiteite gee aanleiding tot die verryking van ons teoretiese en konseptuele raamwerk of denkwyse;
- Die sosiale wêreld is nie onafhanklik van die menslike kennis nie. Die tipe vrae wat die navorser stel en die manier waarop die navorsing uitgevoer word, beïnvloed die navorser se kennis en begrip van die fenomeen. Dit is dus belangrik om die subjektiwiteit van ons pogings te ignoreer ten einde die wêreld ekstern en onafhanklik van ons eie kennis en begrip te sien.

Uit dié beskrywing is dit duidelik dat die studie van kwalitatiewe en interpretivistiese aard sal wees.

5.3 NAVORSINGSONTWERP

In hierdie navorsing is daar van 'n kwalitatiewe, verkennende navorsingsbenadering gebruik gemaak om die deelnemers se belewings van sekuriteit in plattelandse openbare skole in die John Taole Gaetsewe-distrik ten opsigte van die SBL se regsplig vas te stel. Kwalitatiewe navorsing verwys na hoe mense 'n spesifieke fenomeen ervaar, hoe hulle hul wêreld konstrueer en watter betekenis hulle aan hul ervarings toeken (Merriam, 2009:5). Volgens Leedy en Ormrod (2014:97-98) is kwalitatiewe navorsing die studie van komplekse menslike situasies waaroor hulle 'n beter begrip wil ontwikkel. Die navorsingsontwerp was dus gepas vir my studie, aangesien ek wou bepaal hoe

onderwysers die implementering van die SBL se regsplig ten opsigte van hulle sekuriteit ervaar. Onderwysers se belewenisse ten opsigte van die SBL se regsplig was die subjektiewe veranderlike wat ondersoek is.

'n Kwalitatiewe navorsingsproses verwys na data-insameling waar die navorser interaktief by die fenomeen betrokke is deur van veelvuldige databronne en metodes van data-insameling gebruik te maak; waar temas, kategorieë en patrone geskep word, in abstrakte kategorieë van inligting georganiseer en gegroepeer word, waarna die data op 'n sinvolle manier deurgegee word; interpretasies van die navorsers oor wat hulle waarneem, hoor en verstaan; en die skep van 'n geheelbeeld oor die navorsingsprobleem (Creswell, 2009:175, 176). Volgens Leedy en Ormrod (2014:99) is die kwalitatiewe navorsingsproses soms meer holisties, met spesifieke verwysing na die fokus, ontwerp en meetbare instrumente (bv. waarnemings en onderhoude), met interpretasie wat ontwikkel en moontlik met die verloop van die navorsing verander. As navorser het ek die onderhoude met 'n oop gemoed en denke aangepak en was altyd bewus van die interpretasies wat deur die verloop van die navorsingsproses kan verander.

Kwalitatiewe navorsing maak deur middel van beskrywing die aard van sekere situasies, opsette, prosesse, verhoudings en persone, bekend; verskaf nuwe insigte en konsepte; en verifieer die geldigheid van sekere aansprake en veralgemenings (Leedy & Ormrod, 2014:141-142). Die fokus van hierdie studie was om die deelnemers se ervarings of belewenisse aangaande die uitvoering van die SBL se funksies ten opsigte van die deelnemers se persepsie tot sekuriteitsbelewenis te verstaan.

Kwalitatiewe navorsing word normaalweg gekies as die navorser ten doel het om te verstaan wat die belewenisse van verskeie persone oor 'n spesifieke fenomeen is. Creswell (2008:212) beveel die volgende vyf stappe vir kwalitatiewe navorsing aan:

- (1) Die identifisering van deelnemers en die plek;
- (2) Die vasstelling van hoe toestemming verkry kan word om toegang tot die deelnemers en die plek te kry;
- (3) Die vasstelling van watter soort data ingesamel sal word;
- (4) Die bepaling van watter prosedures gevolg gaan word om data in te samel;
- (5) Die inagneming van die etiese aspekte by die insameling van data.

Die navorsing is kwalitatief van aard om die volgende redes (Leedy & Ormrod, 2014:101-102): Ek is van mening dat daar nie slegs een werklikheid of waarheid is wat die navorsingsprobleem onderskryf nie, maar dat verskillende individue verskillende werklikhede kan skep wat relevant is tot die navorsingsprobleem. Die Noordwes-Universiteit se MEd-komitee het ons as studente aangemoedig om kwalitatiewe navorsing te kies, wat daarop dui dat hulle kwalitatiewe navorsing ondersteun en ook goed daarin onderlê is. Kwalitatiewe navorsing is baie handig in die

beantwoording van verkennende en interpretatiewe navorsingsvrae. Die literatuurbasis is nog nie ten volle ondersoek nie. Daar is nog min navorsing oor die spesifieke onderwerp uitgevoer. Die kwalitatiewe benadering verskaf die navorser die vryheid en buigsaamheid wat nodig is om die spesifieke fenomeen te ontdek. Die feit dat die navorser die fenomeen in diepte ondersoek met die gebruik van 'n beperkte aantal deelnemers is ideaal vir kwalitatiewe navorsing. Die navorser het genoegsame tyd om die studie af te handel, wat geskik is vir die tipe navorsing. Die feit dat ek self 'n onderwyser is, maak dit maklik om deurlopend vertrouwensverhoudings met die deelnemers te bou en deurgaans op 'n persoonlike vlak met deelnemers te kommunikeer. As navorser was ek op my gemak om met 'n paar spesifieke reëls en prosedures te werk, aangesien kwalitatiewe navorsing meestal verkennend van aard is. Ek het kreatief gedink om die verskeie aspekte van die navorsingsprobleem aan te roer. Ek het die vermoë en vaardighede om data te organiseer en te analiseer, asook goeie taal- en skryfvaardighede om die bevindinge van die navorsing te kommunikeer.

5.3.1 Fenomenologie

In hierdie kwalitatiewe studie probeer ek om die onderwysers se belewenisse, perspektiewe en sienings ten opsigte van hulle sekuriteitsbelewenis, in terme van die SBL se regsplig, te verstaan (Leedy & Ormrod, 2014:102; Babbie & Mouton, 2007:270; Nieuwenhuis, 2007:54). 'n Fenomenologiese ontwerp word gedefinieer as die beskrywing van die betekenis van die essensie van menslike ervarings oor 'n spesifieke fenomeen (Creswell, 2009:13; McMillan & Schumacher, 2001:36; Leedy & Ormrod, 2014:147). Die betekenis wat deelnemers aan onderwysersekuriteit gee ten opsigte van die SBL se regsplig en die gevolglike subjektiewe interpretasies van die onderwysers se belewenisse, perspektiewe en sienings, was die essensie van die navorser se soeke na 'n beter begrip aangaande die verskynsel. Volgens Leedy en Ormrod (2014:147) word 'n fenomenologiese studie beskryf as 'n metode waar deelnemers antwoorde op vrae verskaf wat betrekking het op fenomene en hoe dit verstaan, beskou en geïnterpreteer word. Die onderwysers se sekuriteitsbelewenisse in hulle onderskeie skole kan beter verstaan word omdat ek van semi-gestruktureerde onderhoude en 'n fokusgroeponderhoud gebruik gemaak het. Die onderhoude as die metode van data-insameling oor die werklike ervarings van die onderwysers bied die onderwysers die geleentheid om hulle belewenisse te deel en te verskaf om die essensie van die menslike ervarings weer te gee.

Ek het ook persoonlike ervarings ten opsigte van die fenomeen wat ondersoek word en wil graag 'n beter begrip ontwikkel deur die belewenisse van ander onderwysers (Leedy & Ormrod, 2014:147; Babbie & Mouton, 2007:270). Ek het egter probeer om alle vooropgestelde idees ten opsigte van die verskynsel wat ek tydens die onderhoude gehoor het en wat enige invloed op die data kon hê, ter syde gestel. Die finale resultate ten opsigte van die verskynsel is deurgegee deur 'n algemene

beskrywing soos dit deur die bril van die deelnemers ervaar is en soos dit deur die navorser aangeteken is (Leedy & Ormond, 2014:148).

5.4 NAVORSINGSPOPULASIE EN STEEKPROEFPOPULASIE

Volgens Leedy en Ormrod (2014:152) is die populasie vir kwalitatiewe navorsing in 'n fenomenologiese studie doelgerig as dit uit vyf tot 25 individue bestaan. Die idee rondom kwalitatiewe navorsing is om 'n doelgerigte steekproef uit te voer deur deelnemers te kies wat die navorser die beste sal help om die fenomeen die beste te verstaan (Creswell, 2014:189). Die studie fokus op onderwysers se sekuriteitsbelewenis by skole wat deur leerderwangedrag geraak word. Ek is daarvan bewus dat daar etlike faktore is wat 'n invloed op onveilige skole het, maar ek het bloot in die steekproefpopulasie van skole die een aspek gebruik as 'n gerieflikheidssteekproefmetode dat die data dan by van die ander faktore belig word. Die studie is beperk tot die John Taole Gaetsewe-distrik in die Noord-Kaap provinsie waar ek werksaam is. Die volgende kriteria is gebruik om die vier skole te kies, naamlik:

- die skool moet in die John Taole Gaetsewe-distrik in die Noord-Kaap geleë wees;
- die skool moet probleme van ernstige en minder ernstige leerderwangedrag ondervind omdat dit 'n aanduiding van 'n onveilige skool is; en
- Die skool moet 'n openbare skool wees omdat die navorsing op openbare skole fokus.

Ek het eerstens 'n lys van al die skole in die John Taole Gaetsewe-distrik bestudeer en skole geïdentifiseer wat moontlik aan my kriteria voldoen. Ek het daarna die geselekteerde skole besoek en met die prinsipaal in gesprek getree om my navorsing te verduidelik en te gesels oor die probleme wat hulle oor die algemeen ervaar. Hiervolgens het ek my finale keuse gemaak, met inagneming van die vooropgestelde kriteria.

Die geselekteerde deelnemers verteenwoordig diverse sienings en belewenisse oor die fenomeen (Leedy & Ormrod, 2014:221). Die navorser het drie skole vir Fase 1 (semi-gestruktureerde onderhoude) geselekteer, waarvan twee laerskole en een 'n hoërskool is, omdat onderwysers van laerskole en hoërskole moontlik onderwysersekuriteit verskillend ervaar as gevolg van leerders se ouderdomsverskille. Slegs vier deelnemers per skool is geselekteer. Dit is 'n totaal van twaalf deelnemers en kan redelik verskillende ervarings by een skool ontgin. Die volgende kriteria is gebruik om die deelnemers te selekteer:

- die deelnemers moet ten minste twee jaar onderwyserervaring hê omdat deelnemers sekuriteitsbelewenisse oor 'n tydperk moes ervaar het;
- die groep deelnemers moet uit mans en dames bestaan omdat hulle sekuriteit moontlik verskillend kan ervaar as gevolg van die feit dat mans en dames se sienings en ervarings verskil;

- die groep deelnemers moet uit verskillende kulture bestaan omdat daar moontlik verskille in belewenisse kan wees as gevolg van verskillende kulturele oortuigings en sienings; en
- die groep deelnemers bestaan uit SBL-aanstellings en onderwysers op die amptelike diensstaat van die Onderwysdepartement om almal met uiteenlopende ervarings betreffende die vlak en permanensie van aanstelling te akkommodeer.

Sekere skole het egter geen SBL-aangestelde onderwysers gehad nie en dit het my genoop om onderwysers te selekteer wat tydelik aangestel is, aangesien tydelike onderwysers soms verskillend in skole hanteer word. Die seleksie van deelnemers word in Tabel 5.1 uiteengesit:

Tabel 5.1: Seleksie van deelnemers

Skole	Fase 1: Semi-gestruktureerde onderhoude	Fase 2: Fokusgroeponderhoud
Hoërskool A	4 deelnemers	Geen
Laerskool B	4 deelnemers	Geen
Laerskool C	4 deelnemers	Geen
Hoërskool D	Geen	6 deelnemers
Totaal	12	6

5.5 DATA-INSAMELINGSTRATEGIE

Kwalitatiewe navorsers maak van verskeie data-insamelingsinstrumente gebruik en fokus nie net op een bron van inligting nie (Creswell, 2014:185; Leedy & Ormrod 2014:153). Dit help met kristallisering van bevindinge in die studie. Kristallisering verskaf 'n komplekse en dieper begrip van die fenomeen deur die gebruik van verskeie data-insamelingstegnieke (Maree, 2010:81). Ek het van twee tipes data-insamelingstegnieke gebruik gemaak om dieper insig te bekom aangaande die verskynsel en om ook nie net staat te maak op een bron van inligting nie, naamlik semi-gestruktureerde onderhoude in Fase 1 en 'n fokusgroeponderhoud in Fase 2. Hierdie data-insamelingstegnieke word vervolgens bespreek.

5.5.1 Semi-gestruktureerde onderhoude

Volgens Nieuwenhuis (2007:87) is 'n onderhoud 'n twee-rigting gesprek tussen die navorser en die deelnemer waar die navorser aan deelnemers vrae stel om data te bekom en op so 'n wyse meer te leer oor die deelnemers se idees, persepsies, oortuigings, menings en gedrag in 'n natuurlike konteks. Onderhoude in kwalitatiewe navorsing is nie gestruktureerd soos in kwantitatiewe navorsing nie. Dit is meer semi-gestruktureerd, wat beteken dat dit meer aanpasbaar, vloeibaar en

geskik is om inligting te verkry waarvoor die navorser nie beplan het nie (Leedy & Ormrod, 2014:156).

Die groep deelnemers wat aan die onderhoude deelgeneem het, het bestaan uit vier onderwysers per skool. Dit het my in staat gestel om ondersoekende en opvolg vrae te vra ten einde die dieperliggende redes vir die verskynsel te bepaal. Ek het die deelnemers vrae gevra wat met die volgende verband hou:

- onderwysers se persepsies in verband met die verskynsel;
- gevoelens oor fisiese en psigologiese sekuriteitservarings;
- motiewe vir die uitvoering van die SBL se regsplig;
- huidige en vorige optredes van die SBL soos deur onderwysers beleef;
- standaard van optredes (bv. wat die onderwysers dink die SBL behoort te doen om onderwysersekuriteit te waarborg) (Leedy & Ormrod, 2014:155).

Ek het aandagtig geluister terwyl die deelnemers hulle ondervindinge oor die fenomeen beskryf het en moes let op subtiele, dog betekenisvolle leidrade aangaande die uitdrukkings, vrae en gevolgtrekkings wat deur die deelnemers gemaak is. Die tipe onderhoud was 'n informele gespreksvoering waar die deelnemer die meeste praatwerk gedoen het, terwyl ek simpatiek geluister en aantekeninge gemaak het (Leedy & Ormrod, 2014:148).

Ek was daarvan bewus dat vrae moontlik onduidelik kon wees en dat deelnemers die vrae anders kon interpreteer as wat my bedoeling daarmee was. Om enige verwarring te voorkom en om myself op my gemak te stel, het ek vooraf twee onderhoude met kollegas gevoer. Dit het my baie gehelp om vertrouwd te raak met die bandmasjien en ook om vrae wat die deelnemers moontlik anders kon interpreteer en verstaan, te identifiseer en aan te pas. Ek kon ook 'n aanduiding kry van hoe lank die onderhoud nagenoeg sou duur en kon deelnemers 'n aanduiding gee met betrekking tot die tydsduur van die onderhoud.

Ek het vooraf met die deelnemers asook prinsipaal van die betrokke skool 'n tyd en plek bespreek wat gerieflik en beskikbaar sou wees. Sommige deelnemers het hulle afspraak vir die onderhoud op twee geleenthede uitgestel weens werkwinkels wat hulle moes bywoon. Al die onderhoude is vanaf 2 nm. gevoer by die onderskeie skole waar die deelnemers werksaam is. Alle beskikbare ruimte wat gebruik is om die onderhoude te voer is privaat en geskik vir die onderhoude en het deelnemers op hulle gemak laat voel.

Die onderskeie deelnemers het nie geweet wie die ander deelnemers is met wie ek onderhoude gaan voer nie. Die onderhoude by Hoërskool A is op een dag afgehandel, terwyl twee onderhoude per dag by die ander skole gevoer is. Die doel van die geskeduleerde onderhoude was dat

deelnemers nie vooraf die onderwerp met mekaar kon bespreek nie en sodoende mekaar se opinies kon beïnvloed nie. Ek glo ek kon hierdeur meer objektiewe reaksies ontlok. Dit dra ook by tot die geloofwaardigheid en kristallisasie van die bevindinge omdat deelnemers nie mekaar kon beïnvloed nie en elkeen dus sy werklikheid weergegee het soos hy/sy dit interpreteer.

Die onderhoude is met die deelnemers se toestemming met 'n bandopnemer opgeneem ter wille van beter vloeibaarheid sodat die onderhoud nie onnodig onderbreek is om inligting neer te skryf nie. Die bandopnemer is egter buite sig geplaas sodat deelnemers nie direk daarmee gekonfronteer kon word nie. Ek het die bandopname en aantekeninge oor die deelnemers se nie-verbale gedrag tegelyk gemaak. Ek het aandagtig geluister terwyl deelnemers hulle belewenisse in verband met die fenomeen bespreek, terwyl ek ook deurlopend van hulle uitdrukkings, verposings en onderbrekings bewus was (Leedy & Ormrod, 2014:147).

Voordele van semi-gestruktureerde onderhoude:

Die vrae is vooraf geformuleer om as rigtingwysers in die onderhoud te dien. Dit bring mee dat die navorser voorbereid tydens die onderhoud voorkom. Semi-gestruktureerde onderhoud gee aan die deelnemers die geleentheid om hulle sienings met die nodige vryheid uit te druk. Semi-gestruktureerde onderhoude bevorder tweerigting-kommunikasie. Deelnemers kry dus die geleentheid om hulle vaardighede, houdings, vermoëns en kennis van volhoubaarheidsverslaggewing met die navorser te deel (Cohen, 2006).

Nadele van semi-gestruktureerde onderhoude:

Deelnemers kan soms te veel uitbrei en van die bespreking afwyk, wat dit moeilik maak om die belangrikste inligting te identifiseer en te analiseer. Die navorser moet dus deurentyd in beheer bly en kan selfs van weggooi-vrae gebruik maak om die respondent se aandag weer op die bespreking te fokus. Die gevaar bestaan ook dat die navorser die respondente kan lei in hul antwoorde deur sy/haar onbewuste nie-verbale kommunikasie. Die navorser was deeglik bewus van die effek wat nie-verbale kommunikasie op deelnemers kon hê en het gevolglik nie-verbale kommunikasie vermy.

5.5.2 Fokusgroeponderhoud

Die fokusgroeponderhoud in Fase 2 het ongeveer 'n uur lank geduur, waar ses deelnemers ondervra is met betrekking tot hulle sekuriteitsbelewenisse by hulle skool in terme van die SBL se implementering van sy regsplig (Leedy & Ormrod, 2014:156). Die fokusgroeponderhoud het uit twaalf oop-einde vrae bestaan wat aan deelnemers gestel is om sodoende hulle sienings en opinies te ontlok om meer oor die fenomeen uit te vind en dan met data van die individuele onderhoude te vergelyk (Creswell, 2014:190).

'n Fokusgroeponderhoud is 'n groep individue met sekere karaktereienskappe wat 'n bespreking voer met die fokus op 'n spesifieke onderwerp (Anderson, 1990:241) – in die geval 'n bespreking oor die onderwysers se sekuriteitsbelewensisse ten opsigte van die implementering van die SBL se regsplig. Volgens Denscombe (2007:115) bestaan 'n fokusgroep uit 'n klein groep mense wat bymekaar gebring is deur 'n opgeleide navorser om die houdings, persepsies, gevoelens en idees van deelnemers oor 'n spesifieke onderwerp te ontdek.

Volgens Casey en Krueger (2000:11) verskaf fokusgroeponderhoude 'n meer natuurlike omgewing as individuele onderhoude omdat deelnemers net soos in die werklike lewe deur ander beïnvloed word. Die drie uitstaande kenmerke van 'n fokusgroeponderhoud, soos deur Denscombe (2007:151) geïdentifiseer, is as volg:

- stimulus: Die sessie draai gewoonlik om 'n aanspoor, 'n trekker of stimulus wat deur die navorser bekend gestel word ten einde die bespreking te laat fokus;
- die navorser is nie 'n neutrale persoon nie: daar is min druk op die navorser om 'n neutrale rol in die besprekings te volg vergeleke met ander onderhoudstegnieke;
- interaksie met die groep: die interaksie tussen die groeplede verskaf 'n spesifieke waarde teenoor slegs die versameling van mense se opinies. Die kollektiewe siening verskaf meer belangrikheid as die gemiddelde siening.

Volgens Morgan (1997:17) kan fokusgroeponderhoude op drie verskillende maniere gebruik word:

- self-inhoudende metode: in dié geval is dit die hoofbron van data-insameling. Die fokusgroeponderhoud ontbloot die deelnemers se praktyke en sienings meer as ander tegnieke;
- aanvullende data-bron: dit kan gebruik word om navorsingsvrae te genereer om 'n program of intervensie te ontwikkel of om die bevindinge van die kwalitatiewe navorsing te bevestig;
- veelvuldige metode: dit kan effektief in verskeie metodes soos in-diepte onderhoude en waarnemings en ook by die insameling van data gebruik word.

Die doel van die fokusgroeponderhoud in die studie was om die data wat alreeds deur die twaalf semi-gestruktureerde onderhoude geanaliseer is, te bevestig ten einde inligting te ontwikkel. Die verskillende data-insamelingstegnieke is gebruik om deur middel van kristallisasie die teenstrydige data te evalueer en die kredietwaardigheid van die resultate te verseker. Die verskillende data-insamelingstegnieke is van belang, aangesien dit meervoudige sosiaal-gekonstrueerde realiteite weergee (Nieuwenhuis 2007). Kristallisasie verwys onder meer ook na die gebruik van verskillende data-insamelingsmetodes om die verskynsel (soos 'n kristal) uit verskillende hoeke te kan belig en te bekijk. Kristallisasie verwys na die gebruik van verskillende metodes om bevindings met mekaar te vergelyk.

Ek het een fokusgroeponderhoud met ses onderwysers van 'n vierde skool, wat nie deel van die semi-gestruktureerde onderhoude was nie, gevoer. Die fokusgroeponderhoud het bestaan uit drie dames- en drie manspersoneellede wat meer as vyf jaar onderwysondervinding het en verskeie kulturele groepe van die skool verteenwoordig om in-diepte kwalitatiewe data rakende die groep se houdings, sienings en ervarings oor die onderwerp in te samel. Slegs posvlak 1-onderwysers was deel van die fokusgroeponderhoud om hulle die geleentheid te gee om openlik en ongeïnhibeerd hulle ervarings te kommunikeer en nie bedreig te voel nie. Die fokusgroeponderhoud het in die personeelkamer van die geïdentifiseerde skool plaasgevind. Die doel van die fokusgroeponderhoud was om ses deelnemende onderwysers 'n gelyke kans te gee om hulle sienings en belewenisse op 'n vry en demokratiese manier te uiter sonder enige vrees dat die bestuurspan of SBL-lede hulle kan intimideer.

As navorser het ek die volgende rol in die fokusgroeponderhoud aangeneem (Morgan, 1997:17): ek was nie bevooroordeeld aangaande deelnemers se terugvoering nie en het met 'n oop gemoed die terugvoering ondersoek. Ek het ook aan die deelnemers die nodige respek gegee deur met almal aanpasbaar en geduldig te wees.

Die bandopname van die fokusgroeponderhoud is getranskribeer.

Voordele van 'n fokusgroeponderhoud:

Die navorser kan met fokusgroeponderhoude verskeie sienings oor 'n spesifieke aangeleentheid in 'n kort tyd insamel. Uitgebreide antwoorde kan gegee word, deelnemers kan mekaar se antwoorde bevraagteken of daarop reageer en antwoorde kan verduidelik word of tot verdere besprekings aanleiding gee. Dit stel die navorser in staat om die onderwerp in diepte te ondersoek (Morgan, 1996:136-139).

Nadele van 'n fokusgroeponderhoud:

Alle deelnemers kry nie noodwendig genoeg tyd om hul menings in 'n fokusgroeponderhoud te lug nie, sommige deelnemers kan minderwaardig voel en daarom nie deelneem nie, en een persoon kan die gesprek domineer. Verder is almal nie daarmee gemaklik om in groepverband te werk nie en deelnemers kan mekaar se sienings beïnvloed en individue kan dalk die groep se mening weergee, eerder as hul eie (Morgan, 1996:140).

Tydens die fokusgroeponderhoud is seker gemaak dat elke individu die geleentheid kry om te reageer en dit is duidelik gemaak dat almal se opinies ewe belangrik is. Die navorser het ook

verduidelik dat daar geen regte of verkeerde antwoorde is nie en dat dit nie nodig is vir respondente om met mekaar saam te stem nie, maar juis dat elkeen sy mening moet kan lug.

5.6 METODE VAN DATA-ANALISE

McMillan en Schumacher (2001:367) beskryf kwalitatiewe data-analise as 'n induktiewe proses om data in kategorieë te organiseer en patrone en verhoudings tussen die kategorieë te identifiseer. Die navorser sintetiseer en maak sin van die data deur te begin met die spesifieke data en te eindig met kategorieë en patrone.

Die kwalitatiewe data-analise is gegrond op die volgende stappe, soos uiteengesit deur Creswell (2014:197-198):

- Stap 1

Organiseer data vir analise. Dit sluit in die transkripsie (Addendum A), die skandering van materiaal en die maak en tik van veldnotas van die twaalf individuele onderhoude direk na die afhandeling van elke onderhoud. Ek het voorts ook die getranskribeerde onderhoude volgens die spesifieke skool waar deelnemers betrokke is, met behulp van die ATLAS.ti sagtewareprogram gesorteer en georganiseer.

- Stap 2

Ek het alle data deurgelees om 'n algemene mening van die inligting te kry en te reflekteer oor die algemene betekenis daarvan. Die volgende vrae het ek aan myself gevra: Wat is die algemene idee wat die deelnemers noem? Watter indruk skep die algemene diepte, geloofwaardigheid en gebruik van data tot die probleem?

- Stap 3

Die volgende stap was om met die kodering te begin met behulp van die ATLAS.ti sagteware-program. Die data is met mekaar vergelyk en dieselfde insidente is gegroepeer en dieselfde kode toegeken. Die ATLAS.ti program is gebruik vir die bestuur van die data deur kodes aan sekere tekste te heg. In ATLAS.ti kon ek 'n kode kies uit die vooraf geskepte kodes soos die proses ontvou het. 'n Dubbel klik op enige kode toon dan alle uittreksels wat met die spesifieke kode verband hou. Die kodes is induktief afgelei met betrekking tot die verskillende uitlatings soos dit deur die twaalf deelnemers gemaak is.

- Stap 4

Ek het die koderingsproses gebruik om 'n beskrywing vir die inligting te verskaf en kategorieë, families en temas te koppel. Ek het 'n interpretivistiese benadering gevolg. Die kodes is eerstens onder dertien kategorieë saamgevoeg. Die kategorieë is voorts in drie families verdeel nadat ek

weer die databronne deurgelees het om stawende en weersprekende inligting te identifiseer. Laastens, die families is in twee temas gedeel. Die twee temas (d.w.s. regs aanspreeklikheid en die regspelig van die SBL) en die drie families (d.w.s. die Grondwet, onderwysregsdeterminante en SBL-bevoegdheid) en dertien kategorieë, is induktief geïdentifiseer.

- Stap 5

Ek het 'n verhalende tog deur middel van 'n gedetailleerde bespreking gebruik om die temas, families en kategorieë wat geanaliseer is, te beskryf. Die analise is induktief uitgevoer aan die hand van verwysings na die literatuurstudie en wetgewing. Die bevindinge is ook met bestaande navorsing vergelyk en met die navorsingsprobleem verbind.

- Stap 6

Die interpretasie van die kwalitatiewe navorsing en die bespreking van die bevindings en aanbevelings is die finale stap in die data-analise.

Dieselfde stappe, soos hierbo uiteengesit, is ook van toepassing op die fokusgroeponderhoud, wat dien as bevestiging of weerlegging van geanaliseerde data van die twaalf individuele onderhoude.

5.7 TEKORTKOMINGE EN BEPERKINGE

My navorsing het 'n paar beperkinge. Die navorsing is beperk tot 'n klein deelnemergroep. Dit is egter die aard van kwalitatiewe, verkennende interpretivistiese studies. Studies van dié aard se bevindinge geld slegs vir die deelnemers en kan nie veralgemeen word nie. Die studie het egter die fenomeen verken en gevolglik hipoteses gegenereer wat in toekomstige kwantitatiewe studies ondersoek kan word. Dit sou ideaal wees om alle skole in die John Taole Gaetsewe-distrik te betrek, maar die wydverspreidheid van die streek en die swak infrastruktuur het dit bemoeilik om meer skole te betrek. Deelnemers sou 'n beter begrip gehad het indien ek eers alle pligte van die SBL aan hulle voorgehou het. Meer kontak tussen my en die deelnemers kon tot beter deelname en ryker data lei.

5.8 ETIESE ASPEKTE

Volgens McMillan en Schumacher (2001:117) het etiek oor die algemeen te doen met reg of verkeerd, vanuit 'n morele perspektief beskou. Die skrywers noem ook dat navorsingsetiek fokus op aspekte wat moraal (korrek en verkeerd) is tydens die interaksie met die deelnemers by die insameling van data. Die volgende etiese maatreëls, soos deur McMillan en Schumacher (2001:117) uiteengesit, is van toepassing op my studie:

5.8.1 Verkryging van toestemming en verkenning van die navorsingsarea

Toestemming vir die studie is verkry van die navorsingskomitee aan die Noordwes-Universiteit (Addendum B), die Departementshoof van die Noord-Kaapse Onderwysdepartement (Addendum C), die verskillende prinsipale (Addendum D) en deelnemers (Addendum E). Ek het verder aan alle deelnemers verduidelik wat die doel van die navorsing is en dat hulle te eniger tyd hulle deelname aan onderhoude kon beëindig.

5.8.2 Volledige openbaring van inligting

Ek was oop en eerlik met my deelnemers. Die deelnemers is ingelig oor die doel en omvang van die navorsingstudie, asook wat hulle rol in die data-insamelingsproses sou wees. Geen deelnemer is in hierdie studie mislei nie. Ek het geen inligting doelbewus van my deelnemers weerhou om hulle in die studie te hou nie. Die feit dat geen deelnemer onttrek het nie, is 'n aanduiding dat al die deelnemers tevrede was met die inligting wat aan hulle verskaf is en dus op geen stadium gevoel het dat inligting misleidend is nie.

5.8.3 Vrywillige deelname

Die deelnemers is formeel gevra om vrywilliglik aan die navorsing deel te neem. Geen deelnemer is gedwing om deel te neem nie en hulle kon te eniger tyd aan die studie onttrek.

5.8.4 Geen skending van privaatheid nie

Ek het verseker dat my deelnemers se privaatheid ten volle beskerm word. Volgens McMillan en Schumacher (2001:121) behels privaatheid dat die toegang tot die deelnemers se karaktereienskappe, terugvoering, gedrag en enige ander inligting net tot die navorser beperk is. Die bandopnames en transkripsie van die data is slegs deur my hanteer om sodoende deelnemers se privaatheid te beskerm.

5.8.5 Anonimiteit

Ek het nie my deelnemers se identiteit bekend gemaak nie. Die deelnemers is numeriese identiteite gegee om hulle persoonlike identiteite te beskerm. Die inligting wat die deelnemers verskaf het, is vertroulik hanteer en hulle het na ondervraging die inligting wat hulle verskaf het, geverifieer.

5.8.6 Vertroulikheid

Ek het verseker dat die deelnemers se inligting vertroulik gehou word deur alles self te doen, asook die inligting op 'n persoonlike rekenaar wat deur my gebruik word, te stoor.

5.8.7 Aksies en bevoegdheid van navorser

Ek beskou myself as 'n bevoegde en geskikte navorser om die navorsing effektief te hanteer omdat ek my goed onderlê het met die nodige kennis ten opsigte van navorsing deur gereelde naslaanwerk te doen. Ek het ook verseker dat die hele navorsingsprojek op 'n etiese manier uitgevoer is deur die etiese maatreëls te volg.

5.8.8 Samewerking met kollegas

Ek het ten volle met my kollega en studieleier, prof. WJ van Vollenhoven, saamgewerk.

5.8.9 Vermyding van plagiaat

Ek het baie moeite gedoen om plagiaat te vermy deur ander akademici en navorsers se werk te erken.

5.8.10 Eerlikheid met professionele kollegas

Ek het my bevindinge omvattend en op 'n eerlike manier uiteengesit sonder enige verkeerde interpretasies en die doelbewuste misleiding van kollegas rakende die aard van die navorsing. Ek het die vervalsing en fabrisering van data vermy deur die waarheid, soos dit deur die deelnemers ervaar is, deur te gee.

5.9 GELDIGHEID EN BETROUBAARHEID

Volgens Gibbs (2007, aangehaal in Creswell, 2014:201) beteken kwalitatiewe geldigheid dat die navorser die akkuraatheid van die bevindings moet ondersoek deur sekere prosedures daar te stel, terwyl kwalitatiewe betroubaarheid aandui dat die navorser se benadering konsekwent is oor die verskillende navorsers en verskillende projekte.

Volgens McMillan en Schumacher (2001:14) verwys geldigheid na die graad waartoe wetenskaplike verduidelikings van die fenomeen met realiteit verbind. Die geldigheid van 'n meetinstrument is die omvang waarmee die instrument meet wat dit veronderstel is om te meet (Leedy & Ormrod, 2001:28).

Volgens Rule en John (2011:107), met verwysing na Guba, word die kwalitatiewe navorser altyd gekonfronteer met die terme geloofwaardigheid, oordraagbaarheid, konsekwentheid en bevestigbaarheid, wat die geldigheid en betroubaarheid van die navorsing spesifiseer en waarborg. Die volgende aspekte van geldigheid en betroubaarheid met betrekking tot kwalitatiewe navorsing word verder bespreek.

5.9.1 Geloofwaardigheid

Die doel van geloofwaardigheid is om te demonstreer dat die navorsing op so 'n wyse uitgevoer is dat die deelnemers akkuraat geïdentifiseer en beskryf word (Maree, 2010:229). Ek het direkte aanhalings van deelnemers gebruik om hulle ervarings te beskryf, wat bydra tot die geloofwaardigheid van die navorsing. Die betroubaarheid van my studie is verseker deur teenstrydighede in die interpretasie en analise van die data te ondersoek. Ek het ook nie gehuiwer om negatiewe of inkonsekwente bevindings bekend te maak in belang van die studie se betroubaarheid nie (Maree, 2010:229).

5.9.2 Oordraagbaarheid

Volgens Lincoln en Guba (1985, aangehaal in De Vos, et al., 2005:346) kan oordraagbaarheid alleenlik bepaal word as 'n digte kwalitatiewe beskrywing van die navorsingsproses verskaf word. Volgens dié skrywers moet die navorser terugverwys na die teoretiese raamwerk deur aan te toon dat die data-insameling gelei is deur teoretiese konsepte en modelle. My data-insameling is gelei deur teoretiese konsepte en modelle soos in literatuurstudie uiteengesit.

5.9.3 Konsekwentheid

Konsekwentheid verwys na die graad waartoe die navorser ooreed kan word dat die bevindinge werklik plaasgevind het soos die navorser beweer (Maree, 2010:229). Ek het deurlopend van aanhalings gebruik gemaak wat 'n aanduiding is van die deelnemers se werklike belewenisse.

5.9.4 Bekragtiging

Volgens Rule en John (2011:107) word bekragtiging deur Guba beskryf as 'n manier om besorgdheid oor die navorser se invloed en bevooroordeelning ten opsigte van die studie bloot te lê. In die navorsing het ek probeer om enige bevooroordeelning en invloed ten opsigte van my studie te vermy deur net die waarheid weer te gee. Alhoewel ek gepoog het om objektief te bly, het ek self my data deur my lens geïnterpreteer en daarom kan ek nie waarborg dat 'n ander navorser dieselfde data kan gebruik en tot dieselfde waarheid sal kom nie.

Die gebruik van meer as een data-insamelingsmetode, soos semi-gestruktureerde onderhoude en 'n fokusgroeponderhoud, verhoog ook die betroubaarheid van die bevindinge, soos Creswell (2014:201) beklemtoon. Ek het dus van kristallisasie gebruik gemaak om die geloofwaardigheid van my studie te verhoog. Kristallisasie lê klem op die veranderende, subjektiewe aard van realiteit wat mense oor die spesifieke fenomeen het. Die ontwikkelende realiteit aangaande 'n bepaalde verskynsel word deur kristallisasie beklemtoon, aangesien die fokus nie slegs op die meetbare, presiese aspekte van 'n studie val nie (Maree, 2010:81). Kristallisasie het my in staat gestel om op die kompleksiteit van 'n fenomeen te fokus deur verskillende sienings te reflekteer. Ek het gevolglik

gepoog om 'n meer komplekse en dieper begrip oor die verskynsel te kry deur patrone te identifiseer wat in die proses van data-insameling en -analise sigbaar geword het.

5.10 ROL VAN DIE NAVORSER

Ek is 'n 43-jarige Afrikaanssprekende kleurlingman met 21 jaar ondervinding in onderwys in 'n plattelandse streek. Ek ontken nie dat my menswees en ervarings nie 'n invloed op die lens het waarmee ek my deelnemers se interpretasies en data geïnterpreteer en geanaliseer het nie. Ek stel dit ook duidelik dat my bevindinge nie veralgemeen kan word nie en ek maak ook nie die aanname dat ander navorsers met dieselfde data tot dieselfde bevindinge as ek sal kom nie.

Ek het 'n kennisverhouding met die meeste onderwysers in die streek omdat ek self 'n onderwyser in die streek is, maar ek het nogtans 'n vertrouensverhouding met deelnemers gebou sodat hulle openlik en met vrymoedigheid hulle ervarings met betrekking tot hulle sekuriteitsbelewenis met my kon deel. Ten einde 'n begrip van die deelnemers se ervarings te ontwikkel, het ek my nie van die navorsing gedistansieer nie en eerder interaktief met die deelnemers verkeer (Terre Blanche & Durrheim, 1999) en daarom is my interpretasie van onderwyserbelewenisse subjektief.

Ek het die geskikte data, soos wat aanvanklik beplan is, ingesamel vir die verwerking en die ontleding daarvan. Deelnemers is tydens die onderhoude op hulle gemak laat voel. Ek moes luister- en kommunikasievaardighede aanleer om deelnemers se vertroue te wen. Ek het die onderhoude voorberei, gestruktureer en gevoer. Ek het voorts ook die onderhoude getranskriebeer en geanaliseer.

5.11 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die navorsingsontwerp en -metode van die empiriese studie bespreek. Die kwalitatiewe en spesifiek die fenomenologiese benadering tot die studie is bespreek. Hierdie kwalitatiewe studie het gepoog om ryk en verkennende data in te samel aangaande onderwysersekuriteitsbelewenisse ten opsigte van die implementering van die SBL se regsplig. Kwalitatiewe navorsers is hoofsaaklik besorg oor die verstaan van persepsies in sosiale kontekste. 'n Interpretivistiese navorsingsbenadering het 'n belangrike rol gespeel in die keuse van die navorsingsontwerp en -metodes vir die studie sodat die deelnemers se ervarings korrek weergegee en geanaliseer kon word. Individuele onderhoude en 'n fokusgroeponderhoud is as data-insamelmities gebruik. Die sukses wat met die navorsing behaal is, is te danke aan die etiese aspekte, asook die geldigheid en betroubaarheid wat gedurende die insameling van data deur die navorser in aanmerking geneem en gevolg is.

Die volgende hoofstuk fokus op die analise en interpretasie van die data.

HOOFSTUK 6

DATA-ANALISE

6.1 INLEIDING

In die vorige hoofstuk is die navorsingsmetodologie en -metodes bespreek. 'n Kwalitatiewe, verkennende navorsingsontwerp is gevolg om die deelnemers se belewings van sekuriteit in plattelandse openbare skole in die John Taole Gaetsewe-distrik ten opsigte van die SBL se regsplig vas te stel. Die navorsing is vanuit 'n interpretivistiese benadering uitgevoer. Die metodes van data-insameling sluit twaalf semi-gestruktureerde onderhoude en een fokusgroeponderhoud in. In hierdie hoofstuk word die data-analise aan die hand van die kwalitatiewe navorsingsmetode breedvoerig bespreek ten einde die hoofnavorsingsvraag te bestudeer, naamlik "In watter mate beïnvloed die implementering van die SBL-pligte onderwysersekuriteitsbelewenis in plattelandse openbare skole in die John Taole Gaetsewe-distrik?"

Die eerste sub-navorsingsvraag is deur die literatuurstudie in hoofstuk 2 bestudeer waar alle regs-determinante in diepte bespreek is. Die tweede sub-navorsingsvraag wat oor die regte van die onderwysers handel, soos verskans in die Grondwet, word in hoofstuk 3 uitgelig. Daarna is die vierde sub-navorsingsvraag met betrekking tot die regsplig van die SBL in hoofstuk 4 bespreek. Die vierde sub-navorsingsvraag, naamlik "Hoe ervaar plattelandse onderwysers by plattelandse openbare skole sekuriteit in terme van die regsplig van die SBL by plattelandse openbare skole?", sal met die data-analise van die empiriese navorsing bespreek word, tesame met die regs-determinante en SBL-regsplig soos deur die deelnemers ervaar.

Verbatim aanhalings³ word soos volg uiteengesit:

[...] kind in jou klaskamer wat jou kom dreig. Dit het al met my gebeur dat leerder my gedreig het (2:1).

Die eerste getal in die hakie (in hierdie geval nommer 2) dui op die nommer wat aan die deelnemer en spesifieke onderhoud toegewys is. Die getalle 1 tot 12 dui op die twaalf onderhoude wat gevoer is, terwyl onderhoud 13 na die fokusgroeponderhoud verwys. Die tweede getal tussen hakies (naamlik nommer 1 in hierdie geval) dui dus op die eerste aanhaling van die tweede onderhoud.

³ Tegniese toevoegings en leestekens is in hierdie hoofstuk aangebring waar nodig.

Engelssprekende deelnemers se aanhalings is na Afrikaans vertaal en in blokhakies onder die spesifieke verbatim aanhaling geplaas.

6.2 KATEGORIEË

Die onderstaande tabel dui die verkillende temas, families en kategorieë aan wat uit die data ontwikkel het aan die hand van kodering met behulp van ATLAS.ti sagtewareprogram. Die volgende kategorieë en families is op 'n induktiewe wyse bepaal totdat die temas ontvou het.

Tabel 6.1: Kategorieë, families en temas

TEMAS	FAMILIES	KATEGORIEË
Regsaanspreeklikheid	Grondwet	Fisiese veiligheid Psigologiese veiligheid Kinderregte Wetgewing Fundamentele regte
	Onderwysregsdeterminante	Gedragkode vir leerders Beleide Aanstellings
Regsplig van die SBL	SBL-bevoegdheid	Finansies SBL-verteenwoordiging Skoolomgewing Betrokkenheid van die SBL-lede Kapasiteit/Funksionaliteit

6.3 REGSAANSPREEKLIKHEID

Die eerste sub-navorsingsvraag, naamlik “Watter regs-determinante het 'n invloed op die sekuriteit van onderwysers by plattelandse openbare skole?”, is deur die literatuur in hoofstuk 2 beantwoord. Die literatuur toon aan dat daar genoegsame regs-determinante is om onderwysersekuriteit te bevorder. Die onderhoude met deelnemers het egter bevestig dat onderwysers fisiese en psigologiese onveiligheid ervaar en dat kinderregte, die gebrek aan kennis van wette en fundamentele regte 'n belangrike oorsaak is vir die gebrek aan sekuriteitservaring. Fisiese en

psigologiese veiligheid, kinderregte sowel as fundamentele regte word verskans in hoofstuk 2 van die Grondwet, naamlik die Handves van Regte.

6.3.1 Grondwet

Die Grondwet is een van die belangrikste regs-determinante wat onderwysersekuriteit beskerm (§ 2.3.1). In die literatuur het dit duidelik na vore gekom dat die Grondwet die sekuriteitsbeleving van die onderwyser waarborg. In teenstelling met die bestaande regs-determinante, het my data aangetoon dat dit nie altyd in terme van die toepassing van die wetgewing die geval is nie. 'n Deelnemer meen dat sy bewus is dat daar regte is wat haar beskerm, maar dat die uitvoering van die regte nie maklik is nie:

Ons het wel regte, maar dit voel vir my as dit kom by die uitvoer daarvan, dan is dit nie so maklik soos wat dit lyk in daardie boekie nie (1:28).

Die verwysing na “daardie boekie” dui op die Grondwet wat impliseer dat sy wel van die fundamentele menseregte bewus is, maar dat die waarborg van die reg weens die uitvoering daarvan in praktyk nie noodwendig realiseer nie. Sy noem verder dat onderwysers nie regsgeleerdes of prokureurs is wat spesifieke kennis oor regte dra nie. Dit veroorsaak dat onderwysers baie onsekerheid oor hulle regte ervaar en gevolglik nie geborge voel nie.

'n Ander deelnemer het spesifiek die Grondwet genoem wat sy regte beskerm:

Wetgewing wat my beskerm. O, Ons is bewus van as nou praat in terme van baie breed nou wat sê die konstitusie, wat sê die wette van die land (1:49).

Hy het verder genoem dat onderwysers hulle werk moet kan doen sonder dat hulle gesteur word of sonder dat hulle menswaardigheid aangetas behoort te word. Uit dié mening kan afgelei word dat die deelnemer bewus is van die Grondwet as regs-determinant wat sy regte as landburger beskerm en gevolglik sekuriteit behoort te waarborg.

Onderwysers het die reg dat hulle waardigheid gerespekteer en beskerm word (§ 2.3.1.6). Die deelnemer voel dat onderwysers en leerders regte het en dat wedersydse respek tussen onderwysers en leerders onderwysersekuriteit sal verseker:

Ek is eerlik as ek sê wat wetgewing aanbetref is dat jy [as] onderwyser het regte en die kinders het ook regte. [...] Ek is maar nog van die ou tipe onderwysers. Ek glo as jy die kind respekteer, die kind jou ook sal respek[teer] (4:25).

Na aanleiding hiervan kan dit aangeneem word dat die deelnemer menswaardigheid as wederkerige respek beleef, wat 'n invloed het op die onderwyser se sekuriteitsbelevens. Die SBL moet verseker dat wederkerige respek deel uitmaak van die skool se beleide en prosesse sodat leerders en hulle ouers hiervan kan bewus wees om sodoende te verseker dat wederkerige respek toegepas word. Die weglating van wederkerige respek uit beleide en prosesse kan meebring dat leerders 'n gebrek aan respek teenoor onderwysers openbaar, wat gevolglik onderwysers se menswaardigheid kan aantast.

Die meeste deelnemers het nie regtig geweet watter wetgewing hulle regte beskerm nie. Die volgende aanhalings is voorbeelde hiervan:

Ek weet nie eintlik wat beskerm my nie (3:3),

Nee, ek sou nie sê ek is ingelig daaromtrent nie. Ek is nie kenner op daardie gebied nie (5:2).

Ter versterking van die argument kon nie een onderwyser wat aan die fokusgroeponderhoud deelgeneem het 'n wet noem wat hulle regte as onderwysers beskerm nie. Een deelnemer het wel 'n aanduiding gegee dat daar wetgewing bestaan wat hulle regte beskerm, maar dat hy nie oor die nodige kennis beskik om spesifiek na wetgewing te verwys nie. Een deelnemer verwoord dit as volg:

My kennis is vaag; nie eens vaag nie. Ek dink seker ek weet iets omtrent wetgewing, so dis vir my moeilik om te sê ek weet, want ek sal nie kan verwys na iets [nie]. Sal maar wat ek dink wat reg is, wat die wet is noem (13:2).

Hieruit kan afgelei word dat sommige deelnemers glad nie kan terugval op wetgewing wat hulle regte beskerm nie, wat beteken dat onderwysers se sekuriteit gedurig geskend kan word. As gevolg van oningeligtheid, word hierdie blootgesteldheid versterk deur die gevoel van onsekerheid en ongeborgtheid of gebrek aan sekuriteit by die werk.

Die familie *Grondwet* word in vyf kategorieë verdeel, naamlik fisiese veiligheid, psigologiese veiligheid, kinderregte, wetgewing en fundamentele regte. Die vyf kategorieë word vervolgens bespreek om onderwysers se belewenisse ten opsigte van die SBL se regsplig uit te wys.

6.3.1.1 Fisiese veiligheid

Deelnemers is bewus van die feit dat die Grondwet fisiese sekuriteit verseker. Fisiese veiligheid is 'n integrale deel van onderwysersekuriteit (§ 3.2.3). Volgens een deelnemer beteken fisiese veiligheid die veiligheid van die onderwysers sonder dat iets met hulle gebeur of die waarborg dat hulle nie beseer sal word nie:

[...] watter waarborg is daar dat as ek by die skool kom vandag, niks sal met my gebeur wat my kan seer maak nie? (6:6).

Die deelnemer is bewus dat onderwysers fisies beskerm behoort te wees om sodoende sy sekuriteitservaring te waarborg. Indien niks met onderwysers op 'n daaglikse basis by skool gebeur wat hom/haar fisies seermaak nie, kan onderwysers fisiese veiligheid beleef. Die SBL as regspersoon moet bestaande beleide en maatreëls hê wat altyd verseker dat onderwysersekuriteit fisies gewaarborg word.

Sekere deelnemers is van mening dat die skole waar hulle werkzaam is, onveilig is as gevolg van die vrye en maklike toegang tot die perseel:

Daar [is] te [veel] vrye toegang tot my werkplek (5:15),

Ek voel in die skool daar is maklik toegang tot hierdie skool [en] dis [n] probleem.
Hekke word maklik oopgemaak [...] (6:31),

[...] our school at times a parent or someone comes here that don't give reasons why here [...] only that person reaches the class that you know what they come for (12:17)

[soms daag daar 'n ouer of iemand by die skool op sonder om redes te verskaf.
Eers wanneer die persoon die klas bereik, sal jy weet waarom hulle daar is].

Die fokusgroeponderhoud het hierdie fenomeen bevestig en het duidelik aangetoon dat deelnemers onveilig voel as gevolg van die vrye toegang tot hulle skool. Alle deelnemers was bekommerd oor die verskeie ingange en uitgange by die skool en die manier waarop kontrole uitgevoer word, soos hoe besoekers gemonitor word. Die gebrek aan effektiewe kontrole het al veroorsaak dat een deelnemer deur 'n woedende ouer konfronteer is. Volgens hom het hy nie geweet hoe om die situasie te hanteer nie en dat die prinsipaal tot sy redding gekom het. Die deelnemer voel egter redelik veilig by die skool ten spyte van die voorval. Sekere deelnemers som die situasie as volg op:

Sommige tye ek voel daar is baie ingangspotte by die skool. Die ouer kom in by die kantoor, hy kom as hy nie na jou toe stap [nie], dan kom die persoon met die houding na jou toe (13:6),

Ek het al 'n geval gehad dat die ouer nie deur die kanale gekom het nie deur eerste by kantoor aan te meld nie en reguit klas toe gekom en my amper aangeval [het], gelukkig het die hoof gesien en tot my redding gekom (13:17).
[...] Ten spyte van die insident, voel ek redelik veilig.

Vrye toegang tot skole beteken dat enige persoon enige tyd die skoolperseel kan betree sonder toestemming en moontlik die onderwysers fisies kan aanval en beseer. Die gevolge hiervan is die ervaring van 'n gebrek aan fisiese sekuriteitsbeleving deur onderwysers, wat negatief op hulle werksaamhede kan inwerk. Die SBL se verantwoordelikheid is om 'n bestaande beleid te hê wat duidelik stipuleer hoe die toegang van die perseel beheer en bestuur word om te verseker dat onderwysers nie fisies aangeval kan word nie. Indien sodanige beleide wel bestaan, moet die SBL verseker dat die prinsipaal die beleid uitvoer. Die gebrek aan beleide ten opsigte van toegangsbeheer of beleide wat nie toegepas word nie, bring mee dat onderwysers nie fisiese veiligheid ervaar nie. Die blote bestaan van 'n beleid sal nie noodwendig die probleem oplos nie, maar die beleid moet effektief toegepas word, byvoorbeeld deur hekke te sluit en toegangskontrole deur middel van 'n mikrofoon te beheer.

Slegs een deelnemer noem dat die gebou nie in 'n goeie toestand is nie. Hy het spesifiek verwys na die plafon wat moontlik op hulle kan val en sodoende fisiese skade aan onderwysers kan besorg:

Some of the classrooms are permanent structures; the other[s] are mobile classes. Sometimes they are not in good condition. The ceiling fall off [sic] and that is the only time when I experience that (11:21).

[Sommige klaskamers is permanente strukture en ander is mobiele klasse. Soms is dit nie in 'n goeie toestand nie. Die plafon val inmekaar en dis die enigste keer dat ek dit ervaar].

Een deelnemer het in die fokusgroeponderhoud genoem dat hy dieselfde probleem ten opsigte van die fisiese toestand van sy klaskamer ervaar. Hy noem dat die klaskamers wat hulle gebruik uit asbespanele bestaan wat gesondheidsprobleme kan veroorsaak. Volgens die deelnemer sal dit meebring dat hy vroeër met pensioen sal moet gaan as gevolg van die gesondheidsrisiko wat die asbespanele kan inhou. Die gras groei deur sy klas en hy het al selfs 'n gevaarlike bobbejaanspinnekop in sy klas gesien waarvan hy 'n foto geneem het as bewysstuk. Die spinnekop kon hom dalk byt, wat tot lewensverlies kon lei. Die liefdevolle kinders is die deelnemer se enigste troos. Verder het hy net negatiewe ervarings by die skool:

My gesondheidstorie daaronder die asbes klaskamer. Ek moet seker later vroeg [met] pension afgaan (13:29),

[...] ek het foto's geneem van die bobbejaanspinnekop in my klaskamer, daar is gras wat in my klaskamer groei van buite af [en] dis net negatief op negatief, behalwe dat soms liefdevolle kinders wat jou beter laat voel (13:23).

Die wettige funksie van die SBL is om die eiendom en geboue van die skool te beheer en te bestuur (§ 4.2.1.7). Die SBL is dus verantwoordelik vir die instandhouding van die geboue sodat dit nie gevaar vir onderwysers kan inhou nie. Die pligsversuim van die SBL deur nie die geboue in stand te hou en te onderhou nie, gee daartoe aanleiding dat onderwysersekuriteit negatief geaffekteer word omdat die geboue en terrein fisiese beserings by onderwysers kan veroorsaak. Die blootstelling van leerders en onderwysers aan asbesklaskamers en die nalatigheid om klaskamers behoorlik in stand te hou en nie gereeld met gifstowwe te bespuit nie, het onderwysers fisies baie onveilig laat voel en dra gevolglik by tot fisiese onveiligheid.

Laerskool A wat in die dorp geleë is meen dat die meeste van die onderwysers fisies onveilig is as gevolg van die ligging van die skool wat sentraal in die dorp geleë is. Onderwysers meen hulle sit op 'n tydbom. Onderwysers ervaar ook dat hulle fisiese veiligheid, veral tydens skolierpatrolliediens, in gedrang is. Hulle noem dat die taxibestuurders eenvoudig die padreëls verontagsaam deur te bestuur soos hulle wil en nie stilhou nie. Sommige motoriste het selfs van die onderwysers gevloek, uitgeskel en amper raakgery. Onderwysers voel ook dat die nodige veiligheidsmaatreëls ontbreek, alhoewel die skool 'n kamerasisteem het. Die hekke word te maklik vir enige iemand oopgemaak sonder dat hulle identifikasie aangevra word:

[...] ek was al twee keer amper omgery op die voettoegang. Ek skree vir die vrou 'Kan jy nie sien ek wys vir jou wag nie?' Sy ry met skreeuende *tyres* tot voor my. Ek het my lam geskrik (7:14).

Die SBL is verantwoordelik vir die fisiese veiligheid van die onderwysers vir die tydsduur wat die onderwysers by die skool is. Daar word van die SBL verwag om effektiewe, bestaande maatreëls te hê wat skolierpatrollering reguleer ten einde die onderwysers se veiligheid te verseker. Die feit dat onderwysers noue ontkomings gehad het tydens die patrollering van die leerders dui daarop dat die maatreëls wat deur die SBL daargestel is, nie effektief is nie.

'n Onderwyser is met 'n vuig geslaan by Laerskool A:

[...] ek is so 'n week of twee gelede deur 'n seun in my klas in die gesig geslaan met 'n vuig (6:29),

Jy maak 'n *fool* van jouself. Hier het 'n insident gebeur waar 'n kind 'n juffrou geklap het. Hy was net vir sewe dae geskors (7:50).

Fisiese geweld teen onderwysers deur leerders is ook deur een deelnemer in die fokusgroeponderhoud gemeld. Sy het ervaar hoe 'n leerder haar eers rondgepluk het en toe gedreig het om haar te skiet indien hy nie in die eerste dreigement kon slaag nie. Die voorval het in die klas voor ander kinders plaasgevind, wat haar baie verneder laat voel het. 'n Ander deelnemer gee uiting

aan 'n voorval in sy klas waar een leerder 'n ander in sy teenwoordigheid met 'n mes gesteeke het nadat hy die geskil tussen die twee leerders hanteer en na sy mening opgelos het. Die insident bly hom by en het hom laat besef dat hy as onderwyser nooit fisies veilig sal wees nie:

Ek het 'n outjie in die klas gehad. Hy was nou al by die kantoor die een keer het hy my gedreig het nou al so fisies rondgestoot en gepluk en die dreigement gemaak wat my bang gemaak het. Hy het vir my gesê as 'ek hierdie kwartaal weer 'n druipe rapport kry' dan vat hy sy pa se rewolwer [en] dan kom skiet hy my (13:31),

Ek voel onveilig selfs in die klas. Jy weet nie met wat sit die kind dalk in sy sak nie of wat. So tipe ding het al met my gebeur waar die een outjie sommer 'n ander een gesteeke het na ek hulle uitmekaar gemaak het en nie kon sien wat het die ander een nie. Nadat hulle rustig was en ek aangegaan het, [het] die een outjie die ander een gesteeke. So, dit het vir my laat besef so ek is ook nie veilig in my klas nie (13:30).

Geweld teen 'n individu is 'n ernstige skending van sy/haar reg op persoonlike sekuriteit (§ 3.2.3). Die deelnemer se menswaardigheid is dus aangetas deur middel van die fisiese aanval deur 'n leerder. Die SBL se wettige plig om fisiese beskerming aan alle onderwysers te bied, het misluk. Die wangedrag van die leerder het die deelnemer se fisiese veiligheid aangetas, aangesien leerderwangedrag deur die gedragskode van die skool aangeroei en voorkom moet word. Dis die SBL se verantwoordelikheid om die gedragskode op te stel. Die implementering van hierdie gedragskode het 'n direkte invloed op hoe die onderwyser se fisiese veiligheid gewaarborg word en hoe sekuriteit beleef word.

Die fisiese onveiligheid, wat meeste van die deelnemers ervaar, veroorsaak dat onderwysers frustrasie, ongemak, onveilig, moeg, negatief teenoor onderwys, emosioneel en gedemoraliseer voel. Hierdie gevoel van emosionele uitbuiting en demoralisasie veroorsaak dat onderwysers nie psigologiese sekuriteit beleef nie.

6.3.1.2 Psigologiese veiligheid

Veiligheid word nie net deur fisiese beskerming bepaal nie, maar 'n persoon wil ook psigologies veilig voel. Almal het die reg op liggaamlike en psigologiese veiligheid (§ 3.2.3). Psigologiese veiligheid is 'n belangrike deel van hierdie studie, aangesien dit direk verband hou met onderwysersekuriteit wat in die individuele onderhoude en in die fokusgroeponderhoud ook duidelik na vore gekom het.

Deelnemers het hoofsaaklik leerderwangedrag en geweld as oorsake van die gebrek aan sekuriteit genoem. Die tipe leerderwangedrag waarna deelnemers veral verwys het, is onder meer:

- verkleining;

- intimidasie;
- aggressiwiteit
- bendes;
- vernedering;
- ongemanierde leerders;
- dwelmmisbruik; en
- wapens.

Leerderwangedrag – soos verkleining, vernedering, intimidasie van onderwysers, en deur wapens skool toe te bring – is in die fokusgroeponderhoud beklemtoon as die oorsake van die gebrek aan sekuriteit wat onderwysers ervaar.

Deelnemers het ook ander faktore genoem waarvan daar nie in die literatuur melding gemaak is nie. Die eerste aspek is die ouers. Volgens deelnemers laat die intimidasie van ouers, asook die gebrek van ondersteuning van die ouers, hulle psigologies onveilig voel:

[...] intimidasie deur ouers wat my onveilig [laat] voel. Ouers wat dreigemente telefonies of mondelings teenoor 'n mens uitlaat [...] (5:7).

Volgens die deelnemer veroorsaak dit dat sy nie haar werk openhartig kan doen nie, want sy moet gedurig versigtig wees wat sy sê, anders kan dit wat sy sê verdraai word. Dit het gevolglik 'n psigologiese effek op haar omdat sy nooit weet wie haar woorde verdraai of wie verskuilde agendas het nie. Elke skool moet 'n bestaande sisteem hê om aangeleenthede van die ouers te hanteer en op te los. Die SBL is verantwoordelik vir die opstel van so 'n sisteem sodat ouers se besware op 'n professionele manier hanteer kan word. Die onderwysers het verder ook die reg op sekuriteit en het die reg om nie op 'n onmenslike manier hanteer te word nie (§ 3.2.3). Dreigende uitlatings van ouers, hetsy mondelings of telefonies, grens aan onmenslike hantering van onderwysers deur ouers. Die SBL moet ouers inlig aangaande die proses wat gevolg moet word om aangeleenthede of besware te hanteer, asook die ongrondwetlikheid van persoonlike aanvalle op onderwysers. Die onvermoë van die SBL om 'n bestaande stelsel te hê of om ouers in te lig oor hoe die stelsel werk, bring in dié geval mee dat onderwysers psigologiese onveiligheid ervaar.

Sommige deelnemers meen ook dat die Onderwysdepartement, die skoolhoof en die SBL te veel druk op hulle uitoefen. Deelnemers het in die fokusgroeponderhoud aangetoon dat die Departement leerders na skole stuur wat alreeds oorvol is. Dit lei daartoe dat onderwysers te veel leerders in hulle klas het, wat gevolglik ekstra druk op onderwysers plaas. Die volgende stellings is in die verband deur deelnemers gemaak:

Ek voel baie keer daar word nie genoeg gedoen nie om onderwysers voor te berei en te beskerm teen daai tipe, ek wil amper sê, afknouery. [...] 'n Klas [...] kan byvoorbeeld veertig kinders het [sic], dan kom ouers en sê my kind moet hier skoolgaan. Jy wat die klasonderwyser is sê jy kan nie nog kinders vat nie, maar hulle sê vir jou die distrik, die departement sê die kind moet gevat word. Partykeer voel jy die druk raak te veel vir jou (1:24),

Ek wou noem die toelatingsbeleid word dit implementeer, want van my kant af, my klas is groter as die ratio. So die moontlikheid van baklei of gevaar is outomaties groter, maar waar kom dit vandaan, wie laat toe dat die kind nog steeds aanvaar word alhoewel [die] skool vol is? As daar 'n ouer na die skool toe kom en sê die Departement het gesê ek moet hierna toe kom? Hoe regverdig hulle dit? (13:61).

Die onderwyser-leerder-ratio is te hoog en gevolglik is die verwagtinge wat aan onderwysers gestel word en hulle verantwoordelikhede onredelik. Dit veroorsaak dat onderwysers psigologies nie veilig voel nie. Die deelnemer voel gefrustreerd en voel dat hy nie die onredelike druk kan hanteer nie. Dit beïnvloed die onderwyser se sorgsaamheidspilg omdat hy/sy nou meer leerders in sy/haar klas het waarna hy/sy moet om en hulle veiligheid moet waarborg. Die Onderwysdepartement se plasing van leerders in skole sonder die inagneming van die onderwyser-leerder-ratio plaas ekstra druk op onderwysers. Die SBL het die verantwoordelikheid om skole vol te verklaar en het die bevoegdheid om leerders te weier indien die skool vol is. Dit blyk dat die SBL niks doen ten opsigte van die oorvol klasse nie en gevolglik plaas dit ekstra sorgsaamheidspilg op onderwysers, wat hulle psigologiese sekuriteit affekteer.

Een deelnemer se ervaring is ook dat die prinsipaal nie aangeleenthede effektief hanteer nie en dat dit baie keer daartoe lei dat onderwysers ongelukkig is. Daar word altyd van 'n prinsipaal verwag om alle aangeleenthede professioneel, deursigtig en regverdig te hanteer ten einde onderwysers psigologies veilig te laat voel. Die onvermoë van prinsipale om aangeleenthede professioneel te hanteer, gee gewoonlik aanleiding tot die gebrek aan sekuriteitservaring. Die fokusgroeponderhoud het bevestig dat die prinsipaal aangeleenthede met onderwysers soms onprofessioneel hanteer. 'n Deelnemer het ervaring gehad waar die prinsipaal hom/haar in die teenwoordigheid van 'n ouer aangespreek het oor 'n klagte van dié ouer. Dit het die onderwyser baie minderwaardig en psigologies onveilig laat voel. Die deelnemer het gevoel dat hy nie regte het nie.

Kom ek sê gou, dan praat ek nie kwaad van my bestuurder nie. Om 'n bestuurder van 'n skool te wees verg ook baie lewensvaardighede, nie net bestuursvaardighede nie. Mr. X is 'n goeie mens maar daar is tog baie vaardighede waar hy baie *lack*. Ek sal hom nooit afskryf nie of kwaad praat nie. Dit kom ook – 'n *lack of experience*. Baie keer as hy situasies hanteer, as ek uitstap uit die kantoor, dan voel ek hartseer of ek voel dit was nie hanteer soos wat ek dit wou gehad het nie (7:29),

Wanneer 'n mens emosioneel raak of wanneer jy nie lekker voel nie, is as die hoof na jou toe kom en jou aanspreek op iets wat hy nie feite het nie. Jou miskien kantoor toe roep en ouer ook kantoor toe roep [...] dit laat jou emosioneel blootgestel laat voel. So baie kere gebeur dit, so dit [sic] word bietjie neergesien op jou. Dit voel vir jou asof jy het nie regte as onderwyser nie as sulke goed gebeur nie [sic] (13:35).

Dit is ook van die fokusgroeponderhoud afgelei dat die prinsipaal baie behulpsaam is en altyd sal probeer om die onderwysers te help en dat sy sigbaarheid in terme van leerderdisipline help. Een deelnemer meld dat sy enige tyd na die prinsipaal kan gaan as sy 'n probleem het, soos wanneer haar veiligheid in gedrang is. Die prinsipaal help haar baie om probleme wat sy ervaar op te los, maar sy gee ook toe dat daar sommige gevalle is wat hy ook nie kan help nie. 'n Ander deelnemer beweer dat die leerders hulle gedra indien die prinsipaal op die skoolterrein sigbaar is:

Ek kan enige tyd na die hoof gaan as ek 'n probleem het. Hy probeer sy bes om dit op te los, maar hy kan nie altyd die probleem oplos nie (13:25).

Die feit dat die prinsipaal baie help met die dissiplinerings van leerders help sommige onderwysers en verseker in 'n mate die veiligheid van onderwysers, maar hy kan dit nie te alle tye doen nie. Die voortdurende beveiliging van onderwysers ontbreek moontlik omdat die gedragskode soos deur die SBL opgestel, nie effektief is nie en selfs ook nie die prinsipaal in staat stel om leerders se wangedrag deurlopend te beheer nie. Die gevolg is dus die ervaring van ongeborgenheid by onderwysers as gevolg van die onvermoë van die SBL om die prinsipaal van 'n effektiewe gedragskode te voorsien om leerders se wangedrag te alle tye te beheer.

Ernstige leerderwangedrag, geweld, intimidasie deur ouers, departementele druk, oorvol klasse, druk van prinsipaal en onprofessionele optredes deur SBL-lede veroorsaak dat deelnemers 'n gebrek aan psigologiese sekuriteit ervaar. Deelnemers ervaar gevolglik die volgende emosies: hulle is gedemoraliseer, vreesbevange, hulpeloos, bang vir leerders, verneder, sonder regte en verloor hulle passie vir onderrig.

Meeste deelnemers meen dat hulle om verskeie uiteenlopende redes psigologies onveilig voel. Hulle meen dat die leerders se sosio-ekonomiese omstandighede of agtergrond emosionele letsels agterlaat wat 'n negatiewe uitwerking op hulle gedrag het, wat onderwysers gevolglik onveilig laat voel.

Volgens een deelnemer val sekere klasgroepe haar emosioneel aan en takel haar psigologies af. Sy voer ook aan dat die prinsipaal niks daaraan kan doen nie. Sy bepleit meer begrip van die Departement van Onderwys en nooi hulle selfs na die skole sodat hulle self kan ervaar met watter tipe kind onderwysers werk en hoe die onderwyser psigologies afgetakel word.

Dieselfde sentiment is tydens die fokusgroeponderhoud uitgelig. Deelnemers meen dat die Departement van Onderwys nie onderwysers ondersteun nie, maar onderwysers meer blootstel aan hulle eie genade, wat daartoe lei dat hulle ongeborgenhed ervaar. Een deelnemer het verwys na 'n insident waar 'n leerder die menswaardigheid van onderwysers afgekraak het, waarna die aangeleentheid by die Departement aangemeld is. Die Departement het egter die onderwyser blameer en nie eens die kind daarvoor aangespreek nie.

'n Deelnemer het 'n baie negatiewe psigologiese ervaring met die SBL-voorsitter gehad. Die SBL-voorsitter het hom verbaal aangeval oor 'n aangeleentheid wat tussen hom en 'n wit kollega gebeur het. Die wit kollega het die SBL-voorsitter van hulle argument vertel, wat op sy beurt direk die na die onderwyser is, waarna hy hom toe verbaal aangeval het. Die deelnemer meen dat die aangeleentheid verkeerd hanteer is en dat hulle albei ingeroep moes word sodat beide hulle saak kon stel. Hy noem dat rassisme aan die orde van die dag is en dit hom laat besluit het om vir 'n ander onderwyspos by ander skole te soek:

You find the teachers have a problem with another teacher, but instead of reporting the thing to the management, they go to the certain person of the SGB. They know the person is on their side. They will bring the matter quickly forward and also that the teachers are members of the SGB. [...] They will come and attacked [sic] you as a teacher and confront you. This and this happen[ed] and you were there [and] they [...] interrogated [sic] you (8:11).

[Jy vind dat een onderwyser 'n probleem met die 'n ander het, maar in plaas van om dit by die bestuur aan te meld, nader hulle iemand in die SBL. Hulle weet die persoon kies hulle kant. Hulle sal die saak vinnig na vore bring en ook meld dat die onderwysers SBL-lede is. Hulle kom val jou aan as 'n onderwyser en konfronteer jou. Dit en dat het gebeur en jy was daar en hulle ondervra jou].

Die SBL moet volgens hulle gedragskode optree. Die gedragskode is veronderstel om duidelik elkeen se rol in die SBL te stipuleer waarvolgens elke amptenaar moet optree. Die gedragskode is veronderstel om ooreenkomstig te wees met die Grondwet en ander relevante wetgewing. Die optrede van die SBL-voorsitter is teenstrydig met die hantering van onderwysers op 'n menswaardige wyse. Die impulsiewe en onregverdige optredes van die SBL-lede en -voorsitter het die onderwyser se psigologiese sekuriteit negatief beïnvloed. Dit dui gevolglik op die SBL se onbevoegdheid, asook 'n tekort aan kennis en vaardighede.

6.3.1.3 Kinderregte

As gevolg van die regstatus van die kind, het die kind addisionele regte wat volwassenes nie het nie. Hierdie regte word in artikel 28 van die Grondwet uiteengesit. Artikel 28(1)(d) van die Grondwet bepaal dat elke kind die reg het om teen mishandeling, verwaarloosing, misbruik of vernedering

beskerm te word (§ 3.2.8). Artikel 28(2) stel dat die beste belang van die kind die oppergesag het. Benewens die genoemde artikel, is daar ander wetgewing wat die kind beskerm teen skade in die uitvoering van die kind se reg, soos verskans in artikel 28 van die Grondwet. Volgens een deelnemer is die Suid-Afrikaanse regering deels verantwoordelik vir die gebrek aan sekuriteit wat die onderwysers ervaar omdat hulle te veel regte aan die leerders toevertrou het. Die feit dat leerders so baie regte het, veroorsaak dat leerders net maak wat hulle wil en eenvoudig nie na die onderwysers luister nie. 'n Deelnemer voel dat onderwysers geen sê het nie en dat leerders te veel regte het en nie hulle verantwoordelikhede nakom nie. Onderwysers meen hulle hande is afgekap.

One, I point finger at government for giving the learners, I can say, too much rights (2:7).

[Ten eerste, ek blameer die regering omdat hulle die leerders te veel regte gee],

I think educators don't have a voice anymore. The government is focusing too much only on learners and kids of which for me I see spoiling them. They just have more rights than responsibilities. [...] now you can't even point the children a finger then it is like threaten [sic] these kids (12:2).

[Ek dink die onderwysers het nie meer 'n sê nie. Die regering fokus te veel en slegs op die leerders en kinders, maar na my mening word hulle bederf. Hulle het net meer regte as verantwoordelikhede. [...] jy kan nou nie eens 'n vinger na kinders wys nie, dan is dit asof jy hulle gedreig het],

Dit het daarop neergekom by die verhoor dat ek as onderwyser moet terugstaan. Die kind mag nie geskors word nie, hy mag nie eens uit die skool uitgesit word nie. Hy het alleen regte en ek is duidelik laat verstaan ek sal tweede kom in hierdie saak (6:2),

I think it goes back to this thing the rights of children and what. As if you do something to a child, you just find you in court or maybe you don't even know whatever you do is for someone it will be violation of their rights (12:4).

[Ek dink dit val terug na kinderregte en nog meer. Soos, as jy 'n kind iets aandoen, dan bevind jy jouself net in die hof of miskien weet jy nie eens dat wat jy doen is vir iemand anders 'n skending van sy regte nie].

Indien die SBL deur middel van beleide en reëls veilige en beskermde omgewings vir onderwysers skep, sal dit onderwysers in staat stel om die kinderregte van leerders by die skool te bevorder en uit te brei (§ 3.2.8). Uit die bogenoemde aanhalings kan afgelei word dat die onderwysers nie weet wat hulle regte is nie en ook nie weet watter maatreëls om toe te pas om leerders te dissiplineer nie. Leerders maak hiervan misbruik deur te doen wat hulle nie veronderstel is om te doen nie en dit gee aanleiding tot die gebrek aan sekuriteitservaring by onderwysers.

In ooreenstemming met hierdie argument meen ander deelnemers dat die kinders deesdae meer regte as die onderwysers het. Deelnemers noem dat hulle soms leerders net kyk indien die leerders iets verkeerd doen, maar niks sê nie omrede hulle nie regtig weet hoe om die situasie te hanteer nie. 'n Ander deelnemer noem ook dat sy bang is om leerders aan te spreek omdat sy bang is vir wat leerders na skooltyd aan haar kan doen. Deelnemers in die fokusgroep het oor die algemeen ook gevoel dat leerders meer regte as die onderwysers het:

I see most kids are out of hand. If sometimes you say something being a member of this community, it become[s] a problem. I am not feeling save. Sometimes I look at the kids, but say anything just for my safety (12:14).

[Ek sien meeste kinders ruk hand uit. As jy as lid van die gemeenskap soms iets sê, word dit 'n probleem. Ek voel nie veilig nie. Soms kyk ek vir die kinders, maar sê enige iets net vir my veiligheid],

Daar moet meer gekyk word na die onderwyser ook, dit lyk dat [sic] die kind meer regte het en jy as onderwyser nie het nie (13:19),

Die Departement vat die leerder se part. Jou werkgewer moet mos net nie *judge* of kant kies nie. Daar moet mos ondersoek gedoen word om agter die kap van die byl te kom, om [by] die waarheid uit te kom (13:12).

Een deelnemer is met 'n vuus in die gesig deur 'n leerder geslaan, waarvan daar absoluut niks gekom het nie omdat sy deur die SBL aangesê is dat sy deur haar gedrag die leerder uitgedaag het. Die deelnemer voel verpletterd en noem dat slegs die leerders regte het, aangesien die leerder nie eens geskors is nie. Sy voer verder aan dat dit aan haar genoem is dat sy die saak sou verloor, ongeag die aard van die stappe wat sy neem. Dit dui aan dat onderwysers geen regte het nie. Die klem wat op kinderregte geplaas word, laat onderwysers onseker voel oor hoe om leerders te dissiplineer en dit veroorsaak dat onderwysers 'n gebrek aan sekuriteit ervaar. Dit beteken dat die maatreëls wat deur die SBL bepaal is om leerders te dissiplineer en onderwysers te beskerm nie effektief is nie óf nie effektief toegepas word nie. Dit blyk dus duidelik uit die deelnemers se reaksie dat die manier waarop kinderregte oorbeklemtoon word en die ooreenstemmende pligte wat 'n reg op die kind lê nie beklemtoon word nie en gevolglik tot angstigheid lei en 'n gebrek aan sekuriteit by die onderwyser veroorsaak. Alhoewel die regte in die Handves van Regte op almal van toepassing is, beleef die onderwyser dat hulle nie regte het nie vanweë die manier waarop die regte deur die SBL toegepas word.

Ek het bevind dat onderwysers nie 'n duidelike onderskeid maak tussen die funksies van die SBL en skoolbestuur nie en beide beleef as bydraend tot hul sekuriteitsbelewenis.

6.3.1.4 Wetgewing

Dit is belangrik dat die werknemer bewus is van die regte en verantwoordelikhede van die werkgever sodat hulle altyd in ooreenstemming met dié regte kan optree om sodoende nie die sekuriteitsbeleving van onderwysers negatief te beïnvloed nie. Verder is dit ook van kardinale belang dat werknemers hulle eie regte en verantwoordelikhede ken sodat hulle kan weet wanneer daar onbillik teenoor hulle opgetree word (§ 2.3.2.1). Uit die individuele onderhoude is dit duidelik dat werkgevers en werknemers nie weet wat hulle regte is nie:

Ek weet nie eintlik wat beskerm my nie (3:3),

Weet u daar is baie wetgewing wat uit is. Da' is regte. Nou die dag het my neef vir my 'n dokument [ge]email, hy het dit so twee weke terug *gemail*. Ek het dit nog nooit oopgemaak nie omdat ons skool dissiplinêre probleme ervaar het by die skool het hy my reeds die dokumente gestuur sodat ek my kan vergewis op my regte. Tog is daar regte wat ek het so baie pligte by die skool ek wil iets uitwerk as die kind dit oortree dan is hy binne my raamwerk, dan weet ek hy tree verkeerd op en as ek dit doen dan weet ek tree verkeerd op. Oor wetgewing gaan ek my nie nou uitspreek nie, om eerlik waar te wees, die Departement het wetgewing in plek wat vir my ook beskerm (7:11),

If you can be honest, I am not so informed. Now and then when there maybe is a problem that arises in terms of teachers, I don't think I am well informed on my rights or the legislation (8:4).

[As mens eerlik kan wees, ek is nie so ingelig nie. Nou en dan is daar miskien 'n probleem in terme van onderwysers. Ek dink nie ek is goed ingelig oor my regte of die wetgewing nie].

Werkgevers en werknemers het sekere regte en verantwoordelikhede teenoor mekaar (§ 2.3.2.1). Die manier waarop die SBL-voorsitter teenoor die deelnemer opgetree het, kan 'n aanduiding wees dat hy nie weet wat sy regte en verantwoordelikhede is nie. Die publieke konfrontasie van die deelnemer sonder enige objektiwiteit en regverdigheid dui op skending van menseregte.

You find the teachers have a problem with another teacher, but instead of reporting the thing to the management, they go to the certain person of the SGB. They know the person is on their side. They will bring the matter quickly forward and also that the teachers are members of the SGB. [...] They will come and attacked [sic] you as a teacher and confront you. This and this happen[ed] and you were there [and] they are interrogated [sic] you (8:11).

[Jy vind dat een onderwyser 'n probleem met die 'n ander het, maar in plaas van om dit by die bestuur aan te meld, nader hulle iemand in die SBL. Hulle weet die persoon kies hulle kant. Hulle sal die saak vinnig na vore bring en ook meld dat die onderwysers in die SBL is. [...] Hulle kom en val jou aan as 'n onderwyser en konfronteer jou. Dit en dat het gebeur en jy was daar, en hulle ondervra jou].

Die SBL moet altyd konsekwent optree in die uitvoering van sy pligte sonder enige bevooroordeelning. Die SBL-voorsitter het egter nie konsekwent en regverdig teenoor die onderwyser opgetree nie. Die SBL is veronderstel om ondersteuning aan onderwysers te bied en sake wat onderwysers raak, objektief en regverdig te ondersoek ten einde onderwysersekuriteit te verhoog (§ 4.2.1.1). Die SBL-voorsitter se gebrek aan kennis ten opsigte van sy regsplig kan negatiewe onderwysersekuriteitservarings meebring. Die insident dui ook op die verbreking van 'n vertrouwensverhouding omdat die SBL-voorsitter 'n onderwyser oor 'n professionele aangeleentheid gekonfronteer het (§ 4.2.1.1). Die nalatige optredes soos deur die bogenoemde bevestig, die gebrek aan gespesialiseerde kennis en vaardighede wat die SBL behoort te hê, is noodsaaklik om onderwysersekuriteit te verseker.

Dit is ook verder duidelik dat baie deelnemers nie bewus is van die regte wat hulle beskerm nie. Dit veroorsaak dat hulle regte geskend word en hulle nie weet wat om te doen wanneer hulle regte geskend word nie. Een deelnemer het in die fokusgroeponderhoud erken dat hy soms nie weet wat wetgewing oor sekere aspekte stipuleer nie. Hy noem pertinent voorvalle met leerders waar hy nie geweet het hoe om op te tree nie, maar eindelik die leerder net na die prinsipaal se kantoor geneem het. Die deelnemer is baie besorg oor sy kennis van wetgewing en weet nie wat wetgewing van hom verwag om te doen in ernstige situasies nie. Hy erken dat sy kennis betreffende wetgewing gering is en dat sy sekuriteit (ten opsigte van die verkeerde optredes wat nie ooreenkomstig is met wetgewing nie) negatief beïnvloed kan word. Die deelnemer beklemtoon dat dit belangrik is dat onderwysers op hoogte bly van wetgewing, aangesien wetgewing jou rigting gee oor wat om te doen en hoe ver jy as onderwyser kan gaan in die hantering van situasies. 'n Ander deelnemer in die fokusgroep steun die siening oor die gebrek aan kennis oor wetgewing – hierdie gebrek aan kennis het hom ongrondwetlik teenoor 'n leerder laat optree. Die deelnemer het 'n leerder te lyf gegaan omdat die leerder sy menswaardigheid aangetas het. Sy gebrek aan kennis oor wetgewing ten opsigte van die hantering van probleme het volgens hom bygedra tot die ongrondwetlike optrede wat hom aan vervolging en moontlike skorsing blootgestel het. Hy noem ook dat sy optrede teenoor die leerder verkeerd was en dat dit hom baie sleg laat voel het:

Jy sien, ons is nie prokureurs nie, ons is nie wetsmense [sic] nie en die mense van die reg is daar, maar ons weet nie hoe om dit te gebruik nie, word te maklik verseker maar eintlik is ons verkeerd (6:4),

[...] as 'n kind teen jou optree, en in baie gevalle het dit al met my ook self so gebeur, dan het ek nie onmiddellik daai kennis wat is die prosedure om te volg om sulke insidente te hanteer nie. Dit het al met my gebeur. Ek was nie op hoogte [van] wat om te doen nie. Ek kan wel die kind kantoor toe bring, maar daar is ernstige gevalle wat onmiddellik opgetree moet word en my kennis van dit is min (13:4),

Tog het dit my sleg gelaat [sic] voel toe ek opgetree het teenoor die mannetjie deur gewelddadig te raak (13:34).

Die deelnemer is deur 'n seun met 'n vuig geslaan en die leerder wat dit aan haar gedoen het, is slegs vir sewe dae geskors. Sy is bewus dat sy ook regte het, maar weet nie regtig wat sy moet doen om aanspraak te maak op haar regte nie. Die SBL wat die dissiplinêre verhoor hanteer het, het haar verseker dat sy nie 'n saak het nie en dat dit nie die moeite werd sou wees om iets te doen nie omdat sy "tweede" sal kom. Die gebrek aan kennis oor wetgewing wat haar regte beskerm het dus veroorsaak dat die onderwyser vir die res van haar lewe met die psigologiese letsel sal loop sonder dat geregtigheid geskied. Die onbevoegdheid van die SBL in terme van hulle versekering aan die onderwyser dat sy nie 'n saak het nie, laat die onderwyser psigologiese onveiligheid ervaar. Die onderwyser moet nog elke dag in die leerder se teenwoordigheid sowel as die ander leerders wat dit aanskou het, onderrig.

6.3.1.5 Fundamentele regte

Die SBL het 'n verantwoordelikheid om die basiese regte in skole te beskerm en seker te maak dat die fundamentele regte in beleide en prosedures van die skool, soos in die Grondwet uiteengesit (§ 3.2), uitgevoer word. Die feit dat leerders geen respek vir die onderwysers het nie, kan onder meer afgelei word uit die feit dat hulle onderwysers in die teenwoordigheid van ander leerders aanspreek soos hulle wil. Die fokusgroeponderhoud het bevestig dat leerders, veral diegene in die hoër grade, uittartend optree teenoor onderwysers. Onderwysers weet gevolglik nie hoe om op te tree nie en voel eintlik hulpeloos. 'n Ander deelnemer beskryf sy gevoel as minderwaardigheid omdat hy nie teenoor die leerders kan optree nie:

Jy word aangespreek soos dit wil, kan ek amper sê kinders doodeenvoudig sê vir jou goed wat jou laat voel jy is eintlik die kleintjie (1:7),

[...] veral die seuns kom met daai 'hy jou wil jou aanvat houding'. Jy weet nie wat om te doen nie, jy kan hom niks maak nie (13:11),

Jy is versigtig ten opsigte [van] hoe jy met daai kind of persoon praat [want] jy weet nie self watter reaksie jy sal kry nie. Jy probeer maar om die vrede te bewaar, op

die einde van die dag verloor kinders respek vir jou, jy voel minderwaardig, jy kan dan nou nie 'n geskil uitmekaar uit maak nie, want wat kan ook nou gebeur (13:32).

Leerders se vernedering of verkleining van onderwysers is 'n skending van onderwysers se menseregte wat die onderwysers gevolglik psigologies onveilig laat voel. Menswaardigheid as 'n basiese reg van die Grondwet moet deur almal, die leerders inkluis, in hulle optredes en handeling waargeneem word, aangesien dit deel uitmaak van alle beleide en regulasies van die skool (§ 3.2.2). Die ontbreking van menswaardigheid in die optredes van leerders kan beteken dat die beleide en prosedures, soos deur die SBL van die skool neergelê is, nie menswaardigheid as 'n basiese waarde van onderwysers beskerm nie. Dit blyk ook dat die onderwysers nie neergelegde reëls tot hulle beskikking het om leerders wat hulle menswaardigheid skend te hanteer nie. Die SBL, as die verantwoordelike liggaam om beleide op te stel, het dus nie die nodige kapasiteit om effektiewe beleide op te stel wat onderwysersekuriteit waarborg nie.

Nie-rassigheid is 'n afgeleide waarde van menswaardigheid (§ 3.2.2) en word deur sommige deelnemers by die skool ervaar. Die deelnemers voel dat rassisme aan die orde van die dag is. Wit kollegas skaar bymekaar in die personeelkamer, asook in insidente waarby hulle betrokke is. Die menslike hoedanigheid en ras word in artikel 9(3) erken as gronde vir diskriminasie. Diskriminasie op grond van ras is ongrondwetlik by skole. Die wit kollegas beskerm mekaar en aan die ander kant beskerm die swart kollegas mekaar:

Ek ervaar dit sterk by ons skool kom as jy inkom by die personeelkamer in [sic], wit sit eenkant en kleurlinge eenkant. Ek voel nie so nie as ek by 'n wit kollega gaan gesels dan voel ek so ek wil nie dit in my rugsak sit nie. Daai emosionele *baggage* saam met my dra van die verlede nie. Ek probeer vorentoe kyk tog probeer ek dit toepas waar ek gaan [...] is ook soms moeilik ek ervaar dit. Ons staan in die rye, ek is swart en X [naam uitgelaat] is ook swart. Daar is nou drie, hulle sal gesels en die oomblik wat ons nader staan, hou [hulle] op of spat uitmekaar uit; ek sal nie sê hulle skinder [nie]. X sal nou vra wat het nou gebeur? Dan sal ek sê hulle het ook hulle goedjies waaroor hulle gesels [...] ek wil nie klein vure hoog laat brand nie. Miskien het hulle hul eie goedjies waaroor hulle gesels, maar tog sê ek, ek sal nogal voel dit gaan saam met die veiligheid van die skool (7:9).

Die deelnemer meen dat onderwysers veiliger sal voel as hulle as 'n eenheid saamstaan en mekaar beskerm. Die huidige situasie by die skool is ondraaglik, aangesien daar geen vertroue tussen onderwysers is nie. Verkeerde nuus word dan versprei wat konflik veroorsaak en die onderwyser psigologies affekteer:

As ons mekaar se hande uitreik, juffrou die kinders doen dit en dat, ons gaan saam voel [en] as 'n eenheid moet saam staan om mekaar se regte te beskerm. Dan gaan

ons ook meer veiliger voel, want baie mense voel onveilig: kan ek iets voor die persoon sê, vertrou nie mekaar nie, dra ook alles by tot voel jy [as] onderwyser *secure* in jou omgewing (7:10),

Firstly, [...] It is an aspect of race and gender. It is [a] serious thing at the school because that has not come to that point. You don't see us self [sic] as colleagues. Each and everyone have its [sic] own group. There the white own group, coloured own group and black own group. Everything that you do you must watch your back. Don't know what trap is been [sic] set for me. There is no unit. Everything that you do, you must watches [sic] your back. Don't know what trap is there for you that has been set for you to fall in anytime (8:6).

[Ten eerste, (...) dis 'n geval van ras en geslag. Dit is 'n ernstige ding by die skool omdat dit nog nie tot op daardie punt gekom het nie. Ons sien nie onself as kollegas nie. Elkeen het sy eie groep. Daar is die wit groep, die gekleurde groep en die swart groep. Met alles wat jy doen, moet jy oor jou skouer kyk. Ek weet nie of hulle my wil uitvang nie. Daar is geen samehorigheid nie. Jy moet heeltyd oor jou skouer kyk. Jy weet nooit watter strik daar vir jou gestel is nie].

'n Deelnemer in die fokusgroep was van mening dat onderwysers se ondersteuning vir mekaar een van die positiewe aspekte van die skool is wat hom veilig laat voel. Rassisme word aangedui as 'n faktor wat onderwysers negatief affekteer. In die verlede het die deelnemer met almal geassosieer, maar dit het nou verander. Tans oorweeg hy ook die rol van velkleur in insidente: die SBL-voorsitter wat wit is, het hom oor 'n spesifieke aangeleentheid gekonfronteer sonder om na sy kant van die storie te luister. Dit wil voorkom asof die personeel baie verdeeld is ten opsigte van ras en dat dié verdeeldheid hulle psigologies onveilig laat voel by die skool. Die SBL as regs persoon wat alle fundamentele regte van die onderwyser (onder meer die reg om nie op grond van ras gediskrimineer te word nie) behoort te beskerm deur hierdie reg te vervat in alle beleide van die skool, maar nie daarvolgens optree nie, maak hulself ook aan rassisme skuldig. Die afleiding kan dus gemaak word dat die SBL in sy plig faal om onderwysers psigologies te beskerm.

Een deelnemer noem ook dat daar niks gedoen word om ander godsdienste by die skool te erken nie. As 'n Moslem voel sy dat daar ten minste ook vir die Moslems voorspoedige Kersfees toegewens behoort te word as 'n bewys dat die skool ook hulle geloof respekteer.

Ek het byvoorbeeld eendag by meneer genoem altyd einde van die jare. Daar word dan gesê geseënde Kersfees word gesê, kinders moet lekker vakansie [hou], maar wanneer ons vakansies het, ek is Moslem. Ons het twee godsdienste. Sê dat die Moslem leerders hulle Kersfees moet geniet. Hulle betaal skoolfonds. Toe sê ek ons het sulke goedjies gekry, sit elke maand iets in die nuusblad sê dat die Moslem mense hulle gelukwens. Die ouers voel ook ek wil iets vir die skool doen. Ek sal nie

sê ons se SBL is soort van rassisties nie. Ek sou dit nie sê nie. Ek as mens probeer baie van myself gee: as hulle byvoorbeeld godsdienst het en pastoor kom preek en hy lê hande op, lê hy by my ook hande op [en] ek gee nie om nie. Ek begin my dag met gebed ek sê vir my Moslem leerder *because* ons bata die Al-fatiha jy sê dit in jou *mind* [sic]. Dit is hoe ek dit aanpak. Ek sou tog wou sien dat die SBL meer van hulle self wil gee (7:8).

Enige beperking op godsdienst kan die onderwysers se gevoelens seermaak omdat mense se godsdienstige oortuiginge baie diep is. Ingevolge artikel 15(1) van die Grondwet het elkeen die reg tot vryheid van gewete, godsdienst, denke, geloof en mening (§ 3.2.7). In die skoolopset beteken dit dat elke onderwyser self mag kies wat om te glo en wat om nie te glo nie. Elkeen het dus die reg om die religie van sy keuse te beoefen óf om glad nie aan enige godsdienst deel te neem nie (§ 3.2.7). 'n Omgewing waar alle onderwysers se geloofsoortuigings erkenning kry, sal onderwysersekuriteit bevorder. Die SBL as die verantwoordelike liggaam moet 'n beleid opstel om erkenning te gee aan ander godsdienste ten einde onderwysers se psigologiese te beskerm.

6.3.2 Onderwysregsdeterminante

Onderwysregsdeterminante word voorts as die tweede familie, wat onder regs aanspreeklikheid ressorteer, bespreek. Dit is van kardinale belang dat die SBL onderwysregsdeterminante vir die bevordering van onderwysersekuriteit effektief implementeer om te verseker dat onderwysers altyd fisies en psigologies veilig is. Deelnemers se belewenisse ten opsigte van die SBL se implementering van onderwysregsdeterminante word dus geanaliseer volgens die kategorieë wat vanuit die kodes gegroepeer is.

6.3.2.1 Gedragskode vir leerders

Die wangedrag van leerders is deur baie deelnemers genoem as die oorsaak van die gebrek aan sekuriteitservaring by onderwysers. 'n Deelnemer noem dat leerders baie aggressief is weens die misbruik van dwelms en dat onderwysers hulle lewe in gevaar stel indien hulle dit waag om die leerders aan te spreek. Onderwysers weet gevolglik nie hoe om leerders te vermaan nie. Die deelnemer noem verder dat die leerders nie uit die klas gesit mag word nie en dat veral die vroulike onderwysers se veiligheid bedreig word – veral as 'n groep seuns uitdagend raak. Die aggressie wat die leerders openbaar maak onderwysers bang. Onderwysers is raadop. Die fokusgroeponderhoud bevestig die gevoel dat leerderwangedrag een van die hoofoorake van ongeborgenheidsbelewenisse is as gevolg van onderwysers se onsekerheid oor hoe hulle leerderwangedrag moet hanteer:

Kinders vertoon net 'n tipe van 'n aggressie, want dit maak 'n mens bang, want jy weet nie wat om volgende te verwag nie. Dit is die probleem waarmee ons sit (1:17),

[...] ek het ook 'n situasie gehad waar die dissipline nie was soos wat dit veronderstel moes wees nie, soms verloor jy jou humeur, of jy dink jy doen iets wat jy dink die regte dinge is. Self die probleem oplos op watter skaal van gevaarlik of ernstig is daai spesifieke situasie so jy dit hanteer, 'n skaal 4-situasie en jy hanteer dit as 'n *level one*. Jy probeer dit self oplos waar jy dit moes vorentoe geneem het of met iemand gedeel het (13:5).

Die aanhaling uit die fokusgroeponderhoud bevestig die aanname dat onderwysers nie bewus is wat die gedragskode van leerders behels nie, aangesien die deelnemer nie 'n benul het op watter vlak verskillende oortredings ressorteer nie. Die deelnemer gebruik gevolglik sy eie oordeel ten opsigte van die gepaste optrede vir spesifieke wangedrag. Dit kan soms probleme vir onderwysers inhou. Indien 'n skool nie 'n behoorlike gedragskode vir leerders aanvaar het nie, plaas dit meer druk op die onderwysers omdat hulle nie sal weet hoe om leerders te dissiplineer nie en dan moontlik onwettige dissiplinêre maatreëls kan gebruik ten einde dissipline te handhaaf (§ 4.2.1.4).

'n Ander deelnemer bevestig die onveiligheid wat onderwysers ervaar as gevolg van leerders wat onder die invloed van dwelms is en aggressief raak:

'n Kind wat onder dwelms is, verslaaf is, raak aggressief. Die skool laat jou onveilig voel (4:9).

Nog 'n deelnemer is bekommerd oor die hardkoppigheid van leerders wat nie na onderwysers luister nie. As daar met die leerders gepraat word, raak hulle aggressief. Hy noem dat die leerders nie soos leerders optree nie:

The stubbornness of the learners. They are very stubborn, because sometimes you need to talk to them. They don't behave like a learner, you can do anything, they are aggressive (4:5).

[Die hardkoppigheid van die leerders. Hulle is baie hardkoppig omdat dit soms nodig is om met hulle te praat. Hulle gedra hulle nie soos leerders nie. Jy kan enige iets doen, hulle is aggressief].

Gewelddadige optrede, soos messtekery tussen leerders wat in bendes is en by die skool onder mekaar baklei, affekteer onderwysers beide fisies en psigologies. Geskille wat oor naweke tussen leerders plaasvind word soms tydens skoolure hanteer, byvoorbeeld die insident waar die messtekery by 'n skool plaasgevind het. Na bewering is 'n onderwyser amper raak gestee, terwyl 'n leerder deur 'n ander leerder op dieselfde manier aangeval is. Die gevaarlike wapens wat leerders skool toe bring is ernstige wangedrag wat onderwysers sprakeloos laat. Leerders bring gereeld wapens skool toe waarmee hulle ander leerders dreig. Die insident het daartoe aanleiding gegee dat baie onderwysers fisies en psigologies onveilig voel by die skool:

Ons sukkel baie met *gangs* in die skool. So jy het 'n gang van [pleknaam uitgelaat] kom by die skool, soos nou die dag met die messtekery. Iets wat naweke gebeur dan word dit by die skool baklei, maar dit gebeur weinig maar dit is iets wat niks met die skool te doen het nie maar bring die veiligheid van die onderwyser en die leerling in gedrang (3:13),

Hier was 'n kind wat 'n mes uitgepluk, as die ander kinders nie die onderwyser gehou het nie, dan was die onderwyser gestek (4:12),

Leerder wat skêre dra, wapens skool toe bring. Daar is amper 'n outjie in die voorportaal morsdood gestek en daar het ons gesien met watter tipe wapens die kinders skool toe kom (3:23),

The learners threaten the others coming with knives to school (9:7).
[Die leerders dreig diegene wat messe skool toe bring].

Die dra van wapens tydens skoolure is 'n ernstige oortreding wat doeltreffend aangeroer behoort te word deur die gedragskode van die skool wat deur die SBL opgestel moet word. Die onvermoë van die SBL om onderwysers te beskerm deur 'n gedragskode op te stel wat hulle veiligheid verseker veroorsaak dat leerderwangedrag onderwysersekuriteit fisies en psigologies affekteer. Een deelnemer meen dat haar pogings om dissipline toe te pas haar soms baie onveilig laat voel:

Trying to put discipline in place at times, it makes me feel unsecured (12:12).
[Partymaal as ek dissipline probeer toepas, laat dit my onveilig voel].

Die rede vir die deelnemer se gevoel van onveiligheid kan beteken dat die deelnemer bang is vir leerders en dat die skool se gedragskode nie toepasbaar is om haar te beskerm nie. Leerders kan dus onverpoosd voortgaan met wangedrag, aangesien onderwysers bang is om hulle te dissiplineer. Die uitlating van die deelnemer is kommerwekkend, aangesien daar van onderwysers verwag word om leerders te dissiplineer ten einde onderrig te laat plaasvind. Die afleiding kan gemaak word dat die deelnemer nie van die skool se gedragskode bewus is nie óf dat die gedragskode oneffektief toegepas word. Die gevoel van die deelnemer word gedeel met 'n ander deelnemer wat noem dat dit vir hom baie moeilik is om leerders te beheer:

[...] is very much difficult to control learners, so we are not guarantee [sic] that we are not secured (2:3).
[Dit is baie moeilik om leerders te beheer, daarom ons is nie gewaarborg dat ons veilig is nie].

Ingevolge artikel 20(1)(d) van die SASW moet die SBL 'n gedragskode vir leerders opstel na konsultasie met al die rolspelers (§ 4.2.1.4). Die onderwyser as een van die rolspelers wat dissipline in die klaskamer moet toepas, moet deel wees van hierdie konsultasieproses. Die onvermoë van onderwysers om dissipline te handhaaf, kan dui op die gebrek aan konsultasie met die SBL tydens die opstel van 'n gedragskode of die opstel van oneffektiewe gedragskodes, wat onderwysers gevolglik onveilig laat voel.

Sommige deelnemers meen dit neem te lank voordat die SBL optree wanneer leerders hulle aan ernstige wangedrag skuldig maak. 'n Deelnemer voer aan dat die SBL daadwerklike aandag aan die uitvoering van korrekte prosedures sal moet skenk ten einde te verseker dat die leerders geskors word. Een deelnemer het in die fokusgroeponderhoud die probleem ten opsigte van die proses van uitsetting van leerders duidelik beskryf. Hy noem dat die SBL se hande soms afgekap is, aangesien hulle die hele proses volg om leerders dissiplinêr te verhoor en dan aanbevelings aan die Departementshoof maak ten opsigte van die skorsing van die leerders. Hierdie leerders word dan nie geskors nie en keer terug skool toe. Die onvermoë van die SBL om hulle tot die hof te wend, asook die onvermoë van die SBL om regverdige dissiplinêre verhore te hou sodat leerders geskors en deur die Departementshoof uitgesit word, veroorsaak dat baie van die leerders by betrokke skole voortgaan met wangedrag wat soms toeneem en gevolglik onderwysers fisies en psigologies onveilig laat voel (§ 4.2.1.4).

It is when it takes time for the SGB maybe to intervened [sic] learners from school, because now sometimes we have and find a learner very, very ill disciplined. The SGB can do something to follow proper procedures. The learner must be suspended, so it sometimes takes time to intervene in such cases (11:8).

[Dit is wanneer dit vir die SBL miskien tyd neem om in te gryp met leerders van die skool, want nou het ons soms en ervaar leerders as baie, baie ongedisiplineerd. Die SBL kan iets doen deur die korrekte prosedures te volg. Die leerders moet geskors word en daarom neem dit soms tyd om in sulke gevalle in te gryp].

Vir die beheerliggaam voel dit asof hulle die plig wat hulle het ook gedemp word, byvoorbeeld in 'n insident wat leerders geskors moes word en die proses volg tot op 'n sekere stadium dan besluit die hoof van die departement, maar daar is nie genoeg bewyse teen leerder nie, dan kom die leerder terug na die skool toe (13:20),

[...] dit is partykeer 'n helse proses om die kinders dissiplinêr te verhoor; as jy voel moet geskors word, dit gebeur dalk nooit nie, want hulle het regte wat hulle beskerm. Ek dink dat partykeer in die geval dié wat die moeilikheid gemaak [het]. Ons het al hoeveel gevalle gehad. Hulle sit nog steeds hier, hulle het gedoen en sit nog steeds hier. In daai geval voel jy bietjie, kan ek sê, onveilig (3:5).

Die feit dat onderwysers meen kinders word nie geskors nie omdat hulle te veel regte het, dui ten eerste op die wanopvatting dat kinders meer regte as onderwysers het, en ten tweede, dat die reg van die kind nie beperk mag word nie. Die SBL en onderwysers het 'n gebrek aan die vaardigheid om regte teen mekaar in praktyk te balanseer en om regte wettiglik in praktyk te beperk. Die SBL moet hulle vergewis van wetgewing wat duidelik stipuleer dat die regte van die kind nie absoluut is nie, maar dat daar beperkings op kinderregte is. Dit beteken dat die leerders wel gestraf kan word indien hulle nie hulle verantwoordelikhede uitvoer soos van hulle verwag word nie. Hoewel alle regte in die Grondwet gewaarborg is, is nie een absoluut nie en kan dit wettiglik beperk word deur middel van 'n inherente beperking of deur die toepassing van die beperkingsbeginsel in artikel 36 van die Grondwet. Die SBL het dus die regsbevoegdheid om die skool se gedragskode só op te stel dat bepaalde regte van leerders tydelik beperk kan word indien leerders hulle aan wangedrag skuldig maak, wat sodoende onderwysersekuriteit bevorder (§ 2.3.1.5). Onderwysers wat dus weens die verkeerde uitvoering van die SBL se funksies voel dat hulle sekuriteit fisies en psigologies geaffekteer is, kan hulle tot die hof wend om hulp (§ 2.3.1.6). Artikel 39(3) bevestig net dat die Handves van Regte in die Grondwet nie persone weerhou om op gemene reg of gewoontereg staat te maak nie, maar aangesien die Grondwet die oppergesag is, mag die wetgewing nie inkonsekwent met die Handves van Regte wees nie (§ 2.3.1.4).

Die fokusgroeponderhoud het ook bevestig dat die gebrek aan effektiewe dissiplinêre verhore aanleiding gee tot leerderwangedrag. Indien leerders tydelik geskors word, sal hulle besef dat die skool reëls en regulasies het waarbinne leerders moet optree ten einde nie gestraf te word nie. Die deelnemer is oortuig dat indien een leerder tydelik geskors gaan word, dit soos 'n veldbrand gaan versprei en gevolglik ander leerders sal aanspoor om hulle gedrag te wysig. Dit sal dan meer veiligheid aan onderwysers waarborg. 'n Ander deelnemer voel baie gegrief oor die feit dat die SBL glad nie teenoor leerders tydens dissiplinêre verhore optree nie. Hy voel dat leerders dissiplinêr aangekla moet word om hulle sodoende te leer om die gevolge van hulle daade te aanvaar, aangesien leerders nou nie die beleide nakom nie. Nog 'n deelnemer voel dat hy nie die noodsaak sien om leerders wat oortree na die prinsipaal toe te vat nie omdat daar geen dissiplinêre verhore plaasvind nie:

[...] as daar 'n dissiplinêre komitee is [wat] tot die woord uitgevoer word, dan behoort kinders of leerders van die skool te sien ons is nie besig met grappe nie (13:47),

Dit grief jou ook as iets gebeur het en die volgende dag het die SBL [n] sitting gehad maar daardie kind het niks oorgekom nie. Tog moet die kind 'n les leer, maar jy sien dit nie dit kom nooit tot by daai punt dat 'n kind dissiplinêr aangekla word nie. Daai tipe van ding as daar iets ernstig gebeur moet daar oor daai kind gehandel [sic] word dat die anders ook sien wat het daai een oorgekom het, as wat reëls net in jou klas sigbaar is, maar kinders vat dit nie kop toe nie (13:48),

[...] die feit dat daar nie dissiplinêre verhoor is nie, dan voel jy as onderwyser hoekom moet jy die kind na die hoof toe vat? (13:51).

Artikel 9 van die SASW stel dit duidelik dat die SBL 'n regverdigde dissiplinêre verhoor vir leerders wat hulle aan ernstige wangedrag skuldig gemaak het, moet hou. Die SBL mag ook die leerders vir sewe dae skors of by die Departementshoof 'n aanbeveling vir uitsetting maak. Die Departementshoof het die mag om die aanbeveling te weier op grond van sy gekwalifiseerde diskresie (§ 4.2.1.4). Die onvermoë van die SBL om regverdigde dissiplinêre verhore te hou sodat skuldige leerders deur die Departementshoof geskors en uitgesit word, veroorsaak dat baie van die leerders by betrokke skole voortgaan met wangedrag wat soms toeneem. Die gevolg is dat onderwysers fisies en psigologies onveilig voel.

6.3.2.2 Beleide

Sommige deelnemers het gedurende die individuele onderhoude van die volgende beleide melding gemaak:

- MIV-beleid;
- Ontruimingsplan;
- Dissiplinêre beleid; en 'n
- Veiligheidsbeleid.

Die terugvoering van meeste deelnemers dui daarop dat onderwysers bewus is van beleide wat by skole voorberei moet wees om hulle veiligheid te waarborg. Deelnemers se kennis oor die inhoud of aspekte wat die beleide behoort te dek, is ook op standaard. Die aspekte wat deur sommige deelnemers uitgelig word, wat veronderstel is om in die beleide aangepak te word, maar nie daarin voorkom nie, lei tot fisiese en psigologiese onveiligheidsbeleving by onderwysers.

There are a lot of things that are outstanding. Last week I was checking on the safety matters in case the fires [sic] break out or there is a bomb at school. I ask[ed] the learners what if there is a bomb in the school? The learners don't know. Everyone give [the] wrong answers. The school have not [sic] safety in school, the one is [sic] safety policy is outdated. [...] most people giving safety are not working here, is an outdated thing. If [a] safety rep come [sic] here the school will be in danger (8:20).

[Daar is baie dinge wat uitstaande is. Verlede week het ek die veiligheidsake nagegaan indien daar 'n vuur uitbreek of as daar 'n bom by die skool is. Ek het die leerders gevra wat as daar 'n bom by die skool is? Hulle het nie geweet nie. Almal het die verkeerde antwoorde gegee. Die skool het nie veiligheid nie, die veiligheidsbeleid is verouderd. Meeste mense wat veiligheid kan verskaf, werk nie hier nie. As hier 'n veiligheidsvertegenwoordiger moet aankom, is die skool in gevaar].

Die bogenoemde aanhaling bevestig die oningeligtheid van leerders in die geval van 'n nood ontruiming van die skool. Die deelnemer beklemtoon die feit dat die skool nie 'n goedgekeurde en gestandaardiseerde veiligheidsplan het om almal se veiligheid te verseker nie. Die veiligheidsplan is obsoleet en voldoen dus nie aan die bestaande behoeftes van die skool nie.

Nog 'n deelnemer bevestig die uitgediendheid van die ontruimingsplan van die skool wat nie aangepas is om die veranderende toestande in ag te neem nie. Sy voorspel wanorde indien 'n brand sou uitbreek, wat gevolglik onderwyserveiligheid sal bedreig.

Ons ontruiming van die skool is gebaseer op 'n paar jaar terug se toestande en ek dink ons kan nie meer vlug [nie]. Die roetes moet verander. Ek dink as daar iets moet gebeur sal daar 'n groot chaos wees (6:15).

Die SBL se onbevoegdheid om 'n werkbare veiligheidsplan op te stel, aan almal bekend te stel en in te oefen, veroorsaak dat onderwysers onveiligheid by die skool ervaar.

Die meeste deelnemers is van mening dat daar wel beleide by hulle onderskeie skole bestaan, maar dat die beleide nie werklik in praktyk toegepas word nie. 'n Deelnemer noem dat die skool 'n toelatingsbeleid het, maar dat dit nie geïmplementeer word nie. In artikel 5(5) van die SASW word bepaal dat die toelatingsbeleid van 'n openbare skool deur die SBL van sodanige skool bepaal word. Die toelatingsbeleid kan dus die bepaling van kapasiteit van die skool ook behels. Deelnemers het tydens die fokusgroeponderhoud hulle spesifiek uitgelaat oor die oneffektiewe veiligheid- en toelatingsbeleid. Volgens die deelnemers is die veiligheid- en toelatingsbeleid hoofsaaklik die enigste beleide waarvan hulle bewus is wat veronderstel is om hulle veilig te laat voel. Die veiligheidsbeleid laat 'n deelnemer nie so veilig voel soos dit op papier uiteengesit is nie. Die belangrikheid van konsultasie met die SBL word beklemtoon om te verseker dat onderwysers insae het by die opstel en wysiging van die veiligheidsbeleid ten einde te verseker dat die veiligheidsbeleid die onderwysers beskerm. Deelnemers meen dat die beleide tot die letter uitgevoer moet word ten einde die veiligheid van onderwysers te waarborg. Volgens 'n deelnemer weet hy nie regtig wat die toelatingsbeleid behels nie, asook wie tot die skool toegelaat mag word nie. Die instroming van leerders by die skool veroorsaak dat klasse oorvol is, wat onderwysers se veiligheid affekteer. Dit is ook belangrik dat die SBL gereeld die beleide opdateer deur inligting in te voeg wat moontlik ontbreek aangaande prosedures wat gevolg moet word in gevaarlike situasies, byvoorbeeld as 'n slang jou pik (voorbeeld deur 'n deelnemer):

[...] voel ek die beleide word nie toegepas nie. Jy kan nou hoeveel keer met 'n probleem kom na die kantoor of die prosedures volg wat gevolg moet word, maar daar word net niks opgelos nie (13:9),

Die beleide wat daar is, moet tot die letterlik [sic] uitgevoer word en op so 'n manier sal kinders skrik vang en besef ek kan nie maak wat ek wil nie. Hier is reëls (13:16),

Ek weet van die veiligheidsbeleid wat die skool in plek in het [sic] en die toelatingsbeleid en die ander beleide ek weet spesifiek van die dit wat nou meer op ons veiligheid betrekking het. Veiligheidsbeleid voel 'n mens nie so veilig nie as dit wat in die beleid in staan nie. Dit word nie redelik uitgevoer nie, selfs die toelatingsbeleid weet nou nie hoe ver dit strek nie en weet ook wie toegelaat word tot die skool nie. Ons as onderwysers moet alhoewel die onderwys-komponente op die beheerliggaam te same met die ouers die beleide opstel, kennis dra van wat daar in die beleide in staan sodat ons ook 'n bydra kan lewer deur dit so wysig dat dit ons veiligheid kan verseker (13:58),

Ek sal sê dis nie so effektief nie, maar as daar 'n insident gebeur dan sien jy is nie dit in die beleid nie [...] 'n slang kan jou pik, dan is dit nie in die beleid genoem nie (13:60),

Partykeer is 'n skool gebou vir 'n sekere aantal leerder[s] en daar [sic] is dan te oorvol. Dit laat 'n mens soms onveilig voel. Die klas is oorvol jy het nie beheer oor almal nie (13:62).

Die SBL het dus die bevoegdheid om die skole vol te verklaar op grond van die kapasiteit van die skool soos deur die toelatingsbeleid bepaal. Die versuim om skole vol te verklaar kan meer leerders na 'n skool toe lok wat nie die kapasiteit het om almal te akkommodeer nie. Dit kan ekstra sorgsaamheidspelig op onderwysers plaas, wat hulle emosioneel onveilig kan laat voel.

Baie van die beleide is daar is op skrif, maar baie keer kyk ek maak 'n voorbeeld daar is 'n toelatingsbeleid, maar die beleid word nie nagekom nie. Daar is beleide, maar baie van hulle is niks werd is nie. Is net daar op papier (1:39).

Die kategorie *aanstellings*, as 'n familie van onderwysregsdeterminante soos deur die kodes bepaal word, word vervolgens bespreek.

6.3.2.3 Aanstellings

Ingevolge artikel 7(1)(a) van die SASW moet die SBL verseker dat kandidate se bekwaamheid by die aanstelling van onderwysers of die vul van poste in ag geneem word (§ 4.2.1.9). Die deelnemer se gevoel is dat die SBL aanstellings gemaak het sonder om die bekwaamheid van die onderwyser in ag te neem. Die onderwyser is aangestel om 'n spesialis-leerarea, naamlik Engels, aan te bied waarvoor sy nie die nodige kennis, opleiding en ondervinding gehad het nie. Sy noem verder dat die spesifieke onderwyser slegs 'n week by skool was omdat sy nie die mas kon opkom nie. Die

aanstellings van onderwysers wat nie die nodige bekwaamheid in 'n spesifieke leerarea het nie, kan veroorsaak dat die druk te veel vir die onderwyser raak en dit veroorsaak dat onderwysers psigologies geaffekteer word, soos die onderwysers wat na slegs 'n week handdoek ingegooi het. Dit is belangrik dat die SBL onderwysers aanstel in leerareas waarin hulle gekwalifiseerd is en waarmee hulle vertrouwd is ten einde te verseker dat onderwysers gelukkig is en sodoende emosionele sekuriteit ervaar:

Hulle stel iemand aan. Hier was 'n vroujie wat bedank het, sy sê oraaait. 14:00 begin haar klas by 'n ander werk. Sy sê as Mnr. vir haar sal toelaat [tot] net so kwart-voor-twee, dan gee hulle vir haar 'n salaris. Hulle stel 'n vrou [aan] wat in haar lewe nog nooit haar voet in 'n klaskamer ingesit [sic] het nie. Kan jy so iemand vir Graad 6-huistaal *English* aanstel? Jy wat mos op die SBL [is]. Jy kort mos vir talle 'n vakkundige. Daai vrou het net 'n week gehou. Sy voel seer sy is net eenkant gestoot. Hulle stel iemand anders aan [...] (7:33).

Die deelnemer voel verder dat die SBL aanstellings maak indien daar skielik nood is in 'n spesifieke afdeling, sonder om bekwame onderwysers te kry wat die spesifieke leerarea kan aanbied. Die eerste beskikbare onderwysers word aangestel, alhoewel hy/sy nie die nodige kennis en vaardigheid het nie:

Voel vir my somtyds asof die SBL wil net hê daar is 'n krisis, die skool het nou net iemand nodig. Ek kan miskien net NST gee; ek het nooit Afrikaans gegee nie. Ek maak ma' 'n voorbeeld hulle nodig [sic] vir Afrikaans. So is die kandidaat, jy word ma' so ingeskuif. Jy is die kandidaat, jy moet dit net doen. As die bousteen nie reg gelê is nie, dan gaan hy later in die fondasie wys die krake. Vir my voel dit daar *lack* die SBL, dan kan jy dit nie doen nie (7:2).

Ingevolge artikel 20(1)(a) van die SASW moet die SBL die beste belang van die skool bevorder en daarna streef om die voorsiening van gehalte onderwys vir almal by die skool moontlik te maak (§ 4.2.1.1). Die aanstelling van onbekwame onderwysers kan vak- of departementshoofde wat spesifiek vir die onderwyser moet leiding gee ten einde goeie resultate te behaal, psigologies onveilig laat voel. Die psigologiese onveiligheid kan veroorsaak word deur swak vordering wat leerders in die spesifieke leerarea maak. Dié swak vordering kan 'n direkte refleksie wees op die vakhoof wat veronderstel is om leiding te gee om goeie resultate te behaal. Die onvermoë van die SBL om bekwame onderwysers aan te stel laat vak- en departementshoofde psigologiese onveiligheid ervaar omdat die swak prestasie van leerders as gevolg van die aanstelling van onbekwame onderwysers deur die SBL 'n refleksie op die seniors is en gevolglik tot addisionele spanning lei.

Een deelnemer is baie ongelukkig oor die aanstelling van 'n wit nie-doserende personeellid. Die deelnemer meen dat anderskleuriges oorweeg moes word, aangesien die skool hoofsaaklik uit swart leerders bestaan. Die SBL-voorsitter wat "pastoor" genoem word, het 'n wit persoon in 'n SBL-betaalde pos aangestel omdat hy die persoon ken. Die SBL moet waak teen bevooroordeelings en nepotisme by die aanstelling van personeel, aangesien dit negatiewe emosies kan wek: dit kan onderwysers se psigologiese ongeborge laat voel omdat hulle nie die oordeel van die SBL kan vertrou nie, want die SBL se ondeursigtige optrede kom voor as diskriminasie (§ 2.4.2). Dit is presies wat die aanstelling by die deelnemer gewek het: dit het ongelukkigheid veroorsaak. Die deelnemer het haar ongelukkigheid so verwoord:

Hoe sê 'n mens nou vir *discontent*? Daar was dinge wat opgeduik het, hier was 'n aanstelling van die van die SBL 'n blanke man hy het afgetree. Nou voel ek mos nou uit ons se gemeenskap [...] Ek weet nie was hy die enigste kandidaat wat aansoek gedoen het nie (7:30),

Die pastoor het iemand geken uit die wit gemeenskap om die rol te vul [van] die swart werkers wat onder hom is. Die anderskleuriges doen hulle werk. Die hoof moet maar meeste van die tyd inspring. Hy doen wat hy kan en so as daar regtigwaar niemand anders wat daai werk kon vervul. Hoekom net 'n witman? Ons skool is omtrent 70% wit en as jy kyk na ons kinders is hulle 70% swart (7:31).

Ingevolge artikel 7(1)(b) van die SASW moet die SBL by aanstellings en aanbevelings die behoeftes van die skool oorweeg (§ 2.4.2). Die beste belang van die skool moet eers oorweeg word met die aanstelling van 'n voorman ten einde vooruitgang te kan bewerkstellig. Dit is 'n baie belangrike aangeleentheid wat geneig is om ongelukkigheid by onderwysers te veroorsaak omdat hulle nie bewus is van die wetgewing wat gebruik is om aanstellings te maak nie. Die belangrikheid van wetgewing in terme van aanstellings moet duidelik deur die SBL aan onderwysers gekommunikeer word. Indien die SBL die onderwysers inlig oor die prosedures en kriteria wat gevolg is om sekere aanstellings te maak, duidelik aan die personeel kommunikeer, kan dit nie onderwysers emosioneel affekteer nie. Die regstelling van die wanbalans van die verlede deur breë verteenwoordiging te bewerkstelling, dien as 'n bykriteria (§ 2.4.2). Die SBL moet dus verseker dat die aanstelling die behoeftes van die skool aanpak in terme van die beste belang van die skool. Voorts, indien die kandidaat die beste belang van skool sal bevorder, kan die wanbalans en verteenwoordiging in ag geneem word wanneer aanstellings gemaak word. Dit wil uit die bogenoemde aanhaling voorkom asof die SBL by die aanstelling nie die verteenwoordiging van die skool oorweeg het nie, wat gevolglik negatiewe emosies gewek het. Die moontlikheid bestaan egter dat die ander kandidate nie die beste belang van skool sou bevorder nie en daarom is die kandidaat aangestel. Die oningeligtheid van onderwysers aangaande die kriteria wat gevolg word ten opsigte van aanstellings kan negatiewe emosies wek.

Tydens die fokusgroeponderhoud het dit duidelik na vore gekom dat die ouer-komponent van die SBL gewoonlik aanstellings van onderwysers op grond van ander lede se voorkeure maak omdat hulle nie die nodige opleiding en kwalifikasies het nie. Die ouers luister nie eens wat die kandidate sê nie, maar gee gewoonlik dieselfde punte vir 'n spesifieke kandidaat. Die deelnemer vermoed dat ouers vooraf ingelig word wie om te kies:

Wat die aanstelling van onderwyser ook aanbetref het ek al persoonlik ervaar toe ek deel van die SBL was. Die SBL, veral die ouers, luister nie eens na wat die kandidate sê nie, hulle gee net punte gewoonlik vir dieselfde kandidaat. So asof hulle vooraf gekoukus het of voorgesê is wie om te kies. Baie van die ouers sou ek sê is ongeletterd, het nie die vermoë om die beste kandidaat aangestel nie en gaan maar agter wie ook hulle voorsê. Hulle voel ek moet hulle in die eerste plek nie beskikbaar stel, oor hulle gebrek aan nodige opleiding en kwalifikasies om die werk te verrig nie (13:65).

Die SBL moet verseker dat aspekte soos gelykheid, billikheid, wanbalans en verteenwoordiging in ag geneem word wanneer aanstellings gemaak word en dat die prosedures soos wat in artikel 6 van die Wet op die Indiensneming van Opvoeders beskryf word, toegepas word (§ 4.2.1.18). Die aanbeveling van onderwysers op grond van ongelykheid en onbillikheid, soos deur die bogenoemde aanhaling uitgewys is, kan meebring dat die verkeerde kandidaat aangestel word wat nie die beste belang van die skool bevorder nie. Dit kan meebring dat die ander kandidate wat nie in die onderhoude met gelykheid behandel is nie, langtermyn psigologiese letsels kan hê, wat veroorsaak is deur die SBL wat sy regsplig verkeerd uitgevoer het.

6.3.3 Skoolbeheerliggaam se bevoegdheid

Die derde familie wat induktief ontleed is, is die bevoegdheid van die SBL om hul regsplig uit te voer, wat baie belangrik is in die beantwoording van die navorsingsvraag. Uit die onderhoude het die volgende kategorieë wat 'n direkte invloed op die SBL se bevoegdheid het, ter sprake gekom.

6.3.3.1 Finansies

Volgens 'n deelnemer is finansies en onderwysersekuriteit verwant aan mekaar. Dit beteken dat die skool finansies moet hê om sekere veiligheidsmaatreëls daar te stel om sodoende onderwysers se veiligheid te waarborg. Hy noem verder dat die skool daarna streef om die veiligheid te waarborg, maar dat die tekort aan finansies dit onmoontlik maak. Die deelnemer som die situasie so op:

In die eerste plek meneer, u weet nou natuurlik sekuriteit gaan gepaard met fondse geld, geld is 'n probleem. Onlangs is hier by die skool ingebreek twee, drie maal en wat doen jy omtrent dit, want dit kos geld om 'n sekuriteitstelsel te installeer. So dit is 'n probleem, geld is 'n probleem en dan wil ek sê die wil. Ons weet ons moet dit

doen, maar die wil is net nie daar nie, want dis geld ek wil dit graag doen, maar ek kan nie (1:49).

Ingevolge die SASW (artikels 36-43) is die beheer van finansies van 'n openbare skool die SBL se verantwoordelikheid (§ 4.2.1.18). Die SBL moet verseker dat beleide (volgens die Departement se riglyne, waarvolgens beleide effektief implementeer moet word) bestaan. Die SBL se afwyking van departementele beleide aangaande die finansies van skole, ten opsigte van wanbesteding of 'n tekort aan finansies, kan fisies en psigologies op onderwysersekuriteit inwerk, aangesien beplande aktiwiteite nie effektief uitgevoer kan word nie (§ 4.2.1.9). Die tekort aan finansies by die skool waarvan die deelnemer melding gemaak het, kan 'n direkte gevolg wees van die SBL se gebrek aan kundigheid om beleide effektief uit te voer, wat gevolglik onderwysersekuriteit fisies en psigies affekteer.

'n Ander deelnemer meen dat die manier waarop die finansies van die skool beheer en bestuur word, nie korrek is nie, aangesien daar nie duidelik gespesifiseer word hoeveel geld vir elke afdeling van die skool beskikbaar is nie. Sy sê dat hulle by die vorige skole presies geweet het hoeveel geld vir 'n afdeling begroot is, terwyl haar huidige skool 'n gebrek aan finansiële deursigtigheid openbaar:

Soos ek gewoon was by ander skole vir die kwartaal is dit geallokeer vir dit, vir netbal, vir sport soveel is daar. Niemand het nog so iets gedoen sodat jy as opvoeder kan sien daar is genoeg geld nie, maar ons sukkel met 'n sekuriteitsprobleem [...] (7:13).

Ingevolge artikel 38 van die SASW moet die SBL jaarliks 'n begroting opstel ooreenkomstig met departementele riglyne (§ 4.2.1.21). Die begroting moet duidelik aandui hoeveel daar vir 'n spesifieke afdeling begroot word. Dit sal dus net logies wees om dit verder in kwartale te verdeel namate sekere fasette afgehandel word, ten einde presies te weet wanneer oorspandering plaasvind. Die SBL se gebrek aan die nodige finansiële kennis kan meebring dat daar nie behoorlik begroot word vir die aspekte wat onderwyser se veiligheid affekteer nie of dat die aspekte waarvoor daar begroot is, nie uitgevoer word nie. Dit veroorsaak dat die proses van begroting deur die SBL 'n nuttelose aktiwiteit is, aangesien die wanbesteding op hulpmiddele wat nie onderwysers bemagtig om effektief te onderrig nie, 'n impak het op die ongeborgenheid van onderwysers.

Die SBL is verantwoordelik vir die finansiële bestuur en moet 'n finansiële komitee vir die uitvoering van dié taak saamstel. Die finansiële komitee moet 'n sekere mate van kennis en vaardighede in die opsig hê ten einde die finansies van die skool effektief te kan bestuur (§ 4.2.1.20). 'n Deelnemer het 'n probleem omdat slegs een persoon die finansies van die skool hanteer en hulle nie 'n benul het of daar geld is om veiligheidsmaatreëls te versterk nie. Soos reeds vermeld, is dit ongesond om finansies alleen te hanteer, maar effektief indien 'n komitee met die nodige vaardighede dit hanteer.

Die deelnemer noem voorts dat daar nog nooit by enige personeelvergadering 'n finansiële verslag voorgelê is nie. Die fokusgroeponderhoud het die uitlating bevestig dat die personeel nooit weet hoeveel geld die skool het nie. Die deelnemer noem dat die SBL net daar is om tjeks te teken en verder lig hulle nooit die personeel in oor hoeveel geld daar is nie. Die personeel word net ingelig as daar nie geld is nie, sodat hulle kan begin om 'n fondsinsamelingspoging van stapel te stuur. 'n Ander deelnemer het ook vermeld dat die onderwysers op hulle eie geld by die skool insamel:

Ek praat nou baie goed, byvoorbeeld die vrou is nie finansiële beampte, sy hanteer alles. By ander skole is jy altyd twee. Ek kan nie vir u sê is daar geld dat ons veiligheid kan opskerp, al dan nie, ek kan nie sê nie (7:18),

Die beheerliggaam is net daar om tjeks teken, verder doen hulle niks nie. Ons word nooit ingelig hoeveel geld daar is nie; net as daar nie geld is nie word ons ingelig. Die skool is in rooi. Daar is nie geld nie. Ons moet nou geld insamel (13:37).

Volgens Clarke (2007:284) bepaal die finansiële beleid die volgende: hoe finansiële transaksies hanteer word; die interne kontroles; asook die delegering van verantwoordelikhede vir die kontrolering dat die bogenoemde in ooreenstemming met die skool se beleid en prosedures uitgevoer word. Die magtigingsproses vir 'n skooluitgawe moet duidelik wees sodat almal presies weet wat van hulle verwag word. Die finansiële bestuursproses is noodsaaklik en word dikwels aan 'n rekenkundige beampte by die skool gedelegeer. Die SBL moet gevolglik kontroleer dat die rekenkunde beampte die finansiële transaksies, interne kontroles en verantwoordelikhede in ooreenstemming met die skoolbeleid uitvoer ten einde wanbesteding en oorbesteding te voorkom. Wanbesteding en oorbesteding kan onderwysers psigologies onveilig laat voel omdat daar nie geld sal wees om sekuriteitstelsels in stand te hou of uit te brei nie.

Alle personeel moet ingelig wees rakende die finansies van die skool sodat daar geen finansiële onduidelikheid by enige rolspelers is nie. Die onduidelikheid oor finansies kan veroorsaak dat rolspelers nie gaan saamwerk vir die insameling van addisionele fondse wat aangewend kan word om aflos-onderwysers te betaal nie. Die afwesigheid van aflos-onderwysers lei daartoe dat onderwysers blootgestel word aan die addisionele verpligting van toesighouding van leerders waar hulle geen vak aanbied nie. Dit kan emosionele druk op onderwysers plaas.

6.3.3.2 Verteenwoordiging in die skoolbeheerliggaam

'n Deelnemer se mening is dat die SBL meer verteenwoordigend moet wees in terme van ras. Die SBL moet die demografie van die skool verteenwoordig en nie net een groep nie.

[...] I think is the one still having that mentality of that representing certain groups. Of my school, you have more black learners and [a] few white learners. We really must push for more black parents in the school functions of the SGB (8:15).
[Ek dink daar is nog steeds daardie ingesteldheid dat sekere groepe verteenwoordig word. By my skool is daar meer swart leerders en 'n paar wit leerders. Ons moet regtig druk uitoefen vir meer swart ouers in die SBL se skoolfunksies].

Nog 'n deelnemer beklemtoon die verteenwoordiging in die SBL met die volgende aanhaling:

[...] 90% of them [the SGB] are only coloureds (2:23).
[90% van die SBL is net gekleurdes].

Die deelnemer voel dat die SBL ten opsigte van kleur op 'n vyftig persent basis verteenwoordig moet word ten einde hulle pligte effektief uit te voer. Wanneer die SBL nie verteenwoordigend is nie, kan dit lei tot die dien en bevooroordeelings van meerderheidsgroep op die SBL, alhoewel dit nie as kriteria dien by die verkiesing van SBL nie. Die SBL moet nogtans ter wille van deursigtigheid alle aspekte wat ras betref met die nodige erns en omsigtigheid hanteer sodat dit nie onderwysers se psigologies kan affekteer nie.

Een deelnemer voel weer dat die SBL politiek-georiënteerd is, aangesien hulle nie daar is vir die beste belang van die skool nie, maar om politieke redes:

Is 'n politieke ding [...] dis ANC en DA, jy kan nie op politiek jou werk doen by die skool nie (4:21).

'n Ander deelnemer se gevoel is weer dat die SBL op grond van guns gekies word en nie op grond van hulle kennis en vaardighede nie. Diegene wat op grond van guns gekies is, het gevolglik nie die nodige kennis en vaardighede om aspekte doeltreffend aan te roer nie. Aspekte soos aanstellings en hantering van finansies kan dus verkeerdlik gedoen en hanteer word, wat onderwysers se psigologies kan affekteer.

6.3.3.3 Die skoolomgewing

Sosiale- en omgewingsfaktore, asook die toenemende geweld in Suid-Afrikaanse skole lei tot 'n afname in sekuriteitservarings (§ 2.1). Volgens Grogan (2001) is dit een van die pligte van die werkgewer (§ 2.4.2). Deelnemers meen dat die veiligheid van die skool nie na wense is nie omdat die skoolperseel gereeld sonder toestemming betree word. Sommige besoekers meld ook nie by ontvangs aan nie en gaan direk na onderwysers se klasse. 'n Ander deelnemer spreek haar vrees uit dat daar moontlik iets ernstig kan gebeur omdat daar soms skielik net iemand by haar klas opdaag sonder enige toestemming van die personeel in die kantoor. Ter versterking van die

argument, het deelnemers tydens die fokusgroeponderhoud bevestig dat 'n ouer sonder toestemming die skoolterrein betree en die deelnemer gekonfronteer het. Gelukkig het die prinsipaal die deelnemer gehelp en die situasie hanteer. Deelnemers voel ook dat die toegang tot die perseel te maklik is en maak selfs aanbevelings ten opsigte van hoe toegang tot die skool hanteer kan word:

Maybe the security at our school is not tight, even not 100%. Sometimes they use to be trespassers (9:1).

[Dalk is die veiligheid by ons skool nie streng nie, nie eens 'n 100% nie. Soms is daar oortreders],

[...] some people who come normally enter the school yard without going to reception (11:2).

[... sommige mense wat normaalweg opdaag, betree die skoolterrein sonder om by ontvangs aan te meld],

Yes, because our school at times a parent or someone comes here that don't give reasons why [they are] here. Only that person reaches the class that you know what they come for. Maybe for something good or bad (12:5).

[Ja, want soms daag daar 'n ouer of iemand by ons skool op en hulle verskaf nie redes waarom hulle daar is nie. Eers wanneer die persoon die klas bereik, weet jy waarom hulle daar is. Miskien is dit vir iets goed of iets sleg],

Ek dink daar moet soos 'n bewys wees dat die persoon klaar by die kantoor was om jou te sien. Soms dan kom mense met verskillende goedjies, dan sit jy onder druk, dan weet jy nou nie. Soos ek, jy sal nou nie daai tyd weet hoe om die situasie te hanteer nie dan is jy heeltemal verkeerd, dan skiet jy jouself in die voet (13:6),

Ek het al 'n geval gehad dat die ouer nie deur die kanale gekom het nie deur eerste by kantoor aan te meld nie en reguit klas toe gekom en my amper aangeval, gelukkig het die hoof gesien en tot my redding gekom (13:17).

Die aanhalings is 'n aanduiding dat die vereiste van die Regulasies vir Veiligheidsmaatreëls by Openbare Skole (SA, 1996c) rakende toegang tot die skool, nie by die skole toegepas word nie. Die vrye toegang tot skole bring mee dat onderwysers fisiese en psigologiese onveiligheid ervaar.

Volgens 'n deelnemer laat die gereelde inbrake by die skool haar baie onveilig voel. Die moontlikheid dat inbrake kan plaasvind terwyl onderwysers besig is met die aanbieding van ekstra klasse of vergaderings na skool, wek baie vrees en angste by onderwysers. Werkloosheid in die gemeenskap veroorsaak dat inbrake aan die orde van die dag is om geld op onwettige maniere te kry om hulle gewoontes te onderhou. Die beveiliging van die skoolgebou deur die installering van 'n alarmstelsel

en veiligheidshেকে is 'n noodsaaklike funksie van die SBL (kragtens artikel 20 van die SASW) ten einde onderwysers fisies en psigologies veilig te laat voel:

Die afgelope tyd was daar baie inbrake by die skool. Die skool is nie veilig nie [...] (4:10),

Hier rondom die skool is die nuwe opslaan-huise. Een middag kom ons skool toe om vergadering te hou, het vroeg gekom. Hier was mannetjies [wat] sit en drink in die klaskamers. Die ander ding is werkloosheid kan ook bydrae tot die inbraak en onveiligheid (4:22).

Ingevolge artikel 24(a) en artikel 24(b) van die Grondwet het elkeen die reg op 'n omgewing wat nie skadelik vir sy gesondheid is nie. Dit plaas 'n verpligting op die SBL om beleide daar te stel wat die omgewing teen bedreigings beskerm. Die ervaring van sekuriteit hou verband met die manier waarop die SBL die skoolomgewing beveilig.

6.3.3.4 Betrokkenheid van die skoolbeheerliggaamslede

Die meeste deelnemers by twee skole voel dat die SBL-voorsitter alleen betrokke is by die uitvoering van baie SBL-funksies. Voorbeelde van funksies wat deelnemers genoem het, sluit onder meer die volgende in: die soek van borge en donasies; die persoonlike installering van veiligheidshেকে en diefwering; die organisering van 'n dissiplinêre werkwinkel; en die begin van die dissiplinêre verhore. Die deelnemers praat met lof oor die betrokkenheid van die SBL-voorsitters en is dankbaar vir die pogings wat die voorsitters aanwend om te help om hulle sekuriteit te verbeter. Dit is egter 'n gegewe dat een persoon nie alle funksies van 'n SBL kan uitvoer nie en dit veroorsaak dat die ander funksies waarvan deelnemers nie melding gemaak het nie, wat onderwysersekuriteit moet bevorder, nie uitgevoer word nie. Dit wek negatiewe emosies by onderwysers en wantroue ten opsigte van die doeltreffendheid van die SBL word gevolglik ervaar:

I am not satisfied about the efforts they are put [sic] in the school. As I am saying now in most cases, is only the chairperson. I see the other, only a few, but some of them I can really say they are not so affective [sic] (2:15).

[Ek is nie tevrede met die pogings wat hulle by die skool instel nie. Soos ek nou sê, in meeste gevalle is dit net die voorsitter. Ek sien die ander, net 'n paar, maar ek kan werklik sê dat sommiges nie so effektief is nie],

The chairperson is always here. He is behind us in especially in soccer. That why we wrote a letter to him. He looks for sponsors for us. I am still waiting for him. He was busy trying to find us sponsors (2:17).

[Die voorsitter is altyd hier en hy ondersteun ons veral in sokker. Dit is waarom ons aan hom 'n brief geskryf het. Hy kyk om vir ons borge te kry. Ek wag nog steeds vir hom. Hy was besig om te probeer om vir ons borge te kry],

Die voorsitter van die SBL help ons baie met dissipline. Hy het uit sy pad uit gegaan om skoolmaatreëls om dissipline beter te laat werk wat regtig vir ons bemoedigend was. Hy het vir die personeel laat verstaan hy weet waardeur ons gaan, hy het mense gaan raadpleeg en hy het probeer om te kyk of hy nie kan help nie. Hy het ook met die verhore van die kinders wat bietjie laat slaplê in die verlede, het hy nou weer op dreef en dat kinders nie kan maak soos hulle wil nie en dit dink ek is baie goed van die voorsitter (6:20).

'n Deelnemer het glad nie vertrou in die SBL nie omdat sy voel dat alle lede van die SBL nie betrokke en sigbaar is nie. Deelnemers ken sommige SBL-lede glad nie, omdat die lede nie betrokke is nie. Die meeste van die SBL se pligte word volgens haar deur onderwysers uitgevoer omdat die SBL-lede nie altyd beskikbaar is nie:

Ja, die SBL bestaan nou uit 'n hele paar lede ongelukkig, is dit so dat nie almal van hulle sigbaar is nie (6:17),

Daar is bietjie wat my nie so geborge laat voel nie, is die onbetrokke lede van die SBL wat nie hulle kant bring nie missie (6:21),

Ek sou sê ek ken nie eers al die mense op die SBL nie (7:35).

Die onbetrokkenheid van sommige SBL-lede laat die deelnemer ongeborge voel. Sy meen voorts dat dit emosies van kwaad raak aanwakker en dat daar daadwerklik iets daaraan gedoen moet word.

'n Ander deelnemer beklemtoon die onbetrokkenheid van SBL-lede met die volgende uitlating:

Hier is baie leemtes by die skool. Ons as onderwysers ons moet daai leemte aanvul selfs met funksies. Ek moes dan nou die werk doen. Hier is 'n vrou, sy moet by die *draw* gewees het. Hie' by die kermis gewees het, ek moet uit my klas kom, wat die Departement nie wil hê [nie] (7:43).

Sy noem dat die onderwysers sommige pligte van die SBL hanteer, soos byvoorbeeld deur fondsinsamelingspogings te organiseer wat veronderstellend deur een van die SBL-lede gedoen moes word. Sy stel haar dus bloot aan vervolging deur die Onderwysdepartement omdat sy baie keer uit haar klas moet gaan om sekere reëlings te tref. Indien die onderwyser SBL-pligte moet

uitvoer en iets gebeur terwyl hy/sy om dié rede nie in die klas teenwoordig is nie, word hy/sy blootgestel aan wangedrag, aangesien dit onderwysers se plig is om toesig te hou oor leerders wat vir daardie tyd by hulle moet wees.

Die fokusgroeponderhoud het die onbetrokkenheid van die SBL, spesifiek die onbetrokkenheid van die ouer-komponent, bevestig. Deelnemers het oor die algemeen gevoel dat die SBL se ouer-komponent nie by die skool betrokke is nie omdat hulle nooit daar gesien word nie. 'n Deelnemer weet nie eens wie die voorsitter van die SBL is nie. Dit wil voorkom asof die onderwyser-komponent die skool beheer en dat ouers slegs inkom om tjeks te teken. Die funksies van die skool word ook net deur die onderwysers georganiseer en bygewoon. Dit is vir onderwysers problematies omdat die ekstra verantwoordelikheid nou op hulle skouers rus. Die ekstra verantwoordelikheid plaas geweldig druk op onderwysers, wat gevolglik lei tot 'n gebrek aan psigologiese veiligheid, aangesien hulle normale pligte onvermydelik nagelaat gaan word.

Om eerlik te wees, dit sal nou baie snaaks klink, ek weet regtig nie wie is die voorsitter van die SBL nie en baie van die SBL-lede weet ek ook nie van die ouer-komponent wie dit rêrig is nie. Mens sien meer net die onderwys-komponent verteenwoordiging wat bedrywig is (13:39),

Daar is nie rêrig iets wat jy sien wat hulle doen nie, behalwe dat hulle tjeks teken nie. Jy sien ook nie [die] beheerliggaam by funksies van die skool nie. Dis maar net meestal onderwyser wat betrokke is (13:41),

[...] die onderwyser moet dan nou funksies reël en so aan, terwyl dit [sic] die beheerraad dit moet reël. Daar moet funksies gehou word, daar moet danse gehou word om die skool aan die gang te hou deur ons (13:43),

Die stadium soos meneer gesê het, 'n ou sien nie die SBL nie. Jy weet nie wie die ouer-komponent is nie. Ek het nog niks leiding van die SBL ontvang nie. Ek het maar ingeval by alles (13:53).

'n Ander deelnemer voel baie senuweeagtig en ongeborge omdat daar nooit 'n kworum by SBL vergaderings is nie. Dit beteken dat van die funksies wat die SBL veronderstel is om uit te voer nie realiseer nie en dan word die skool geraadpleeg om besluite rondom sekere aangeleenthede te neem.

[...] byvoorbeeld, ek is die sekretaresse van die SBL, maar sekere funksie by die skool kan nie uitgevoer word nie baie keer kry ons nie 'n kworum nie. Dit laat jou ongeborge voel [...] dit werk op jou senuwees is op. Kry jy nooit 'n kworum nie. Aan die einde van die dag moet jy maar die skool raadpleeg (4:16).

Alle SBL-lede moet 'n positiewe ingesteldheid teenoor die skool hê en moet bereid wees om as lid van 'n span 'n aktiewe rol te speel om die beste belange van die skool te bevorder. Die voortdurende samewerking van SBL-lede as 'n eenheid is baie belangrik vir goeie beheer (Joubert & Bray, 2007:36). Na aanleiding van bogenoemde belewenisse van deelnemers kan dit bevestig word dat SBL-lede nie as 'n eenheid werk nie en dat die meeste werk deur die SBL-voorsitter of deur die onderwyser-komponent van die SBL behartig word. Die gevolg is 'n ongeborgtheid wat deur onderwysers ervaar word, aangesien alle SBL-lede nie die beste belang van die skool bevorder nie. Dit wek gevolglik negatiewe emosies by onderwysers.

They focus only on the infrastructure. Nothing ever happen[s]. They are not concerned about the educators (12:10).

[Hulle fokus slegs op die infrastruktuur en niks word ooit gedoen nie. Hulle is nie besorg oor die onderwysers nie].

6.3.3.5 Kapasiteit/ Funksionaliteit

Ingevolge artikel 20 van die SASW het die SBL pertinente funksies wat wettiglik nagekom moet word (§ 4.2.1). Artikel 21 van die SASW sit verdere geallokeerde funksies uiteen wat deur die Departementshoof op aansoek van die SBL aan die betrokke SBL toegewys kan word. Dit is klaarblyklik die soort funksies wat alleen deur goed funksionerende SBL'e behartig kan word (§ 4.2.2). Die SBL moet sy funksies met die nodige nougesetheid uitvoer om onderwysersekuriteit te verseker. Die SBL se kennis en verstaan van die funksies is dus krities in die suksesvolle funksionering van die SBL. Uit die dertien funksies soos uiteengesit in die SASW in artikel 20(1)(a)-(m) het die deelnemers slegs vier van die aspekte genoem (§ 4.2.1). Dit is 'n aanduiding dat die deelnemers self nie bewus is van wat al die funksies van die SBL behels nie of dat die SBL nie alle wetlike funksies soos uiteengesit uitvoer nie as gevolg van 'n gebrek aan kennis en verstaan van wetgewing. Die gebrek aan kennis en verstaan ten opsigte van die SBL se regsplig kan meebring dat onderwysers fisiese en emosionele ongeborgtheid ervaar omdat funksies wat hulle sekuriteit negatief beïnvloed nie uitgevoer word nie.

Deelnemers voel dat hulle nie ondersteuning van die SBL kry nie. Onderwysers moet self vir hulle regte baklei of hulle moet maar stilbly en die situasies aanvaar. Deelnemers deel in die fokusgroeponderhoud die mening dat onderwysers geen ondersteuning en leiding van die SBL ontvang nie:

SBL is baie min betrokke. Die onderwyser moet maar opstaan en baklei vir sy regte of as jy nie wil baklei nie, moet jy maar swyg en loop (4:6),

If I can remember there is a least [sic] support (8:14).
[As ek kan onthou, is daar min ondersteuning],

Ek het nog niks leiding van die SBL ontvang nie. Ek het maar ingeval by alles (13:54).

Artikel 20(1)(e) van SASW stipuleer dat die SBL die prinsipaal, onderwysers en ander personeel van die skool ondersteun in die verrigting van hulle professionele werksaamhede (§ 4.2.1.5). Ondersteuning kan die organisering van werkwinkels behels, soos 'n werkwinkel wat handel oor die handhawing van dissipline, aangesien dit 'n algemene probleem is wat die meeste deelnemers ervaar het. Die werkwinkels sal onderwysers help om leerders ooreenkomstig met wetgewing te dissiplineer en sodoende onderwysers psigologies beskerm teen leerderwangedrag. Volgens deelnemers ontbreek hierdie tipe ondersteuning by die SBL, wat noodwendig tot ongeborgtheid van onderwysers lei.

'n Deelnemer voel dat die SBL nie altyd beskikbaar is nie. Dit kan ook behels dat niemand beskikbaar is om dringende aangeleenthede wat onderwysersekuriteit negatief affekteer, onmiddellik te hanteer nie óf deur te lank neem om op sekere aangeleenthede te reageer. Die fokusgroeponderhoud het bevestig dat die SBL nie regtig 'n dagbestuur het wat redelik beskikbaar is om onderwyseraangeleenthede te hanteer nie.

[...] they are not always available (10:10).

[Hulle is net nie altyd beskikbaar nie],

As daar miskien 'n insident gebeur het, is daar nie 'n dagbestuur nie, wat hulle kan inkom en gou kom oplos (13:40).

Deelnemers is van mening dat die SBL nie die nodige kennis en vaardighede het ten opsigte van skoolaangeleenthede en wetgewing nie. Een deelnemer meen dat indien die SBL die nodige kennis het, sal hulle in die posisie wees om alle beleide affektief uit te voer. Nog 'n deelnemer meen dat indien die SBL die nodige vaardighede het, sou dit beteken dat die SBL te alle tye die beste belang van die skool sou bevorder. Die gebrek aan die praktiese uitvoering van die idees is vir 'n ander deelnemer 'n groot bekommernis, aangesien die SBL nie die nodige kennis het nie:

I don't think they have all the necessary knowledge. They are not familiar with the school things (2:20).

[Ek dink nie hulle beskik almal oor die nodige kennis nie. Hulle is nie vertrou met skool-aspekte nie].

I don't feel so. I believe if they had the knowledge, they will be in a position to do all the policies very effective (11:15).

[Ek voel nie so nie. Ek glo as hulle die kennis gehad het, sal hulle in 'n posisie wees om al die beleide effektief in te stel],

Ek dink hulle probeer. Ek dink [sic] nie of hulle al die vaardighede het nie, maar ek voel dan moet hulle mense kry wat hulle oplei en dat ons die beste raad van hulle af kry [oor] hoe om te werk te gaan (6:25),

Ek glo nie dat hulle vaardigheid of vermoë [het] nie. Iemand wat die vaardigheid het, hulle sou altyd daar gewees het vir die skool om die skool se belange op die hart te dra (4:20),

Idees wat vorentoe gaan is *fine*, maar die praktiese uitvoering kan vir ons altyd 'n probleem wees (1:42).

Die deelnemers in die fokusgroep was dit eens dat die SBL nie die nodige kapasiteit het om hulle fisiese en psigologiese veiligheid te waarborg nie. 'n Deelnemer meen dat die SBL nie op hoogte is van hulle regsplig nie en glo dat opleiding die SBL in staat sal stel om aangeleenthede effektief te hanteer, wat hom veiliger sal laat voel. 'n Ander deelnemer is van mening dat die SBL nie die nodige vaardighede, kwalifikasies en opleiding het om sy veiligheid te waarborg nie en moes hulself in die eerste plek nie beskikbaar gestel het nie.

Die SBL moet ook op hoogte wees van wetgewing. As hulle opleiding ontvang [oor] hoe om op te tree as so iets gebeur, sou ek meer veilig [sic] voel, omdat hulle die kennis het op watter vlak 'n insident hanteer word, sal ek ook bietjie veiliger voel (13:50),

Ek voel hulle moet hulle in die eerste plek nie beskikbaar stel oor hulle gebrek aan nodige opleiding en kwalifikasies om die werk te verrig nie [sic] (13:65).

Na aanleiding van bogenoemde uitlatings kan die aanname gemaak word dat die meeste deelnemers van mening is dat die SBL nie die nodige kapasiteit het om hulle regsplig effektief uit te voer nie. Die SBL se gebrek aan kapasiteit gee aanleiding tot fisiese en psigologiese onveiligheid wat deur die onderwysers ervaar word.

Sommige deelnemers meen dat die SBL op bestuursvlak inmeng, wat egter die prinsipaal se verantwoordelikheid is. Daar is 'n tekort aan opleiding te bespeur om die rol van die SBL duidelik uit te lig sodat die verskil tussen beheer en bestuur duidelik verstaan word:

Partykeer kry [ek] die gevoel hulle wil die hoof se werk oorneem. Om hulle se rolle duidelik te maak, behoort hulle nog redelik opleiding te ontvang (1:13),

The policy, they must understand it. They must understand the difference between governors and management, because there is a lot of misunderstanding. Sometimes [the] SGB [is] also managing instead of governing (8:23).

[Die beleid moet deur hulle verstaan word. Hulle moet die verskil tussen beheer en bestuur verstaan, want daar is baie misverstande. Soms bestuur die SBL ook in plaas daarvan om te beheer].

Onderwysers ervaar gewoonlik verskeie emosies van ongelukkigheid en angstigheid oor SBL-bestuursake, soos die aanspreking of vermaning van onderwysers oor die vordering van leerders. Die SBL se gebrek aan die nodige kapasiteit as gevolg van 'n gebrek aan opleiding bring mee dat onderwysers psigologies ongeborge voel by skole. Verskeie deelnemers bevestig die feit dat die SBL opleiding benodig om hulle regsplig effektief uit te voer:

They have knowledge, but they need to be [sic] empowered. They need help from outside. They need training so that they can know how it works (8:22).

[Hulle het die kennis, maar hulle moet bemagtig word. Hulle het hulp van buite nodig. Hulle het opleiding nodig sodat hulle kan weet hoe dit werk],

They still need training [...] so that they should do this correctly (10:12).

[Hulle het nog steeds opleiding nodig (...) sodat hulle dit reg kan doen],

SBL ek sê nie hulle is oningelig nie, maar [...] hulle kort opleiding ten opsigte van [wat] hulle se rol is (1:30),

Onderwysers moet tog leiding daar gee vir die ouers, want die ouers is afhanklik van die onderwyserkorps. [...] hulle is bereid om van die pligte op hulle te neem, maar kort daai leiding (7:3),

Daar moet met hulle opskerpings kursusse gedoen word, want die SBL is die dryfveer. Hulle is die monster van die Departement. Baie van hulle *lack* baie vaardighede. So ek voel wat my betref, die SBL is nie so funksioneel soos daar op papier van wat van hulle verwag word nie (7:41).

Die opleiding van SBL-lede is veronderstel om te help dat die regsplig, soos in SASW uiteengesit, bevorder word deur effektiewe uitvoering daaraan te gee. Dit wil voorkom asof die SBL'e nog steeds nie die nodige kapasiteit het om onderwysersekuriteit te verbeter nie, alhoewel die Departementshoof deurlopende opleiding aan die SBL'e verskaf. Die aanname kan dus gemaak word dat die opleiding wat deur die Departementshoof verskaf word, nie effektief deur die SBL gebruik word nie as gevolg van die gebrek aan kapasiteit van die SBL. Dit stel gevolglik onderwysers bloot aan fisiese en psigologiese ongeborgenheid.

6.4 SAMEVATTING

In die hoofstuk is die analise van die empiriese navorsing uiteengesit en bespreek in 'n poging om die navorsingsvraag te beantwoord. Die sub-navorsingsvraag “Hoe ervaar plattelandse onderwysers by plattelandse openbare skole sekuriteit in terme van die regsplig van die SBL by plattelandse openbare skole?” is deur die empiriese data in hierdie hoofstuk beantwoord. Twee temas, naamlik regs aanspreeklikheid en die regsplig van die SBL, het duidelik na vore gekom. In dié twee temas is drie families geïdentifiseer, naamlik die *Grondwet*, *onderwysregsdeterminante* en *SBL-bevoegdheid*.

Die Grondwet as familie bestaan weer uit die volgende kategorieë: fisiese veiligheid, psigologiese veiligheid, kinderregte, wetgewing en fundamentele regte. Hieruit kon afgelei word dat die SBL ten koste van die bogenoemde regte van onderwysers, soos vervat in die Grondwet, steeds nie onderwysersekuriteit kan verseker nie vanweë 'n gebrek aan kennis en vaardighede. Onderwysers beleef steeds fisiese en psigologiese onveiligheid ten spyte van die Grondwet wat beskerming waarborg.

Onderwysregsdeterminante – wat die kategorieë gedragskode vir leerders, beleide en aanstellings verteenwoordig en onder regsplig van die SBL-tema geressorteer is – is as tweede familie geïdentifiseer. Die SBL implementeer die onderwysregsdeterminante nie effektief nie weens hulle gebrek aan kennis en verstaan van die SASW, wat gevolglik meebring dat baie onderwysers fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar.

Derdens, ressorteer SBL bevoegdheid onder die tweede tema, naamlik die regsplig van die SBL wat in die volgende kategorieë onderverdeel is: finansies, SBL se verteenwoordiging, skoolomgewing, betrokkenheid van die SBL en kapasiteit. Die aanname is gemaak dat onderwysers oor die algemeen voel dat die SBL nie die nodige bevoegdheid het in terme van die hantering van finansies en beveiliging van die skoolomgewing nie. Die onbetrokkenheid van die SBL en hulle versuim om hulle regsplig te implementeer is ook uitgelig. Dit affekteer gevolglik onderwysersekuriteit beide fisies en psigologies.

HOOFSTUK 7

SAMEVATTING, BEVINDINGS EN AANBEVELINGS

7.1 INLEIDING

Hoofstuk 2 het die regs determinante van toepassing op onderwysersekuriteitsbelewensisse bespreek. Die SBL moet deur die regs determinante verseker dat onderwysers fisiese en psigologiese geborgenheid ervaar. Die onvermoë van die SBL om die fundamentele regte, soos in die Grondwet uiteengesit, effektief uit te voer, gee aanleiding tot onderwysers se beleving van fisiese en psigologiese ongeborgenheid.

Die Wet op Arbeidsverhoudinge (Wet 66 van 1995) en die Wet op Basiese Diensvoorwaardes (Wet 75 van 1997) wat onder algemene wetgewing ressorteer is bespreek ten opsigte van onderwysersekuriteitsbelewensisse. Onderwyswetgewing – onder meer die Suid-Afrikaanse Skolewet (Wet 84 van 1996) en die Wet op die Indiensneming van Opvoeders (Wet 76 van 1998) en onderwysbeleide – reguleer ook fisiese en psigologiese onderwysersekuriteit in terme van die regsplig van die SBL. Dit het aan die lig gekom dat alhoewel algemene en onderwyswetgewing onderwysersekuriteit behoort te beskerm, onderwysers nog steeds ongeborge voel in hulle werkplek.

In hoofstuk 4 is die regsplig van die SBL in terme van onderwysersekuriteit bespreek met spesifieke verwysing na die funksies van die SBL soos in artikels 20 en 21 van die SASW uiteengesit is, asook in watter mate die uitvoering van die SBL se regsplig onderwysersekuriteit beïnvloed. Die funksies in artikel 20 wat bespreek is, sluit onder meer die volgende in: die beste belang van die skool (§ 4.2.1.1); die grondwet van die SBL (§ 4.2.1.2); visie en missie (§ 4.2.1.3); gedragskode (§ 4.2.1.4); ondersteuning van die personeel (§ 4.2.1.5); skooltye (§ 4.2.1.6); administrasie en beheer van skool eiendom (§ 4.2.1.7); gratis dienste (§ 4.2.1.8); aanbevelings van onderwysposte (§ 4.2.1.9); aanbevelings van nie-onderwysposte (§ 4.2.1.10); die gebruik van skoolfasiliteite (§ 4.2.1.11); die afskaffing van funksies (§ 4.2.1.12); afskaffing van ander funksies (§ 4.2.1.13); gebruik van fasiliteite (§ 4.2.1.14); vereniging wat SBL verteenwoordig (§ 4.2.1.15); SBL-poste (§ 4.2.1.16); nie-akademiese poste (§ 4.2.1.17); finansiële regsplig van die SBL (§ 4.2.1.18); finansiële beleid (§ 4.2.1.19), finansiële skoolbestuur (§ 4.2.1.20), en opstel van 'n skoolbegroting (§ 4.2.1.21). Die funksies van artikel 21 wat van toepassing is op goed funksionerende skole, onder meer die bestuur en onderhou van hulpbronne, is voorts bespreek (§ 4.2.2).

In hoofstuk 5 is die navorsingsontwerp en -metode van die studie bespreek. Die kwalitatiewe fenomenologiese studie is vanuit 'n interpretivistiese navorsingsparadigma toegelig. Die navorsing het van 'n kwalitatiewe, verkennende navorsingsontwerp gebruik gemaak om die deelnemers in plattelandse openbare skole in die John Taole Gaetsewe-distrik se belewings van sekuriteit, ten opsigte van die SBL se regsplig, vas te stel. Kwalitatiewe navorsers is hoofsaaklik besorg oor die verstaan van persepsies in sosiale kontekste. Die interpretivistiese navorsingsbenadering het 'n belangrike rol gespeel in die keuse van die navorsingsmetode en ontwerp om die ervarings soos dit deur deelnemers weergegee is, korrek te interpreteer en te analiseer. 'n Fenomenologiese studie is gebruik waar onderwysers se sekuriteitsbelewenisse beter verstaan word deur van semi-gestruktureerde onderhoude en een fokusgroeponderhoud gebruik te maak. Die kwalitatiewe data-analise is gedoen deur 'n induktiewe proses waarin die data in kategorieë georganiseer is en die patrone en verhoudings tussen die kategorieë geïdentifiseer is. Die etiese aspekte (§ 5.8), geldigheid en betroubaarheid (§ 5.9) en die beperkings van die studie is uitgelig (§ 5.7), asook die rol van die navorser (§ 5.10) gedurende die data-insamelingsproses.

In hoofstuk 6 is die data-analise aan die hand van drie families weergegee, naamlik die *Grondwet, onderwysregsdeterminante* en *SBL-bevoegdheid*. Hierdie drie families verteenwoordig twee arbeidsregtelike temas, naamlik regs aanspreeklikheid en die regsplig van die SBL. Die twee families die *Grondwet* en *onderwysregsdeterminante* ressorteer onder die tema van regs aanspreeklikheid, terwyl *SBL-bevoegdheid* onder die familie regsplig van die SBL ressorteer. Die ontleding is induktief uitgevoer met behulp van die ATLAS.ti sagtewareprogram. Die hipotese dat die onderwysers oor die algemeen voel dat die SBL nie oor die nodige vermoë beskik om hulle funksies ooreenkomstig met artikels 20 en 21 van die SASW te kan uitvoer nie en sodoende onderwysersekuriteit fisies en psigologies affekteer, is deur die analise gegenereer.

Hierdie hoofstuk fokus eerstens op die bevindings van die empiriese navorsing. Daarna word hipoteses gelys wat moontlik deur die studie gegenereer is. Die aanbevelings wat uit die studie spruit word laastens bespreek.

7.2 BEVINDINGS

Die bevindings word aan die hand van drie families bespreek, naamlik die *Grondwet, onderwysregsdeterminante* en *SBL-bevoegdheid* (hoofstuk 6). Dit is belangrik om te onthou dat die bevindings slegs geld vir die deelnemers wat aan die studie deelgeneem het en dat die bevindings nie veralgemeen kan word nie. Daar bestaan 'n moontlikheid dat die bevindings op bevooroordeelde sienings van beide die navorser en deelnemers se kant geskoei is.

7.2.1 Die Grondwet

Ondanks die Grondwet wat onderwysersekuriteit verseker (§ 2.3.1) het die empiriese studie bevind dat onderwysers se gebrekkige kennis ten opsigte van die Grondwet, tesame met die ontbreking van die Grondwetbepalings in beleide wat deur die SBL opgestel is, lei tot fisiese en psigologiese ongeborgtheid by onderwysers. Die oningeligtheid van die onderwysers ten opsigte van die Grondwet veroorsaak dat onderwysersekuriteit bedreig word sonder dat die onderwysers daarvan bewus is. Enkele deelnemers is bewus van die Grondwet wat hulle beskerm, maar hulle trek nie voordeel uit dié reg nie omdat dit nie deur die SBL by die skool uitgevoer word nie. Die gevolg is die ervaring van fisiese en psigologiese onveiligheid. Die wyse waarop die SBL beleide implementeer en prosesse en stelsels by die betrokke skole hanteer dui daarop dat die SBL nie bewus is van wat alles in die Grondwet opgesluit is nie en dit het gevolglik 'n negatiewe impak op onderwysers se fisiese en psigologiese veiligheidservarings.

Die vier kategorieë, naamlik *fisiese veiligheid*, *psigologiese veiligheid*, *kinderregte* en *wetgewing*, wat onder die familie Grondwet ressorteer, sal elk in terme van die studie se bevindinge bespreek word. Die kategorie *fisiese veiligheid*, wat onder die familie *Grondwet* ressorteer, word vervolgens bespreek.

7.2.1.1 Fisiese veiligheid

Die deelnemers het deur middel van hulle onderskeie uitlatings duidelik bevestig dat hulle kennis dra oor die Grondwet wat hulle fisiese veiligheid behoort te verseker, alhoewel dit nie in die praktyk geskied nie. Meeste van die deelnemers het aangedui dat hulle by hul onderskeie skole fisies onveilig voel (§ 6.3.1.1). Faktore soos die gebrekkige instandhouding van die skool en geweld teen onderwysers gee aanleiding tot die onveiligheid van onderwysers.

Leerders wat gewelddadig raak met onderwysers, byvoorbeeld deur hulle te klap of rond te stoot, laat onderwysers fisiese ongeborgtheid ervaar. Deelnemers beleef 'n ongeborgtheid as gevolg van die oneffektiewe gedragskodes wat deur die SBL opgestel is om leerderwangedrag aan te pak. Die fisiese ongeborgtheid wat deur onderwysers ervaar word gee ook aanleiding tot psigologiese onveiligheidservarings.

7.2.1.2 Psigologiese veiligheid

Die studie het bevind dat die hooforsake van psigologiese ongeborgtheid toegeskryf kan word aan leerderwangedrag, intimidasie van ouers, die invloed van die Departement van Onderwys, die prinsipaal se hantering van aangeleenthede met onderwysers, asook die onprofessionele optredes van die SBL (§ 6.3.1.2).

Leerderwangedrag teenoor die onderwysers – soos verkleining, vernedering, intimidasie, ongemanierde houdings en die besit van wapens in skooltyd – is van die algemeenste oortredings deur leerders wat onderwysers in die studie psigologies onveilig laat voel. Die oortredings kan direk toegeskryf word aan oneffektiewe en nie-werkbare gedragkode van skole wat veronderstel is om deur die SBL opgestel en bestuur te word ten einde onderwysers met 'n werkbare instrument te voorsien om hulle psigologies te beveilig.

Die intimidasie van ouers – hetsy verbale of nie-verbale teistering deur persoonlike of telefoniese aanvalle – laat onderwysers psigologies ongeborg voel, aangesien die SBL nie 'n sisteem het om ouer se griewe en probleme op 'n professionele manier te hanteer nie. Die Departement van Onderwys se partydige optredes in aangeleenthede tussen ouers/kinders en onderwysers wat hulle ondersoek veroorsaak psigologiese ongeborgenheidservarings by onderwysers. Die deelnemers ondervind dat die Departement met betrekking tot griewe wat by hulle ingedien en ondersoek word onvoorwaardelik die kant van die ouers en/of die leerders kies sonder om die feite van die saak te ondersoek.

Die prinsipaal se onprofessionele hantering van aangeleenthede met onderwysers laat hulle baie onveilig voel. Enkele onderwysers het ook verwys na die prinsipaal wat hulle nie te alle tye kan bystaan met die dissiplinering van leerders nie, wat daarop dui dat die gedragkode van die skool (wat veronderstel is om almal te help om leerders te dissiplineer) ook nie die prinsipaal help om leerderwangedrag hok te slaan nie.

Die SBL-voorsitter se onverskillige, roekelose en impulsiewe optrede by die hantering van aangeleenthede met die onderwysers laat hulle psigologies onveilig voel. Die regte van leerders as 'n basiese reg, soos in die Grondwet uiteengesit, is die volgende besprekingspunt.

7.2.1.3 Kinderregte

Die studie het bevind dat deelnemers meen dat kinderregte verabsoluteer word en dat dit 'n impak op hulle sekuriteitsbelevens het. Die gelykheidsbeginsel, soos vervat in artikel 9(1) van die Grondwet, beskerm die gelykwaardigheid van alle mense in Suid-Afrika, waarby onderwysers ook ingesluit is. Alle onderwysers moet dus op 'n gelyke vlak hanteer en beskerm word en gelyke geleenthede gegee word deur die SBL (§ 3.2.1). Baie onderwysers ondervind dat kinderregte verhef is bo die regte van die onderwyser, maar dit is egter nie die geval nie.

Uit die studie blyk dit dat meeste deelnemende onderwysers nie weet wat hulle regte is nie en ook nie weet watter maatreëls om toe te pas om leerders te dissiplineer nie (§ 6.3.2.1).

Leerders gebruik gevolglik onderwysers se oningeligtheid om skoolreëls te oortree, wat aanleiding gee tot die gebrek aan sekuriteitservaring by onderwysers. Die oorbeklemtoning van kinderregte en die verontagsaming van leerderverantwoordelikhede lei tot 'n gebrek aan geborgenheid by onderwysers. Alhoewel die regte vir almal geld, ervaar die onderwysers 'n gebrek aan regte vanweë die wyse waarop die SBL beleide implementeer. Hierdie fenomeen word dan verder aangeblaas omdat onderwysers nie weet hoe om regte in die praktyk te balanseer nie.

7.2.1.4 Wetgewing

In die empiriese studie is bevind dat beide die SBL en die onderwysers nie die wetgewing en hulle regte ken nie. Dit veroorsaak dat onderwysers deurlopend fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar. Enkele onderwysers is ook van mening dat die gebrek aan kennis oor wetgewing wat hulle behoort te beskerm daartoe lei dat hulle insidente verkeerdelik hanteer of glad nie reageer op verkeerdelike optredes van ander nie en hulself dan so blootstel aan vervolging (§ 6.3.2.2). Die SBL-lede se onprofessionele optredes teenoor onderwysers in die openbaar het bewys dat die SBL nie van sy regsplig en verantwoordelikhede bewus is nie omdat die optredes nie in ooreenstemming met wetgewing is nie.

Die bevindinge ten opsigte van die tweede familie, naamlik onderwysregsdeterminante wat 'n invloed op onderwysersekuriteit het, word nou verder uiteengesit.

7.3 ONDERWYSREGSDETERMINANTE

Dit is belangrik dat die SBL sy regsplig doeltreffend implementeer, soos deur verskeie onderwysregsdeterminante aangetoon, ten einde onderwysers fisies en psigologies te beskerm. Die onderwysregsdeterminante in verband met die studie en soos deur die deelnemers uitgelig is, is onder meer gedragsskodes, beleide en aanstellings. Deelnemers se bevindinge in terme van dié drie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

7.3.1 Gedragsskodes vir leerders

Die empiriese bevindinge dui aan dat leerderwangedrag een van die hooforsake is van die gebrek aan onderwysersekuriteit en dat onderwysers nie weet wat die gedragsskode behels om leerderwangedrag effektief te hanteer nie. Onderwysers laat soms leerders toe om die gedragsskode te oortree sonder om teen die leerders op te tree omdat hulle nie regtig weet watter stappe om te volg soos dit in die gedragsskode van die skool gestipuleer word nie. Sommige onderwysers tree soms verkeerd op teenoor 'n spesifieke oortreding weens hulle onkundigheid ten opsigte van die gedragsskode en dit stel hulle gevolglik bloot aan vervolging (§ 6.3.2.1). Die bevinding bevestig die aanname dat indien 'n skool nie 'n behoorlike gedragsskode vir leerders aanvaar het nie, plaas dit meer druk op die onderwysers omdat onderwysers nie sal weet hoe om leerders te dissiplineer nie.

en dan moontlik onwettige dissiplinêre maatreëls gebruik ten einde dissipline te handhaaf (§ 6.3.2.1). Verder dui dit ook op die feit dat onkunde lei tot 'n gebrek aan sekuriteitsbelewenis. Die SBL se onvermoë om 'n effektiewe gedragskode op te stel dra gevolglik daartoe by dat onderwysers fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar.

Die empiriese studie het bevind dat daar probleme rondom leerders se dissiplinêre verhore is as gevolg van die SBL se ondoeltreffende uitvoering daarvan. Ten eerste is bevind dat die SBL te lank neem voordat hulle leerders dissiplinêr aankla, wat veroorsaak dat die graad van leerderwangedrag toeneem en uitbrei en sodoende onderwysers meer blootstel aan ongeborgenheidservarings. Ten tweede, bevindinge beklemtoon ook die SBL se onvermoë in aangeleenthede waar hulle nie die korrekte prosesse volg om leerders tydelik te skors nie, asook dat hulle hul nie tot die hof wend om besluite deur die Departementshoof om leerders weer by die skool toe te laat te weerlê nie. Ten derde is daar bevind dat van die skole nie regtig van dissiplinêre verhore gebruik maak om leerders se oortredings effektief te hanteer nie. Dit veroorsaak dat die siklus van leerderwangedrag en die ongeborgenheid van onderwysers ongestoord voortgaan in die skole waar hierdie studie uitgevoer is.

Die beleide, as die tweede kategorie van onderwysregsdeterminante, word vervolgens bespreek.

7.3.2 Beleide

Die meeste onderwysers is bewus van beleide en die inhoud van die beleide wat hulle sekuriteit behoort te beskerm. Gevolglik kon hulle verskeie aspekte uitlig wat veronderstel is om in die beleide voor te kom wat ontbreek en aanleiding gee tot die ervaring van fisiese en psigologiese onveiligheid. Die beleide bestaan werklik by die onderskeie skole, maar die gebrek aan die uitvoering van die beleide gee aanleiding tot die belewing van ongeborgenheid by onderwysers (§ 6.3.2.2).

Die twee beleide, naamlik die toelatingsbeleid en veiligheidsbeleid, is pertinent genoem as die beleide wat die grootste invloed op onveiligheidservarings by onderwysers het. Die toelatingsbeleid wat veronderstel is om die toelating van leerders te reguleer dien nie sy doel nie, aangesien daar meer leerders by skole toegelaat word as wat die skole kan akkommodeer. Die gevolg is meer leerders in die skool en klasse wat 'n groter sorgsaamheidsplig op onderwysers plaas. Dit kan ernstige fisiese en psigologiese ongeborgenheid by onderwysers veroorsaak. Die veiligheidsbeleide van skole in die studie is soms verouderd en uitgedien, word nie effektief uitgevoer nie, dek nie alle fasette van veiligheid nie en toon 'n gebrek aan konsultasie met onderwysers, alhoewel dit die SBL se regsplig is om te verseker dat onderwysers fisies en psigologies veilig is.

Die derde en laaste kategorie van die familie onderwysregsdeterminante word nou uiteengesit.

7.3.3 Aanstellings

Die empiriese bevindings het getoon dat die SBL nie altyd die bekwaamheid van onderwysers in ag neem by die aanstellings van onderwysers nie. Onderwysers word aangestel om die bestaande nood of behoefte van die skool aan te pak sonder dat hulle die nodige spesialisering en ervaring in 'n spesifieke leerarea het (§ 6.3.2.3). Die aanstellings van onderwysers wat nie die nodige bekwaamheid in 'n spesifieke leerarea het nie kan meebring dat daar te veel druk op die onderwyser geplaas word, wat gevolglik die onderwyser psigologies affekteer (byvoorbeeld die onderwyser wat net na 'n week handdoek ingegooi het).

Die SBL se ouer-komponent se onkundigheid aangaande die 'beste belang-beginsel' van die skool het veroorsaak dat kandidate nie op grond van hulle vermoëns aanbeveel word nie, maar volgens voorafgaande besprekings en voorsê deur die onderwyser-komponent. Die onderwysers word dus op grond van onbillikheid en ongelykheid aangestel, wat nie noodwendig die beste belang van die skool bevorder nie. Die SBL is verantwoordelik vir die opstel van 'n visie en missie vir die skool, die doelwitte van die skool, asook die skool se plan om alle belanghebbendes se behoeftes te bevredig (Oosthuizen, 2009:286). Volgens Joubert en Prinsloo (2009:80) sowel as Joubert en Bray (2007:50) moet die SBL onder meer gelykheid en regverdige arbeidspraktyke in ag te neem met die opstel van 'n visie en missie-stelling (§ 4.2.1.3). Die verkeerde uitvoer van die SBL se regsplig deur die ongelyke en bevooroordeelde behandeling van onderwysers tydens onderhoude is 'n bewys dat gelykheid en regverdige arbeidspraktyke nie deel is van die visie en missie van die skole wat in hierdie studie betrek is nie, wat meebring dat onderwysers psigologiese onveiligheid beleef. Deelnemers in hierdie studie het gevolglik onregverdige en ongelyke behandeling in die onderhoude ervaar wat hulle sekuriteitsbelevensisse negatief geaffekteer het.

Die derde familie is die bevoegdheid van die SBL, wat baie belangrik is in die beantwoording van die navorsingsvraag.

7.4 DIE SKOOLBEHEERLIGGAAM SE BEVOEGDHEID

Die empiriese bevindings aangaande die SBL se bevoegdheid in terme van die implementering van hulle regsplig vir die versekering van onderwysersekuriteit word bespreek. Die volgende kategorieë, naamlik finansies, die skoolomgewing, betrokkenheid van SBL-lede en kapasiteit/ funksionaliteit, word weergegee.

7.4.1 Finansies

Die tekort aan finansies by skole veroorsaak dat die veiligheidsmaatreëls nie in daardie opset opgeskerp kan word nie. Die installering van kameras en veiligheidshette, asook die aanstelling van veiligheidsbeamptes om die in- en uitgange van skole te beman is slegs 'n ideaal vir

onderwysers om te verseker dat hulle fisies en psigologies beskerm is. Die SBL se onvermoë om finansies effektief te bestuur en aan te vul deur fondsinsamelings, borge en donasies is die oorsaak vir die gebrek aan finansies (§ 6.3.3.1).

Die SBL se ondeursigtige bestuur en beheer van die finansies ten opsigte van effektiewe begroting en kommunikasie van beskikbare fondse aan die personeel ten einde onderwysers op hoogte te hou van die finansiële verwickelinge, ontbreek. Onderwysers weet nooit hoeveel geld beskikbaar of begroot is vir spesifieke afdelings nie, wat meebring dat geld nie korrek aangewend word vir die aanskaffing van veiligheidsinstrumente nie. Die SBL het nie die finansiële vaardighede nie en word basies net gesien wanneer hulle tjeks by die skool kom teken. Dit is 'n aanduiding dat die SBL nie werklik betrokke is by die uitvoering van finansiële beleide nie en dus nie reg laat geskiet aan artikel 37(1) van die SASW nie. Die studie bevind dus dat deelnemende onderwysers fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar omdat die SBL nie die nodige kundigheid en vaardigheid het om die skoolfinansies effektief te bestuur nie.

7.4.2 Skoolomgewing

Die skoolomgewing (meer spesifiek die in- en uitgange van skole) voldoen nie aan die standaard ten opsigte van die Regulasies vir Veiligheidsmaatreëls by Openbare Skole (SA, 1996c) nie, aangesien daar vrye toegang tot die perseel is. Onderwysers ervaar deurlopend vrees omdat enige persoon enige tyd van die dag hulle kan konfronteer sonder dat die ontvangspersoneel in die kantoor bewus is dat sodanige persoon op die terrein is, soos 'n onderwyser bevestig het. Die inbrake by skole laat onderwysers ook fisies en psigologies onveilig voel omdat die onderwyser direk aan moontlike konfrontering of konflik met inbrekers blootgestel word. Die SBL se plig om skole behoorlik te beveilig met goeie en effektiewe toegangsbeheermaatreëls en die installering van alarmstelsels en veiligheidshkke sal onderwysers fisies en psigologies veilig laat voel (§ 6.3.3.3). Deelnemers meen dat die gebrek aan veiligheidsmaatreëls by die skool hulle fisies en psigies onveilig laat voel.

7.4.3 Betrokkenheid van die skoolbeheerliggaamslede

Die empiriese studie het bevind dat deelnemers se sekuriteitsbelevensisse negatief beïnvloed word omdat SBL-lede nie hulle pligte nakom nie. Die SBL-voorsitters by twee skole is aktief betrokke om onderwysers te help om hulle sekuriteit te verbeter deur werkwinkels te organiseer en veiligheidshkke en diefwering te maak om onderwysers in 'n sekere mate van veiligheid te voorsien. Die onderwysers weet nie wie die ander SBL-lede is nie omdat die lede so min by die skool betrokke is (§ 6.3.3.3). Die meeste van die ander lede is baie passief, wat daartoe aanleiding gee dat die onderwysers baie van die lede se pligte moet uitoefen. Dit beteken dat die onderwysers baie keer nie in hulle klasse is om leerders op te voed nie, maar onder meer besig is met reëlins vir fondsinsamelingsaktiwiteite, wat hierdie onderwysers aan vervolging blootstel. Die

sorgsaamheidsplig wat onderwysers teenoor die leerders moet hê, word dus nie uitgevoer nie omdat onderwysers nie in hulle klasse is nie.

Die studie toon ook dat die SBL se ouer-komponent skitter in hulle afwesigheid wat die uitoefening van hulle pligte behels, terwyl die onderwyser-komponent op die voorgrond van alle aktiwiteite is wat by die skole aangepak word. Die SBL se onderwyser-komponent is in beheer van die skool, veral wat fondsinsameling betref – wat weereens onderwysers weerhou om hulle opvoedingstake behoorlik uit te voer. Die ouer-komponent word basies net gesien wanneer hulle ontbied is om die tjeks te kom teken. Die onderwysers se addisionele verantwoordelikheid plaas ekstra verpligtinge op hulle, wat aanleiding gee tot 'n gebrek aan psigologiese veiligheid omdat hulle normale pligte nie uitgevoer word nie.

Die kapasiteit/ funksionaliteit van die SBL, as laaste kategorie van die familie *SBL-bevoegdheid*, word vervolgens bespreek.

7.4.4 Kapasiteit/ Funksionaliteit

Die SBL se effektiewe uitvoering van sy regsplig is van kardinale belang om onderwysersekuriteit te waarborg. Daar is bevind dat die SBL nie kennis dra van alle funksies wat hulle veronderstel is om te implementeer nie (§ 6.3.3.5). Dit veroorsaak dat baie van die funksies wat onderwysersekuriteit behoort te verbeter geensins uitgevoer word nie. Om dié rede is daar enorme veiligheidsprobleme wat by skole bestaan. Die SBL se gebrek aan kennis en verstaan ten opsigte van hulle regsplig veroorsaak dat onderwysers fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar omdat funksies wat hulle sekuriteit behoort te beskerm, nie geïmplementeer word nie.

Onderwysers ontvang geen ondersteuning en leiding van die SBL ten opsigte van werkwinkels om hulle met sekuriteit te help nie. Onderwysers voel aan hulle eie genade oorgelaat ten opsigte van leerderwangedrag en departementele druk wat negatief op hulle inwerk. Die SBL is ook nie altyd beskikbaar om dringende aangeleenthede wat onderwysersekuriteit bedreig, te hanteer nie. Verder is daar ook nie 'n dagbestuur by sekere skole nie, wat meebring dat aspekte rakende onderwysersekuriteit nie vinnig en doeltreffend hanteer en opgelos word nie.

7.5 HIPOTESES DEUR DIE STUDIE GEGENEREER

Die bevindinge van die studie dui aan dat daar baie aspekte is wat tot negatiewe onderwysersekuriteitsbelewenisse aanleiding gee. Die aspekte word as algemene hipoteses gestel wat met toekomstige kwalitatiewe studies getoets kan word. Die volgende dien as algemene hipoteses wat deur die studie gegeneraar is en wat verder nagevors kan word:

- Die gebrekkige kennis van die SBL ten opsigte van die Grondwet lei tot die gebrek aan onderwysersekuriteitsbelewenisse;
- Onderwysers beleef ongeborgenheid as gevolg van die oneffektiewe gedragskodes wat deur die SBL opgestel is om wangedrag van leerders aan te roer;
- Die hooforsake van psigologiese ongeborgenheid by onderwysers kan toegeskryf word aan leerderwangedrag, intimidasie van ouers, die invloed van die Departement van Onderwys, die prinsipaal se hantering van aangeleenthede met onderwysers en die onprofessionele optredes van die SBL;
- Die oorbeklemtoning van kinderregte en die versuim van leerderverantwoordelikhede lei tot 'n gebrek aan geborgenheid by onderwysers;
- Die feit dat die SBL en die onderwysers nie wetgewing en hulle regte ken nie, veroorsaak dat onderwysers deurlopend fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar;
- Een van die hooforsake van die gebrek aan onderwysersekuriteit, is die SBL se gebrek aan kennis en die versuim om 'n gedragskode vir leerders te implementeer;
- Die SBL neem nie altyd die bekwaamheid van onderwysers in ag by die aanstellings van onderwysers nie;
- Onderwysers ervaar fisiese en psigologiese ongeborgenheid omdat die SBL nie die nodige kundigheid en vaardigheid het om die finansies van die skool effektief te bestuur nie;
- Die SBL se plig om skole behoorlik te beveilig met goeie en effektiewe toegangsbeheermaatreëls en die installering van alarmstelsels en veiligheidshkke, laat onderwysers fisies en psigologies veilig voel;
- Die feit dat SBL-lede nie hulle regsplig nakom nie, het 'n negatiewe effek op onderwysersekuriteitsbelewenisse;
- Die SBL se gebrek aan kennis en verstaan ten opsigte van hulle regsplig bring mee dat onderwysers fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar omdat funksies wat hulle sekuriteit negatief beïnvloed, nie geïmplementeer word nie.

7.6 AANBEVELINGS

Die aanbevelings word weereens aan die hand van die drie families soos in hoofstuk 6 beskryf is, naamlik die *Grondwet*, *onderwysregsdeterminante* en *SBL-bevoegdheid*, bespreek.

7.6.1 Die Grondwet

Onderwysers en die SBL se gebrek aan kennis in terme van die Grondwet, tesame met die ontbreking van die Grondwetbepalings in beleide wat deur die SBL opgestel is, is 'n pertinente probleem wat tot fisiese en psigologiese ongeborgenheid by die onderwysers lei. Die volgende aanbevelings is geskoei op die bevindings wat gemaak is aangaande die Grondwet ten einde onderwysersekuriteit te verhoog:

- Die SBL en die onderwysers moet afsonderlike opleidingskursusse ontvang ten opsigte van basiese regte soos in die Grondwet uiteengesit. Die opleiding moet spesifiek geskoei wees op aspekte wat 'n invloed op onderwysersekuriteit het as deel van die SBL se regsplig. Die opleidingssessies moet regs-determinante verduidelik en uitlê aan die hand van gevallestudies sodat werklike situasies aan teorie verbind kan word;
- Die prinsipaal as bestuurder moet kursusse (spesifiek met betrekking tot Onderwysreg) wat deur die Departement van Onderwys geakkrediteer is deurloop om sodoende die SBL op te lei en te adviseer insake regs-aspekte wat onderwysersekuriteit raak;
- Die samestelling van 'n eenvoudige, verstaanbare dokument deur die Nasionale Onderwys Departement wat die regs-determinante ten opsigte van die Grondwet duidelik stipuleer en wat onderwysers maklik kan nageslaan indien hulle onduidelikheid oor regs-aspekte ervaar;
- Die SBL moet altyd die bekwaamheid van onderwysers in ag neem by die aanstellings van onderwysers;
- Die geweld van leerders teenoor onderwysers wat onderwysers fisies onveilig laat voel moet dringend deur die Onderwysdepartement aangeroe word deur sodanige leerders by skole te onttrek en in spesiale programme te plaas wat leerders met sielkundige afwykings bystaan;
- Die SBL kan werkwinkels organiseer om onderwysers te help om wangedrag van leerders te bestuur en hulle te wys hoe om leerders te motiveer om te alle tye gedissiplineerd op te tree;
- Die SBL moet die oueraande en inligtingsbriewe gebruik om ouers in te lig oor die sisteem of proses wat gevolg moet word in die geval van griewe om sodoende onderwysers te beskerm teen intimidasie deur ouers;
- Prinsipale wat aangestel word moet oor die nodige kwalifikasies en vaardighede beskik, asook gedurig op werkwinkels gestuur word om op hoogte te bly oor wetgewing om hulle in staat te stel om onderwyseraangeleenthede beter te hanteer en gevolglik onderwysers fisies en psigologies te beskerm;
- Die onderwysers voel oor die algemeen dat kinderregte deur die SBL en Onderwysdepartement oorbeklemtoon word, terwyl hulle regte geïgnoreer word. Die onderwysers, SBL en leerders moet beter ingelig en opgelei word oor die implikasies en toepassing van kinderregte, asook die verantwoordelikhede wat leerders moet openbaar en wat met die kinderregte gepaard gaan.

7.6.2 Onderwysregs-determinante

Die volgende aanbevelings kan gemaak word oor die regsplig van die SBL in terme van die onderwysregs-determinante:

- Die SBL'e moet aangemoedig word om vrywillig by 'n vereniging wat beheerliggame van openbare skole verteenwoordig aan te sluit, soos in artikel 20(3) van die SASW gestipuleer is. Die doel van SBL-verenigings is hoofsaaklik om die ondersteuning, leiding en hulp aan SBL'e te verskaf wat hulle kan bystaan met die opstel van effektiewe en wettige gedragskodes vir leerders. Verder moet die SBL deurlopend samesprekings met die onderwysers oor die gedragskode hou sodat die verstaan en konsekwente uitvoering van die gedragskode leerderwangedrag effektief kan aanroer. Ouers moet bewus gemaak word van die gedragskode vir leerders deur middel van 'n ooreenkoms wat ouers en leerders moet onderteken as bewys dat hulle die reëls en regulasies van die skool sal eerbiedig, wat sodoende onderwysers fisies en psigologies beskerm;
- Die Departement van Onderwys moet hulle regsplig ten opsigte van leerders wat deur die SBL aanbeveel word vir uitsetting nakom, deur die leerders te hanteer, eerder as om hulle na dieselfde skole terug te verwys, wat gevolglik onderwysers fisiese en psigologiese ongeborgenheid laat ervaar;
- Die SBL'e moet hulle tot die howe wend indien die Departementshoof nie sy regsplig effektief uitvoer nie, aangesien hy/sy die leerders wat deur die SBL aanbeveel is vir uitsetting weer na die skole terugstuur;
- Die skole wat glad nie dissiplinêre verhoor gebruik om leerders te dissiplineer nie, moet deur die onderwysers genoop word deur die toepassing van artikel 38 van die SASW, naamlik om hulle regte af te dwing;
- Die SBL moet seker maak dat beleide, onder meer die toelatingsbeleid en veiligheidsbeleid, in die praktyk ten volle uitgevoer word en deurlopend hersien en aangepas word om aspekte wat nie daarin vervat is nie, op te dateer. Gereelde konsultasie van die SBL met die onderwysers oor beleide en die monitering daarvan is 'n vereiste vir die versekering van onderwysersekuriteit;
- Spesiale opleidingssessies vir SBL'e moet aangebied word voor die siftingsproses vir aanstellings sodat alle SBL-lede die belangrikheid van regverdigde en billike aanstellings en die rol daarvan verstaan om die beste belang van die skool te bevorder en daardeur onderwysersekuriteit te bewerkstellig.

7.6.3 Bevoegdheid van die skoolbeheerliggaam

Die onderstaande aanbevelings behoort te verseker dat die SBL sy regsplig ten opsigte van die versekering van onderwysersekuriteit behoorlik sal uitvoer:

- Die John Taole Gaetsewe-distrik moet opleidingssessies vir die SBL'e se finansiële komitees en prinsipale by die skole hou wat geskoei is op probleemareas ten opsigte van finansiële bestuur wat by die betrokke skool geïdentifiseer is ten einde die SBL in staat te stel om finansies effektief te bestuur en sodoende onderwysersekuriteit te verbeter. Die SBL'e moet

aangemoedig word om samewerking met plaaslike en provinsiale besighede te inisieer vir fondse en donasies om finansies aan te vul om veiligheidsaspekte te kan verwesenlik;

- Alle skole se finansiële komitees moet opgelei word om 'n gerekenariseerde finansiële beheerstelsel te gebruik om hierdeur oorspandering van begrotings te minimaliseer, asook om skole in staat te stel om maandelikse finansiële verslae aan personeel en ouers deur te gee. Die opleiding en die dokumentasie moet ook in die huistaal van elke SBL-lid beskikbaar wees sodat die funksies soos bespreek beter verstaan en uitgevoer kan word en sodoende die SBL in staat stel om aspekte rakende onderwyserveiligheid effektief te implementeer;
- Die kriteria vir die SBL-verkiesing moet deur die Provinsiale Onderwysdepartement aangepas word om sodoende SBL-lede aan te stel wat die nodige kundigheid en kapasiteit het om die regsplig uit te voer. Die verkose lede moet ten minste matriek hê en oor tersiêre kwalifikasies beskik om die funksies te kan uitvoer en daardeur onderwysersekuriteit te bewerkstellig.

7.7 KRISTALLISASIE

Die gebruik van twee verskillende soorte kwalitatiewe data-insamelingsmetodes, naamlik semi-gestruktureerde onderhoude wat deur 'n fokusgroeponderhoud opgevolg is, is gebruik om die rykheid van die navorsingsonderwerp te illustreer. Die semi-gestruktureerde onderhoude is ten eerste gebruik as 'n basis om onderwysers se belewenisse oor die fenomeen te ontgin. Direk nadat die deelnemers se belewenisse vir die fokusgroeponderhoud geanaliseer en vrae aangepas is, is 'n fokusgroeponderhoud gevoer. Die twee verskillende data-insamelingsmetodes is gebruik om deur middel van kristallisatie die geldigheid van die resultate te verseker. Die twee verskillende data-insamelingsmetodes is van belang, aangesien dit meervoudige sosiaal-gekonstrueerde werklikhede van die deelnemende onderwysers bevestig het.

7.8 BELANGRIKHEID VAN DIE STUDIE VIR ONDERWYSREG

Die bydra tot die vakdissipline *Onderwysreg* is belangrik in die studie, aangesien daar 'n groot leemte in ons skole is ten opsigte van die SBL se regsplig om 'n balans te handhaaf tussen die verskaffing van fisiese en psigologiese onderwysersekuriteit en die korrekte implementering van wetgewing en beleide. Die wetgewing en beleide is saamgestel om onderwysers se regte en akademiese vryheid te beskerm ten einde onderwysersekuriteit te waarborg. Die bevindinge van die studie dui egter aan dat dit nie die geval is nie, wat beteken dat die Departement van Onderwys 'n maatstaaf moet ontwikkel om die wetgewing en beleide te evalueer en die nodige aanpassings te maak. Hierdie studie poog dus om alle rolspelers in die onderwys, naamlik die Departement van Onderwys, SBL, asook die onderwysers bewus te maak van hulle regte en verantwoordelikhede ten opsigte van wetgewing wat veronderstel is om onderwysersekuriteit te beskerm. Die inligting sal moontlik help

dat die SBL meer bewus sal raak van hulle regsplig ten einde 'n positiewe bydra te kan maak tot die fisiese en psigologiese veiligheid van onderwysers in skole.

Onderwysreg as vakdisipline sal baat vind by die bevindings en aanbevelings oor die belewenis van onderwysersekuriteit ten opsigte van die SBL se regsplig, gegewe die beperkte navorsing oor die spesifieke onderwerp. Die navorsing kan dien as maatstaf om te bepaal of wetgewing en beleide sodanig geïmplementeer word sodat dit onderwysersekuriteit bevorder, al dan nie.

Hierdie navorsing is deel van die navorsingsfokus en onderwysregsveld. Die navorsing is as 'n onderafdeling binne 'n geregistreerde projek geregistreer, naamlik: onderwysersekuriteit en onderwyserregte binne 'n veranderende onderwysomgewing. Dit het ten doel om by te dra tot die bestaande kennis van onderwysersekuriteit – meer spesifiek ten opsigte van onderwysers se belewenisse aangaande hulle persoonlike sekuriteit en die invloed van die SBL se regsplig. Die basiese beginpunt is die invloed van die SBL se regsplig en hoe dit onderwysers se belewenisse ten opsigte van hulle werksekuriteit raak.

7.9 BEPERKINGE VAN DIE STUDIE

Slegs die drie skole met vier onderwysers per skool en 'n totaal van twaalf onderwysers vir die individuele semi-gestruktureerde onderhoude en slegs een ander skool met ses deelnemers by die fokusgroeponderhoud is by hierdie studie betrek, wat 'n klein steekproef verteenwoordig vergeleke met die aantal skole in die John Taole Gaetsewe-distrik. Die bevindings van my studie kan dus nie veralgemeen word nie. Aangesien ek self die data-analise van die onderhoude behartig het, bestaan die moontlikheid dat die data deur my persoonlike vooroordeel beïnvloed is en dat dit anders deur ander navorsers geïnterpreteer sou kon word. Ek reflekteer deur te wonder hoe die fokusgroeponderhoud sou verloop as diegene wat tans op die SBL dien by die fokusgroep ingesluit is.

7.10 SAMEVATTING

Die bevindings van die studie dui duidelik daarop dat die deelnemende onderwysers in die John Taole Gaetsewe-distrik in die Noord-Kaap provinsie fisiese en psigologiese ongeborgenheid ervaar, alhoewel hulle deur 'n goeie regsraamwerk soos die Grondwet, algemene wetgewing en Onderwyswetgewing beskerm word. Volgens die deelnemers veroorsaak die SBL se gebrek aan kennis en verstaan van hulle regsplig en die wetgewing die volgende: leerderwangedrag, intimidasie deur ouers, oorbeklemtoning van kinderregte, oneffektiewe gedragskodes, hulle versuim om die skoolomgewing te beveilig en verkeerde aanstellings. Hierdie gevolge bedreig vandaar onderwysersekuriteit in die John Taole Gaetsewe-distrik.

Dit is dus belangrik dat daar indringend na oplossings gekyk moet word om te verseker dat die onderwysers altyd veilig en beskerm sal voel ten einde hulle werk of roeping ongesteurd uit te voer. Die aanbevelings wat gemaak is, is gebaseer op die bevindings wat dien as moontlike oplossings vir die gebrek aan sekuriteitservaring by die onderwysers as gevolg van die SBL se versuim om sy regsplig te implementeer. Die aanbevelings behels onder meer aspekte rakende die opleiding van die SBL en prinsipale; die effektiewe implementering van wetgewing, beleide en prosesse; effektiewe finansiële bestuur; asook hulp van die Onderwysdepartement.

Die kwalitatiewe studie wek kommer oor die SBL se gebrek aan kennis, vaardigheid en vermoëns om hulle regsplig effektief te implementeer ten einde onderwysers fisies en psigologies geborge te laat voel in die onderskeie skole in die John Taole Gaetsewe-distrik, alhoewel daar wetgewing is wat onderwysers beskerm. Skoolbeheerliggame wat goed onderlê en opgelei is ten opsigte van hulle regsplig, kan definitief verseker dat skole 'n hawe van hoop en veiligheid is vir onderwysers, wat 'n stabiliserende en bemagtigende impak op hulle gemeenskappe kan hê.

- Aardt, W. 2004. State Responsibility for human rights abuses committed by non-state actors under the constitution. Dissertation for Doctor Legum. Faculty of Law, North-West University.
- Anderson, G. 1990. Fundamentals of educational research. London: The Falmer Press.
- Anon. 2011. Soweto boy allegedly stabs teacher. <http://www.isolezwe.co.za>. Datum van gebruik: 9 Mrt. 2013.
- Babbie, E. & Mouton, J. 2007. The practice of social research. 8th ed. Cape Town: Oxford University Press.
- Bayat, A., Louw, W. & Rena, R. 2014. The Role of School Governing Bodies in Underperforming Schools of Western Cape: A Field Based Study. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 27:353-363.
- Beckmann, J. 2006. The state's liability for damage or loss in connection with educational. *Perspectives in Education*, 24(2):181.
- Bendix, S. 1996. Industrial relations in the New South Africa. 3rd ed. Cape Town: Juta.
- Blum, R.W. 2005. A Case for School Connectedness. *The Adolescent Learner*, 62(7):16-20.
- Botha, P. 2001. Die kwalitatiewe onderhoud as data-insamelingstegniek: sterk en swak punte. *Journal of Family Ecology and Consumer Sciences*, 29:13-19.
- Bray, E. 2004. Constitutional values and human dignity: Its value in education. *Perspectives in Education*, 22(3):37- 47.
- Bucher, K.T. & Manning, M. 2005. Creating Safe Schools. *Clearing House*, 79(1):55-60.
- Burns, Y. & Beukes, M. 2006. Administrative law under the 1996 Constitution. 3rd ed. Durban: LexisNexis Butterworths.
- Burton, P. 2008a. Dealing with school violence. CJCP Issue Paper No 4. Cape Town: Hansa Print.
- Burton, P. 2008b. Merchants, skollies and stone: experiences of school violence in South Africa. Centre for Justice and Crime Prevention. Monograph Series. Cape Town: Hansa Print.

- Casey, M.A. & Kueger, R.A. 2000. Focus groups: A practical guide for applied research. 3rd ed. CA & Thousand Oaks: CA: Sage.
- Chapman, A. 2015. The Foundations of a Human Right to Health: Human Rights and Bioethics in Dialogue. *Health and Human Rights Journal*, 17:6-18.
- Clarke, A. 2007. Handbook of School Management. Cape Town: Kate McCullum.
- Clarke, A. 2012. Handbook of School Governors, 2nd ed. Cape Town: Kate McCullum.
- Creswell, J.W. 2003. Research design: qualitative and mixed methods approaches. 2nd ed. California: Sage Publications.
- Creswell, J.W. 2008. Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. London: Sage.
- Creswell, J.W. 2010. Designing and conducting mixed methods research. London: Sage.
- Creswell, J.W. 2009. Research design: a qualitative, quantitative, and mixed method approaches, 3rd ed. United States of America: Sage.
- Creswell, J.W. 2014. Research Design, 4th ed. Thousand Oaks: Sage.
- Cronje, I. 2005. XXIII World Congress on Prevention of Suicide. MEC for Education Kwazulu-Natal. <http://www.kzneducation.gov.za./news/2005/12-09-2005b.pdf> Datum van gebruik: 19 May 2013.
- Curlewis, L.J. 2011. Die reg op regsverteenwoordiging tydens verrigtinge voor die kommissie vir versoening en arbitrasie, fakulteit regsgeleerdheid departement handelsreg. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Verhandeling – MEd).
- Currie, I. & De Waal, J. 2013. The Bill of Rights Handbook. 6th ed. Cape Town: Juta.
- Davids, J. 2011. The effectiveness of school governing bodies in Gauteng public school. University of Johannesburg. (Mini-dissertation – MEd).
- De Vos, A.S. & Strydom, H. 2002. Research at grass roots. Pretoria: Van Schaik Publishers.
- De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S. 2005. Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik Publishers.
- De Wet, C. 2007. Educators' perceptions on bullying prevention strategies. *South African Journal of Education*, 27(2):191-208.

- Deacon, J. 2013. Are fixed-term school governing body employment contracts for educators the best model for schools? *De Jure*, 63-75.
- Deacon, J. 2014. The balancing act between the constitutional right to strike and the constitutional right to education. *South African Journal of Education*, 34(2):1-15.
- Denscombe, M. 2007. The good research guide for small-scale social research projects. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. 2005. The Sage Handbook of qualitative research. 3rd ed. USA: Sage.
- Departement van Maatskaplike Ontwikkeling. 2012. National Drug Master Plan 2013-2017. Pretoria: Departement van Maatskaplike Ontwikkeling.
- Departement van Onderwys. 2001. Education White Paper 6: Special Needs Education. Building an inclusive Education and Training System. Pretoria, Department of Education.
- Departement van Onderwys. 2003. HIV & AIDS Life Skills Resource Guide for Educators. Republic of South Africa: Government Printers.
- Departement van Onderwys. 2011. Nasionale Kurrikulumverklaring (NKV). Pretoria: Staatsdrukkery.
- Devenish, G.E., Govender, K. & Hulme, D. 2001. Administrative Law and Justice in South Africa. Durban: Butterworths.
- Dibetle, M. 2008. When school isn't safe. South African Human Rights Commission Report on school based violence. *The Teacher*, 1 April 2008:7.
- Doubell, T.B. 2012. Opvoedersekuriteit en sportafrigting by skole: 'n Onderwysregtelike perspektief. Potchefstroom: Noordwes-Universiteit. (Verhandeling – MEd).
- Fischer, R.J., Halibozek, E. & Green, G. 2008. Introduction to security. 8th ed. Oxford: Elsevier.
- Giorgi, A. & Giorgi, B. 2008. Phenomenological Psychology. (In Willig, C. & Stainton-Rogers, W., eds., Sage handbook of qualitative research in Psychology. p. 40-52 London: Sage.
- Grogan, J. 2001. Workplace law. Lansdowne: JUTA Law.
- Grogan, J. 2003. Workplace Law. 7th ed. Cape Town: Juta.
- Grogan, J. 2010. Employment Rights. Cape Town: Juta & Co Ltd.

Harms, I. & Pillay, C. 2006. Fundamentele regte: enigste studiegids vir FUR201-F. Pretoria: Unisa. (Studiegids FUR201-F).

Heystek, J. 2004. School governing bodies – the principal's burden or the light of his/her life? *South African Journal of Education*, 24(4):308-312.

Heystek, J. 2006. School Governing Bodies in South Africa: relationships between principals and parent governors: a question of trust? *Journal of Education Management and Leadership*, 34(4):473–486.

Heystek, J. 2010. Governing body's responsibility and power. *Journal of Education*, 100-118.

Hoexter, C. 2007. Administrative law in South Africa. Cape Town: Juta.

Internasionale Ooreenkoms op Burgerlike en Politieke Regte / International Covenant on Civil and Political Rights (1966).

Internasionale Ooreenkoms van Sosiale, Ekonomiese en Kulturele Regte / International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966).

Joubert, R. & Bray, E. 2007. Public school governance in South Africa. Pretoria: Interuniversity Centre for Education Law and Policy (CELP).

Joubert, R. & Prinsloo, S. 2015. The Law of Education in South Africa. 2nd revised ed. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Keating, J.B. 2011. Security in the workplace of the foundation phase teacher: an education law perspective. Potchefstroom: North West University. (Dissertation – MEd).

Kuppan, I. 2008. Fatal stabbing, robbery raises school safety issues. Daily News, 28 January.

Lawrence, R. 2007. School crime and juvenile justice. 2nd ed. New York: Oxford.

Leedy, P.D. & Ormrod, J.E. 2001. Practical Research: planning and design. 7th ed. Upper Saddle River: NJ: Merrill.

Leedy, P.D. & Ormrod, J.E. 2005. Practical research: planning and design. Upper Saddle River: Merrill.

Leedy, P.D & Ormrod, J.E. 2014. Practical Research Planning and Design. 10th ed. London: Pearson Education Limited.

Lincoln, Y.S. & Guba, E.G. 1985. Naturalistic inquiry. Beverly Hills, CA: Sage.

- Mahlangu, R. 2008. The effective functioning of a school governing body: a case study. Pretoria: UNISA. (Dissertation – MEd).
- Majola, J.V. 2013. The Role of the School governing body (SGB) in conflict management: A case study. Pretoria: University of South Africa. (Thesis – MEd).
- Malan, K. 2011. Politokrasie: 'n Peiling van die dwanglogika van die territoriale staat en gedagtes vir 'n antwoord daarop. Pretoria: Pretoria Universiteitsregspers. (Pretoria University Law Press — PULP).
- Malherbe, R. 2003. 'n Regstandpunt, 25 Junie.
www.puk.ac.za/opencms/.../H8_regstandpunt.doc. Datum van gebruik: 25 Aug. 2015.
- Mampane, S.T. 2008. How school governing bodies understand and implement changes in legislation with respect to the selection and appointment of teachers. University of Pretoria, South Africa. (Thesis – PhD).
- Maree, K. 2010. First steps in research. Pretoria: Van Schaik Publishers.
- Maree, K & Van der Westhuizen, C. 2007. Planning a research proposal. (*In* Maree, K., ed. First steps in research. Pretoria: Van Schaik Publishers).
- Matsoga, J.T. 2003. Crime and school violence in Botswana Secondary Education: The case of Moeding senior secondary school. Ohio University. (Dissertation – PhD).
- McIntyre, M. 2002. The dismissal and unfair labour practice. www.ir-net.co.za Datum van gebruik: 22 Aug. 2014.
- McMillan, J.H. & Shumacher, S. 2001. Research in education: a conceptual introduction. 5th ed. New York: Longman.
- Merriam, S.B. 2009. Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mestry, R. 2004. Financial accountability: The principals or the School Governing body? *South African Journal of Education*, 24:126-132.
- Mestry, R. & Bisschoff, T. 2009. Financial school management explained. 3rd ed. Cape Town: Pearson Education.
- Mestry, R. & Khumalo, J. 2012. Governing bodies and learner discipline: Managing rural schools in South Africa through a code of conduct. *South African Journal of Education*, 32:97-110.

- Mncube, V. & Madikizela-Madiya, N. 2014. Gangsterism as a Cause of Violence in South African Schools: The Case of Six Provinces. *J Sociology Soc Anth*, (1): 43-50.
- Morgan, D.L. 1997. Focus groups as qualitative research. Thousand Oaks: CA: Sage.
- Naidoo, A. 2007. Educators fear for their lives after murder. *The Mercury*, 17 April, 2.
- Nakpodia, E.D. 2010. Teachers' disciplinary approaches to students' discipline problems in Nigeria secondary schools. *International NGO Journal*, 5(6):144-151.
- Ncontsa, V.N. & Shumba, A. 2013. The nature, causes and effects of school violence in South African high schools. *South African Journal of Education*, 33(3).
- Nieuwenhuis, J. 2007. Introducing qualitative research. (In Maree, K., ed. First steps in research. Pretoria: Van Schaik Publishers. p. 47-66).
- Nieuwenhuis, J. 2010. Introducing qualitative research. (In Maree, K., ed. First Steps in Research. Pretoria: Van Schaik Publishers).
- Ntoubandi, Z.F. 2000. Human Dignity in the South African Constitution. Ongepubliseerde LLM – Skripsie. Potchefstroom: PU vir CHO.
- Oosthuizen, I.J. 2005. Safe schools. Pretoria: SORB.
- Oosthuizen, I.J. 2014. Aspects of Education Law. 4th revised ed. Pretoria: Van Schaik Publishers.
- Patton, M.P. 2002. Qualitative research & evaluation methods. Thousands Oak, CA: Sage.
- Pauw, J.G. 2000. Onderwysdoelstellings om die ontwikkeling van menslike potensiaal. Randse Afrikaanse Universiteit: Johannesburg (Tesis – DEd).
- Pillay, T. 2012. The Challenges experienced by School Governing Bodies in the implementation of the code of conduct for learners: A case study of two secondary schools in the Mafukuzela-Gandhi Circuit. Edgewood Campus: University of KwaZulu-Natal.
- Prinsloo, I.J. 2005. How safe are South African schools. *South African Journal of Education*, 25(1):5-10.
- Prinsloo, S. 2006. Sexual harassment and violence in South African schools. *South African Journal of Education*, 26(2):305-318.

Rens, J.A., Van Der Walt, J.L. & Vreken, N.J. 2005. Waardes in die opvoeding en onderwys: 'n Babelse verwarring. *KOERS*, 70(3):189-205.

Republic of South Africa 1998. Guidelines for the Consideration of Governing Bodies in adopting a Code Of Conduct For Learners (promulgated in terms of the South African Schools Act, 1996). Pretoria: Government Printer.

Republic of South Africa. 1999. National Policy on HIV/AIDS for Educators, Learners and Students. Notice No 1926 of 1999. URL: http://education.pwv.gov.za/hivaids_Folder/Aids
Rossouw, J.P. 2002. Labour relations in education. Pretoria: CELP.

Rossouw, J.P. 2004. Labour relations in education: a South African perspective. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Rossouw, M.C. 2011. 'n Arbeidsregtelike perspektief op die werksvervulling van die graad R opvoeder. Potchefstroom: Noordwes-Universiteit. (Verhandeling – MEd).

Rule, P. & John, V. 2011. Your guide to case study research. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Rutherford, R.M. 2009. A creative developmental model to enhance educator security: a labour law perspective. Potchefstroom: North-West University. (Thesis – PhD).

Shaba, S.M. 2003. Effective education management series, module 4: South African law in education. Heinemann: Sundown.

Silverman, D. 2006. Qualitative research theory, method and practice. 2nd ed. London: Sage.

Smit, M.H. 2011. Fundamentals of Human Rights and Democracy in Education – a South African perspective. Potchefstroom: COLMAR.

Smit, M.E. 2010. The role of school discipline in combating violence in schools in the East London region. Universiteit van Fort Hare. (Ongepubliseerde Verhandeling – MEd).

Squelch, J. 2001. Do school governing bodies have a duty to create safe schools? An educational law perspective. *Perspectives in Education*, 137-149.

Steyn, S.C., Wolhuter, C.C., Oosthuizen, I.J. & Van der Walt, J.L. 2003. 'n Internasionale perspektief op leerderdisipline in skole. *South African Journal of Education*, 23(3):225-232.

Suid-Afrika. 1977. Strafproseswet 51 van 1977. Pretoria: Staatsdrukker.

- Suid-Afrika. 1993. Die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid 85 van 1993. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. 1994. Die Staatsdienswet, Proklamasie 103 van 1994.
- Suid-Afrika. 1995a. Die Wet op Arbeidsverhoudinge 66 van 1995. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. 1995b. Die Wet op Diensbillikheid 55 van 1995. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid Afrika. 1996a. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 108 van 1996. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. 1996b. Die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. 1996c. Regulations for Safety Measures at Public Schools. Hering in regeringskennisgewing 1128 van 10 November 2006. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. 1997. Wet op Basiese Diensvoorwaardes 75 van 1997.
- Suid-Afrika. 1998a. Die Wet op die Indiensneming van Opvoeders 76 van 1998. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. 1998b. Wet op Gelyke Indiensneming 55 van 1998.
- Suid-Afrika. 2000. Wet op Bevordering van Gelykheid en Voorkoming van Onbillike Diskriminasie 4 van 2000.
- Suid-Afrika. 2002. Revised National Curriculum Statement Grades R-9 (Schools): Policy overview. Department of Education. Pretoria: Government Printer.
- Suid-Afrika. 2001. Education White Paper 5 on Early Childhood Education. Pretoria: Department of Education.
- Terre Blanche, M. & Durrheim, K. 1999. Histories of the present: Social science research in context. (*In* Terre Blanche, M. & Durrheim, K., eds. Research in Practice: Applied Methods for the School Sciences. Cape Town: University of Cape Town Press).
- Tsotetsi, S.M. 2005. The training of school governing bodies in the Free State province: An education management perspective. Pretoria: University of Pretoria. (Unpublished Thesis – DEd).
- Universele Verklaring van Menseregte/ Universal Declaration of Human Rights (1948).
- Van Rooyen, J.C.W. 2011. Dignity, religion and freedom of expression in South Africa. Original Research, 1-6.

Van Staden, L.J. 2006. Billike Arbeidspraktyk vir Opvoeders in die Suid-Afrikaanse Openbare Skole. Potchefstroom: Noordwes-Universiteit (Verhandeling – MEd).

Van Vollenhoven, W. 2006. Learners understanding of their right to freedom of expression in South Africa. University of Pretoria. (Thesis – PhD).

Van Wyk, N. (2004). School governing bodies: the experiences of South African educators. *South African Journal of Education*, 24 (1):49-54.

Venter, Z. 2008. Teens must pay for prank pic. Pretoria News, 29 October.

Vorster, N. 2005. 'n Teologiese – Dogmatiese Beoordeling Van Die Suid-Afrikaanse Grondwetlike Konsep Van Menswaardigheid. *Acta Theologica*, 1:134-171.

Wette. **sien** Suid-Afrika.

Wiley, D.C. & Cory, A.C. 2013. Encyclopaedia of social health. California: Sage.

Xaba, I.X. 2011. The possible cause of School Governance challenges in South Africa. *South Africa Journal of Education*, 31:201-2011.

HOFSAKE

Brink v Kitshoff, no 1996(6) BCLR 1489 (CC)

Christian Education SA v Minister of Education 2000 (4) SA 757 (CC)

De Kock v Minister of Public Works [2004] 1 All SA 282 (Ck)

George Randell Primary School v MEC for Department of Education, Eastern Cape Province and Others (663/09) [2010] ZAECHC 17 (2 November 2010)

Governing Body, Tafelberg School v Head, Western Cape Education Department 2000 (1) SA 1209 (C)

Gqibitole v Pace Community College (J 2322/98) [1999] ZALC 5

Head of Department, Department of Education Limpopo Province v Settlers Agricultural High School and Others (CCT36/03) [2003] ZACC 15; 2003 (11) BCLR 1212 (CC)

Kimberly Girls High School and Another v Head of the Department of Education, Northern Cape Province and Others (32/2003) [2003]

Louw en ander v Lid van die Uitvoerende Raad, Vrystaat, Onderwys en Kultuur en ander (2004) JOL 12856 (O)

Maritzburg College v CR Dlamini NO case no 2089/2004

M J De Kock NO v Departementshoof van die Onderwysdepartement, Provinsie Wes-Kaap en andere (12533/98) Kaap Die Goeie Hoop Provinsiale Afdeling

Nozuko Amanda Mahlasela en andere v Die Hoof Wes-Kaapse Onderwysdepartement van 2000

Peter Wynkward v Minister of Education and Another 2002, Case 4168/199 (C)

Phillips v Manser and another [1999] 1 All SA 198 (SE)

Simela and Others v MEG for Education, Province of the Eastern Cape and Another [2001] 9 BLLR 1085 (LC)

In S v Lawrence (1997)

S v Makwanyane 1995 (6) BCLR 665 (CC)

S v Makwanyane 1995 (3) SA 391 (CC)

S v Williams 1995 (7) BCLR 861 (CC)

S v Williams 1995(3) SA 632 (CC)

Tshona v Principal Victoria Girls High School and Others 2007 (5) SA 66 (E)

ADDENDUM A: TRANSKRIPSIE VAN DIE ONDERHOUDE

Vraag: 1

Wat beskou u as onderwyser sekuriteit of onderwyser veiligheid?

Onderwysers behoort by die werk die eerste plek veilig te voel, onderwyser behoort sy werk te kan doen sonder om bang te wees, sonder om te vrees dat iets met hom of haar sal gebeur.

Twee goed vir my wat belangrik is.

1: Veiligheid fisies watter waarborg is daar, dat as ek by die skool kom vandag, niks sal met my gebeur wat my kan seer maak nie.

2. Veiligheid ten opsigte van hoe sal ek nou sê, sodat ek nie byvoorbeeld emosioneel afgetakel word nie. Vir my is dit wat daar moet wees. Onderwyser moet weet hy kan werk toe kom om te kom doen wat hy moet kom, wat hy veronderstel is om te doen sonder om te vrees.

Vraag 2:

Voel u dat u menseregte by die skool al geskend is?

Ja, daar is gevalle waar jy voel jou menswaardigheid word aangetas. Ek kan vir u een of twee voorbeelde noem. By die skool sukkel ons met 'n probleem van afwesigheid, onderwyser afwesigheid en dan word dit baie keer van jou verwag om toesig te hou, ongelukkig is dit kinders wat jy totaal en al nie eers onderrig nie wat jy nie ken hulle nie eens dan sê hulle net doodeenvoudig maar jy is nie ons onderwyser nie, ek ken jou glad nie en jy kan hom totaal en al nie dissiplineer nie. En dan om te kom by dissipline, daar is 'n fyn lyn tussen wat kan ek rêrig sê, sodat die kind nie aanstoot neem nie en wat doen ek as jy byvoorbeeld in 'n klas situasie voor ander leerders. Word jou menswaardigheid aangestas? Jy word aangespreek soos dit wil kan ek amper sê kinders, doodeenvoudig sê vir jou goed wat jou laat voel jy is eintlik die kleintjie.

Vraag 3

Hoe bekend is u met wetgewing wat u regte as onderwyser beskerm en dan kan u dit bespreek ook?

Wetgewing wat my beskerm O, Ons is bewus van as nou praat in terme van baie breed nou wat sê die konstitusie, wat sê die wette van die land. Jy het die reg om jou werk te doen sonder om gehinder te word, sonder dat daar inbraak gemaak word op jou menswaardigheid en daai tipe van ding maar kom ek se vir jou meneer ek is eerlik. Ek voel onderwyser is blootgestel en aan hulle eie genade oorgelaat. Dit is altyd eers wat het jy gedoen wat sou jy doen. Ek kry partykeer die gevoel veral van mense van die distrik hulle is onderdruk om hulle sê werk te doen en dan hulle en kom plaas daai tipe druk op jou. Ek moet net aangaan jy doen goed, dit net doen om kla te kry want dit word van my verwag, ek moet dit doen

Vraag 4

Wat dink u is die hoofsaake van die gebrek van sekuriteit wat u by die skool aanvaar? In die eerste plek meneer. U weet nou natuurlik sekuriteit gaan gepaard met fondse geld, geld is 'n probleem. Onlangs is hier by die skool ingebreek twee, drie maal en wat doen jy omtrent dit, want dit kos geld om 'n sekuriteitstelsel te installeer. So dit is 'n probleem, geld is 'n probleem en dan wil ek sê die wil. Ons weet ons moet dit doen, maar die wil is net nie daar nie, want dis geld ek wil dit graag doen maar ek kan nie. Daar was sekuriteitswagte wat ons by die skool gehad het vir 'n kort tydjie wat net verdwyn het. Ek weet nie, die hoof sou met die distrik gepraat het. Wat het daarvan geword? Soos ek sê, die wil is daar, het nie of dit politieke wil is of die gebrek is om dat daar nie fondse is nie of doodeenvoudig, dis nie 'n *issue* nie. Ek kry daai gevoel jy maak geraas oor 'n ding wat eintlik regtig nie saak maak nie totdat daar natuurlik iets gebeur.

Vraag 5

Is daar enige aspekte by die skool wat u fisies onveilig en nie beskermend laat voel nie? Ons het 'n probleem by die skool met dwelm misbruik. Leerders wat ons bewus van is wat dwelms gebruik, en baie keer is dit juis die mens wat jy moet aanspreek. Die kinders openbaar net 'n tipe van aggressie. Jy kan nie, jy stel jou eintlik in gevaar, jy weet nie hoe ver jy kan gaan nie. Onlangs het so iets gebeur. Jy kan nie die kind uit die klas uit sit nie. Wat doen jy as drie tot vier groot seuns jou sê jy gaan hulle nie sê nie. Jy voel jou hande is afgekap, jy staan met jou rug teen die muur. Jy loop dan eerder maar weg jy weet nie tot wat is daai kinders instaan nie. So fisies, my vroulike kollegas is blootgestel. Kinders vertoon net 'n tipe van 'n aggressie, want dit maak 'n mens bang, want jy weet nie wat om volgende te verwag nie. Dit is die probleem waarmee ons sit.

Watter effek het dit op u persoonlik?

Dit laat jou gefrustreerd in die eerste plek voel, en in die tweede plek jy is nie op jou gemak nie. Jy voel eintlik jy is ongemaklik onveilig jy weet nie hoe ver jy kan gaan nie, want die ding kan in 'n bakleiery ontaard en baie van die kinders is aggressief.

Hoe sou mens dit kon verbeter?

O, daai is nou bietjie 'n stawwe enetjie. Die maklikste manier is om nie die kind by die skool toe te laat nie, maar dit kan jy ook nie doen nie. Jy kan nie die kind in die eenkant verhoed om opvoeding te kry nie, om geleerdheid te kry nie. Ons sal moet 'n plan uitwerk. Ons het al gevalle gehad van bakleiery of boelie besigheid wat buite die skool plaasgevind het dan bereik daai ding sy *boiling point* by die skool. Leerder wat skêre dra, wapens skool toe bring. Daar is amper 'n outjie in die voorportaal morsdood gestek en daar het ons gesien met watter tipe wapens die kinders skool toe kom.

Vraag 6

Is daar enige aspekte by die skool wat u emosioneel of psigologies onveilig of onbeskermd laat voel?

Ja daar kan wees. Kom ek gaan vir u so sê meneer ek voel en dis nou regtig my persoonlike opinie. Ek voel daar baie keer, daar word nie genoeg gedoen nie, om onderwysers voor te berei en te beskerm teen daai tipe ek wil amper sê afknouery. 'n Klas bv. kan byvoorbeeld veertig kinders het, dan kom ouers en sê my kind moet hier skool gaan. Jy wat die klasonderwyser is sê jy kan nie nog kinders vat nie, maar hulle sê vir jou die distrik, die departement sê die kind moet gevat word. Partykeer voel jy die druk raak te veel vir jou.

Vraag 7

Vertel my meer van die SBL se werksaamhede by die skool?

Die SBL by die skool is my opinie funksioneer hulle, is baie betrokke daar is ook nog amper wil ek sê ruimte vir verbetering. Om terug te kom na hierdie veiligheidsaspekte, sommige klasse het nou veiligheidshekke gekry. Die SBL het fisies self die werk gedoen so hulle is daar maar meneer daar is nog baie wat kan gedoen word, maar ek voel ook dat partykeer SGB word gebruik as rubber stempels en in 'n skool soos ons waar die SBL ek sê nie hulle is oningelig nie, maar hulle kort, hulle kort opleiding ten opsigte van hulle se rol is. Hulle se rol om te *govern*. Partykeer kry die gevoel hulle wil die hoof se werk oorneem om hulle se rolle duidelik te maak behoort hulle nog redelik opleiding te ontvang. Baie keer is hulle nie seker ons het 'n idee wat ons wil doen, kan hulle dit doen, of mag ons dit doen in terme van wetgewing.

Vraag 8

Voel u dat die wyse waarop die SBL hul funksies uitvoer jou fisies veilig laat voel?

Verduidelik waarom u so sê.

Ja hulle het besef die erns van die situasie net vir die feit hulle het onmiddellik proper. Lede van die SBL het self ingespring om die hekke en die goed aan te sit.

Vraag 9

Voel u dat die wyse waarop die SBL funksie uitoefen u emosioneel geborge laat voel?

Verduidelik waarom u so sê.

Ek het nou nog nie *directly* met hulle te doen gekry nie. Emosioneel veilig emosioneel geborge is bietjie wyd. Dis wyd kom ek sê vir u so die vraag vir my is, kan ek hulle vertrou? Gaan hulle as hulle optree in die belang van die skool? Of gaan hulle my omstandighede gaan hulle dit in ag neem? Ek was nog nie in 'n *close encounter* met hulle nie.

Vraag 10

Kan u my meer vertel van die nuutste leiding of ondersteuning van die SBL kry of gekry het?

Daai vraag sal ek nie kan antwoord nie. Ek kom nie eintlik met hulle in aanraking nie, nie maklik nie.

Kan rêrig nie vir u antwoord nie.

Vraag 11

Watter funksie van die SBL laat u emosioneel geborge of ongeborge voel?

Daai vraag sal ek nie kan antwoord nie.

Vraag 12

Watter funksies van die SBL laat jou fisies onveilig voel?

Die gebrek aan tyd ek voel as iets by die skool gebeur wat my veiligheid betref moet hulle kan optree.

Vat te lank voor hulle optree, moet eers bymekaar geroep word, dan het die saak wil ek al jy al weer afgekoel dan voel jy nie meer so sterk.

Vraag 13

Watter beleide het die skool in plek wat help met u veiligheid of u sekuriteit by die skool? Ek dink daar is 'n beleid ten opsigte van sekuriteit en veiligheid by die skool. Een is seker 'n veiligheidsplan, byvoorbeeld hoe gaan ons die skool ontruim as die skool moet brand weet daar is so 'n beleid wat veiligheid en daai tipe ding aanspreek.

Dink u die beide is effektief?

Baie van die beleide is daar is op skrif, maar baie keer kyk ek maak 'n voorbeeld daar is 'n toelatingsbeleid, maar die beleid word nie na gekom nie. Daar is beleide maar baie van hulle is niks werd is nie, is net daar op papier

Vraag 14

Voel u dat die SBL die nodige kennis en vaardighede het om sy funksies effektief uit te voer sodat u veiligheid te alle tye gewaarborg kan word?

Ja ek dink hulle het die kennis die vermoë is daar, maar daar is altyd daai eksterne faktore wat negatief op hulle se werksaamhede soos ek reeds gesê het finansies is 'n probleem. 2. Idees wat vorentoe gaan is *fine*, maar die praktiese uitvoering kan vir ons altyd 'n probleem wees.

Vraag 15

Wat verwag jy van 'n ideale SBL?

My ideale SBL sal ek graag wil sien die skool se belang in belang van kinders en onderwysers moet optree. Weet meneer ek weet nie mens kry somtyds die gevoel dat die SBL die rol wat hulle vertolk

mis verstaan. SBL wil jou afdruk jy sal omdat ons so sê moet dit so wees so daai gedeelte kort baie aandag.

Vraag 16

Kan u my vertel van aspekte buite die skool wat bydra tot jou fisiese en psigologiese veiligheid of gebrek aan veiligheid?

Buitekant die skool ek self voel in my eie huis veilig ek het seker gemaak dat daar 'n alarm stelsel is daar is veiligheidshekke ek het 'n omheining, 'n hek wat sluit buite die skool voel ek veilig.

Vraag 17

In elke werk situasie is daar aspekte wat 'n mens anders sou wou hê. Beskryf sulke aspekte in jou werk wat jou veilig sal laat voel.

Vir my as ons iets kan doen omtrent kinders wat byvoorbeeld onder die invloed van dwelms skool toe kom. As ons daai kinders op 'n manier kan help dan sal ek op 'n manier veilig voel. As ons 'n stelsel het wat weet die kinders steek nie wapens weg nie jy beweeg tussen die kinders jy weet nie wat beplan hulle nie dis 'n probleem. Die ander frustrasie wat 'n mens mee sit wil jy hê, die SGB, die kwessie van taal kinders wat byvoorbeeld Afrikaans as Huistaal het kinders wat Setswana as Huistaal het, maar as sy keuse van skool daai kind taal kwessie is 'n probleem vir my by die skool. Jy as onderwyser is onderdruk ek het vanoggend gesê by onse skool gaan dit moeilik, 'n Kind het *English Home language* wat nie sy huistaal is nie daai geleentheid wat jy skep dit laat my onveilig voel want ek word onder druk geplaas dit maak 'n mens gefrustreerd dit maak vir my die werk nie lekker nie.

ADDENDUM B: TOESTEMMING VAN DIE NWU-ETIEKKOMITEE

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITHI YA BOKONE-BOPHIRIMA
NOORDWES-UNIVERSITEIT

Private Bag X6001, Potchefstroom
South Africa 2520

Tel: (018) 299-4900
Faks: (018) 299-4910
Web: <http://www.nwu.ac.za>

Ethics Committee

Tel: +27 18 299 4850
Fax: +27 18 293 5329
Email: Ethics@nwu.ac.za

ETHICS APPROVAL OF PROJECT

This is to certify that the next project was approved by the NWU Research Ethics Regulatory Committee (NWU-RERC):

Project title:	An education law perspective on educator rights and educator security within a changing education environment															
Project Leader:	Prof JP Rossouw (Main project leader) Prof W van Vollenhoven (Sub-project leader)															
Student:	DC Langeveldt															
Sub-project title:	Onderwyserssekuriteitsbelevens ten opsigte van skoolbeheerliggame se regsplig in plattelandse openbare skole															
Ethics number:	<table border="1"><tr><td>N</td><td>W</td><td>U</td><td>-</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>8</td><td>-</td><td>1</td><td>1</td><td>-</td><td>A</td><td>2</td></tr></table> Status: S = Submission, R = Re-Submission, P = Provisional Authorisation, A = Authorisation	N	W	U	-	0	0	0	1	8	-	1	1	-	A	2
N	W	U	-	0	0	0	1	8	-	1	1	-	A	2		
Approval date:	2014-05-22															
Expiry date:	2016-03-17															

The Ethics Committee would like to remain at your service as scientist and researcher, and wishes you well with your project. Please do not hesitate to contact the Ethics Committee for any further enquiries or requests for assistance.

Please find attached the ethics certificate of the main project.

Yours sincerely,

Linda du Plessis
Digitally signed by Linda du Plessis
DN: cn=Linda du Plessis, o=NWU,
Vaal Triangle Campus, ou=Vaal-
Triangle Campus, email=Linda.duPlessis@nwu.ac.za,
c=ZA
Date: 2015.02.09 09:37:17 +0200

Prof Linda du Plessis
NWU Research Ethics Regulatory Committee (RERC)

ADDENDUM C: TOESTEMMINGSBRIEF VAN DIE DEPARTEMENTSHOOF

DEPARTMENT OF EDUCATION
DEPARTEMENT VAN ONDERWYS
LEFAPHA LA THUTO
ISEBE LEZEMFUNDO

IK Nkoane Education House
156 Barkly Road
Homestead
KIMBERLEY 8301

Private Bag X5029
KIMBERLEY 8300
Republic of South Africa
<http://ncdoe.ncpg.gov.za>

Tel. (053) 839 6500
Fax (053) 839 6580/1

Date : 17 JUNE 2014
Leshupelo :
Umhla :
Datum :

Enquiries : PL MOOLMAN
Dipatlisiso : (053) 8396386
Imibuzo : moolmanp@gmail.com
Navrae :

Reference :
Tshupelo :
Isalathiso :
Verwysings :

TO: MR. D.C. LANGEVELDT
NORTH-WEST UNIVERSITY

SUBJECT: PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH

Permission is hereby granted to Mr. D.C. Langeveldt to conduct research on Teacher security experiences in terms of school governing bodies legal duty in the Kuruman area of the John Taole Gaetsewe District of the Northern Cape.

We agree that the study can be done in schools in the John Taole Gaetsewe District. You have not stated the schools from which the educators will be sampled and it is therefore your responsibility to make the necessary arrangements with the District Director to do the research at specified schools. The only proviso for conducting the research is that the research may not interfere or infringe on the teaching time of the sampled educators.

The permission is granted with the understanding that all the findings and recommendations will be made available to the Northern Cape Education Department.

Yours sincerely

G.T. PHARASI
HEAD OF DEPARTMENT

HIV/AIDS is everyone's concern.

SUBJECT: PARENTING STYLES AND ANTSOCIAL BEHAVIOUR AMONGST
ADOLESCENTS IN THE NORTHERN CAPE

Page 1 of 1

ADDENDUM D: TOESTEMMINGSBRIEWE AAN DIE SKOOLHOOF VIR VOLTOOIING

FORMAL PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH

School Principal

Title of the sub-project: *Teacher security experiences in terms of the school governing bodies legal duty in rural public schools*

I, the undersigned

Full names & Surname

have read the preceding premises in connection with the project and I declare that I understand it.

I hereby give my permission that my school staff members may take part in the project on a voluntary basis.

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Signature of Principal

Date

Signed at

Place of Signature

WITNESSES

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Date

Signature of Witness 1

Date

Signed at

Place of Signature

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Date

Signature of Witness 2

Date

Signed at

Place of Signature

ADDENDUM E: TOESTEMMINGSBRIEF AAN DIE DEELNEMERS VIR VOLTOOIING

FORMAL PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH

Participants

Title of the sub-project: \Teacher security experiences in terms of the school governing bodies legal duty in rural public schools

I, the undersigned

Full names & Surname

have read the preceding premises in connection with the project and I declare that I understand it.

I hereby give my permission that my school staff members may take part in the project on a voluntary basis.

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Signature of Teacher

Date

Signed at

Place of Signature

WITNESSES

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Date

Signature of Witness 1

Date

Signed at

Place of Signature

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Date

Signature of Witness 2

Date

Signed at

Place of Signature

ADDENDUM F: INGELIGTE TOESTEMMINGSBRIEF

Ek, die ondergetekende

-

Verklaar dat:

- Ek bewus is van die aard van die navorsing wat aan my verduidelik is.
- Ek vrywillig instem om aan die kwalitatiewe navorsing deel te neem.
- Ek geen persoonlike belang by die navorsing het nie.
- Ek toestemming aan die navorser verleen om die data vir wetenskaplike doeleindes te gebruik.

Handtekening van deelnemer.....

Datum.....

Geteken te..... (plek – dorp/stad)

Getuies

1.

Datum:.....

2.

Datum:.....

ADDENDUM G: ONDERHOUDSKEDULE

Ek wil graag 'n geheelbeeld verkry van die onderwysers se sekuriteitsbelevens ten opsigte van die SBL se regsplig en gesels oor hoe u persoonlik sekuriteit in jou werkplek ervaar.

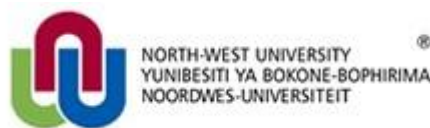
Dit is uiters belangrik dat u elke vraag baie eerlik moet beantwoord. Daar is geen regte of verkeerde antwoorde nie – moet dus asseblief nie antwoorde gee wat u dink “goeie” antwoorde is nie, of wat u dink die navorser graag wil hoor nie. Die navorser wil juis weet hoe u die situasie beleef. Alle inligting sal vertroulik hanteer word.

Vrae:

1. Wat beskou u as onderwysersekuriteit of onderwyserveiligheid?/ *How do you see educator security?*
2. Voel u dat u menseregte by die skool al geskend is?/ *Do you feel that your human rights are at any time violated at the school?*
3. Hoe bekend is u met 'n wetgewing wat u regte as onderwyser beskerm? Bespreek die wetgewing. / *How informed are you in terms of legislation in terms of your rights as an educator? Discuss it.*
4. Wat dink u is die hoofsaak van die gebrek aan sekuriteit wat u by die skool aanvaar?/ *What do you think is the main reason, according to you, for the lack of security that you as teachers experience?*
5. Is daar enige aspekte by die skool wat u fisies onveilig en nie beskermend laat voel nie? Watter effek het dit op u persoonlik? Hoe sou mens dit kon verbeter? / *Are there any aspects in the school that make you feel physically unsafe or not protected? What effects does it have on you? How can one improve it?*
6. Is daar enige aspekte by die skool wat u emosioneel of psigologies onveilig of onbeskermd laat voel? / *Are there any aspects that make you feel emotionally or psychologically unsafe at the school?*
7. Vertel my meer van die SBL se werksaamhede by die skool? / *Please tell me more about the SGB's activities at your school?*
8. Voel u dat die wyse waarop die SBL hulle funksie uitvoer, en verduidelik waarom u so sê?/ *Do you feel that the SGB implements its functions? Explain?*
9. Voel u dat die wyse waarop die SBL sy funksie uitoefen, u psigologies geborge laat voel? / *Does the manner in which the SGB implement its functions, make you feel psychologically safe?*
10. Kan u my meer vertel van die nuutste leiding of ondersteuning wat u van die SBL kry of gekry het? / *Can you tell me more about the latest guidance or support that you've received from the SGB?*

11. Watter funksie van die SBL laat u emosioneel geborge of ongeborge voel, en waarom? / *Which function of the SGB makes you feel emotionally secured or unsecured? Why?*
12. Watter funksie van die SBL laat jou fisies onveilig voel, en waarom? / *Which function of the SGB makes you feel physically secured or unsecured? Why?*
13. Watter beleide het die SBL ingestel wat help met u veiligheid of u sekuriteit by die skool? / *Which policy has the SGB implemented to help you with you with safety or security at school?*
14. Dink u dat die beleide effektief is? Voel u dat die SBL die nodige kennis en vaardighede het? / *Are the policies effective? Do you think the SGB has the necessary knowledge and skills?*
15. Wat verwag jy van 'n ideale SBL? / *What do you expect from an ideal SGB?*
16. Kan u my vertel van aspekte buite die skool wat u fisies of emosioneel onveilig laat voel / *Tell me about aspects outside the school that make you feel physically and emotionally unsafe.*
17. In elke werksituasie is daar aspekte wat 'n mens sou wou hê. Beskryf sulke aspekte in jou werk. Wat sal jy anders wou hê en wat sal jou anders laat voel? / *In every workplace there are aspects that you would like to be different. Describe these aspects at your work. What would you like to be different and what would make you feel different?*

ADDENDUM H: TOESTEMMINGSBRIEF AAN DIE SBL

Student	Project Leader	Study Supervisor
Mr. D.C. Langeveldt	Prof. JP Rossouw	Prof. W van Vollenhoven
Wrenchville Primary School Sciences 19 Hoof Street	Faculty of Education North-West University	Faculty of Education Sciences North-West University
Wrenchville Kuruman 8460 Cell: 084 5818742 email: pcstars1@yahoo.com	Private Bag X6001 Potchefstroom email: jp.rossouw@nwu.ac.za	Private Bag X6001 Potchefstroom email: willie.vanvollenhoven@nwu.ac.za

08 March 2013

ATTENTION: THE SCHOOL GOVERNING BODY

REGARDING: PERMISSION FOR RESEARCH AT YOUR SCHOOL

Dear Chairperson of the SGB

I am currently enrolled as student for the M.Ed. degree in Education Law at the North-West University. My research is one subproject within the NRF-funded project under the title of Educator Rights and Educator Security, of which Prof. JP Rossouw is the project leader and Prof. W Van Vollenhoven my study supervisor.

The main objective of the overarching project is to gain, through empirical investigation and comprehensive literature and legal analyses, insight into selected elements of educator security. This insight will guide the researchers involved to a better understanding of the phenomenon of educator security in a variety of educational settings.

I will appreciate it if I can conduct part of the empirical research at your school. I would like to involve four of your educators. I shall conduct short interviews of maximum 30 minutes per person, and undertake not to disrupt the programmes or interfere with the regular duties of any staff members. If necessary, I shall involve your staff members after regular school hours. The topic of my M.Ed. research is: The teacher security experiences in terms of the school governing body's legal duty in rural public schools.

The purpose of the study is to establish the extent to which teachers experience security in their workplace in terms of the legal duty of the school governing body. The possible causes of insecurity will be investigated. The research will also seek to determine whether these educators are sufficiently protected by legislation.

I would like to assure you of the following ethical considerations:

- The participants will not feel threatened or intimidated, and will not be pressurised to answer any specific question on a matter that they might regard as confidential, for example, their feelings about or relationship with their principals or employer.
- Participation is voluntary and optional. Participants will be informed beforehand that they may withdraw at any stage during the discussions. Precautionary measures will be taken to ensure that participants will not feel upset or uncomfortable and that their rights to privacy or dignity will not be infringed during the interviews.

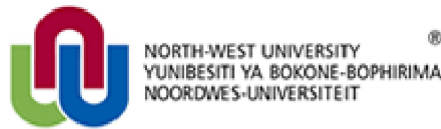
Due to the specific research design and methods for data collection, the project can be regarded as one where the element of risk is low. All participants and schools will remain anonymous in the analysis and the reports arising from the research. The data gathered will only be use for scientific purposes.

Yours sincerely.

Mr. D.C. Langeveldt

.....

ADDENDUM I: TOESTEMMING VAN DIE SBL

FORMAL PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH School Governing Body

Title of the sub-project: *Teacher security experiences in terms of the school governing bodies legal duty in rural public schools*

I, the undersigned

Full names & Surname

have read the preceding premises in connection with the project and I declare that I understand it.

I hereby give my permission that the school staff members may take part in the project on a voluntary basis.

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Signature of Chairperson of SGB

Date

Signed at

Place of Signature

WITNESSES

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Date

Signature of Witness 1

Date

Signed at

Place of Signature

2	0			-			-		
c	c	y	y		m	m		d	d

Date

Signature of Witness 2

Date

Signed at

Place of Signature

ADDENDUM J: ONDERHOUD SKEDULE VIR FOKUSGROEPONDERHOUD

Ek wil graag 'n geheelbeeld verkry van die onderwysers se sekuriteitsbelewenis ten opsigte van die SBL se regsplig en gesels oor hoe jy persoonlik sekuriteit in jou werkplek ervaar.

Dit is uiters belangrik dat u elke vraag baie eerlik moet beantwoord. Daar is geen regte of verkeerde antwoorde nie – moet dus asseblief nie antwoorde gee wat u dink “goeie” antwoorde is nie, of wat u dink die navorser graag wil hoor nie. Die navorser wil juis weet hoe u die situasie beleef. Alle inligting sal vertroulik hanteer word.

Vrae:

1. Wat beskou u as onderwysersekuriteit of onderwyserveiligheid? / *How do you see educator security?*
2. Hoe bekend is u met 'n wetgewing wat u regte as onderwyser beskerm? Bespreek die wetgewing. / *How informed are you in terms of legislation in terms of your rights as an educator? Discuss it.*
3. Wat dink u is die hooforsaak van die gebrek aan sekuriteit wat u by die skool aanvaar? / *What do you think is the main reason according to you for the lack of security that you as teachers experience?*
4. Is daar enige aspekte by die skool wat u fisies onveilig en nie beskermend laat voel nie? Watter effek het dit op u persoonlik? Hoe sou mens dit kon verbeter? / *Are there any aspects in the school that make you feel physically unsafe or not protected?*
5. Is daar enige aspekte by die skool wat u emosioneel of psigologies onveilig of onbeskermd laat voel? / *Are there any aspect in school that makes sociology of emotionally unsafe at the school?*
6. Vertel my meer van die SBL se werksaamhede by die skool? / *Please tell me about the SGB's activities at your school?*
7. Voel u dat die wyse waarop die SBL hul funksie uitvoer u fisies veilig laat voel? Motiveer. / *Do you feel physically safe in the manner in which the SGB implement his functions. Explain?*
8. Voel u dat die wyse waarop die SBL funksies uitoefen, u emosioneel geborge laat voel? / *Does the manner in which the SGB implements its functions, make you feel emotionally safe?*
9. Kan u my meer vertel van die nuutste leiding of ondersteuning van die SBL kry of gekry het? / *Can you tell me the latest guidance or support that you receive from the SGB?*
10. Watter beleide het die SBL ingestel wat help met u veiligheid of u sekuriteit by die skool? Dink u die beleide is effektief? / *Which policies has the SGB implemented that help with your safety or your security at school? Do you think these policies are effective?*

11. Voel u dat die SBL die nodige kennis en vaardighede het om u sekuriteit te waarborg? / *Do you feel that the SGB have the necessary knowledge and skills to guarantee your security?*

ADDENDUM K:TRANSKRIPSIE VAN DIE FOKUSGROEPONDERHOUD

Ek wil graag 'n geheelbeeld verkry van die onderwysers se sekuriteitsbelewenis ten opsigte van die SBL se regsplig en gesels oor hoe jy persoonlik sekuriteit in jou werk plek ervaar.

Dit is uiters belangrik dat u elke vraag baie eerlik moet beantwoord. Daar is geen regte of verkeerde antwoorde nie – moet dus asseblief nie antwoorde gee wat u dink “goeie” antwoorde is nie, of wat u dink die navorser graag wil hoor nie. Die navorser wil juis weet hoe u die situasie beleef. Alle inligting sal vertroulik hanteer word.

Vrae:

1. Wat beskou u as onderwysersekuriteit of onderwyserveiligheid?

Deelnemer A

As ek kan antwoord sou ek sê wanneer jy die skool betree, jy as onderwyser, wil jy graag mos ook veilig voel in jou werkplek waar jy is, in die klas veilig voel op die skoolterrein selfs veilig voel as jy die skool betree. En veral wanneer daar ouers kom om jou te kom sien, moet jy weet ouers is vooraf toestemming gegee om jou te kom besoek. Daar kan net so wel tye wees of iets gebeur waar jy kry byvoorbeeld skole wat nie hierdie veiligheid in plek het nie, en nou kom besoek 'n ouer jou wat nie by die kantoor was nie of wat nie toestemming het nie. Dit kan dalk net probleem veroorsaak deurdat die ouer aggressief na jou toe kom. So iets sou ek sê is gevaarlik.

Deelnemer B

Ek dink daar moet een sentrale ingang en uitgang wees na die perseel toe vir ouers soos meneer daar genoem het. Dit kan gebeur dat 'n ouer somer by 'n ander hek inkom na jou toe en direk na jou klaskamer toe te gaan. Dit is eintlik om oor bekommerd te wees as ouers net instorm. Daar moet 'n bewys wees dat 'n ouers aan kom teken het as 'n besoeker om vir jou self te kan beskerm indien daar 'n probleem na jou toe kom.

Deelnemer C

Ons praat nou so van ouers wat dan nou sonder toestemming die skool betree nou wat van die kind in jou klaskamer wat jou kom dreig. Dit het al met my gebeur dat leerder my gedreig het.

2. Hoe bekend is u met 'n wetgewing wat u regte as onderwyser beskerm? Bespreek die wetgewing.

Deelnemer B

My kennis is vaag nie eens vaag nie, ek dink seker ek weet iets omtrent wetgewing, so dis vir my moeilik om te sê ek weet, want ek sal nie kan verwys na iets, sal maar wat ek dink wat reg is wat die wet is noem.

Deelnemer A

Ek dink by 'n skool behoort daar sekere beleid te wees veral ook 'n veiligheidsbeleid wat onderwysers, die kinders die algemene werker by die skool kan beskerm. In daai beleid behoort daar aspekte ingevoeg te word wat die onderwyser te kan beskerm "infact" almal by die skool kan beskerm as daar enige iets gebeur. Daar kan net so wel iets met 'n kind gebeur, alhoewel die fokus nou rus op onderwyser, maar die onderwyser is direk betrokke met kinders. Alhoewel as 'n kind teen jou optree en in baie gevalle het dit al met my ook self so gebeur, dan het ek nie onmiddellik daai kennis wat is die prosedure om te volg om sulke insidente te hanteer nie. Dit het al met my gebeur ek was nie op hoogte wat om te doen nie. Ek kan wel die kind kantoor toe bring, maar daar is ernstige gevalle wat onmiddellik opgetree moet word en my kennis van dit is min. Dat 'n onderwyser tog bewus is van wat wetgewing is belangrik. Wetgewing sê hoe ver kan jy as onderwyser optree in so 'n geval en wie kan verder optree, die beheerliggaam of die hoof eers en dan die beheerliggaam, die tipe van dinge.

Deelnemer B

Om aan te vul wat my kollega genoem het rondom wanneer daar 'n situasie opduik dan sal ek dink, Die manier van dinge doen is dalk hoe dit gedoen moet word. Veronderstel 'n kind ek het ook 'n situasie gehad waar die dissipline nie was soos wat dit veronderstel moes wees nie, soms verloor jy jou humeur, of jy dink jy doen iets wat jy dink die regte dinge is. Self die probleem oplos op watter skaal van gevaarlik of ernstig is daai spesifieke situasie so jy dit hanteer, 'n skaal 4 situasie en jy hanteer dit as 'n level 1. Jy probeer dit self oplos waar jy dit moes vorentoe geneem het of met iemand gedeel het.

Deelnemer A

As ek ook kan inkom. 'n Skool het ook 'n gedragskode vir leerlinge daar is 'n gedragskode vir onderwysers ook, waarin ook as ek nou dink aan die *South African Councillor Education* daarin word dit ook gestipuleer die verantwoordelikhede van die onderwyser en situasies watter onderwyser mag en nie mag in daai wetgewing kan onderwysers dan ook kennis opdoen van die tipe goed wanneer 'n insident gebeur, so ek sou sê as onderwysers nie bewus is van dit nie dan behoort 'n mens dit op te lees. Dan gebeur dit sodat jy nie kennis het indien jy dalk 'n verkeerde ding doen en dit kan jouself ook benadeel as jy nie bewus is van wat jy moet doen nie.

3. Hoe beleef u onderwysersekuriteit by die skool?

Deelnemer D

Sommige tye ek voel daar is baie ingangspunkte by die skool die ouer kom in by die kantoor hy kom as hy nie na jou toe stap dan kom die persoon met die houding na jou toe. Soos meneer netnou gesê het. Ek dink daar moet soos 'n bewys wees was dat die persoon klaar by die kantoor was om jou te sien soms dan kom mense met verskillende goedjies dan sit jy onder druk dan weet jy nou nie soos ek jy sal nou nie daai tyd weet hoe om die situasie te hanteer nie dan is jy heeltemal verkeerd dan skiet jy jouself in die voet.

Deelnemer A

As ek iets sê ek voel glad nie so veilig nie. Alhoewel daar 'n veiligheidsbeleid is of daar is iets wat jou kan regverdig dis waarom ons so voel op die terrein selfs kan jy onveilig voel. Ek meen iemand kan van watter kant af kom iemand kan jou met 'n klip gooi of iets. Jy voel nie heeltemal veilig nie, want daar is reëls, maar wie sê die reëls word rêrig opgevolg. Hier dag 'n ouer op en die ouer het nie 'n brief nie hoe weet jy die persoon was by die kantoor daai tipe ding.

Deelnemer C

So gepraat van reëls van beleide wat daar is voel ek die beleide word nie toegepas nie. Jy kan nou hoeveel keer met 'n probleem kom na die kantoor of die prosedures volg wat gevolg moet word maar daar word net niks opgelos nie.

Deelnemer A

Die proses om 'n ding op te volg het 'n te lang aanloop voordat veral as dit iets ernstig is. Daar moet onmiddellik opgetree veral as jy 'n verslag moet skryf, want hierdie insident het klaar gebeur nou moet jy rêrig dink wat het daai dag gebeur as dit kom byvoorbeeld wat daar moet gesit word

Deelnemer D

Ek wil net noem veral ons wat in die groot grade is veral die seuns kom met daai hy jou wil jou aanvat houding. Jy weet nie wat om te doen nie, jy kan hom niks maak nie, niks se nie so jy is in 'n moeilike situasie as jy die verkeerder ding se kan dit teen jou tel.

Deelnemer B

As ek net dink aan 'n insident wat al gebeur het op skool met van ons kollegas. Die Departement vat die leerder se part. Jou werkgewer moet mos net nie fudge of kant kies nie daar moet mos ondersoek gedoen word om agter die kap van die byl te kom om die waarheid uit te kom. Al die voorbeelde wat hier genoem was 'n ouer wat deurstap woede opbou ek meen dis goed wat kan gebeur hoe ver word dit toegepas op grond van dit moet 'n kind of leerder aangespreek word. Ons

kinders skrik glad nie weer nie 'n kind word huis toe gestuur ouers kom in praat en gaan maar net aan. Wanneer word daar 'n voorbeeld gemaak dat die leerder sien daar is 'n beperking op sy regte. Die beleide wat daar is, moet tot die letterlik uitgevoer word en op so 'n manier sal kinders skrik vang en besef ek kan nie maak wat ek wil nie hier is reëls.

Deelnemer E

Ek het al 'n geval gehad dat die ouer nie deur die kanale gekom het nie deur eerste by kantoor aan te meld nie en reguit klas toe gekom en my amper aangeval, gelukkig het die hoof gesien en tot my redding gekom. Ten spyte van die insident voel ek redelik veilig.

Deelnemer F

Ek voel redelik veilig ek het nou al twee insidente wat die ouer nie deur die kanaal gekom het nie reguit na my klaskamer toe gekom my amper aangeval op die stadium voel ek redelik veilig by die skool

4. Watter aspekte by die skool verseker u sekuriteitsbelewenis? Bespreek.

Deelnemer A

Die feit dat daar 'n paar jaar terug veiligheidshekke aangebring is en die stelsel ingekom het van ouers moet aanteken om jou te kom sien in 'n mate voel 'n mens veilig. Ek weet nie wat ek netnou van gepraat het die rol van die beheerliggaam is tog so belangrik, want as 'n insident nou gebeur kan die beheerliggaam in die moeilikheid kom. Daar moet meer gekyk word na die onderwyser ook, dit lyk dat die kind meer regte het en jy as onderwyser nie het nie. Dit voel so asof die beheerliggaam is daar om te beheer die hoof en kollegas die skool te bestuur. Die beheerliggaam voel dit asof hulle die plig wat hulle het ook gedemp word byvoorbeeld in 'n insident wat leerders geskors moes word en die proses volg tot op 'n sekere stadium dan besluit die hoof van die departement maar daar is nie genoeg bewyse teen leerder nie dan kom die leerder terug na die skool toe.

Deelnemer B

Ek dink aan iets wat my veilig laat voel wil nou nie klink dat dit gekla word dat jy net negatief is nie. Ons gaan aan met ons daaglikse taak jy het 'n werk 'n doel waarvoor jy skool toe kom iets wat jy lief is om te doen kom by die skool doen jou werk, maar is amper asof jy negatiewe goed sit en wag wanneer word die leerder onbeskof, dit laat jou uithaak. Daar is veiligheidshekke ek het met die sekretaresse na skool gesels die hek daar moet mos kontrole wees van 'n knopie wees sodat die hek kan oopgemaak word. Ons hou daar agter skool ons werk by asbes klaskamers dit ook 'n deel van veiligheid jou gesondheid lei daar onder. En daar is, ek het foto's geneem van die bobbejaanspinnekop in my klaskamer, daar is gras wat in my klaskamer groei van buite af dis net

negatief op negatief, behalwe dat soms liefdevolle kinders wat jou beter laat voel. Die *majority* van die tyd is dit negatief, negatief. Dit gaan nou oor positiwiteit myne is heel negatief.

Deelnemer E

Daar is baie moeilike tye ek weet nie vat almal dit so nie. Ek kan enige tyd na die hoof gaan as ek 'n probleem het, hy probeer sy bes om dit op te los, maar hy kan nie altyd die probleem oplos nie. Dan kom ek terug na die SGB toe wat doen hulle, hulle doen niks om ons veilig te laat voel nie.

Deelnemer C

Kollegas wat mekaar ondersteun wat met mekaar praat na mekaar luister juffrou het iets aangeraak wat positief is.

5. Is daar enige aspekte by die skool wat u fisies onveilig en nie beskermend laat voel nie? Watter effek het dit op u persoonlik? Hoe sou mens dit kon verbeter?

Deelnemer B

Ek sal begin met maklike toegang met die perseel verskeie ingange en uitgange as jy die vorige dag met 'n kind verskil het of wat die geval mag wees of daai kind en sy vriende voel hulle kom na jou toe het hulle maklike toegang tot die skool om jou aan te val. My gesondheidstorie daaronder die asbes klaskamer ek moet seker later vroeg pension afgaan.

Deelnemer A

Ek voel onveilig selfs in die klas jy weet nie met wat sit die kind dalk in sy sak nie of wat, so tipe ding het al met my gebeur waar die een outjie somer 'n ander een gestee het na ek hulle uitmekaar gemaak het en nie kon sien wat het die ander een nie. Nadat hulle rustig was en ek aangegaan het die een outjie die ander een gestee. So dit het vir my laat besef so ek is ook nie veilig in my klas nie.

Deelnemer E

Ek het 'n outjie in die klas gehad. Hy was nou al by die kantoor die een keer het hy my gedreig het nou al so fisies rond gestoot en gepluk en die dreigement gemaak wat my bang gemaak het. Hy het vir my gesê as ek hierdie kwartaal weer 'n druipe rapport kry dan vat hy sy pa se rewolwer dan kom skiet hy my.

Deelnemer A

Emosioneel het dit nie vir my lekker laat voel nie jy staan in 'n werk in as onderwyser, maar tog moet jy ander pligte ook na kom, is nie net iemand wat onderwyser kan wees nie. Somtyds staan jy as 'n

vader ook in as daar so 'n insident gebeur partykeer tree jy op nie as onderwyser nie tree jy op as 'n vaderlike figuur emosioneel is dit nie vir jou 'n lekker ding nie dit tas jou aan volgende krisis. Jy is versigtig ten opsigte hoe jy met daai kind of persoon praat jy weet nie self watter reaksie jy sal kry nie jy probeer maar om die vrede te bewaar op die einde van die dag verloor kinders respek vir jou jy voel minderwaardig jy kan dan nou nie 'n geskil uitmekaar uit maak nie want wat kan ook nou gebeur.

6. Is daar enige aspekte by die skool wat u emosioneel of psigologies onveilig of onbeskermd laat voel?

Deelnemer B

As ek byvoeg wat mnr. X daar genoem het, want ek het ook 'n geval gehad eintlik twee gevalle. Jy word so minag as onderwyser in die klas deur die leerder dan verloor jy bietjie kop en reeds vir dit ek het by myself gedink hoe gaan ek nou lyk in die res van die klas se oë oor die situasie of hoe gaan ek nou lyk as ek nie die probleem kan oplos nie. Ek het in 'n matte minderwaardig gevoel asof ek nie mense genoeg is of as onderwyser genoeg is in die klaskamer nie. Tog het dit my sleg gelaat voel toe ek opgetree het teenoor die mannetjie deur gewelddadig te raak. Jy voel jy is nie onderwyser genoeg nie.

Deelnemer A

Wanneer 'n mens emosioneel raak of wanneer jy nie lekker voel nie is as die hoof na jou toe kom en jou aanspreek op iets wat hy nie feite het nie. Jou miskien kantoor toe roep en ouer ook kantoor toe roep daar is dit laat jou emosioneel blootgestel laat voel. So baie kere gebeur dit so dit word bietjie neergesien op jou. Dit voel vir jou asof jy het nie regte as onderwyser nie as sulke goed gebeur nie.

Deelnemer B 'n Geval waar ek deur 'n ander kollega sleg laat voel was of kleinlik en dit was nie goed vir my nie ek het dit nie aangespreek nie ek het onmiddellik kwaad geword. Ek is wel jonger as die onderwyser maar nie die persoon se kind nie om my so te verkleineer voor 'n ander kollega. Dus wat met my gebeur het.

7. Vertel my meer van die SBL se werksaamhede by die skool.

Deelnemer C

Die beheerliggaam is net daar om tjeks teken, verder doen hulle niks nie. Ons word nooit ingelig hoeveel geld daar is nie net as daar nie geld is nie word ons ingelig. Die skool is in rooi daar is nie geld nie, ons moet nou geld insamel.

Deelnemer A

Om eerlik te wees dit sal nou baie snaaks klink ek weet regtig nie wie is die voorsitter van die SBL nie en baie van die SBL lede weet ek ook nie van die ouer komponent wie dit rêrig is nie. Mens sien meer net die onderwys-komponent verteenwoordiging wat bedrywig is. Jy hoor soms by hulle dat daar miskien vergadering is hulle is nie vir my so sigbaar nie. As daar miskien 'n insident gebeur het, is daar nie 'n dagbestuur nie wat hulle kan inkom en gou kom oplos. Ek sien die tjeks tekenery baie.

Deelnemer F

Daar is nie rêrig iets wat jy sien wat hulle doen nie behalwe dat hulle tjeks teken nie jy sien ook nie beheerliggaam by funksies van die skool nie dis maar net meestal onderwyser wat betrokke is.

Deelnemer A

Ander ding wat 'n mens ook baie grief as onderwyser sê maar daar moet 'n pos geskep word vir 'n onderwyser die bevooroordeelning wat daarmee gepaard gaan en die onderwyser moet dan nou funksies reël en so aan terwyl dit die beheerraad dit moet reël. Daar moet funksies gehou word daar moet danse gehou word om die skool aan die gang te hou deur ons. In die verlede was die telefoon rekening betaal word en goeters moet in plek wees en finansies moet genereer word. Soos by die skool van ons in die laaste paar jaar was daar nie so baie druk nie. Daar was vroeër baie druk op die onderwyser volgens die begroting moet daar voorsiening gemaak word en ons moes geld insamel.

Deelnemer B

Die betrokkenheid die sigbaarheid van die vorige SBL was maar swak. Mens hoop dat die nuwe SBL wat gekies was dat 'n mens hoop dit sal beter gaan die betrokkenheid die sigbaarheid hulle is redelik nuut in hulle amp.

Deelnemer A

Die feit dat beheerliggaam altans die onderwys komponent het ek ook al op kapsie gemaak daai terugvoering wat nie gedoen word nie. Jy sien net die kollega wat besig is om aan te gaan by die skool, projekte word aangaan, goed word aangekoop jy sien net hier is iets aangekoop. Jy weet self nie wanneer was dit aangekoop of wanneer was daar so besluit nie om dinge te bekom nie.

8. Voel u dat die wyse waarop die SBL hul funksie uitvoer 'n invloed het op u belewenis van sekuriteit? Motiveer.

Deelnemer B

Definitief ek dink dit wat ek vroeër genoem het, as daar 'n dissiplinêre komitee is tot die woord uitgevoer word dan behoort kinders of leerders van die skool te sien ons is nie besig met grappe nie. Daar is reëls en wette wat nagekom moet word as jy dit nie nakom nie is daar gevolge. Sodra dit gedoen word, is 'n dissiplinêre verhoor afhangend op die vlak van oortreding. Dit sal versprei daai een leerder wat betrokke is en dit oorgekom het sal sy dissipline moet verander. Onderwyser behoort dan meer veilig te voel.

Deelnemer A

Ek dink die rol wat die SBL ook moet speel veral in al in sulke gevalle. Dit grief jou ook as iets gebeur het en die volgende dag het die SBL sitting gehad maar daardie kind het niks oorgekom nie. Tog moet die kind 'n les leer maar jy sien dit nie dit kom nooit tot by daai punt dat 'n kind dissiplinêr aangekla word nie. Daai tipe van ding as daar iets ernstig gebeur moet daar oor daai kind gehandel word dat die anders ook sien wat het daai een oorgekom het as wat reëls net in jou klas sigbaar is maar kinders vat dit nie kop toe nie.

9. Voel u dat die wyse waarop die SBL funksies uitoefen u emosioneel geborge laat voel?

Deelnemer A

Dit laat voel my nie emosioneel veilig nie veral wanneer die SBL nie onmiddellik optree nie laat dit my nogal voel wat is vir hulle in die ergste graad van 'n insident of watter vlak moet 'n insident eers gebeur voordat hulle eers optree. Die SBL moet ook op hoogte te wees van wetgewing as hulle opleiding ontvang hoe om op te tree as so iets gebeur sou ek meer veilig voel omdat hulle die kennis het op watter vlak 'n insident hanteer word sal ek ook bietjie veiliger voel.

Deelnemer B

As die SBL die feit dat daar nie dissiplinêre verhoor is nie dan voel jy as onderwyser hoekom moet jy die kind na die hoof toe vat. Jy het die kind uit die klas uit gesit want hy onderbreek die les. Ons kan nie toelaat dat een kind die ander 35 se opvoeding laat onder lei nie. Jy sit die kind uit die klas wat ook verkeerd is aan die einde van die dag lei die kind se opvoeding daar onder.

10. Kan u my meer vertel van die nuutste leiding of ondersteuning van die SBL kry of gekry het?

Deelnemer F

Die stadium soos meneer gesê het 'n ou sien nie die SBL nie. Jy weet nie wie die ouer-komponent is nie. Ek het nog niks leiding ontvang van die SBL ontvang nie. Ek het maar ingeval by alles.

Deelnemer A

Voorheen was die SBL lede voorgestel aan die personeel in sig self en ek weet nie of dit plaas vind wanneer as daar 'n vergadering is byvoorbeeld 'n begrotings vergadering word die SBL weer voorgestel aan die hele brie skool gemeenskap. Partykeer mis 'n ou daai tipe goed en weet SBL

lede was voor gestel in die personeel kamer. Watter rol vul elke lid en leiding het ek nog nie so seer van 'n SBL-lid gekry nie. Leiding van SBL lid wat onderwys komponent verteenwoordig het ek al gekry. Die ouer komponente dra ek nie van kennis nie.

Deelnemer F

Ek weet nie spesifiek watter tipe vergaderings die SBL hou nie. Miskien is daar *lack* van kennis of iets van die SBL, miskien weet die ou nie wat sy spesifieke rol is nie omdat jy nie weet wat sy rol is nie kan hy nie sy funksies goed uitvoer nie.

11. Watter beleide het die skool in plek wat help met u veiligheid of u sekuriteit by die skool?

Dink u die beleide is effektief?

Deelnemer A

Ek weet van die veiligheidsbeleid wat die skool in plek in het en die toelatingsbeleid en die ander beleide ek weet spesifiek van die dit wat nou meer op ons veiligheid betrekking het. Veiligheidsbeleid voel 'n mens nie so veilig nie as dit wat in die beleid in staan nie. Dit word nie redelik uitgevoer nie selfs die toelatingsbeleid weet nou nie hoe ver dit strek nie en weet ook wie toegelaat word tot die skool nie. Ons as onderwysers moet alhoewel die onderwys-komponente op die beheerliggaam te same met die ouers die beleide opstel kennis dra van wat daar in die beleide in staan, sodat ons ook 'n bydra kan lewer deur dit so wysig dat dit ons veiligheid kan verseker.

Ek dink aan die instandhoudings beleid wat in stand gehou moet word die asbes dalk 'n stukkende ruit dalk spinnekoppe wat inkom. Dink ek aan die instandhoudingsbeleid ons veiligheid ons skool in die anderkant waar daar meer bebos is en die draad is teenaan wat die hoof onlangs genoem het daar is 'n groot gat in daai draad. Selfs die terrein wat nie skoon gemaak word nie sou ek se die instandhoudings beleid moet ook wysig om na spesifieke dinge te kyk.

Ek sal sê dis nie so effektief nie maar as daar 'n insident gebeur dan sien jy is nie dit in die beleid nie soos ek miskien 'n slang kan jou pik, dan is dit nie in die beleid genoem nie. Die klaskamer daar het nie diefwering aan nie 'n kind kan soos hulle sokker speel agter 'n bal skop van daai klasse 'n ruit breek en jou beseer.

Deelnemer B

Tot watter stand word dit uitgevoer, beleide mag in plek wees maar word dit uitgevoer. Ek meen daai voorbeeld van die gras wat deur die asbes kom die spinnekoppe tot watter stand word dit uitgevoer. Ek wou noem die toelatingsbeleid word dit implementeer want van my kant af my klas is groter as die ratio. So die moontlikheid van baklei of gevaar is outomaties groter maar waar kom dit vandaan, wie laat toe dat die kind nog steeds aanvaar word alhoewel skool vol is. As daar 'n ouer na die skool toe kom en sê die departement het gesê ek moet hierna toe kom. Hoe regverdig hulle dit.

Deelnemer A

Partykeer is 'n skool gebou vir 'n sekere aantal leerder en daar is dan te oorvol dit laat 'n mens soms onveilig voel die klas is oorvol jy het nie beheer oor almal nie.

12. Voel u dat die SBL die nodige kennis en vaardighede om u sekuriteit te waarborg? Motiveer.

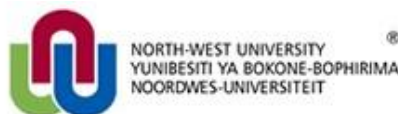
Deelnemer B

Die kind wat gedreig het deur 'n vuurwapen te dreig is 'n ernstige voorval wat jou veiligheid bedreig. Ek dink die feit dat daar in verlede kwartaal dat die polisie die skool besoek om kinders se sake en tasse so bietjie deur te gaan so mens voel 'n bietjie meer veilig dis iets wat ek netnou onthou het.

Deelnemer A

Ja dat rêrig mens wil nie elke keer negatief wees nie, maar 'n mens voel nogal bietjie veilig as die hoof miskien ook sigbaar is as hy bietjie rondbeweeg dan sien jy orde en kinders beweeg min hulle klasse as hy ook rondbeweeg het dan kan jy daar is nie beweging van leerders nie. Wat die aanstelling van onderwyser ook aanbetref het ek al persoonlik ervaar toe ek deel van die SBL was. Die SBL veral die ouers luister nie eens na wat die kandidate se nie, hulle gee net punte gewoonlik vir dieselfde kandidaat. So asof hulle vooraf gekoukus het of voorgesê is wie om te kies. Baie van die ouers sou ek se is ongeletterd het nie die vermoë om die beste kandidaat aangestel nie en gaan maar agter wie ook hulle voorsê. Hulle voel ek moet hulle in die eerste plek nie beskikbaar stel oor hulle gebrek aan nodige opleiding en kwalifikasies om die werk te verrig nie.

ADDENDUM L: BRIEF AAN JTG-ONDERWYSSTREEK

Student	Project Leader	Study Supervisor
Mr. D.C. Langeveldt	Prof. JP Rossouw	Prof. W van Vollenhoven
Wrenchville Primary School	Faculty of Education Sciences	Faculty of Education Sciences
19 Hoof Street	North-West University	North-West University
Wrenchville	Private Bag X6001	Private Bag X6001
Kuruman	Potchefstroom	Potchefstroom
8460	email: jp.rossouw@nwu.ac.za	email: willie.vanvollenhoven@nwu.ac.za
Cell: 084 5818742		
email: pcstars1@yahoo.com		

08 March 2015

ATTENTION: District Manager

Mr. Thys
John Taole Gaetsewe Department of Education
Mothibistad

REGARDING: PERMISSION FOR RESEARCH

Dear Mr. Thys

I am currently enrolled as student for the M.Ed. degree in Education Law at the North-west University. My research is one subproject within the NRF funded project under the title of Educator Rights and Educator Security, of which prof. JP Rossouw is the project leader and Prof. W Van Vollenhoven my study supervisor.

The main objective of the overarching project is to gain, through empirical investigation and comprehensive literature and legal analyses, insight into selected elements of educator security. This insight will guide the researchers involved to a better understanding of the phenomenon of educator security in a variety of educational settings.

I hereby apply to your office to conduct the research in four schools within the John Taole Gaetsewe District in the Kuruman area. The topic of my M.Ed. research is: Teacher security experiences in terms of the school governing bodies legal duty in rural public schools.

The purpose of the study is to establish the extent to which teachers experience security in their workplace in terms of the legal duty of the school governing body. The possible causes of insecurity will be investigated. The research will also seek to determine whether these educators are sufficiently protected by legislation.

I would like to assure you of the following ethical considerations:

- The participants will not feel threatened or intimidated, and will not be pressurised to answer any specific question on a matter that they might regard as confidential, for example their feelings about or relationship with their principals or employer.
- Participation is voluntary and optional. Participants will be informed beforehand that they may withdraw at any stage during the discussions. Precautionary measures will be taken to ensure that participants will not feel upset or uncomfortable and that their rights to privacy or dignity will not be infringed during the interviews.

Due to the specific research design and methods for data collection, the project can be regarded as one where the element of risk is low. All participants and schools will remain anonymous in the analysis and the reports arising from the research. The data gathered will only be use for scientific purposes.

Yours sincerely.

Mr. D.C. Langeveldt

.....

ADDENDUM M: KODES EN AANHALINGS MET BEHULP VAN DIE ATLAS.TI SAGTEWAREPROGRAM

HU: Atlas Analises Feb. 2015
File: [C:\Users\User\Documents\Atlas Analises Feb. 2015. hpr7]
Edited by: DC Langeveldt
Date/Time: 2015-09-06 19:08:09

Code: aanbieding van vakke waarvoor onderwysers nie gekwalifiseer is nie {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:2 [Voel vir my somtyds asof die S..] (3:3) (DC Langeveldt)

Codes: [aanbieding van vakke waarvoor onderwysers nie gekwalifiseer is nie - Family: Aanstellings] No memos

Voel vir my somtyds asof die SBL wil net hê daar is 'n krisis die skool het nou net iemand nodig. Ek kan miskien net NST gee ek het nooit Afrikaans gegee nie ek maak ma 'n voorbeeld hulle nodig vir Afrikaans. So is die kandidaat, jy word ma so ingeskuif. Jy is die kandidaat jy moet dit net doen. As die bousteen nie reg gelê is nie dan gaan hy later in die fondasie wys die krake. Vir my voel dit daar *lack* die SBL dan kan jy dit nie doen nie

Code: aanstellings {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:42 [mens ook baie grief as onderwy..] (108:108) (DC Langeveldt)

Codes: [aanstellings]

No memos

mens ook baie grief as onderwyser sê maar daar moet 'n pos geskep word vir 'n onderwyser die bevoordeling wat daarmee gepaard gaan

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:65 [Wat die aanstelling van onderw..] (160:160) (DC Langeveldt)

Codes: [aanstellings]

No memos

Wat die aanstelling van onderwyser ook aan betref het ek al persoonlik ervaar toe ek deel van die SBL was. Die SBL veral die ouers luister nie eens na wat die kandidate sê nie, hulle gee net punte gewoonlik vir dieselfde kandidaat. So asof hulle vooraf gekoukus het of voorgesê is wie om te kies. Baie van die ouers sou ek sê is ongeletterd het nie die vermoë om die beste kandidaat aangestel nie en gaan maar agter wie ook hulle voorsê. Hulle voel ek moet hulle in die eerste plek nie beskikbaar stel oor hulle gebrek aan nodige opleiding en kwalifikasies om die werk te verrig nie.

Code: aantasting van menswaardigheid {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:5 [menswaardigheid word aangetas] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [aantasting van menswaardigheid - Family: Fundamentele regte]

No memos

menswaardigheid

word

aangetas

Code: aggressiwiteit van leerders {1-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:5 [The stubbornness of the learne..] (22:22) (DC Langeveldt)

Codes: [aggressiwiteit van leerders - Family: Leerderwangedrag]

No memos

The stubbornness of the learners. They are very stubborn, because sometimes you need to talk to them. They don't behave like a learner, you can do anything, they are aggressive.

Code: aggressiwiteit deur leerders a.g.v. dwelmmisbruik {3-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:14 [Die kinders openbaar net 'n ti..] (26:26) (DC Langeveldt) Codes:

[aggressiwiteit deur leerders a.g.v. dwelmmisbruik - Family: Leerderwangedrag]

No memos

Die kinders openbaar net 'n tipe van aggressie. Jy kan nie, jy stel jou eintlik in gevaar, jy weet nie hoever jy kan gaan nie

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:17 [Kinders vertoon net 'n tipe va..] (26:26) (DC Langeveldt)

Codes: [aggressiwiteit deur leerders a.g.v. dwelmmisbruik - Family: Leerderwangedrag] No memos

Kinders vertoon net 'n tipe van 'n aggressie, want dit maak 'n mens bang, want jy weet nie wat om volgende te verwag nie. Dit is die probleem waarmee ons sit.

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:9 [n kind wat onder dwelms is ve..] (23:23) (DC Langeveldt) Codes:

[aggressiwiteit deur leerders a.g.v. dwelmmisbruik - Family: Leerderwangedrag] No memos

'n kind wat onder dwelms is verslaaf is raak aggressief die skool laat jou onveilig voel

Code: baie pligte deur onderwysers uitgevoer {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:18 [Ongelukkig dat baie van hulle ..] (38:38) (DC Langeveldt)

Codes: [baie pligte deur onderwysers uitgevoer]

No memos

Ongelukkig dat baie van hulle pligte deur die onderwysers uitgevoer word, want hulle is nie altyd beskikbaar nie en dit maak dat jy nie in die beheerraad geheel en al vertrou het nie.

Code: bang vir leerders {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:20 [Die kinders ek persoonlik voel..] (19:19) (DC Langeveldt)

Codes: [bang vir leerders - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Die kinders ek persoonlik voel deesdae bang vir die kinders by ons skool

Code: beheer oor hekke {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:21 [Daar is veiligheidshekke ek he..] (64:64) (DC Langeveldt)

Codes: [beheer oor hekke]

No memos

Daar is veiligheidshekke ek het met die sekretaresse na skool gesels die hek daar moet mos kontrole wees van 'n knopie wees sodat die hek kan oopgemaak word

Code: beleide {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:9 [voel ek die beleide word nie t..] (40:40) (DC Langeveldt)

Codes: [beleide]

No memos

voel ek die beleide word nie toegepas nie. Jy kan nou hoeveel keer met 'n probleem kom na die kantoor of die prosedures volg wat gevolg moet word maar daar word net niks opgelos nie

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:16 [Die beleide wat daar is moet t..] (49:49) (DC Langeveldt)

Codes: [beleide]

No memos

Die beleide wat daar is moet tot die letterlik uitgevoer word en op so 'n manier sal kinders skrik vang en besef ek kan nie maak wat ek wil nie hier is reëls

Code: beleide in plek maar nie effektief nie {4-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:39 [Baie van die beleide is daar i..] (68:68) (DC Langeveldt) Codes: [beleide in plek maar nie effektief nie - Family: Beleide]

No memos

Baie van die beleide is daar is op skrif, maar baie keer kyk ek maak 'n voorbeeld daar is 'n toelatingsbeleid, maar die beleid word nie na gekom nie. Daar is beleide maar baie van hulle is niks werd is nie, is net daar op papier

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:19 [Nie rêrig nie , hulle is daar..] (65:65) (DC Langeveldt)

Codes: [beleide in plek maar nie effektief nie - Family: Beleide]

No memos

Nie rêrig nie, hulle is daar maar byvoorbeeld ons is veronderstel om een keer 'n kwartaal om die brand te doen die beleid is daar maar word nie toegepas nie

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:24 [Weet jy wat. As dit geoefen wo..] (57:57) (DC Langeveldt) Codes: [beleide in plek maar nie effektief nie - Family: Beleide]

No memos

Weet jy wat. As dit geoefen word en dit word prakties gekyk of werk dit dan glo ek kan dit werk, want die beleid wat ons het is so uitgewerk dat dit moet werk. Goed het verander soos die distriksraad het onttrek. Ons kyk te min daarna en hersien dan sal dit waarde hê. Ons moet kyk of dit prakties uitvoerbaar is daar is leemtes wat sal moet aangespreek word.

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:21 [The safety policies are not af..] (63:63) (DC Langeveldt) Codes: [beleide in plek maar nie effektief nie - Family: Beleide]
No memos

The safety policies are not affective. As I told you like most of the policy must be reminded they is no policies that his really there.

Code: beleide nie effektief {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:14 [although I would say maybe to ..] (66:66) (DC Langeveldt) Codes: [beleide nie effektief - Family: Beleide]
No memos

although I would say maybe to a certain extend that it's not effective.

Code: bendes {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:13 [Ons sukkel baie met *gangs* in d..] (75:75) (DC Langeveldt)
Codes: [bendes - Family: Leerderwangedrag] [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag] [leerder met mes gestek - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Ons sukkel baie met gangs in die skool. So jy het 'n gang van Mothibistad, Batlharos kom by die skool, soos nou die dag met die messtekery. Iets wat naweke gebeur dan word dit by die skool baklei, maar dit gebeur weinig maar dit is iets wat niks met die skool te doen het nie maar bring die veiligheid van die onderwyser en die leerling in gedrang

Code: beperking op regte {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:15 [Wanneer word daar 'n voorbeeld..] (49:49) (DC Langeveldt)
Codes: [beperking op regte]
No memos

Wanneer word daar 'n voorbeeld gemaak dat die leerder sien daar is 'n beperking op sy regte.

Code: beperkte wetgewing kennis {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:2 [My kennis is vaag nie eens vaa..] (23:23) (DC Langeveldt)
Codes: [beperkte wetgewing kennis]
No memos

My kennis is vaag nie eens vaag nie, ek dink seker ek weet iets omtrent wetgewing, so dis vir my moeilik om te sê ek weet, want ek sal nie kan verwys na iets, sal maar wat ek dink wat reg is wat die wet is noem

Code: beskadiging van motors {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:6 [Die nuwe tendense is die motor..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [beskadiging van motors - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Die nuwe tendense is die motors wat hier paar keer as die kinders uit die skool uitkom word beskadig.

Code: betree skool sonder toestemming {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:2 [At the entrance gate some peop..] (21:21) (DC Langeveldt) Codes: [betree skool sonder toestemming - Family: Infrastruktuur]
No memos

At the entrance gate some people who come normally enter the school yard without going to reception to the school.

Code: betrokkenheid van sbl {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:45 [Die betrokkenheid die sigbaarh..] (111:111) (DC Langeveldt)
Codes: [betrokkenheid van sbl]
No memos

Die betrokkenheid die sigbaarheid van die vorige SBL was maar swak

Code: bevooroordeelning van sekere groepe {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:16 [If you put this learners in a ..] (52:52) (DC Langeveldt) Codes: [bevooroordeelning van sekere groepe - Family: Fundamentele regte]
No memos

If you put this learners in a certain group, they are better than the others, even the child can see this group is been treated differently from us. At the end of the day that the group of the learners feel that there are not important and treated well.

Code: blootstelling van onderwysers {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:1 [Wat ek ervaar by ons skool ek ..] (3:3) (DC Langeveldt)
Codes: [blootstelling van onderwysers]
No memos

Wat ek ervaar by ons skool ek weet nie of die SBL betrokke is nie, ek sal meer wil sien dat pligte geroteer word. Net as 'n posvlak een onderwyser wat ek ondervind by die skool. Ek sal meer wil sien dat pligte geroteer

word sodat jy elke faset van die skool dat jy alle fasette van die skool kan ken. As daar ander geleenthede soos hulle aanstellings doen vir onderwysers vir permanent of posvlak 2 onderwyser moet jy baie fasette van onderwys kan ken of op jou CV kan sit. Soos byvoorbeeld jy kry iemand wat as hy departementshoof doen net wat departementshoof moet doen. Hy doen sekere take net wat hy moet doen. As ek sou sê ek is hier aangestel ek is nie 'n onderwyser ek moet my ondervinding laat opdoen. Jy moet 'n *specialist* wees in jou area want dan gaan jy meer, dan weet jy mos wat jy doen die kind gaan kwaliteit onderrig kry

Code: departement van onderwys {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:12 [Die departement vat die leerder..] (49:49) (DC Langeveldt)

Codes: [departement van onderwys]

No memos

Die departement vat die leerder se part. Jou werkgewer moet mos net nie *judge* of kant kies nie daar moet mos ondersoek gedoen word om agter die kap van die byl te kom om die waarheid uit te kom.

Code: Departementele druk {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:9 [Ek kry partykeer die gevoel ve..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [Departementele druk - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Ek kry partykeer die gevoel veral van mense van die distrik hulle is onderdruk om hulle sê werk te doen en dan hulle en kom plaas daai tipe druk op jou

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:28 [Ek het 'n probleem met die Dep..] (23:23) (DC Langeveldt)

Codes: [Departementele druk - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Ek het 'n probleem met die Departement. Hulle sê nie vir ons 'n maand of 'n week voor die tyd ons is nie marionette nie is dit is wat ek 'n probleem mee het. Ons soos Pablo se honde as die klok lui dan vlieg ons almal op.

Code: direkte skakeling met sbl {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:10 [The second is race, teachers a..] (33:33) (DC Langeveldt)

Codes: [direkte skakeling met sbl]

No memos

The second is race, teachers are not unified. For example you find the teachers have a problem with another teacher, but instead of reporting the thing to the management they go to the certain person of the SGB. They know the person is on their side. They will bring the matter quickly forward and also that the teachers are members of the SGB.

Code: dissiplinêre beleid {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:39 [Weet u ons het ons dissipline ..] (58:58) (DC Langeveldt) Codes: [dissiplinêre beleid - Family: Beleide]

No memos

Weet u ons het ons dissipline beleid.

Code: dissipline toepassing - emosioneel {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:12 [Trying to put discipline in pl..] (52:52) (DC Langeveldt)

Codes: [dissipline toepassing - emosioneel - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Trying to put discipline in place at times it makes me feel unsecured. I don't see much of them at school

Code: dissipline stelsel {1-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:11 [Kyk ek voel geborge in die fei..] (61:61) (DC Langeveldt) Codes: [dissipline stelsel - Family: Beleide]

No memos

Kyk ek voel geborge in die feit dat ons het saamgewerk aan 'n dissiplinestelsel van die skool.

Code: dissiplinêre komitee {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:47 [s daar 'n dissiplinêre komitee..] (119:119) (DC Langeveldt)

Codes: [dissiplinêre komitee]

No memos

daar 'n dissiplinêre komitee is tot die woord uitgevoer word dan behoort kinders of leerders van die skool te sien ons is nie besig met grappe nie

Code: dissiplinêre verhore {3-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:40 [Ek het 2 tot 3 dissiplinêre he..] (62:62) (DC Langeveldt) Codes: [dissiplinêre verhore]

No memos

Ek het 2 tot 3 dissiplinêre *hearings* die ouers tel net nie hulle fone op nie. As jy sien dis 'n nommer van die skool dis my kind dis deel van my

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:48 [Dit grief jou ook as iets gebe..] (122:122) (DC Langeveldt)

Codes: [dissiplinêre verhore]

No memos

Dit grief jou ook as iets gebeur het en die volgende dag het die SBL sitting gehad maar daardie kind het niks oorgekom nie. Tog moet die kind 'n les leer maar jy sien dit nie dit kom nooit tot by daai punt dat 'n kind dissiplinêr aangekla word nie. Daai tipe van ding as daar iets ernstig gebeur moet daar oor daai kind gehandel word dat die anders ook sien wat het daai een oorgekom het as wat reëls net in jou klas sigbaar is maar kinders vat dit nie kop toe nie.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:51 [As die SBL die feit dat daar n..] (129:129) (DC Langeveldt)
Codes: [dissiplinêre verhore]
No memos

As die SBL die feit dat daar nie dissiplinêre verhoor is nie dan voel jy as onderwyser hoekom moet jy die kind na die hoof toe vat

Code: een persoon hanteer finansies {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:18 [Ek praat nou baie goed byvoorb..] (15:15) (DC Langeveldt)
Codes: [een persoon hanteer finansies - Family: Finansies]
No memos

Ek praat nou baie goed byvoorbeeld. die vrou is nie finansiële beampte sy hanteer alles by ander skole is jy altyd twee ek kan nie vir u sê is daar geld dat ons veiligheid kan opskerp al dan nie ek kan nie sê nie. Ek gaan op tone trap en mense gaan vir hulle opruk spring sommer onmiddellik op hulle perdjie.

Code: finansies {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:37 [Die beheerliggaam is net daar ..] (99:99) (DC Langeveldt)
Codes: [finansies]
No memos

Die beheerliggaam is net daar om tjeks teken, verder doen hulle niks nie. Ons word nooit ingelig hoeveel geld daar is nie net as daar nie geld is nie word ons ingelig.

Code: fisiese veiligheid {7-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:3 [Veiligheid fisies watter waarb..] (6:6) (DC Langeveldt)
Codes: [fisiese veiligheid]
No memos

Veiligheid fisies watter waarborg is daar, dat as ek by die skool kom vandag, niks sal met my gebeur wat my kan seer maak nie

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:8 [As ek iets sê ek voel glad nie..] (37:37) (DC Langeveldt)
Codes: [fisiese veiligheid]
No memos

As ek iets sê ek voel glad nie so veilig nie. Alhoewel daar 'n veiligheidsbeleid is of daar is iets wat jou kan regverdig dis waarom ons so voel op die terrein selfs kan jy onveilig voel. Ek meen iemand kan van watter kant af kom iemand kan jou met 'n klip gooi of iets

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:17 [Ek het al 'n geval gehad dat d..] (52:52) (DC Langeveldt)
Codes: [fisiese veiligheid]
No memos

Ek het al 'n geval gehad dat die ouer nie deur die kanale gekom het nie deur eerste by kantoor aan te meld nie en reguit klas toe gekom en my amper aangeval, gelukkig het die hoof gesien en tot my redding gekom

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:23 [ek het foto's geneem van die bo..] (64:64) (DC Langeveldt)

Codes: [fisiese veiligheid]

No memos

ek het foto's geneem van die bobbejaanspinnekop in my klaskamer

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:30 [Ek voel onveilig selfs in die ..] (78:78) (DC Langeveldt)

Codes: [fisiese veiligheid]

No memos

Ek voel onveilig selfs in die klas jy weet nie met wat sit die kind dalk in sy sak nie of wat, so tipe ding het al met my gebeur waar die een outjie somer 'n ander een gestee het na ek hulle uitmekaar gemaak het en nie kon sien wat het die ander een nie. Nadat hulle rustig was en ek aangegaan het die een outjie die ander een gestee. So dit het vir my laat besef so ek is ook nie veilig in my klas nie

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:31 [Ek het 'n outjie in die klas g..] (81:81) (DC Langeveldt)

Codes: [fisiese veiligheid] [psigologiese veiligheid]

No memos

Ek het 'n outjie in die klas gehad. Hy was nou al by die kantoor die een keer het hy my gedreig het nou al so fisies rondgestoot en gepluk en die dreigement gemaak wat my bang gemaak het. Hy het vir my gesê as ek hierdie kwartaal weer 'n driup rapport kry dan vat hy sy pa se rewolwer dan kom skiet hy my

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:63 [Ek dink die feit dat daar in v..] (157:157) (DC Langeveldt)

Codes: [fisiese veiligheid]

No memos

Ek dink die feit dat daar in verlede kwartaal dat die polisie die skool besoek om kinders se sake en tasse so bietjie deur te gaan so mens voel 'n bietjie meer veilig dis iets wat ek netnou onthou het.

Code: fondsinsameling {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:38 [Die skool is in rooi daar is ..] (99:99) (DC Langeveldt)

Codes: [fondsinsameling]

No memos

Die skool is in rooi daar is nie geld nie, ons moet nou geld insamel.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:43 [die onderwyser moet dan nou fu..] (108:108) (DC Langeveldt)

Codes: [fondsinsameling]

No memos

die onderwyser moet dan nou funksies reël en so aan terwyl dit die beheerraad dit moet reël

Code: funksionaliteit {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:10 [Die proses om 'n ding op te vo..] (43:43) (DC Langeveldt)

Codes: [funksionaliteit]

No memos

Die proses om 'n ding op te volg het 'n te lang aanloop voordat veral as dit iets ernstig is

Code: geborgenheid {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:1 [Onderwysers behoort by die wer..] (5:5) (DC Langeveldt) Codes: [geborgenheid - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Onderwysers behoort by die werk die eerste plek veilig te voel

Code: gebrek aan donasies {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:47 [Nogal nie sê fisies onveilig v..] (73:74) (DC Langeveldt)

Codes: [gebrek aan donasies]

No memos

Nogal nie sê fisies onveilig voel buite die skool nie. Ek sal sê voorheen as ek luister by my ander kollegas was [naam uitgelaat] Primêre skool. Voorheen 'n wit skool, en later swart leerder het gekom. Daar was altyd baie samewerking van die ouers. Donasies so aan en nou lyk my het baie van die ouers van die kinders is meer swart leerders. Kry nie so baie donasies meer nie. Nou wonder ek as die swart leerders, is jy is mos maar net 'n kind jy is mos ma net 'n mens.

Code: gebrek aan finansies {4-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:11 [u weet nou natuurlik sekuritei..] (22:22) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan finansies - Family: Finansies]

No memos

U weet nou natuurlik sekuriteit gaan gepaard met fondse geld, geld is 'n *problem*.

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:12 [Onlangs is hier by die skool i..] (22:22) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan finansies - Family: Finansies]

No memos

Onlangs is hier by die skool ingebreek twee, drie maal en wat doen jy, omtrent dit, want dit kos geld om 'n sekuriteitstelsel te installeer

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:41 [ek reeds gesê het finansies is..] (72:72) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan finansies - Family: Finansies]

No memos

ek reeds gesê het finansies is 'n *problem*

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:5 [Geld is 'n *problem*, want om di..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan finansies - Family: Finansies]
No memos

Geld is 'n *problem*, want om die skool regtig veilig te maak 'n benodig jy twee sekuriteitswagte

Code: gebrek aan geleenthede vir onderwysers {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:46 [Waarnatoe groei ek is al 24 jaar ..] (70:70) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan geleenthede vir onderwysers - Family: ondersteuningsdienste]
No memos

Waarnatoe groei ek is al 24 jaar onderwyser ek het nêrens heen gegroei nie. Daar word nooit vir jou 'n geleentheid gegee nie, maar nog steeds 'n posvlak een onderwyser.

Code: gebrek aan moedertaal onderrig {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:48 [kwessie van taal kinders wa..] (84:84) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan moedertaal onderrig]
No memos

kwessie van taal kinders wat byvoorbeeld Afrikaans as Huistaal het kinders wat Setswana as Huistaal het, maar as sy keuse van skool daai kind taalkwessie is 'n probleem vir my by die skool. Jy as onderwyser is onderdruk ek het vanoggend gesê by onse skool gaan dit moeilik, 'n Kind het *English Home language* wat nie sy Huistaal is nie daai geleentheid wat jy skep dit laat my onveilig voel want ek word onder druk geplaas dit maak 'n mens gefrustreerd dit maak vir my die werk nie lekker nie

Code: gebrek aan ondersteuningsnetwerke vir onderwysers {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:45 [Hoekom die ondersteunings netw..] (70:70) (DC Langeveldt)
Codes: [gebrek aan ondersteuningsnetwerke vir onderwysers]
No memos

Hoekom die ondersteunings netwerke is nie altyd daar nie. Die geborgenheid. Mnr. is daar 'n probleem waar kan ek help. Meneer is ook oorlaai hy kan nie help nie wat gaan aan is daar moeilikheid. Hoe meen juffrou wat kan ons doen om te help.

Code: gebrek aan ouer dissipline {1-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:3 [Ek sou sê dit is gebrek aan ou..] (16:16) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan ouer dissipline]
No memos

Ek sou sê dit is gebrek aan ouerlike dissipline tuis, want ek voel die skool omgewing doen sy bes om my te beskerm, maar dat ek nie altyd seker is van hoeveel beskerming ek geniet in terme van my werkgewer nie.

Code: gebrek aan ouer betrokkenheid {4-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:8 [The parent are not so very muc..] (21:21) (DC Langeveldt)
Codes: [gebrek aan ouer betrokkenheid]
No memos

The parent are not so very much involved with the children, it seems that they not care of the children come to school or worry anything that happen

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:22 [ven parent seem not courage th..] (75:75) (DC Langeveldt)
Codes: [gebrek aan ouer betrokkenheid]
No memos

ven parent seem not courage the children to go to school people are no involved in drugs they did not come to school

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:21 [Ons skool se kinders is hoofsa..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan ouer betrokkenheid]
No memos

Ons skool se kinders is hoofsaaklik middelklas kinders, en hierdie kinders se ouers is besig, om die trappe te klim na sukses toe. So of is hy as ma of pa by die huis kom te moeg om aandag aan daai kleintjie te gee. Die hele onderwys taak opvoedings taak is op my as opvoeder hierdie kinders kom nie skool toe nie dit lyk vir my die skool is nou 'n *safe haven*.

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:8 [Parent is sometimes they not v..] (32:32) (DC Langeveldt)
Codes: [gebrek aan ouer betrokkenheid]
No memos

Parent is sometimes they not visible in the learners, surely absent in the learners' lives.

Code: gebrek aan respek teen onderwyser {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:6 [sê hulle net dood eenvoudig ma..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [gebrek aan respek teen onderwyser - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

sê hulle net doodeenvoudig maar jy is nie ons onderwyser nie, ek ken jou glad nie en jy kan hom totaal en al nie dissiplineer nie

Code: gebrek aan sekuriteitswagte {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:10 [there are not security here so..] (25:25) (DC Langeveldt)
Codes: [gebrek aan sekuriteitswagte - Family: Infrastruktuur]
No memos

there are not security here some of the school there must be security to can searched everybody, each and every one are enter the school premises

Code: gebrek aan terugvoering sbl {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:46 [Die feit dat beheerliggaam alt..] (114:114) (DC Langeveldt)

Codes: [gebrek aan terugvoering sbl]
No memos

Die feit dat beheerliggaam altans die onderwys komponent het ek ook al op kapsie gemaak daai terugvoering wat nie gedoen word nie. Jy sien net die kollega wat besig is om aan te gaan by die skool, projekte word aangegaan, goed word aangekoop jy sien net hier is iets aangekoop. Jy weet self nie wanneer was dit aangekoop of wanneer was daar so besluit nie om dinge te bekom nie

Code: gedragskode {5-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:13 [code of conduct for learners] (66:66) (DC Langeveldt) Codes: [gedragskode]
No memos

code of conduct for learners

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:4 [as 'n kind teen jou optree en ..] (25:25) (DC Langeveldt)
Codes: [gedragskode]
No memos

as 'n kind teen jou optree en in baie gevalle het dit al met my ook self so gebeur, dan het ek nie onmiddellik daai kennis wat is die prosedure om te volg om sulke insidente te hanteer nie. Dit het al met my gebeur ek was nie op hoogte wat om te doen nie. Ek kan wel die kind kantoor toe bring, maar daar is ernstige gevalle wat onmiddellik opgetree moet word en my kennis van dit is min.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:5 [kind ek het ook 'n situasie ge..] (28:28) (DC Langeveldt)
Codes: [gedragskode]
No memos

kind ek het ook 'n situasie gehad waar die dissipline nie was soos wat dit veronderstel moes wees nie, soms verloor jy jou humeur, of jy dink jy doen iets wat jy dink die regte dinge is. Self die probleem oplos op watter skaal van gevaarlik of ernstig is daai spesifieke situasie so jy dit hanteer, 'n skaal-4 situasie en jy hanteer dit as 'n *level 1*. Jy probeer dit self oplos waar jy dit moes vorentoe geneem het of met iemand gedeel het

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:7 [Skool het ook 'n gedragskode v..] (31:31) (DC Langeveldt)
Codes: [gedragskode]
No memos

Skool het ook 'n gedragskode vir leerlinge daar is 'n gedragskode vir onderwysers ook, waarin ook as ek nou dink aan die *South African Councillor Education* daarin word dit ook gestipuleer die verantwoordelikhede van die onderwyser en situasies watter onderwyser mag en nie mag in daai wetgewing kan onderwysers dan ook kennis opdoen van die tipe goed wanneer 'n insident gebeur, so ek sou sê as onderwysers nie bewus is van dit nie dan behoort 'n mens dit op te lees

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:52 [Jy het die kind uit die klas u..] (129:129) (DC Langeveldt)
Codes: [gedragskode]
No memos

Jy het die kind uit die klas uit gesit want hy onderbreek die les. Ons kan nie toelaat dat een kind die ander 35 se opvoeding laat onder lei nie. Jy sit die kind uit die klas wat ook verkeerd is aan die einde van die dag lei die kind se opvoeding daaronder

Code: gedragskode van leerders help {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:19 [I think the SGB has the rules ..] (63:63) (DC Langeveldt) Codes: [gedragskode van leerders help]
No memos

I think the SGB has the rules the code of conduct for the learners the teachers and for everybody here at school.

Code: geen direkte kontak met sbl {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:34 [Ek het nou nog nie *directly* me..] (48:48) (DC Langeveldt) Codes: [geen direkte kontak met sbl]
No memos

Ek het nou nog nie *directly* met hulle te doen gekry nie.

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:35 [Ek kom nie eintlik met hulle i..] (53:53) (DC Langeveldt)
Codes: [geen direkte kontak met sbl]
No memos

Ek kom nie eintlik met hulle in aanraking nie, nie maklik nie. Kan rêrig nie vir u antwoord nie

Code: geen finansiële verslae {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:12 [Weet u, omdat ons se skool and..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [geen finansiële verslae - Family: Finansies]
No memos

Weet u, omdat ons se skool ander skole het gewoonlik elke kwartaal finansieel verslae, want daar is mos 'n ope beleid by alle skole. By hierdie skool was daar nog nooit 'n personeel vergadering 'n finansiële staat vir ons uiteengesit

Code: geen kworum vir sbl vergaderings {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:16 [Ja byvoorbeeld. ek is die seret..] (54:54) (DC Langeveldt) Codes: [geen kworum vir sbl vergaderings - Family: SBL samestelling]
No memos

Ja byvoorbeeld. ek is die sekretaresse van die SBL, maar sekere funksie by die skool kan nie uitgevoer word nie baie keer kry ons nie 'n kworum nie. Dit laat jou ongeborge voel ek kan niks dit werk op jou senuwees is op. Kry jy nooit 'n kworum nie aan die einde van die dag moet jy maar die skool raadpleeg.

Code: geen menseregte skending van onderwysers {2-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:4 [So far especially at my school..] (7:7) (DC Langeveldt)
Codes: [geen menseregte skending van onderwysers - Family: Fundamentele regte]
No memos

So far especially at my school, I can't say there is any violation of my human rights. At my school there is no violation of my human rights

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:2 [At this school I don't think s..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes: [geen menseregte skending van onderwysers - Family: Fundamentele regte] No memos

At this school I don't think so, because everything is done true at democratic process. We are free if we don't understand anything to question if you don't understand.

Code: geen onderwyser beskerming {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:8 [Ek voel onderwyser is blootges..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [geen onderwyser beskerming] No memos

Ek voel onderwyser is blootgestel en aan hulle eie genade oorgelaat

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:24 [Ek voel daar baie keer, daar w..] (36:36) (DC Langeveldt) Codes: [geen onderwyser beskerming] No memos

Ek voel daar baie keer, daar word nie genoeg gedoen nie, om onderwysers voor te berei en te beskerm teen daai tipe ek wil amper sê afknouery.

Code: geen onmiddellike optrede deur sbl {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:36 [Die gebrek aan tyd ek voel as ..] (61:61) (DC Langeveldt) Codes: [geen onmiddellike optrede deur sbl] No memos

Die gebrek aan tyd ek voel as iets by die skool gebeur wat my veiligheid betref moet hulle kan optree. Vat te lank voor hulle optree moet eers bymekaar geroep word dan het die saak wil ek al jy al weer afgekoel dan voel jy nie meer so sterk

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:42 [As jy het daar is ander pligte..] (66:66) (DC Langeveldt) Codes: [geen onmiddellike optrede deur sbl] No memos

As jy het daar is ander pligte wat jy het hoeveel keer moet iets dringend geteken word dan kry jy dit net nie.

Code: geen opleiding oor jou regte {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:3 [We don't get formal workshops ..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [geen opleiding oor jou regte] No memos

We don't get formal workshops about our rights just something read on your own can see on TV nothing formal which is brought to us. If you read on your own nothing formally

Code: geen passie v.d. werk {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:7 [Even now not enjoying the job ..] (22:22) (DC Langeveldt) Codes: [geen passie v.d. werk]

No memos

Even now not enjoying the job what I am doing. I just doing it the passion that I have been before is not there anymore.

Code: geen probleem met sbl {1-0}

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:6 [I feel save I don't have any p..] (39:39) (DC Langeveldt) Codes: [geen probleem met sbl]

No memos

I feel save I don't have any problem with the SGB. They held meetings they meet regularly and meet the parents so I don't have any problem with them.

Code: geen respek tussen onderwysers {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:5 [Tog agter gekom het hier het '..] (7:7) (DC Langeveldt)

Codes: [geen respek tussen onderwysers]

No memos

Tog agtergekom het hier het 'n insident by onse skool gebeur wat die een juffrou vir die ander gesê het voor die kinders die LAM sê jy gee nie reg les en dis 'n juffrou wat nou eers begin het

Code: geen sbl betrokkenheid {2-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:13 [Om die eerlike waarheid te sê ..] (37:37) (DC Langeveldt) Codes: [geen sbl betrokkenheid]

No memos

Om die eerlike waarheid te sê ons SBL is baie hulle sal net daar wees as hulle moet kom het nie SBL betrokkenheid by die skool nie

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:14 [Die SBL is baie dis funksionee..] (40:40) (DC Langeveldt)

Codes: [geen sbl betrokkenheid]

No memos

Die SBL is baie dis funksioneel in hierdie opsig

Code: geen sbl leiding {2-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:15 [Niks nie die leiding wat ons g..] (50:50) (DC Langeveldt) Codes: [geen sbl leiding]

No memos

Niks nie die leiding wat ons gekry het was by die SBL werkswinkel was nie deur hulle gekry nie.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:54 [Ek het nog niks leiding ontvan..] (133:133) (DC Langeveldt)

Codes: [geen sbl leiding]

No memos

Ek het nog niks leiding ontvang van die SBL ontvang nie.

Code: geen sbl ondersteuning {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:11 [There is no. I can tell of any..] (48:48) (DC Langeveldt) Codes: [geen sbl ondersteuning]

No memos

There is no. I can tell of any.

Code: geen sê in aangeleenthede nie {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:10 [Ek moet net aangaan jy doen go..] (15:15) (DC Langeveldt)

Codes: [geen sê in aangeleenthede nie]

No memos

Ek moet net aangaan jy doen goed, dit net doen om kla te kry want dit word van my verwag, ek moet dit doen

Code: gefrustreerde onderwysers {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:18 [Dit laat jou gefrustreerd in di..] (29:29) (DC Langeveldt) Codes: [gefrustreerde onderwysers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Dit laat jou gefrustreerd in die eerste plek voel en in die tweede plek jy is nie op jou gemaak nie

Code: gelyke hantering van almal {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:5 [I say so because, this is a mu..] (10:10) (DC Langeveldt)

Codes: [gelyke hantering van almal - Family: Fundamentele regte]

No memos

I say so because, this is a multi-cultural school everybody treated equally whether you are black, white or whatever according to the rules to the school.

Code: gesondheidsprobleme {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:22 [Ons hou daar agter skool ons w..] (64:64) (DC Langeveldt)

Codes: [gesondheidsprobleme]
No memos

Ons hou daar agter skool ons werk by asbes klaskamers dit ook 'n deel van veiligheid jou gesondheid lei daar onder

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:29 [My gesondheidstorie daaronde..] (75:75) (DC Langeveldt)

Codes: [gesondheidsprobleme]
No memos

My gesondheidstorie daaronder die asbes klaskamer ek moet seker later vroeg pension afgaan

Code: gevegte tussen leerders {4-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:21 [Ons het al gevalle gehad van b..] (32:32) (DC Langeveldt) Codes: [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Ons het al gevalle gehad van bakleiery of boelie besigheid wat buite die skool plaasgevind het dan bereik daai ding sy *boiling point* by die skool.

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:13 [Ons sukkel baie met gangs in d..] (75:75) (DC Langeveldt)
Codes: [bendes - Family: Leerderwangedrag] [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag] [leerder met mes gestek - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Ons sukkel baie met gangs in die skool. So jy het 'n gang van [pleknaam uitgelaat] kom by die skool, soos nou die dag met die messtekery. Iets wat naweke gebeur dan word dit by die skool baklei, maar dit gebeur weinig maar dit is iets wat niks met die skool te doen het nie maar bring die veiligheid van die onderwyser en die leerling in gedrang

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:12 [hier was 'n kind wat 'n mes ui..] (23:23) (DC Langeveldt)
Codes: [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag] [leerder met mes gestek - Family: Leerderwangedrag]
No memos

hier was 'n kind wat 'n mes uitgepluk as die ander kinders nie die onderwyser gehou het nie dan was die onderwyser gestek.

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:3 [Don't go home at the time the ..] (15:15) (DC Langeveldt)
Codes: [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Don't go home at the time the learners for high school will come and get in before the general workers can close and fight the young ones.

Code: godsdienste verskille nie gerespekteer {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:8 [Ek het byvoorbeeld eendag by M..] (7:7) (DC Langeveldt)
Codes: [godsdienste verskille nie gerespekteer - Family: Fundamentele regte]
No memos

Ek het byvoorbeeld eendag by Mnr. genoem altyd einde van die jare. Daar word da' gesê geseënde Kersfees word gesê kinders moet lekker vakansie, maar wanneer ons vakansies het ek is Moslem. Ons het twee godsdienste. Sê dat die Moslem leerders hulle Kersfees moet geniet hulle betaal skoolfonds. Toe sê ek ons het sulke goedjies gekry sit elke maand iets in die nuusblad sê dat die Moslem mense hulle gelukwens. Die ouers voel ook ek wil iets vir die skool doen ek sal nie sê ons se SBL is soort van rassisties nie ek sou dit nie sê nie. Ek as mens probeer baie van myself gee as hulle byvoorbeeld godsdienste het en pastoor kom preek en hy lê hande op lê hy by my ook hande op ek gee nie om nie. Ek begin my dag met gebed ek sê vir my Moslem leerder *because* ons bata die Al-fatiha jy sê dit in jou mind. Dit is hoe ek dit aanpak. Ek sou tog wou sien dat die SBL meer van hulle self wil gee.

Code: HIV beleid {2-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:18 [HIV beleid] (62:62) (DC Langeveldt)

Codes: [HIV beleid - Family: Beleide]

No memos

HIV beleid

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:12 [Then we also have at our schoo..] (66:66) (DC Langeveldt) Codes:

[HIV beleid - Family: Beleide]

No memos

Then we also have at our school HIV-policy

Code: houdings {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:11 [groot grade is veral die seun..] (46:46) (DC Langeveldt)

Codes: [houdings] [onsekerheid]

No memos

groot grade is veral die seuns kom met daai hy jou wil jou aanvat houding. Jy weet nie wat om te doen nie, jy kan hom niks maak nie, niks sê nie so jy is in 'n moeilike situasie as jy die verkeerde ding sê kan dit teen jou tel.

Code: hulpeloosheid van onderwysers {3-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:16 [Wat doen jy as drie tot vier g..] (26:26) (DC Langeveldt)

Codes: [hulpeloosheid van onderwysers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Wat doen jy as drie tot vier groot seuns jou sê jy gaan hulle nie sê nie. Jy voel jou hande is afgekap, jy staan met jou rug teen die muur. Jy loop dan eerder maar weg jy weet nie tot wat is daai kinders in staat nie. So fisies my vroulike kollegas is blootgestel

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:19 [Jy voel eintlik jy is ongemakl..] (29:29) (DC Langeveldt) Codes:

[hulpeloosheid van onderwysers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Jy voel eintlik jy is ongemaklik onveilig jy weet nie hoe ver jy kan gaan nie, want die ding kan in 'n bakleiery ontaard en baie van die kinders is aggressief.

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:12 [Die hoof kan nie iets doen nie..] (23:23) (DC Langeveldt) Codes: [hulpeloosheid van onderwysers - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

Die hoof kan nie iets doen nie. Ons kan nie een regtig iets doen aan die situasie doen nie.

Code: inbrake by skool {2-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:10 [Die afgelope tyd was daar baie..] (23:23) (DC Langeveldt)
Codes: [inbrake by skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Die afgelope tyd was daar baie inbrake by die skool die skool is nie veilig nie laat voel

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:22 [Hier rondom die skool is die n..] (78:78) (DC Langeveldt) Codes: [inbrake by skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Hier rondom die skool is die nuwe opslaan huise een middag kom ons skool toe om vergadering te hou, het vroeg gekom. Hier was mannetjies sit en drink in die klaskamers die ander ding is werkloosheid kan ook bydrae tot die inbraak en onveiligheid

Code: induksie van onderwysers ontbreek {1-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:4 [Some of them are new in the sy..] (18:18) (DC Langeveldt) Codes: [induksie van onderwysers ontbreek]
No memos

Some of them are new in the system. They are not taken on board when a thing like this happens. They will do this do not know the rules and procedures actually.

Code: inmenging van sbl op hoof se pligte {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:31 [Partykeer kry die gevoel hulle..] (40:40) (DC Langeveldt)
Codes: [inmenging van sbl op hoof se pligte - Family: Beheer vs. Bestuur]
No memos

Partykeer kry die gevoel hulle wil die hoof se werk oorneem om hulle se rolle duidelik te maak behoort hulle nog redelik opleiding te ontvang

Code: instandhouding {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:24 [daar is gras wat in my klaskam..] (64:64) (DC Langeveldt)
Codes: [instandhouding]
No memos

daar is gras wat in my klaskamer groei van buite af

Code: instandhoudingsbeleid {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:59 [Ek dink aan die instandhouding..] (145:145) (DC Langeveldt)

Codes: [instandhoudingsbeleid]

No memos

Ek dink aan die instandhoudingsbeleid wat in stand gehou moet word die asbes dalk 'n stukkende ruit dalk spinnekoppe wat inkom.

Code: instandhoudingsbeleid {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:11 [maintenance policy. It is about..] (66:66) (DC Langeveldt)

Codes: [instandhoudingsbeleid]

No memos

maintenance policy. It is about how to maintain and infrastructure of our school.

Code: intimidasie van ouers {3-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:7 [Intimidasie deur ouers wat my ..] (31:31) (DC Langeveldt)

Codes: [intimidasie van ouers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Intimidasie deur ouers wat my onveilig voel. Ouers wat dreigemente telefonies of mondelings teenoor 'n mens uitlaat dis omtrent al wat ek kan sê.

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:8 [Dit skep spanning by 'n mens. ..] (34:34) (DC Langeveldt) Codes: [intimidasie van ouers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Dit skep spanning by 'n mens. Dit laat jou partykeer voel jy kan nie openhartig jou werk doen nie, want jy moet oppas vir wat jy sê. Dit het 'n sielkundige impak op 'n mens want jy weet nooit wie verdraai jou woorde of wie het 'n verskuilde agenda nie.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:48 [Dis wat ek bietjie bespeur aan..] (74:74) (DC Langeveldt) Codes: [intimidasie van ouers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Dis wat ek bietjie bespeur aan die kant van die ouers. As jy hulle die wit kinders het, dan hardloop hulle gou kantoor toe

Code: invloed van dwelms; hande afgekap {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:16 [Kids are coming to school unde..] (79:79) (DC Langeveldt) Codes: [invloed van dwelms; hande afgekap - Family: Leerderwangedrag]

No memos

Kids are coming to school under the influence of drugs as a teacher you hands are cutting off.

Code: kinderregte {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:19 [Daar moet meer gekyk word na d..] (61:61) (DC Langeveldt)

Codes: [kinderregte]

No memos

Daar moet meer gekyk word na die onderwyser ook, dit lyk dat die kind meer regte het en jy as onderwyser nie het nie.

Code: kinders takel jou emosioneel af {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:11 [Ek voel net weereens met seker..] (23:23) (DC Langeveldt)

Codes: [kinders takel jou emosioneel af - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Ek voel net weereens met sekere kinders met sekere klas groepe. Hulle val jou emosioneel aan en hulle takel jou af en dit voel vir my ek het niemand om na te gaan nie

Code: klas en kasse beveilig {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:8 [Ja ek glo so. Veral waar hulle..] (37:37) (DC Langeveldt)

Codes: [klas en kasse beveilig - Family: Infrastruktuur]

No memos

Ja ek glo so. Veral waar hulle probeer dat die skool veilig en laat jy darem jou kas en deur sluit en klas

Code: leerderdisipline {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:14 [Ons kinders skrik glad nie wee..] (49:49) (DC Langeveldt)

Codes: [leerderdisipline]

No memos

Ons kinders skrik glad nie weer nie 'n kind word huis toe gestuur ouers kom in praat en gaan maar net aan.

Code: leerder dwelm misbruik {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:13 [Ons het 'n probleem by die sko..] (26:26) (DC Langeveldt) Codes: [leerder dwelmmisbruik - Family: Leerderwangedrag]

No memos

Ons het 'n probleem by die skool met dwelmmisbruik. Leerders wat ons bewus van is wat dwelms gebruik, en baie keer is dit juis die mens wat jy moet aanspreek

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:8 [Ek sal sê ons kinders is hui..] (23:23) (DC Langeveldt)

Codes: [leerder dwelmmisbruik - Family: Leerderwangedrag]

No memos

Ek sal sê ons kinders is huidiglik ons ervaar dwelmmisbruik by die skool

Code: leerder met mes gesteek {3-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:23 [Daar is amper 'n outjie in die..] (32:32) (DC Langeveldt) Codes: [leerder met mes gesteek - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Daar is amper 'n outjie in die voorportaal morsdood gesteek en daar het ons gesien met watter tipe wapens die kinders skool toe kom.

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:13 [Ons sukkel baie met gangs in d..] (75:75) (DC Langeveldt)
Codes: [bendes - Family: Leerderwangedrag] [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag] [leerder met mes gesteek - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Ons sukkel baie met gangs in die skool. So jy het 'n gang van [pleknaam uitgelaat] kom by die skool, soos nou die dag met die messtekery. Iets wat naweke gebeur dan word dit by die skool baklei, maar dit gebeur weinig maar dit is iets wat niks met die skool te doen het nie maar bring die veiligheid van die onderwyser en die leerling in gedrang

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:12 [hier was 'n kind wat 'n mes ui..] (23:23) (DC Langeveldt)
Codes: [gevegte tussen leerders - Family: Leerderwangedrag] [leerder met mes gesteek - Family: Leerderwangedrag]
No memos

hier was 'n kind wat 'n mes uitgepluk as die ander kinders nie die onderwyser gehou het nie dan was die onderwyser gesteek.

Code: leerder onderwyser fisies aangerand {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:23 [Jy maak 'n fool van jou self h..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [leerder onderwyser fisies aangerand - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Jy maak 'n fool van jou self hier het 'n insident gebeur waar 'n kind 'n juffrou geklap hy was net vir 7 dae geskors.

Code: leerders bring wapens skool toe {3-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:22 [Leerder wat skêre dra, wapens ..] (32:32) (DC Langeveldt) Codes: [leerders bring wapens skool toe - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Leerder wat skêre dra, wapens skool toe bring

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:7 [The other one ne of the learne..] (39:39) (DC Langeveldt) Codes: [leerders bring wapens skool toe - Family: Leerderwangedrag]
No memos

The other one ne of the learners. The learners threaten the other's coming with knives to school.

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:1 [We are not secure actually bec..] (3:3) (DC Langeveldt)
Codes: [leerders bring wapens skool toe - Family: Leerderwangedrag]
No memos

We are not secure actually because we are facing many problems with learners nowadays while they come with weapons to the school.

Code: leerders en ouers te veel regte {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:1 [A I think educator security is..] (3:3) (DC Langeveldt) Codes: [leerders en ouers te veel regte - Family: Kinderregte]
No memos

A I think educator security is at risk, because most of the time you find children have more power and parents also

Code: leerders het te veel regte {5-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:7 [One I point finger at governme..] (21:21) (DC Langeveldt) Codes: [leerders het te veel regte - Family: Kinderregte]
No memos

One I point finger at government for giving the learners I can say too much rights.

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:3 [Die kind het deesdae meer regt..] (18:18) (DC Langeveldt) Codes: [leerders het te veel regte - Family: Kinderregte]
No memos

Die kind het deesdae meer regte as die onderwyser,

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:2 [dit het daarop neer gekom by d..] (7:7) (DC Langeveldt)
Codes: [leerders het te veel regte - Family: Kinderregte]
No memos

dit het daarop neer gekom by die verhoor dat ek as onderwyser moet terug staan. Die kind mag nie geskors word nie hy mag nie een uit die skool uitgesit word nie. Hy het alleen regte en ek is duidelik laat verstaan ek sal tweede kom in hierdie saak

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:2 [I think educators don't have a..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes: [leerders het te veel regte - Family: Kinderregte]
No memos
Codes:
No memos

I think educators don't have a voice anymore. The government is focusing too much only on learners and kids of which for me I see spoiling them. They just have more rights than responsibilities. Carried on as an educator for now you can't even point the children a finger then it is like threaten these kids.

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:4 [I think it goes back to this t..] (15:15) (DC Langeveldt)

[leerders het te veel regte - Family: Kinderregte]

I think it goes back to this thing the rights of children and what. As if you do something to a child you just find you in court or maybe you don't even know whatever you do is for someone it will be violation of their rights.

Code: leerders het te veel vryheid {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:2 [Learners had all the freedom t..] (3:3) (DC Langeveldt) Codes:

[leerders het te veel vryheid - Family: Kinderregte]

No memos

Learners had all the freedom that they have we are not so save.

Code: leerders intimidasie {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:5 [Parents are sending them the c..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes:

[leerders intimidasie - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Parents are sending them the children to provoke the teachers. Let that one do this thing to you, then I will come to school because to show that one. Maybe a personal issue outside the school parents come and revenge.

Code: leerders is dreigend {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:8 [In sommige gevalle en met somm..] (19:19) (DC Langeveldt)

Codes: [leerders is dreigend - Families (2): Leerderwangedrag, Psigologiese veiligheid] No memos

In sommige gevalle en met sommige kinders vir wie ek klas gee voel ek onveilig, want hulle is dreigend.

Code: leerders kom met houdings {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:18 [They come with that attitude t..] (82:82) (DC Langeveldt)

Codes: [leerders kom met houdings - Families (2): Leerderwangedrag, Psigologiese veiligheid] No memos

They come with that attitude to school li

Code: leerders nie bewus van ontruimingsplan {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:20 [There are a lot of things that..] (60:60) (DC Langeveldt) Codes: [leerders nie bewus van ontruimingsplan - Family: Beleide]
No memos

There are a lot of things that are outstanding. Last week I was checking on the safety matters in case the fires break out or there is a bomb at school. I ask the learners what if there is a bomb in the school. The learners don't know. Everyone give wrong answers.

Code: leerders nie sterk genoeg {1-0}

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:8 [I don't think they are so stron..] (39:39) (DC Langeveldt) Codes: [leerders nie sterk genoeg - Family: Leerderwangedrag]
No memos

I don't think they are so strong even if they can beat us long ago but maybe it is too small to can do it. They don't have the attitude to do it

Code: leerders ongemanierd {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:22 [As jy dit waag om op te tree h..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [leerders ongemanierd - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

As jy dit waag om op te tree hier is kinders wat ongeskik is hulle sal rugby of netbal speel vra wa jy moet wees daai kind gaan nie eens vir jou aankyk nie.

Code: leiding {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:56 [Leiding van SBL lid wat onderw..] (136:136) (DC Langeveldt)
Codes: [leiding]
No memos

Leiding van SBL lid wat onderwys komponent verteenwoordig het ek al gekry. Die ouer komponente dra ek nie van kennis nie.

Code: ligging van skool {6-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:4 [Ek sou se die ligging van die ..] (20:20) (DC Langeveldt) Codes: [ligging van skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Ek sou sê die ligging van die werkplek is vir my 'n bekommernis. Dit sit nie in 'n veilige deel van die dorp nie en, dan voel ek ja dit gaan eintlik vir my oor die ligging oor die werkplek.

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:13 [Ek kan baie eerlik sê dit kom ..] (78:78) (DC Langeveldt)
Codes: [ligging van skool - Family: Infrastruktuur]

No memos

Ek kan baie eerlik sê dit kom nou weer terug na die ligging van ons skool, maar ek voel baie onveilig wanneer ons die verkeer moet reguleer. Die optrede van mense in die straat is onaanvaarbaar. Ons as personeel word gedreig deur taxidrywers dat ons gaan raak gery word. Die taxidrywers hulle vloek ons skel ons

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:10 [Ons is in die middel van 'n ba..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [ligging van skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Ons is in die middel van 'n baie besige dorp en die veiligheidsmaatreëls is nie regtig op standaard nie. Ons wag maar net vir die tyd enige tyd kan iets gebeur en ons sal nie beskermde wees nie.

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:26 [Soos ek gesê het aan die begin..] (69:69) (DC Langeveldt) [ligging van skool - Family: Infrastruktuur]
Soos ek gesê het aan die begin ons skool is op 'n plek geleë wat baie gevaarlik is, veral in die laaste tyd wat ons baie mense het as gevolg van die myne. Hier is baie misdaad in die dorp mense word beroof mense word aangerand. Ons veiligheidsmaatreëls is nie regtig op standaard. Dit stel ons bloot aan misdaad van enige mens kan hier instap.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:14 [Ons as onderwyser ek was al 2 ..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [ligging van skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Ons as onderwyser ek was al 2 keer amper omgery op die voet oorgang. Ek skree vir die vrou kan jy nie sien ek wys vir jou wag nie. Sy ry met skreeuende *tyres* tot voor my ek het my lam geskrik.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:16 [Ek moet op 'n Vrydag middag da..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [ligging van skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Ek moet op 'n Vrydag middag daar staan. Die kinders hardloop oor die voetoorgang. Sommige taxi's staan sommer op die voetoorgang. Jy kan mos nie hier staan nie, wa moet die kinders oorgaan

Code: lyfstraf {2-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:13 [I don't want to beat learners,..] (83:83) (DC Langeveldt) Codes: [lyfstraf]
No memos

I don't want to beat learners, for instant should be practice so for my safety. I might find myself having a problem with the department.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:34 [Tog het dit my sleg gelaat voe..] (87:87) (DC Langeveldt) Codes: [lyfstraf]
No memos

Tog het dit my sleg gelaat voel toe ek opgetree het teenoor die mannetjie deur gewelddadig te raak

Code: maklike toegang tot skool {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:9 [Ek voel in die skool, daar is ..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [maklike toegang tot skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Ek voel in die skool, daar is maklik toegang tot hierdie skool dis 'n probleem. Hekke word maklik oopgemaak sodat daar ek wil vir jou sê ons was nog net. Ons was nog gelukkig.

Code: menswaardigheid {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:32 [Jy is versigtig ten opsigte ho..] (84:84) (DC Langeveldt)
Codes: [menswaardigheid]
No memos

Jy is versigtig ten opsigte hoe jy met daai kind of persoon praat jy weet nie self watter reaksie jy sal kry nie jy probeer maar om die vrede te bewaar op die einde van die dag verloor kinders respek vir jou jy voel minderwaardig jy kan dan nou nie 'n geskil uitmekaar uit maak nie want wat kan ook nou gebeur.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:33 [Jy word so minag as onderwyser..] (87:87) (DC Langeveldt)
Codes: [menswaardigheid]
No memos

Jy word so minag as onderwyser in die klas deur die leerder dan verloor jy bietjie kop en reeds vir dit ek het by myself gedink hoe gaan ek nou lyk in die res van die klas se oë oor die situasie of hoe gaan ek nou lyk as ek nie die probleem kan oplos nie. Ek het in 'n mate minderwaardig gevoel asof ek nie mense genoeg is of as onderwyser genoeg is in die klaskamer nie.

Code: min hulp van departement {2-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:5 [Sekuriteit ons ervaar baie min..] (18:18) (DC Langeveldt) Codes: [min hulp van departement - Family: ondersteuningsdienste]
No memos

Sekuriteit ons ervaar baie min hulp v.d. departement se kant af jy as onderwyser

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:14 [Ek dink as ons die situasie me..] (26:26) (DC Langeveldt) Codes: [min hulp van departement - Family: ondersteuningsdienste]
No memos

Ek dink as ons die situasie met die kinders meer begrip van ons Departement sal hê. Die skool kom besoek en in die klasse kom sit en tussen die kinders rondbeweeg, want hulle verstaan nie die tipe kind met wie ons werk nie, want dan sal hulle miskien ons kant van die saak beter insien en meer begrip het en dan sal ons meer die vrymoedigheid het om dinge by hulle aanhangend te maak, maar as hulle daar bo sit en reëls maak kom kyk nie of die reëls werkbaar is nie

Code: min ondersteuning van sbl vir onderwysers {2-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:6 [SBL is baie min betrokke die o..] (18:18) (DC Langeveldt)
Codes: [min ondersteuning van sbl vir onderwysers]
No memos

SBL is baie min betrokke die onderwyser moet maar opstaan en baklei vir sy regte of as jy nie wil baklei nie moet jy maar swyg en loop.

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:14 [If I can remember there is a l..] (48:48) (DC Langeveldt)

Codes: [min ondersteuning van sbl vir onderwysers]

No memos

If I can remember there is a least support.

Code: moeilik om leerders te beheer {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:3 [is very much difficult to cont..] (3:3) (DC Langeveldt) Codes:

[moeilik om leerders te beheer]

No memos

is very much difficult to control learners so we are not guarantee that we are not secured.

Code: moeilike huis omstandighede van leerders {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:11 [Kinders kom uit gemeenskappe wa..] (23:23) (DC Langeveldt)

[moeilike huis omstandighede van leerders]

Kinders kom uit gemeenskappe waar 'n hulle baie moeilike tye ervaar

Code: nie dagbestuur {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:40 [As daar miskien 'n insident ge..] (102:102) (DC Langeveldt)

Codes: [nie dagbestuur]

No memos

As daar miskien 'n insident gebeur het, is daar nie 'n dagbestuur nie wat hulle kan inkom en gou kom oplos.

Code: nie geregtig om leerders te deursoek nie {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:2 [Sometimes you are not allowed ..] (3:3) (DC Langeveldt) Codes: [nie geregtig om leerders te deursoek nie]

No memos

Sometimes you are not allowed to search the learner's backs. So the learners can bring anything what they want weapons so our security it at high risk

Code: onbetrokke sbl lede {2-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:21 [Daar is bietjie wat my nie so ..] (46:46) (DC Langeveldt) Codes: [onbetrokke sbl lede - Family: SBL sigbaarheid]
No memos

Daar is bietjie wat my nie so geborge laat voel nie is die onbetrokke lede van die SBL wat nie hulle kant bring nie.

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:22 [weereens die lede wat nie so b..] (50:50) (DC Langeveldt) Codes: [onbetrokke sbl lede - Family: SBL sigbaarheid]
No memos

weereens die lede wat nie so betrokke is nie daai afdeling laat my, dit wek emosies van bietjie kwaad raak. Hulle moet iets doen maar niks gebeur nie.

Code: ondersteuning {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:27 [Kollegas wat mekaar ondersteun..] (70:70) (DC Langeveldt)
Codes: [ondersteuning]
No memos

Kollegas wat mekaar ondersteun wat met mekaar praat na mekaar luister juffrou het iets aangeraak wat positief is.

Code: ondersteuning van sbl {2-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:7 [Their latest one that I rememb..] (54:54) (DC Langeveldt)
[ondersteuning van sbl]
Their latest one that I remember is taking a trip to Taung taking out the learners some of the SGB members accompanies us ... is a very important support by accompany us with the learners with the activity

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:20 [feel if they can be more suppo..] (86:86) (DC Langeveldt)
Codes: [ondersteuning van sbl]
No memos

feel if they can be more supportive than they are at the moment.

Code: ondersteuning vanaf departement vat lank {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:7 [Sou daar iets gebeur dan vat d..] (18:18) (DC Langeveldt)
Codes: [ondersteuning vanaf departement vat lank - Family: ondersteuningsdienste]
No memos

Sou daar iets gebeur dan vat dit ook maande voordat daar werklik van die departement se kant iets is om ons op die wyse te beskerm.

Code: ondersteuning vanaf SAPD {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:1 [We are working closely with SA..] (3:3) (DC Langeveldt) Codes:
[ondersteuning vanaf SAPD - Family: ondersteuningsdienste]
No memos

We are working closely with SAPS. Let me say and there is one police man who is attached to our school. Normally we have a problem we call them to help us with the problem. I would say it does help it's really not 100%.

Code: onderwysers verplig om skoolpatrollie {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:15 [Meneer het al briewe gestuur. ..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes:
[onderwysers verplig om skoolpatrollie]
No memos

Meneer het al briewe gestuur. My man het gesê as ek da omgery word vir wie moet hy nou *sue*, want ek word verplig lyk ek wil nie my werk doen nie. Posvlak een onderwyser selfs die departementshoofde gaan staan ook daar. Jy moet nou daar staan.

Code: onderwyser fisies geslaan {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:1 [Beslis ja ek is so 'n week of ..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes:
[onderwyser fisies geslaan - Family: Leerderwangedrag]
No memos

Beslis ja ek is so 'n week of twee gelede deur 'n seun in my klas in die gesig geslaan met 'n vuig,

Code: onderwyser gefrustreerd {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:3 [Al wat ek weet wat die unie on..] (11:11) (DC Langeveldt)
[onderwyser gefrustreerd - Family: Psigologiese veiligheid]
Al wat ek weet wat die unie ons unie aan wie ons behoort gee 'n boekie uit met al ons regte in. Ons het wel regte, maar dit voel vir my as dit kom by die uitvoer daarvan dan is dit nie so maklik soos wat dit lyk in daardie boekie nie.

Code: onderwyser ken nie alle sbl lede nie {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:35 [Ek sou sê ek ken nie eers al d..] (50:50) (DC Langeveldt) Codes:
[onderwyser ken nie alle sbl lede nie]
No memos

Ek sou sê ek ken nie eers al die mense op die SBL nie.

Code: onderwyser ken regte maar nie uitvoering daarvan {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:4 [Jy sien ons is nie prokureurs ..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes:
[onderwyser ken regte maar nie uitvoering daarvan]
No memos

Jy sien ons is nie prokureurs nie ons is nie wetmense nie en die mense van die reg is daar, maar ons weet nie hoe om dit te gebruik nie word te maklik verseker maar eintlik is ons verkeerd

Code: onderwyser onseker oor wetgewing {3-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:11 [Weet u daar is baie wetgewing ..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [onderwyser onseker oor wetgewing]
No memos

Weet u daar is baie wetgewing wat uit is da is regte. Nou die dag het my neef vir my 'n dokument *email*, hy het dit so twee weke terug gemail. Ek het dit nog nooit oopgemaak nie, omdat ons skool dissiplinêre probleme ervaar het by die skool het hy my reeds die dokumente gestuur sodat ek my kan vergewis op my regte. Tog is daar regte wat ek het so baie pligte by die skool ek wil iets uitwerk as die kind dit oortree dan is hy binne my raamwerk dan weet ek hy tree verkeerd op en as ek dit doen dan weet ek, ek tree verkeerd op. Oor wetgewing gaan ek my nie nou uitspreek nie om eerlik waar te wees die Departement het wetgewing in plek wat vir my ook beskerm.

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:4 [If you can be honest I am not ..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [onderwyser onseker oor wetgewing]
No memos

If you can be honest I am not so informed. Now and then when there maybe is a problem that arise in terms of teachers. I don't think I am well informed on my rights or the legislation.

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:2 [No I not. I can't tell you how..] (11:11) (DC Langeveldt)
Codes: [onderwyser onseker oor wetgewing]
No memos

No I not. I can't tell you how far I know. As a teacher I use to consult the ELRC policy file. That are some of the policy that I know that I know even up to the behaviour the code of conduct for educators so what it wrong and what is right even the employment act, education labour act

Code: onderwyser redelik ingelig tov wetgewing {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:6 [With that one out of hundred s..] (14:14) (DC Langeveldt) Codes: [onderwyser redelik ingelig tov wetgewing]
No memos

With that one out of hundred say for instance I give myself fifty. Why I give myself fifty. I wasn't in the education field for long time. I worked for private companies. Started education in 2009, because that thing teacher will no longer employed after they completed. I just give myself fifty out of hundred.

Code: onderwyser verneder {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:24 [Hoe moet sy voel sy is al oor ..] (19:19) (DC Langeveldt)

Codes: [onderwyser verneder - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Hoe moet sy voel sy is al oor die 60 jaar oud hoe moet sy voel daai vrou se kinders is al getroud. Dat 'n kind vir ha klap sy het hom net gestoot. Die feit bly staan wat gee 'n kind die reg om jou te klap

Code: onderwyser voel misbruik {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:3 [I am a young teacher. I just c..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes:

[onderwyser voel misbruik - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

I am a young teacher. I just complete my NPDE this year, when something is at school they won't even notified you today. I must go on Saturday with the grade 7 on tour. Which mean I have no any time to prepare. Then I hear drive the learner and that is not part of your job. If the school can get someone to drive the learners you are here to teach not to drive the learners.

Code: onderwyser voel onveilig {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:1 [Oh, I don't think we are safe...] (3:3) (DC Langeveldt)

Codes: [onderwyser voel onveilig - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Oh, I don't think we are safe. Oh. I don't think even if we are than that will be less than 50%.

Code: onderwysers bang om leerders te berispe {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:14 [I see most kids are out of han..] (74:74) (DC Langeveldt)

Codes: [onderwysers bang om leerders te berispe - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

I see most kids are out of hand if sometimes you say something been a member of this community it become a problem. I am not feeling save sometimes I look at the kids but say anything just for my safety.

Code: onderwysers doen sbl funksies {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:43 [Hier is baie leemtes by die sk..] (70:70) (DC Langeveldt) Codes:

[onderwysers doen sbl funksies]

No memos

Hier is baie leemtes by die skool ons as onderwysers ons moet daai leemte aanvul selfs met funksies ek moes dan nou die werk doen. Hier is 'n vrou sy moet by die *draw* gewees het. Hie by die kermis gewees het ek moet uit my klas kom wat die Departement nie wil hê

Code: onderwysers gedemoraliseer {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:6 [Demoralise, because can't spea..] (22:22) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers gedemoraliseer - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

Demoralise, because can't speak my heart out. Even now not enjoying the job what I am doing. I just doing it the passion that I have been before is not there anymore.

Code: onderwysers is onveilig by skool {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:1 [According to me I think espec..] (3:3) (DC Langeveldt)
Codes: [onderwysers is onveilig by skool - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

According to me I think especially nowadays as you can see learners had the freedom and everything, so I think the teacher are at all not secured.

Code: onderwysers ken nie sy regte {2-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:3 [Ek weet nie eintlik wat besker..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers ken nie sy regte]
No memos

Ek weet nie eintlik wat beskerm my nie.

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:2 [Nee ek sou nie sê ek is ingeli..] (11:11) (DC Langeveldt)
Codes: [onderwysers ken nie sy regte]
No memos

Nee ek sou nie sê ek is ingelig daaromtrent nie. Ek is nie kenner op daardie gebied nie

Code: onderwysers moet self ouers bel {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:49 [Ek moet my les nou los. Ek is ..] (79:79) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers moet self ouers bel]
No memos

Ek moet my les nou los. Ek is kla met CAPS nie. Da is weke wat jy moet volg, moet my eie briewe skrywe vir die ouers. As onderwyser afwesig is ek het tot verlede week nooit af periodes gehad nie. Het ek nooit kans gekry om my beplanning te doen. Raak vir jou net te veel as mens kyk die kinders betaal mos skoolfonds man. Inkorporeer twee mense dat daai mense die ouers bel. Hy gaan die ouers kontak.

Code: onderwysers nie opgelei om sake te hanteer {1-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:3 [most of the educators are not ..] (18:18) (DC Langeveldt)

Codes: [onderwysers nie opgelei om sake te hanteer]

No memos

most of the educators are not taught on how to deal with issues

Code: onderwysers onseker oor toekoms {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:4 [baie onderwysers is onseker oo..] (18:18) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers onseker oor toekoms - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

baie onderwysers is onseker oor wat die toekoms vir hulle inhoud in onderwys

Code: onderwysers te veel werk {2-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:27 [Onderwysers het hoeveel goed o..] (23:23) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers te veel werk - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Onderwysers het hoeveel goed om te merk. Jy kom 5 uur by die huis, jy het ook 'n gesin ek vir Mnr. gesê ek voel oormoeg ek het 28 takke per kwartaal wat moet gemerk word. Ek voel moeg.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:44 [Weet u hoe voel 'n onderwyser ..] (70:70) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers te veel werk - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Weet u hoe voel 'n onderwyser in die aande hy het sy lesse wat hy moet doen hy het sy vrou wat hy moet tevrede stel of sy man wat doen dit aan jou mens jy gooi handdoek in. Daarom se hulle 'n dronk onderwyser êrens moet hy 'n uitlap klep het. Hulle is opgeneem in senu-klinieke

Code: onderwysers voel hul het geen regte {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:7 [Weereens het ons nie die reg o..] (15:15) (DC Langeveldt)

Codes: [onderwysers voel hul het geen regte - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Weereens het ons nie die reg om te sê bly weg van die motors af nie, want hulle beskou dit as hulle terrein.

Code: onderwysers voel onveilig {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:15 [. I think most teachers feeled..] (79:79) (DC Langeveldt)

Codes: [onderwysers voel onveilig - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

I think most teachers feel education is not good and safe. If a learner does something to a teacher there is a case, but is the teacher we don't feel save. That will make teacher teaching not safe

Code: onderwysers vreesbevange {2-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:12 [you are always scared if you s..] (28:28) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers vreesbevange - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

you are always scared if you scared you cannot do you duties

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:25 [Ek vir my in 'n spasie waar ek v..] (23:23) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers vreesbevange - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

Ek vir my in 'n spasie waar ek voel dinge raak vir my as onderwyser te veel

Code: onderwysers wil bewus wees van verwickelinge van sbl {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:6 [If I am aware of the developme..] (50:50) (DC Langeveldt) Codes: [onderwysers wil bewus wees van verwickelinge van sbl]
No memos

If I am aware of the development that they do if I am not aware I will have definitely have a problem with that, because sometime that is the over side from SGB about to keep us on board about their developments.

Code: ondersteuning van ouers {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:19 [we have a situation where we r..] (86:86) (DC Langeveldt)
Codes: [ondersteuning van ouers]
No memos

we have a situation where we really need the support of the parents of the learner we are dealing with

Code: oneffektiewe beleide {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:11 [Partykeer voel dit nie so nie ..] (63:63) (DC Langeveldt) Codes: [oneffektiewe beleide - Family: Beleide]
No memos

Partykeer voel dit nie so nie veral as dit by dissipline kom dan voel jy nie so nie. Jy moet op jou hoede wees vir die kinders, maar ek meen vandag se beleide en regstelsels en goed is dit maar moeilik

Code: ongeborgtheid {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:1 [kind in jou klaskamer wat jou ..] (19:19) (DC Langeveldt)
Codes: [ongeborgtheid]

No memos

kind in jou klaskamer wat jou kom dreig. Dit het al met my gebeur dat leerder my gedreig het.

Code: ongelukkigheid oor hoe finansies hanteer word {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:17 [Ons het nou met die Russel dra..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [ongelukkigheid oor hoe finansies hanteer word - Family: Finansies]
No memos

Ons het nou met die Russel *draw* het ons R 23 000 ingesamel. Ons het môre kermis ons het R 20 000 ingesamel ons hoop om te mik vir R 40 000. Ek gaan myself 'n finansiële verslag opstel. By ons skool werk daar net een persoon met die finansies.

Code: ongelukkigheid van sbl aanstellings voorwaardes {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:32 [Ek sou nie so se nie ek het 'n..] (41:41) (DC Langeveldt) Codes: [ongelukkigheid van sbl aanstellings voorwaardes - Family: Aanstellings]
No memos

Ek sou nie so sê nie ek het 'n insident gehad verlede jaar toe ek hier gekom het, toe moes ek uithelp hulle wou my R 7 000 aanbied. Ek sou R 7000 en iets gekry het. Toe sê ek dis dan minder as die helfte as julle ten minste kan skyf tot R10 000. Dan maak dit die moeite werd, want ek moet dan presies doen wat 'n ander onderwyser doen, dan moet julle sê ek kan 1 uur huis toe gaan, of ek hoef nie ekstra mural te doen nie. Da word niks van my af weggehaal nie.

Code: ongemagtigde toegang tot skool {1-0}

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:1 [Maybe the security at our scho..] (3:3) (DC Langeveldt)
Codes: [ongemagtigde toegang tot skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Maybe the security at our school is not tide even not 100 percent sometimes they use to be trespasses

Code: onsekerheid {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:11 [groot grade is veral die seun..] (46:46) (DC Langeveldt)
Codes: [houdings] [onsekerheid]
No memos

groot grade is veral die seuns kom met daai hy jou wil jou aanvat houding. Jy weet nie wat om te doen nie, jy kan hom niks maak nie, niks se nie so jy is in 'n moeilike situasie as jy die verkeerder ding se kan dit teen jou tel.

Code: onsekerheid oor finansies van skool {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:13 [Soos ek gewoon was by ander s..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [onsekerheid oor finansies van skool - Family: Finansies]
No memos

Soos ek gewoon was by ander skole vir die kwartaal is dit geallokeer vir dit, vir netbal vir sport soveel is daar. Niemand het nog so iets gedoen sodat jy as opvoeder kan sien daar is genoeg geld nie maar ons sukkel met 'n sekuriteitsprobleem by die hê skool.

Code: onsekerheid van sbl oor wetgewing {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:32 [Baie keer is hulle nie seker o..] (40:40) (DC Langeveldt) Codes: [onsekerheid van sbl oor wetgewing]
No memos

Baie keer is hulle nie seker ons het 'n idee wat ons wil doen kan hulle dit doen of mag ons dit doen in terme van wetgewing.

Code: onsuksesvolle dissiplinêre verhore {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:5 [Gebeur dit is partykeer 'n hel..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [onsuksesvolle dissiplinêre verhore]
No memos

Gebeur dit is partykeer 'n helse proses om die kinders dissiplinêr te verhoor as jy voel moet geskors word dit gebeur dalk nooit nie, want hulle het regte wat hulle beskerm. Ek dink dat partykeer in die geval die wat die moeilikheid gemaak. Ons het al hoeveel gevalle gehad het. Hulle sit nog steeds hier hulle het gedoen en sit nog steeds hier in daai geval voel jy bietjie kan ek sê onveilig.

Code: ontruimingsplan by skool {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:38 [Een is seker 'n veiligheidspl..] (65:65) (DC Langeveldt)
Codes: [ontruimingsplan by skool - Family: Beleide]
No memos

Een is seker 'n veiligheidsplan bv. hoe gaan ons die skool ontruim as die skool moet brand

Code: ontruimingsplan uit gedien {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:15 [Ons ontruiming van die skool i..] (30:30) (DC Langeveldt)
Codes: [ontruimingsplan uitgedien - Family: Beleide]
No memos

Ons ontruiming van die skool is gebaseer op 'n paar jaar terug se toestand en ek dink ons kan nie meer vlug. Die roetes moet verander ek dink as daar iets moet gebeur sal daar 'n groot chaos wees

Code: ontvang respek van leerders {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:6 [As jy kyk na die psigologiese ..] (29:29) (DC Langeveldt)

Codes: [ontvang respek van leerders - Family: Fundamentele regte]

No memos

As jy kyk na die psigologiese aspek ek voel nie onveilig nie in terme, omdat jy minderheid blankes is by die skool jy voel nou onveilig die mede-kollegas en kinders *treat* jou met die nodige respek.

Code: oorvol klasse {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:25 [Klas bv. kan byvoorbeeld 40 kind..] (36:36) (DC Langeveldt) Codes: [oorvol klasse - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Klas bv. kan byvoorbeeld 40 kinders het, dan kom ouers en sê my kind moet hier skool gaan. Jy wat die klasonderwyser is sê jy kan nie nog kinders vat nie maar hulle se vir jou die distrik die departement sê die kind moet gevat word

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:19 [Ons skool het oor die 800 kind..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [oorvol klasse - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Ons skool het oor die 800 kinders ek sit in 'n klein klas net die tafel met die tafel is daar tussen die kind wat teen die bord sit met 44 leerders in 'n klas. Die klas was 'n houtwerk klas en nog 'n ander klas wat in twee gesplit is nou kan u dink hoeveel kinders is in daai klas.

Code: oorvol skole {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:62 [n skool gebou vir 'n sekere aa..] (153:153) (DC Langeveldt)

Codes: [oorvol skole]

No memos

'n skool gebou vir 'n sekere aantal leerder en daar is dan te oorvol dit laat 'n mens soms onveilig voel die klas is oorvol jy het nie beheer oor almal nie.

Code: oplossing: installering van kameras {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:14 [Veiligheid ten opsigte van ek ..] (79:79) (DC Langeveldt)

Codes: [oplossing: installering van kameras - Family: Oplossings]

No memos

Veiligheid ten opsigte van ek weet dit kos baie geld kameras kos baie geld, wat in skole geïnstalleer word wat 'n bate vir die skool is. Kameras kan tog help met veiligheid van kinders en veiligheid van onderwysers,

Code: oplossing: goeie sekuriteitstelsel {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:27 [Ja. Ek sou graag 'n goeie sekur..] (73:73) (DC Langeveldt) Codes: [oplossing: goeie sekuriteitstelsel - Family: Oplossings]

No memos

Ja. Ek sou graag 'n goeie sekuriteitstelsel by die skool wil hê. Geen toegaan sonder identifikasie nie. Geen ongemagtigde persone mag toegelaat word nie en ek sou graag dat ons oop gange het

Code: oplossing: kommunikasie {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:13 [I think through communication ..] (31:31) (DC Langeveldt)

Codes: [oplossing: kommunikasie - Family: Oplossings]

No memos

I think through communication this can be improved ok. Speaking with the parents with the government the stakeholders to come with a plan to do this one together with the parents

Code: oplossing: meer beveiliging {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:24 [Ek sou graag wou sien dat vera..] (82:82) (DC Langeveldt)

Codes: [oplossing: meer beveiliging - Family: Oplossings]

No memos

Ek sou graag wou sien dat veral dat ons skool meer beveilig word ons skool is 'n teiken vir inbrake as die terrein self meer beveilig word sodat daar geen toegang van buite dan is dit reg

Code: oplossing: sekuriteitswag {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:14 [together with the parents we a..] (31:31) (DC Langeveldt) Codes: [oplossing: sekuriteitswag - Family: Oplossings]

No memos

together with the parents we are prepared to hire a security as long as they are prepare contribute to the school.

Code: oplossing: stelsel om skool wapen vry te maak {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:47 [As ons 'n stelsel het wat weet..] (84:84) (DC Langeveldt) Codes: [oplossing: stelsel om skool wapen vry te maak - Family: Oplossings]

No memos

As ons 'n stelsel het wat weet die kinders steek nie wapens weg nie jy beweeg tussen die kinders jy weet nie wat beplan hulle nie dis 'n probleem

Code: oplossing: onbevooroordeelde verteenwoordiging {1-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:14 [Ek sou graag wou voel dat onge..] (82:82) (DC Langeveldt)

Codes: [oplossing: onbevooroordeelde verteenwoordiging - Family: Oplossings]

No memos

Ek sou graag wou voel dat ongeag van wat gebeur in my werksomgewing daar iemand sal wees wat ek onmiddellik kan inroep wat my sal ondersteun wat my sal verteenwoordig en wat my sak sal bepleit onbevooroordeeld.

Code: oplossings: help van leerders wat dwelms misbruik {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:46 [Vir my as ons iets kan doen om..] (84:84) (DC Langeveldt) Codes: [oplossings: help van leerders wat dwelms misbruik - Family: Oplossings]
No memos

Vir my as ons iets kan doen omtrent kinders wat byvoorbeeld onder die invloed van dwelms skool toe kom. As ons daai kinders op 'n manier kan help dan sal ek op 'n manier veilig voel.

Code: ouers blameer onderwysers {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:9 [They blaming the teacher and i..] (21:21) (DC Langeveldt) Codes: [ouers blameer onderwysers - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

They blaming the teacher and in favour of the children some of the parents make us unsafe.

Code: ouers nie ondersteunend {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:17 [As we work in we do have some ..] (82:82) (DC Langeveldt) Codes: [ouers nie ondersteunend - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

As we work in we do have some of the parent that is not supportive to the learners.

Code: passie vir onderrig is weg {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:8 [It is a negative effect, becau..] (29:29) (DC Langeveldt) Codes: [passie vir onderrig is weg - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

It is a negative effect, because now even that passion of teaching in my heart, what I feel is gone. Now I am praying for that to get worked in at maybe in rural areas. It seems like that at middleclass schools it is difficult, but the thing the people are difficult to change. Difficult to adopt the things to change

Code: prinsipaal {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:25 [Ek kan enige tyd na die hoof g..] (67:67) (DC Langeveldt)
Codes: [prinsipaal]
No memos

Ek kan enige tyd na die hoof gaan as ek 'n probleem het, hy probeer sy bes om dit op te los, maar hy kan nie altyd die probleem oplos nie

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:64 [n mens voel nogal bietjie veil..] (160:160) (DC Langeveldt)

Codes: [prinsipaal]

No memos

'n mens voel nogal bietjie veilig as die hoof miskien ook sigbaar is as hy bietjie rondbeweeg dan sien jy orde en kinders beweeg min hulle klasse as hy ook rondbeweeg het dan kan jy sien daar is nie beweging van leerders nie.

Code: prinsipaal optrede {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:35 [Wanneer 'n mens emosioneel raa..] (90:90) (DC Langeveldt)

Codes: [prinsipaal optrede]

No memos

Wanneer 'n mens emosioneel raak of wanneer jy nie lekker voel nie is as die hoof na jou toe kom en jou aanspreek op iets wat hy nie feite het nie. Jou miskien kantoor toe roep en ouer ook kantoor toe roep daar is dit laat jou emosioneel blootgestel laat voel. So baie kere gebeur dit so dit word bietjie neergesien op jou. Dit voel vir jou asof jy het nie regte as onderwyser nie as sulke goed gebeur nie

Code: prinsipaal se hantering van situasies {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:29 [Kom ek sê gou, dan praat ek ni..] (27:27) (DC Langeveldt)

Codes: [prinsipaal se hantering van situasies - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Kom ek sê gou, dan praat ek nie kwaad van my bestuurder nie. Om 'n bestuurder van 'n skool te wees verg ook baie lewensvaardighede, nie net bestuursvaardighede nie. Mr. X is 'n goeie mens maar daar is tog baie vaardighede waar hy baie lack. Ek sal hom nooit afskryf nie of kwaad praat nie. Dit kom ook 'n *lack of experience*. Baie keer as hy situasies hanteer as ek uitstap uit die kantoor dan voel ek hartseer of ek voel dit was nie hanteer soos wat ek dit wou gehad het nie.

Code: probleem met aanstellings {2-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:30 [Hoe sê 'n mens nou vir discond..] (29:30) (DC Langeveldt) Codes: [probleem met aanstellings - Family: Aanstellings]

No memos

Hoe se 'n mens nou vir *discontent*. Daar was dinge wat opgeduik het, hier was 'n aanstelling van die van die SBL 'n blanke man hy het afgetree. Nou voel ek mos nou uit ons se gemeenskap sê nie dit moet noodwendig. Ek weet nie was hy die enigste kandidaat wat aansoek gedoen het nie

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:31 [Die pastoor het iemand geken u..] (30:30) (DC Langeveldt)

Codes: [probleem met aanstellings - Family: Aanstellings]

No memos

Die pastoor het iemand geken uit die wit gemeenskap om die rol te vul die swart werkers wat onder hom is. Die ander kleuriges doen hulle werk die hoof moet maar meeste van die tyd inspring hy doen wat hy kan en so as daar regtig waar niemand anders wat daai werk kon vervul. Hoekom net 'n witman ons skool is omtrent 70% wit en as jy kyk na ons kinders is hulle 70

Code: probleem met CAPS {2-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:26 [Alles word op jou af gekanaliseer..] (23:23) (DC Langeveldt) Codes: [probleem met CAPS]

No memos

Alles word op jou af gekanaliseer ek het nie 'n probleem met CAPS maar CAPS in die Wes-Kaap hulle werk take uit vir jou. Ek het nie 'n probleem met dit nie ek het met my LAM gesê die Wes Kaap kry hulle take wat uitgewerk is. Hoekom kry ons dit nie toe sê hy wil nie vir my aan bande lê nie. Waar is die onderwyser se innoverende idees ons kan saam staan.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:38 [Ek het dit nagevors, verskille..] (54:54) (DC Langeveldt) Codes: [probleem met CAPS]

No memos

Ek het dit nagevors, verskillende lande se kurrikulum gevat. Hoe kan jy met 44 kinders in 'n klas les *then a minute contact time*. Daar is dan nie eers rêrig tyd, wanneer moet jy kyk wanneer 'n kind se werk gedoen is. Jy moet nasorg doen, hulle het elke week CAPS. Die CAPS is te vinnig, dit is te vinnig spring baie rond ook. Kyk in die outyd, as jy maal geleer het die hele kwartaal hie' by die kleintjies, het jy deel geleer jy weet hoe om te maal en te deel. Die vaslegging tyd kinders hoor baie goed watter vaslegging het dit. Ons land se standaard het verswak in die afgelope 10 jaar

Code: probleem met sbl aanstellings {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:33 [Hulle stel iemand aan. Hier wa..] (41:41) (DC Langeveldt) Codes: [probleem met sbl aanstellings - Family: Aanstellings]

No memos

Hulle stel iemand aan. Hier was 'n vroujie wat bedank het sy sê oraaait. 14:00 begin haar klas by 'n ander werk. Sy sê as Mnr. vir haar sal toelaat net so kwart voor twee dan gee hulle vir haar 'n salaris. Hulle stel 'n vrou wat in haar lewe nog nooit haar voet in 'n klaskamer ingesit het nie. Kan jy so iemand vir Graad 6 Huistaal English aanstel? Jy wat mos op die SBL. Jy kort mos vir talle 'n vakkundige, daai vrou het net 'n week gehou. Sy voel seer sy is net eenkant gestoot. Hulle stel iemand anders aan is net ons het nie geld nie

Code: psigologiese veiligheid {7-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:4 [emosioneel afgetakel word nie..] (7:7) (DC Langeveldt)

Codes: [psigologiese veiligheid]

No memos

emosioneel afgetakel word nie

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:1 [My mense regte is al geskend i..] (7:7) (DC Langeveldt)

Codes: [psigologiese veiligheid]

No memos

My mense regte is al geskend in terme van verbale aanvalle, kritiek op my as onderwyser, maar glad nie fisies nie verbaal

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:6 [Dit laat my onveilig voel in t..] (26:26) (DC Langeveldt)

Codes: [psigologiese veiligheid]

No memos

Dit laat my onveilig voel in terme daarvan. Die dat ek my lokaal permanent gesluit hou. En ek sou verkies dat iemand anders verantwoordelikheid vat vir daai beskerming ek is mos 'n leerkrag, nie 'n sekuriteitsbeampte nie

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:13 [Emosioneel takel dit my af. Vo..] (23:23) (DC Langeveldt)

Codes: [psigologiese veiligheid]

No memos

Emosioneel takel dit my af. Voel dat jy nie wil skool toe kom nie.

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:13 [his person's husband can also ..] (37:37) (DC Langeveldt) Codes: [psigologiese veiligheid]

No memos

his person's husband can also see me on the street and attack me. So because if the SGB know better calls the two of us and listen to the side of the story. It becomes very risky for me as a teacher. I don't know what this person thinks. It is in town go and tell people on the street you see that one, so I don't feel save.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:31 [Ek het 'n outjie in die klas g..] (81:81) (DC Langeveldt)

Codes: [fisiese veiligheid] [psigologiese veiligheid]

No memos

Ek het 'n outjie in die klas gehad. Hy was nou al by die kantoor die een keer het hy my gedreig het nou al so fisies rond gestoot en gepluk en die dreigement gemaak wat my bang gemaak het. Hy het vir my gesê as ek hierdie kwartaal weer 'n drup rapport kry dan vat hy sy pa se rewolwer dan kom skiet hy my

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:49 [Dit laat voel my nie emosioneel..] (126:126) (DC Langeveldt)

Codes: [psigologiese veiligheid]

No memos

Dit laat voel my nie emosioneel veilig nie veral wanneer die SBL nie onmiddellik optree nie laat dit my nogal voel wat is vir hulle in die ergste graad van 'n insident of watter vlak moet 'n insident eers gebeur voordat hulle eers optree.

Code: rasse verskille {8-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:4 [Die onderwyser korps ek praat ..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

Die onderwyser korps ek praat nie van die jongetjies wat nou inkom nie en baie van my wit kollegas het nog nie daai paradigma skuif gemaak nie veral die wittes. Hulle probeer regtig en dra ook verskriklik swaar aan daai uit hulle verlede uit dat baie van hulle beskou jou nie as hulle eweknieë nie. Hulle sal altyd kom op *check* of jy dit gedoen het of jy dit reg gedoen het.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:6 [So ek bespeur hier wit het nog..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

So ek bespeur hier wit het nog altyd daai samehorigheidsgevoel. Ons is wit so ons skaar nie jy kan weinig hier en daar sien wie mondelings met mekaar kommunikeer nie regtig maats nie. Ek ervaar dit by die skool ons is maats, ek vertel jou dit in vertroulikheid, omdat ek lief is vir jou wil jou waarsku ek is wit ek beskerm my wit *buddy* ek is bruin beskerm my bruin *buddy* ek is swart beskerm my swart *buddy*. Vir my moet daar gekyk word na die saak

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:7 [Ons het 'n insident hier gehad..] (7:7) (DC Langeveldt)

Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

Ons het 'n insident hier gehad waar 'n kind kan nie onthou wat het die kind gesê nie en toe was een van ons SBL lede sê sy eer is ook aangetas. Onmiddellik het hy hom geskaar by wit

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:9 [Ek ervaar dit sterk by ons sko..] (7:7) (DC Langeveldt) Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

Ek ervaar dit sterk by ons skool kom as jy inkom by die personeel kamer in wit sit eenkant en kleurlinge eenkant. Ek voel nie so nie as ek by 'n wit kollega gaan gesels dan voel ek so ek wil nie dit in my rugsak sit nie. Daai emosionele *baggage* saam met my dra van die verlede nie. Ek probeer vorentoe kyk tog probeer ek dit toepas waar ek gaan dit is ook soms moeilik ek ervaar dit. Ons staan in die rye ek is swart en X is ook swart. Daar is nou drie hulle sal gesels en die oomblik wat ons nader staan hou op of spat uitmekaar uit ek sal nie sê hulle skinder. X sal nou vra wat het nou gebeur? Dan sal ek sê hulle het ook hulle goedjies waaroor hulle gesels van my kant ek wil nie klein vure hoog laat brand nie miskien het hulle hul eie goedjies waaroor hulle gesels, maar tog sê ek, ek sal nogal voel dit gaan saam met die veiligheid van die skool.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:10 [As ons mekaar se hande uit rei..] (7:7) (DC Langeveldt)

Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

As ons mekaar se hande uitreik juffrou die kinders doen dit en dat, ons gaan saam voel as 'n eenheid moet saam staan om mekaar se regte te beskerm. Dan gaan ons ook meer veiliger voel, want baie mense voel onveilig kan ek iets voor die persoon sê vertrou nie mekaar nie dra ook alles by tot, voel jy onderwyser *secure* in jou omgewing

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:6 [Firstly I think. It is an aspe..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

Firstly I think. It is an aspect of race and gender. It is serious thing at the school because that has not come to that point. You don't see us self as colleagues. Each and everyone have its own group. There the white own group, coloured own group and black own group. Everything that you do you must watch your back. Don't know what trap is been set for me. There is no unit everything that you do you much watches your back. Don't know what trap is there for you that has been sat for you to fall in anytime

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:7 [For me personally it has a ver..] (22:22) (DC Langeveldt) Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

For me personally it has a very negative, because I remember when I started here I started in 2010. I was friendly person. I was going to work with other races. I will be able to mingle with them and I could learn something from them. Can teach each other something, but only to find out now the resistance change. No problem change it is still a problem. Drag me to a point that I also become that a negative person. The first thing that I see. I will see colours as in the pass I was no use to seen colours

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:18 [I think it is the one that's i..] (56:56) (DC Langeveldt)

Codes: [rasse verskille - Family: Fundamentele regte]

No memos

I think it is the one that's instead going for corporative governors there are still working on race it is like they still holding, they want to bring that old South Africa back. It makes me physically unsafe. The learner wants to unite. Because of the parents influence, the learners will see each other's differently

Code: rassistiese voorvalle {2-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:37 [Ek het gesê jy word gekyk. Jy ..] (54:54) (DC Langeveldt) Codes: [rassistiese voorvalle - Family: Fundamentele regte]
No memos

Ek het gesê jy word gekyk. Jy word nie gekyk as die mens nie jy word geklassifiseer daarmee. Daai stereotipering moet ons weg beweeg. Daarom kry ons deesdae rassistiese gevalle. Onderwysers wat kinders sekere dinge noem jy is mos die ma jy neem mos die plek van die ma en die pa oor in die klas. Jy moet nie net die kind akademies nie jy lei mos die kind

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:19 [At the end of the day those le..] (56:56) (DC Langeveldt)
Codes: [rassistiese voorvalle - Family: Fundamentele regte]
No memos

At the end of the day those learner start fighting. You as a teacher you are in the middle you must stop the learners. Instead of promote learner unity, they promote division.

Code: regte van leerders {2-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:15 [Jy kan nie die kind uit die kl..] (26:26) (DC Langeveldt) Codes: [regte van leerders - Family: Kinderregte]
No memos

Jy kan nie die kind uit die klas uit sit nie

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:20 [Die maklikste manier is om nie..] (32:32) (DC Langeveldt) Codes: [regte van leerders - Family: Kinderregte]
No memos

Die maklikste manier is om nie die kind by die skool toe te laat nie, maar dit kan jy ook nie doen nie.

Code: respek {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:36 [’n Geval waar ek deur ’n ander..] (94:94) (DC Langeveldt)
Codes: [respek]
No memos

’n Geval waar ek deur ’n ander kollega sleg laat voel was of kleinlik en dit was nie goed vir my nie ek het dit nie aangespreek nie ek het onmiddellik kwaad geword. Ek is wel jonger as die onderwyser maar nie die persoon se kind nie om my so te verkleineer voor ’n ander kollega.

Code: respekteer onderwysers {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:1 [Ek glo as jy die kind respekte..] (14:14) (DC Langeveldt) Codes: [respekteer onderwysers - Family: Fundamentele regte]
No memos

Ek glo as jy die kind respekteer die kind jou ook sal respek en probeer so ver as moontlik nie te *overtrek* nie

Code: respekteer rasse verskille {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:2 [Hulle aanvaar ook ander kinder..] (10:10) (DC Langeveldt) Codes: [respekteer rasse verskille]

No memos

Hulle aanvaar ook ander kinders by die skool en selfs ook ons personeel ons het swart, kleurling en wit en inklusiwiteit word goed beoefen hier en daardeur glo ek word onse mense regte getas nie

Code: rolle van sbl {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:55 [Watter rol vul elke lid en lei..] (136:136) (DC Langeveldt)

Codes: [rolle van sbl]

No memos

Watter rol vul elke lid en leiding het ek nog nie so seer van 'n SBL lid gekry nie

Code: samewerking met sbl {1-0}

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:5 [this one are all cooperate eve..] (35:35) (DC Langeveldt)

Codes: [samewerking met sbl]

No memos

this one are all cooperate even in the meeting there is no one to do this alone.

Code: sbl betrokke by dissipline van skool {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:18 [The SGB must be able to act or..] (55:55) (DC Langeveldt) Codes: [sbl betrokke by dissipline van skool]

No memos

The SGB must be able to act or help in the discipline of the learners. I think that make us feel secured.

Code: sbl betrokke by skool {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:27 [Die SBL by die skool is my opi..] (40:40) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl betrokke by skool]

No memos

Die SBL by die skool is my opinie funksioneer hulle, is baie betrokke

Code: sbl doen niks {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:26 [Dan kom ek terug na die SGB to..] (67:67) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl doen niks]
No memos

Dan kom ek terug na die SGB toe wat doen hulle, hulle doen niks om ons veilig te laat voel nie

Code: sbl dwing dinge op onderwysers af {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:45 [SBL wil jou afdruk jy sal omda..] (76:76) (DC Langeveldt) Codes: [sbl dwing dinge op onderwysers af - Family: Psigologiese veiligheid]
No memos

SBL wil jou afdruk jy sal omdat ons so sê moet dit so wees so daai gedeelte kort baie aandag

Code: sbl fokus op fondsinsameling {1-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:9 [There are more focus in on the..] (33:33) (DC Langeveldt) Codes: [sbl fokus op fondsinsameling]
No memos

There are more focus in on the infrastructure of the school activities. Fund races they are putting law and order in school.

Code: sbl fokus op infrastruktuur nie op onderwysers {2-0}

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:10 [They focus only on the infrast..] (44:44) (DC Langeveldt) Codes: [sbl fokus op infrastruktuur nie op onderwysers]
No memos

They focus only on the infrastructure nothing ever happen they are concerned about the educator

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:13 [Physically the more focus of s..] (56:56) (DC Langeveldt) Codes: [sbl fokus op infrastruktuur nie op onderwysers]
No memos

Physically the more focus of structure to put on the devil's fork of which think is much safer for someone to be attack from school.

Code: sbl gebrek aan vaardigheid {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:20 [Ek glo nie dat hulle vaardighe..] (69:69) (DC Langeveldt) Codes: [sbl gebrek aan vaardigheid]
No memos

Ek glo nie dat hulle vaardigheid of vermoë nie iemand wat die vaardigheid het hulle sou altyd daar gewees het vir die skool om die skool se belange op die hart te dra.

Code: sbl gebruik as rubberstempels {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:29 [SGB word gebruik as rubber ste..] (40:40) (DC Langeveldt) Codes: [sbl gebruik as rubberstempels]

No memos

SGB word gebruik as rubber stempels

Code: sbl geen intimidasie {1-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:12 [Die feit dat ons kan om 'n taf..] (65:65) (DC Langeveldt) Codes: [sbl geen intimidasie]

No memos

Die feit dat ons kan om 'n tafel sit en oor verskillende aspekte redeneer of argumenteer, maar ons kan dit op 'n veilige manier bespreek. Niemand word geïntimideer nie ek voel veilig in die gesprek

Code: sbl gekies op grond van guns {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:21 [I cannot say they are familiar..] (67:67) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl gekies op grond van guns - Family: SBL samestelling]

No memos

I cannot say they are familiar with all this things they just been elected as SGB member of favourite.

Code: sbl het die nodige kennis {2-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:12 [Geen mens of dit nou is SBL ka..] (67:67) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl het die nodige kennis]

No memos

Geen mens of dit nou is SBL kan 'n mens se veiligheid waarborg nie, ten opsigte van wat hulle doen dink ek hulle laat almal veilig voel het die nodige ken ni

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:10 [This given information they ha..] (62:62) (DC Langeveldt) Codes: [sbl het die nodige kennis]

No memos

This given information they have knowledge because they attended the workshop what they are doing. The right thing I can see they have knowledge what they do even in the parents meeting. In the meeting they know what they do. They don't talk about doing this and doing this

Code: sbl het goeie idees, maar gebrek aan uitvoering {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:42 [Idees wat vorentoe gaan is fi..] (72:72) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl het goeie idees, maar gebrek aan uitvoering]

No memos

.Idee wat vorentoe gaan is fine maar die praktiese uitvoering kan vir ons altyd 'n probleem wees.

Code: sbl het kennis en vermoë {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:40 [Ja ek dink hulle het die kenni..] (72:72) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl het kennis en vermoë]

No memos

Ja ek dink hulle het die kennis die vermoë is daar,

Code: sbl in 'n mate funksionierend {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:5 [I say our SGB is to a certain ..] (37:37) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl in 'n mate funksionierend]

No memos

I say our SGB is to a certain extend functional and then they are active at school. There are some development that they doing

Code: sbl is ondersteunend {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:9 [at school like normally in our..] (62:62) (DC Langeveldt) Codes: [sbl is ondersteunend]

No memos

at school like normally in our school you have this thing team building exercises, the SGB is always supportive. It is sometimes we do every year end so come together and when we ask for the SGB support and they usually support us. So it is something that really makes me feel good about the SGB.

Code: sbl konfronteer onderwysers {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:11 [They will come and attacked yo..] (33:33) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl konfronteer onderwysers - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

They will come and attacked you as a teacher and confront you. This and this happen and you were there they are interrogated you

Code: sbl kort opleiding tov hulle rol {3-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:30 [SBL ek sê nie hulle is oningel..] (40:40) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl kort opleiding tov hulle rol - Family: Opleiding]

No memos

SBL ek sê nie hulle is oningelig nie, maar hulle kort, hulle kort opleiding ten opsigte van hulle se rol is

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:3 [Onderwysers moet tog leiding d..] (3:3) (DC Langeveldt) Codes: [sbl kort opleiding tov hulle rol - Family: Opleiding]
No memos

Onderwysers moet tog leiding daar gee vir die ouers want die ouers is afhanklik van die onderwyserkorps. Baie van hulle was nog laaste by 'n skool betrokke by 'n skool opset hulle is bereid om van die pligte op hulle te neem maar kort daai leiding.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:41 [Nee wat ek sal vir u sê daar m..] (65:66) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl kort opleiding tov hulle rol - Family: Opleiding]
No memos

Nee wat ek sal vir u sê daar moet ook soos byvoorbeeld van die Departement se kant. Daar moet met hulle opskerpingskursusse gedoen word, want die SBL is die dryfveer. Hulle is die monster van die departement baie van hulle lack baie vaardighede. So ek voel wat my betref die SBL is nie so funksioneel soos daar op papier van wat van hulle verwag word nie.

Code: sbl lede nie almal geken nie {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:19 [Ek ken party van hulle nie eer..] (38:38) (DC Langeveldt) Codes: [sbl lede nie almal geken nie - Family: SBL sigbaarheid]
No memos

Ek ken party van hulle nie eers nie en ander het ek nou al baie goed geken.

Code: sbl maandelikse finansiële verslae {1-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:11 [Even with the finance they giv..] (54:54) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl maandelikse finansiële verslae - Family: Finansies]
No memos

Even with the finance they give us reports to say to us as staff member for this month we use so muc

Code: sbl moet in belang van leerders en onderwysers optree {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:43 [My ideale SBL sal ek graag wil..] (76:76) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl moet in belang van leerders en onderwysers optree]
No memos

My ideale SBL sal ek graag wil sien die skool se belang, in belang van kinders en onderwysers moet optree

Code: sbl nie alle lede betrokke nie {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:17 [Ja die SBL bestaan nou uit 'n ..] (38:38) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl nie alle lede betrokke nie - Family: SBL sigbaarheid]
No memos

Ja die SBL bestaan nou uit 'n hele paar lede ongelukkig is dit so dat nie almal van hulle sigbaar is nie.

Code: sbl nie altyd beskikbaar nie {1-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:10 [Just they are not always avail..] (54:54) (DC Langeveldt) Codes: [sbl nie altyd beskikbaar nie - Family: SBL sigbaarheid]

No memos

Just they are not always available

Code: sbl nie effektief genoeg nie {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:16 [As I said early on I don't see..] (43:43) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl nie effektief genoeg nie]

No memos

As I said early on I don't see the SGB do effective enough, but what you see in most cases I see only the chairperson

Code: sbl nie nodige kennis {2-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:20 [I don't think they have all th..] (67:67) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl nie nodige kennis]

No memos

I don't think they have all the necessary knowledge they are not familiar with the school things.

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:15 [I don't feel so. I believe if ..] (74:74) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl nie nodige kennis]

No memos

I don't feel so. I believe if they had the knowledge they will be in a position to do all the policies very effective.

Code: sbl nie nodige vaardighede {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:25 [Ek dink hulle probeer ek dink ..] (61:61) (DC Langeveldt) Codes: [sbl nie nodige vaardighede]

No memos

Ek dink hulle probeer ek dink nie of hulle al die vaardighede het nie, maar ek voel dan moet hulle mense kry wat hulle oplei en dat ons die beste raad van hulle af kry hoe om te werk te gaan. Hulle sal moet met die polisie moet skakel dan moet ons die maatreëls so in plek kry, maar ek het bietjie van 'n twyfel ek weet nie of hulle regtig so op standaard is.

Code: sbl benodig opleiding {2-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:22 [They have knowledge but they n..] (67:67) (DC Langeveldt) Codes: [sbl benodig opleiding - Family: Opleiding]
No memos

They have knowledge but they need to be empowered. They need help from outside. They need training so that they can know how it works.

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:12 [They still need training more ..] (69:69) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl benodig opleiding - Family: Opleiding]
No memos

They still need training more of training so that they should do this correctly.

Code: sbl nodige vermoë {1-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:9 [Ek dink die beheerraad doen al..] (48:48) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl nodige vermoë]
No memos

Ek dink die beheerraad doen alles in sy vermoë om ons veiligheid te verseker. Hier is al kameras aangebring hier is veiligheidshekke aangebring so wat die beheerraad kan doen.

Code: sbl oop deur beleid {1-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:9 [Yes. They are the SGB that we ..] (44:44) (DC Langeveldt) Codes: [sbl oop deur beleid]
No memos

Yes. They are the SGB that we have this year is a very open SGB. You can talk to them if you have a problem and discuss issues if there are.

Code: sbl oorheersend kleurling {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:23 [I look at the SGB 90% of them ..] (79:79) (DC Langeveldt) Codes: [sbl oorheersend kleurling - Family: SBL samestelling]
No memos

I look at the SGB 90% of them are only coloureds

Code: sbl organiseer werkwinkel {1-0}

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:34 [Die ondersteuning was ons het,..] (46:46) (DC Langeveldt) Codes: [sbl organiseer werkwinkel]
No memos

Die ondersteuning was ons het, geïdentifiseer dat die skool het 'n dissipline probleem. Miskien gaan dit aan die hand met klas *management*. Drie weke terug was daar die SBL betaal het vir elke onderwyser. 'n aardige bedrag. So elke onderwyser 500.00 'n hele dag *training* gehad het. Waar hulle nog onderwysers as jy jou

klas beter beheer die dissipline sal lei tot 'n afname in dissiplinêre probleme. So daar het hulle nogal probeer kyk aan onse hand sterk.

Code: sbl politiek georiënteerd {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:21 [Is 'n politieke ding jy dis AN..] (69:69) (DC Langeveldt) Codes: [sbl politiek georiënteerd - Family: SBL samestelling]
No memos

Is 'n politieke ding jy dis ANC en DA jy kan nie op politiek jou werk doen by die skool nie.

Code: sbl se magte beperk {1-0}

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:16 [Weereens gedeeltelik voel vir ..] (34:34) (DC Langeveldt) Codes: [sbl se magte beperk]
No memos

Weereens gedeeltelik voel vir my die SBL se magte is ook beperk nie heeltemal nie kan jou maar net tot op 'n punt bring so nie heeltemal nie

Code: sbl sigbaar {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:9 [Ja ek glo want so sodra jy sie..] (41:41) (DC Langeveldt) Codes: [sbl sigbaar]
No memos

Ja ek glo, want so sodra jy sien dat die beheerliggaam *visible* is, jy wil help laat sien die skool vooruit gaan laat jy voel jy werk na iets toe

Code: sbl skool beveilig {1-0}

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:9 [Like me be trying, no one can ..] (58:58) (DC Langeveldt)
Codes: [sbl skool beveilig]
No memos

Like me be trying, no one can jump from outside the devil's fork what you call it, daai doringdraad. The security use razor wire or something like that where there is no devil's fork they put razor wire

Code: sbl verantwoordelik v.d. omheining v.d. skool {1-0}

P 9: ONDERHOUD 9.docx - 9:4 [They are the one who make it p..] (31:31) (DC Langeveldt) Codes: [sbl verantwoordelik v.d. omheining v.d. skool]
No memos

They are the one who make it possible like the fencing

Code: sbl verseker emosionele veiligheid {1-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:10 [Ek sal sê tot 'n groot mate. J..] (52:52) (DC Langeveldt) Codes: [sbl verseker emosionele veiligheid]

No memos

Ek sal sê tot 'n groot mate. Ja. Ek dink nie hulle kan in alle omstandighede emosioneel veilig laat voel nie.

Code: sbl verstaan se rol verkeerd {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:44 [mens kry somtyds die gevoel da..] (76:76) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl verstaan se rol verkeerd]

No memos

mens kry somtyds die gevoel dat die SBL die rol wat hulle vertolk mis verstaan.

Code: sbl verteenwoordig nie alle ouers {3-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:9 [The SGB activities not so much..] (33:33) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl verteenwoordig nie alle ouers - Family: SBL samestelling]

No memos

The SGB activities not so much. SGB activities not so much half someway from school side. Somehow the SGB don't understand the function of the SGB, because some people feel they elected they not representing the whole parents.

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:15 [I think is the one still havin..] (52:52) (DC Langeveldt) Codes: [sbl verteenwoordig nie alle ouers - Family: SBL samestelling]

No memos

I think is the one still having that mentally of that representing certain groups. Of my school you have more black learners and few white learners. We really must push for more black parents in the school functions of the SGB

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:17 [The SGB must represent everybo..] (52:52) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl verteenwoordig nie alle ouers - Family: SBL samestelling]

No memos

The SGB must represent everybody whether black, white or green or pink.

Code: sbl verwar beheer met bestuur {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:23 [Basically I expect that they m..] (70:71) (DC Langeveldt) Codes: [sbl verwar beheer met bestuur - Families (2): Beheer vs. Bestuur, SBL samestelling] No memos

Basically I expect that they must understand. The policy they must understand it they must understand the difference between governors and management, because there is a lot of misunderstanding. Sometimes SGB also managing instead of governing

Code: sbl voorsitter alleen betrokke {5-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:15 [I am not satisfied about the e..] (39:39) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl voorsitter alleen betrokke - Family: SBL sigbaarheid]

No memos

I am not satisfied about the efforts they are put in the school as I am saying know in most cases, is only the chair person I see the other only a few but some of them I can really say they are so affective.

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:17 [The chairperson is always here..] (51:51) (DC Langeveldt) Codes: [sbl voorsitter alleen betrokke - Family: SBL sigbaarheid]

No memos

The chairperson is always here he is behind us in especially in soccer that why we wrote a letter to him. He looks for sponsors for us I am still waiting for him. He was busy trying to find us sponsors

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:10 [As ouers vergadering het is Mr..] (45:45) (DC Langeveldt) Codes: [sbl voorsitter alleen betrokke - Family: SBL sigbaarheid]

No memos

As ouers vergadering het is Mr. Brink altyd daar wat die voorsitter is dis nie dat jy alleen kom sit as ouer nie om te antwoord dis nie laat jy alleen kom sit.

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:20 [Die voorsitter v.d. SBL help ons..] (42:42) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl voorsitter alleen betrokke - Family: SBL sigbaarheid]

No memos

Die voorsitter v.d. SBL help ons baie met dissipline. Hy het uit sy pad uit gegaan om skoolmaatreëls om dissipline beter te laat werk wat regtig vir ons bemoedigend was. Hy het vir die personeel laat verstaan hy weet waardeur ons gaan hy het mense gaan raadpleeg. En hy het probeer om te kyk of hy nie kan help nie. Hy het ook met die verhore van die kinders wat bietjie laat slap lê in die verlede het hy nou weer op dreef en dat kinders nie kan maak soos hulle wil nie en dit dink ek is baie goed van die voorsitter.

P 7: ONDERHOUD 7.docx - 7:36 [As net die pastoor wat ek ken ..] (54:54) (DC Langeveldt)

Codes: [sbl voorsitter alleen betrokke - Family: SBL sigbaarheid]

No memos

As net die pastoor wat ek ken hy kom in 'n geestelike hoedanigheid

Code: sekuriteitsbeleid by skool {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:37 [Ek dink daar is 'n beleid ten ..] (65:65) (DC Langeveldt) Codes: [sekuriteitsbeleid by skool - Family: Beleide]

No memos

Ek dink daar is 'n beleid ten opsigte van sekuriteit en veiligheid by die skool.

Code: sigbaarheid van SBL {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:39 [Om eerlik te wees dit sal nou ..] (102:102) (DC Langeveldt)

Codes: [sigbaarheid van SBL]
No memos

Om eerlik te wees dit sal nou baie snaaks klink ek weet regtig nie wie is die voorsitter van die SBL nie en baie van die SBL lede weet ek ook nie van die ouer komponent wie dit rêrig is nie. Mens sien meer net die onderwys-komponent verteenwoordiging wat bedrywig is.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:53 [Die stadium soos meneer gesê h..]
(133:133) (DC Langeveldt)
Codes: [sigbaarheid van SBL]
No memos

Die stadium soos meneer gesê het 'n ou nie die SBL nie. Jy weet nie wie die ouer-komponent is nie.

Code: skoolhekke nie gesluit nie {1-0}

P 2: ONDERHOUD 2.docx - 2:11 [The gates are open everybody i..] (25:25) (DC Langeveldt)
Codes: [skoolhekke nie gesluit nie - Family: Infrastruktuur]
No memos

The gates are open everybody is allow to come freely at any given kind so that thing post a threat to us

Code: skoolomgewing {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:60 [Die klaskamer daar het nie die..] (147:147) (DC Langeveldt)
Codes: [skoolomgewing]
No memos

Die klaskamer daar het nie diefwering aan nie 'n kind kan soos hulle sokker speel agter 'n bal skop van daai glase 'n ruit breek en jou beseer.

Code: skoolomgewing {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:6 [Sommige tye ek voel daar is bai..] (35:35) (DC Langeveldt)
Codes: [skoolomgewing]
No memos

Sommige tye ek voel daar is baie ingangsplekke by die skool die ouer kom in by die kantoor hy kom as hy nie na jou toe stap dan kom die persoon met die houding na jou toe

Code: skorsing {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:20 [Die beheerliggaam voel dit aso..] (61:61) (DC Langeveldt)
Codes: [skorsing]
No memos

Die beheerliggaam voel dit asof hulle die plig wat hulle het ook gedemp word, byvoorbeeld in 'n insident wat leerders geskors moes word en die proses volg tot op 'n sekere stadium dan besluit die hoof van die departement maar daar is nie genoeg bewyse teen leerder nie dan kom die leerder terug na die skool toe.

Code: skorsing van leerders neem tyd {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:8 [It is when it takes time for t..] (58:58) (DC Langeveldt)

Codes: [skorsing van leerders neem tyd]

No memos

It is when it takes time for the SGB maybe to intervened learners from school, because now sometimes we have and find a learner very, very ill disciplined. The SGB can do something to follow proper procedures. The learner must be suspended so it sometimes takes time to intervene in such cases.

Code: sosio-ekonomiese omstandighede van leerders {4-0}

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:6 [the social economic circumstan..] (29:29) (DC Langeveldt)

Codes: [sosio-ekonomiese omstandighede van leerders]

No memos

the social economic circumstances of the learners. It hurts sometime to see a learner come to school without shoes during the winter times, what they really, really need.

P10: ONDERHOUD 10.docx - 10:7 [Sometimes a learner come after..] (29:29) (DC Langeveldt) Codes: [sosio-ekonomiese omstandighede van leerders]

No memos

Sometimes a learner come after school to you. They never have something to eat. I only eat at the feeding schemes for the day. Can you assist me because I have 3 brothers and 3 sisters to feed?

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:16 [the social economic background..] (82:82) (DC Langeveldt)

Codes: [sosio-ekonomiese omstandighede van leerders]

No memos

the social economic backgrounds of our learners as an aspect done contribute the type of community. As we work in we do have some of the parent that is not supportive to the learners.

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:8 [The area that we live here the..] (26:26) (DC Langeveldt)

Codes: [sosio-ekonomiese omstandighede van leerders]

No memos

The area that we live here the people around here are from the farms most of them. The background some of the kids at this stage still find kids to come to school bare footed, hungry, left alone in the house as a mother as a teacher it affects you mostly emotionally and physically. Sometime you feel for this kids and the mind-set you know the situation in what the kids is.

Code: te veel druk {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:26 [Partykeer voel jy die druk raa..] (36:36) (DC Langeveldt) Codes: [te veel druk - Family: Psigologiese veiligheid]

No memos

Partykeer voel jy die druk raak te veel vir jou.

Code: toelatingsbeleid {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:61 [Ek wou noem die toelatingsbeleid..] (150:150) (DC Langeveldt)

Codes: [toelatingsbeleid]

No memos

Ek wou noem die toelatingsbeleid word dit implementeer want van my kant af my klas is groter as die ratio. So die moontlikheid van baklei of gevaar is outomaties groter maar waar kom dit vandaan, wie laat toe dat die kind nog steeds aanvaar word alhoewel skool vol is. As daar 'n ouer na die skool toe kom en sê die departement het gesê ek moet hierna toe kom. Hoe regverdig hulle dit

Code: toestand van geboue {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:4 [Sometimes they are not in good..] (26:26) (DC Langeveldt)

Codes: [toestand van geboue - Family: Infrastruktuur]

No memos

Sometimes they are not in good condition the ceiling fall off and that is the only time when I experience that.

Code: vandalisme {1-0}

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:3 [Our learners have attempt vand..] (21:21) (DC Langeveldt)

Codes: [vandalisme - Family: Leerderwangedrag]

No memos

Our learners have attempt vandalising the school, sometimes jump over the fence and destroying the fence and that can also cause security problems.

Code: verskillende rasse bemoeilik menseregte {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:1 [Dit is moeilik in 'n skool soo..] (8:8) (DC Langeveldt)

Codes: [verskillende rasse bemoeilik menseregte - Family: Fundamentele regte]

No memos

Dit is moeilik in 'n skool soos hierdie waar jy van alle rasse en goed bymekaar gegooi word

Code: veiligheidsbeleid {5-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:17 [Ons het die veiligheidsbeleid ..] (62:62) (DC Langeveldt)

Codes: [veiligheidsbeleid]

No memos

Ons het die veiligheidsbeleid wat in plek is

P 6: ONDERHOUD 6.docx - 6:23 [Ons het 'n veiligheidsplan wat..] (54:54) (DC Langeveldt) Codes: [veiligheidsbeleid]
No memos

Ons het 'n veiligheidsplan wat ons alle jare gedoen het met die hulp van die distriksraad het ons 'n veiligheidsplan gehad. Maar die dinge het daar verander. Ons het nog die plan maar basies kan ons nie meer op hulle staat maak nie soos die brandweer maar ons het 'n plan in plek

P11: ONDERHOUD 11.docx - 11:10 [We do have the safety policy j..] (66:66) (DC Langeveldt) Codes: [veiligheidsbeleid]
No memos

We do have the safety policy j

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:3 [by 'n skool behoort daar seker..] (25:25) (DC Langeveldt)
Codes: [veiligheidsbeleid]
No memos

by 'n skool behoort daar sekere beleid te wees veral ook 'n veiligheidsbeleid wat onderwysers, die kinders die algemene werker by die skool kan beskerm.

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:58 [Veiligheidsbeleid voel 'n mens..] (143:143) (DC Langeveldt)
Codes: [veiligheidsbeleid]
No memos

Veiligheidsbeleid voel 'n mens nie so veilig nie as dit wat in die beleid in staan nie

Code: veiligheidshekke deur sbl aangeskaf {3-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:28 [sommige klasse het nou veilig..] (40:40) (DC Langeveldt) Codes: [veiligheidshekke deur sbl aangeskaf]
No memos

sommige klasse het nou veiligheidshekke gekry

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:33 [Ja hulle het besef die erns va..] (44:44) (DC Langeveldt) Codes: [veiligheidshekke deur sbl aangeskaf]
No memos

Ja hulle het besef die erns van die situasie net vir die feit hulle het onmiddellik probeer. Lede van die SBL het self ingespring om die hekke en die goed aan te sit

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:7 [Die veiligheid betrokke. Mnr B..] (33:33) (DC Langeveldt)
Codes: [veiligheidshekke deur sbl aangeskaf]
No memos

Die veiligheid betrokke. Mnr. Brink het die diefwering kom reggemaak. Is hulle volgens my is dit betrokke by die funksie wat gehou word volgens my is dit die eerste SBL wat betrokke is en iets probeer doen vir die skool wat saamwerk

Code: veiligheidsmaatreëls {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:18 [Die feit dat daar 'n paar jaar..] (61:61) (DC Langeveldt)
Codes: [veiligheidsmaatreëls]
No memos

Die feit dat daar 'n paar jaar terug veiligheidshekke aangebring is en die stelsel ingekom het van ouers moet aanteken om jou te kom sien in 'n mate voel 'n mens veilig

Code: verbale aanval van sbl voorsitter {1-0}

P 8: ONDERHOUD 8.docx - 8:12 [I don't feel save physically, ..] (37:37) (DC Langeveldt)
Codes: [verbale aanval van sbl voorsitter]
No memos

I don't feel save physically, because last time what happen. The same thing. We have a problem with a teacher another teacher from another race, and then it was just okay. The problem was been solved. The other day. the SGB chairperson comes to attack me verbally not physically

Code: verkleining {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:7 [Jy word aangespreek soos dit w..] (11:11) (DC Langeveldt) Codes: [verkleining]
No memos

Jy word aangespreek soos dit wil kan ek amper sê kinders, doodeenvoudig sê vir jou goed wat jou laat voel jy is eintlik die kleintjie.

Code: verkoop van dagga op skoolterrein {1-0}

P 4: ONDERHOUD 4.docx - 4:23 [Ons ervaar gedurende pouse man..] (78:78) (DC Langeveldt)
Codes: [verkoop van dagga op skoolterrein - Family: Leederwangedrag]
No memos

Ons ervaar gedurende pouse mannetjies kom in en verkoop die dagga aan die kinders.

Code: verskillende rasse bemoeilik hoof se werk {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:2 [en ek dink veral die hoof se o..] (8:8) (DC Langeveldt) Codes: [verskillende rasse bemoeilik hoof se werk - Family: Fundamentele regte]
No memos

en ek dink veral die hoof se omstandighede. Jy weet as hy vir jou iets laat doen dan word dit gesê jy is 'n *coloured* en ek is wit wat partykeer voel partykeer is dit nie eens so nie. Dan voel jy word gediskrimineer en jou regte word aangetas maar dit is maar baie weinig wat dit gebeur

Code: viktimisering van onderwyser {1-0}

P 3: ONDERHOUD 3.docx - 3:4 [Kom ons sê so eie veiligheid i..] (15:15) (DC Langeveldt) Codes: [viktimisering van onderwyser]
No memos

Kom ons sê so eie veiligheid in die opsigte van kinders wat jou dalk viktimiseer

Code: vreesloos {1-0}

P 1: ONDERHOUD 1.docx - 1:2 [behoort sy werk te kan doen so..] (5:5) (DC Langeveldt)
Codes: [vreesloos]
No memos

behoort sy werk te kan doen sonder om bang te wees

Code: vrye toegang {2-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:13 [n ouer wat deur stap woede opbo..] (49:49) (DC Langeveldt)
Codes: [vrye toegang]
No memos

n ouer wat deur stap woede opbou

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:28 [Ek sal begin met maklike toega..] (75:75) (DC Langeveldt)
Codes: [vrye toegang]
No memos

Ek sal begin met maklike toegang met die perseel verskeie ingange en uitgange as jy die vorige dag met n kind verskil het of wat die geval mag wees of daai kind en sy vriende voel hulle kom na jou toe het hulle maklike toegang tot die skool om jou aan te val.

Code: vrye toegang tot skool {2-0}

P 5: ONDERHOUD 5.docx - 5:5 [Omdat my klas redelik teenaan ..] (23:23) (DC Langeveldt) Codes: [vrye toegang tot skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Omdat my klas redelik teenaan die straat sit ek persoonlik daar. Daar te vrye toegang tot my werksplek.

P12: ONDERHOUD 12.docx - 12:5 [Yes, because our school at tim..] (19:19) (DC Langeveldt) Codes: [vrye toegang tot skool - Family: Infrastruktuur]
No memos

Yes, because our school at times a parent or someone comes here that don't give reasons why here only that person reaches the class that you know what they come for. Maybe for something good or bad.

Code: wetgewing {1-0}

P13: FOKUSGROEPONDERHOUD 2015.docx - 13:50 [Die SBL moet ook op hoogte te ..] (126:126) (DC Langeveldt)

Codes: [wetgewing]

No memos

Die SBL moet ook op hoogte te wees van wetgewing as hulle opleiding ontvang hoe om op te tree as so iets gebeur sou ek meer veilig voel omdat hulle die kennis het op watter vlak 'n insident hanteer word sal ek ook bietjie veiliger voel.
